B.7980 v

~~AF 2243~~

22-220

Inv. m. 241

EESTI RAHVUSMUUSEUM

TARTU

VI

1 9 3 8

TARTU VI

TARTU

VI

ÜLEVAADE LINNAVALITSUSE TEGEVUSEST 1937./1938. A. JOONI TARTU AJALOOST JA RAHVASTIKUST. STATISTIKAT

TOIMETANUD
TARTU LINNA STATISTIKABÜROO

ENSV R. Kirjandusmuuseum
6f. 45 8a
RAAMATUKOGU

TARTU

TARTU LINNA VÄLJAANNE 1939

U T R A T

IV

ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim.
Kirjandusmuuseumi
ARHIIVRAAMATUKOGU
120022

E. K.-Ü. „Postimehe“ trükk, Tartus 1939

SAATEKS.

Mida enam laieneb kogukondlike omavalitsuste ülesannete ulatus ja nende ülesannete täitjate kogu, seda vähem suudab eemalseisev kodanik jälgida omavalitsusorganite tegevust. Teadlik kodanikkond on aga alati huvitatud sellest, mil moel ja kuisugusel määral korraldatakse omavalitsuste kaudu tema vajadusi ning milliste kuludega seda saavutatakse. Sellepärast avaldavad kogukondlike omavalitsuste organid üldiseks teadmiseks ja käsitamiseks aruandeid, ülevaateid ja statistikat oma tegevuse kohta.

Tartu Linnavalitsuse käesolevas aastaraamatus antakse aruandeline ülevaade Tartu linnaomavalitsuse ülesannetest ja tegevusest 1937./38. eelarveaastal. Tegevuse ülevaate kõrval esitatakse siin statistilisi andmeid ilmastiku, linna rahvastiku ja korteriolude kohta. Peale selle on siin toodud statistilisi andmeid muudelt, linnaomavalitsuse korraldusse mittekuuluvatelt linnaelu aladelt. Lisaks avaldatakse käesoleva aastaraamatu eriosas uurimusi Tartu ajaloo ja rahvastiku küsimuste kohta.

A. TÕNISSON
Linnapea.

A. ISOTAMM
Statistikabüroo juhataja.

SISUJUHE.

Linnavalitsuse tegevuse ülevaade.

Lk.

Linnavolikogu ja Linnavalitsus . . . . . 1— 20
Linnavolikogu . . . . . 1— 2
Linnavolikogu poolt vastu võetud sundmäärused 3
Linnavolikogu tähtsamaid otsuseid . . . . . 3— 4
Linnavalitsus 4
Linnavalitsuse kantselei tegevus 5
Linnaseadus . . . . . 5— 11
Statistikabüroo . . . . . 11— 13
Vaeslastekohus . . . . . 13— 16
Linna-arhiiv 16
Perekonnaseisu-amet . . . . . 16— 19
Revisjonikomisjon . . . . . 19— 20
Haridus . . . . . 21— 42
Tartu koolivõrk . . . . . 21— 26
Tartu gümnaasiumid ja keskkoolid (tab. 1), 22.
Väljavõte koolide inspektori aruandest . . . . . 27— 28
Haridustabelid . . . . . 28— 36
Õpilaste arv Tartus õppeaasta lõpul (tab. 2), 28. Keskkoolid ja gümnaasiumid klasside, õpilaste arvu ja soo järgi 1937/38 (tab. 3), 29. Algkoolid klasside, õpilaste arvu ja soo järgi 1937/38 (tab. 4), 30. Tartu keskkoolide ja gümnaasiumide koosseisude kujunemine 1937/38 (tab. 5), 31. Keskkoolide ja gümnaasiumide õpilaste edasijõudmine õppimises 1937/38 (tab. 6), 32. Algkoolide õpilaste edasijõudmine õppimises 1937/38 (tab. 7), 33. Algkoolide õpilaste vanus 31. XII 1937 (tab. 8), 34. Keskkoolide ja gümnaasiumide õpilaste vanus 31. XII 1937 (tab. 9), 34. Kutsekoolide õpilaste edasijõudmine õppimises 1937/38 (tab. 10), 35. Koolide raamatukogud 1937/38 (tab. 11), 35.
Pedagoogiline Muuseum . . . . . 36— 37
Vabariigi aastapäeva rahva-aktuste korraldamine . . . . 37— 38
Rahvaülikool . . . . . 38— 40
Linnaraamatukogud ja lugemislauad . . . . . 40— 42
Linnaraamatukogude arvuline koosseis (tab. 12), 41. Linnaraamatukogude kasutajad (tab. 13), 41. Linnaraamatukogude laenutamistegevus 1935/36—1937/38 (tab. 14), 42.

Tervishoid . . . . . 43— 64
Linna üldine tervishoid . . . . . 43— 44
Tervishoiuline järelevalve . . . . . 44— 45
Võitlus nakkushaigustega . . . . . 45— 46
Tartus registreeritud nakkushaigused (tab. 15), 46.
Emade ja laste arstliku nõuande punkt . . . . . 47— 48
Emade ja laste arstliku nõuande punkt (tab. 16), 48.
Koolitervishoid . . . . . 49— 50
Kooliõpilaste tervislik seisund 1937./38. a. (tab. 17), 49. Linna hambaarstimis-kabineti tegevus (tab. 18), 50.
Linnahaiglad . . . . . 50— 51
Võitlus suguhaigustega . . . . . 51— 53
Prostitueerujad (tab. 19), 52. Suguhaigused (tab. 20), 53.
Loomatervishoid . . . . . 54— 55
Tiisikushaigete eraldusmaja . . . . . 55— 58
Tartu tiisikushaigete nõuandlas aasta jooksul registreeritud haiged (tab. 21), 56. Tartu tiisikushaigete nõuandla juures registreeritud tiisikushaiged (tab. 22), 58.
Ujula . . . . . 58— 59
Tervishoiu-tabelid . . . . . 60— 64
Haiglate tegevus (tab. 23), 60. Tartus ravitud haigusjuhtumid 1937. a. (tab. 24), 61. Tartus praktiseeriv tervishoiupersonaal 31. XII 1937 (tab. 25), 62. Kohtumeditsiini-arsti poolt vägivaldsete surmajuhtumite puhul ettevõetud lahkamised ja laiba-ülevaatused 1937 (tab. 26), 62 Arstide-personaal Tartus (tab. 27), 63. Hambaarstide tegevus (tab. 28), 63. Ämmaemandate tegevus (tab. 29), 63. Vaeste-arsti tegevus (tab. 30), 63. Ambulatooriumides vastuvõetud isikute arv (tab. 31), 64.
Hoolekanne . . . . . 65— 73
Lahtine hoolekanne . . . . . 65— 67
Lahtisel hoolekandel toetusesaajad (tab. 32), 66.
Vanade- ja haigetekodud . . . . . 67— 70
Hoolealuste arv linna kinnise ja poolkinnise hoolekande asutistes (tab. 33), 68. Kinnise ja poolkinnise hoolekande asutiste hoolealused (tab. 34), 69. Hoolekandelist abi saanute arv vastava aasta lõpul (tab. 35), 70. Hoolekandelist abi saanute arv vastava aasta jooksul (tab. 36), 70.
Kaagvere lastekodu . . . . . 71— 72
Puudustkannatavate laste abistamine . . . . . 72— 73
Majade andmine vaestehoolekande ühingule 73
Sotsiaalpoliitilised eriülesanded . . . . . 75— 79
Kutsevaliku-nõuandla 75
Tööbörs . . . . . 76— 79
Tööbörsi tegevus 1934—1937 (tab. 37), 76. Tööbörsi tegevus 1937. a. (tab. 38), 77. Töötaolu 1937/38 (tab. 39), 78.

Heakord . . . . . 80—114
Maamõõdu-ala . . . . . 80— 85
Kanalisatsioonitööd 1937. aastal 85
Sõidu- ja kõnniteede ehitustööd 1937. aastal . . . . . 86— 87
Haljasvööd . . . . . 88— 90
Jõekaldad 90
Turud 91
Tartus peetavate laatade asukohad 92
Tänavate valgustamine 93
Linna hooned . . . . . 93— 95
Tööstuskooli väljaehitamine . . . . . 96— 98
Eraehituste järelevalve 98
Heakorratööde materjalide soetamine ja valmistamine . . 98— 99
Kütte- ja ehitusmaterjalide muretsemine 100
Turuhoone . . . . . 100—102
Jõuvankrid . . . . . 102—105
Tuletõrje . . . . . 105—108
Tuleõnnetused Tartus tuletekkimise põhjuste järgi (tab. 40), 106. Tuleõnnetused Tartus kuude järgi (tab. 41), 106. Tuletõrje väljakutsed kuude ja põhjuste järgi (tab. 42), 107.
Tartu ehitustegevusest. Linna-arhitekt V. Tippel . . . 108—114
Tööstuslikud ja kaubanduslikud ettevõtted 115—135
Elektrijaam . . . . . 115—119
Elektrijaama voolutoodang ja tarvitamine kWh (tab. 43), 115.
Gaasivabrik . . . . . 119—123
Gaasi valmistamine ja selle tarvitamine (tab. 44), 120.
Veevärk . . . . . 123—125
Linnapank . . . . . 125—126
Linna-apteek 126
Tapamaja . . . . . 127—128
Tapamaja tegevus (tab. 45), 128.
Laenukassa . . . . . 128—130
Laenukassa- ja müügisaali operatsioonid (tab. 46), 129. Vastuvõetud ja väljalunastatud pandid (tab. 47), 129.
Linna laevandus . . . . . 130—132
Viinapoed 132
Pudretivabrik 133
Linna veovoor 134
Mõisad ja talud . . . . . 134—135
Rahandus . . . . . 136—150
Linna 1937/38. a. eelarve kujunemine . . . . . 136—140

146. Recettes et dépenses brutes (tab. 51), 147. Recettes et dépenses nettes (tab. 52), 148. Résumé des dépenses et recettes (tab. 53), 149. Objects d'impôts les plus importants (tab. 54), 149. Certificats commerciaux et industriels délivrés par la Municipalité (tab. 55), 150. Impôts de l'Etat et autres taxes (tab. 56), 150.

Assurance-maladies des employés de la Municipalité . . 151—154

Fonctionnaires et employés municipaux d'après les classes de traitements en 1938/39 (tab. 57), 152/153.

Employés municipaux . . . . . 154—155

Données statistiques.

Tableaux météorologiques . . . . . 159—160

Observations météorologiques (tab. 1), 159. Direction des vents (tab. 2), 160.

Tableaux démographiques . . . . . 161—172

Mouvement mécanique des habitants de Tartu (tab. 3), 161. Natalité 1930—1937 (tab. 4), 161. Natalité d'après l'âge des parents (tab. 5), 162. Natalité d'après la nationalité des parents (tab. 6), 163. Natalité d'après la durée du mariage (tab. 7), 164. Natalité d'après les rayons statistiques (tab. 8), 165. Mariages 1931—1937 (tab. 9), 165. Contractants mariage d'après leur âge (tab. 10), 166. Contractants mariage d'après leur nationalité (tab. 11), 167. Contractants mariage d'après leur état-civil (tab. 12), 167. Âge des divorcés (tab. 13), 168. Divorees (tab. 14), 168. Mortalité d'après l'état-civil en 1937 (tab. 15), 169. Mortalité d'après l'âge, sexe et mois en 1937 (tab. 16), 170. Mortalité d'après l'âge, sexe et rayons statistiques (tab. 17), 171. Mortalité des nourrissons d'après l'âge et sexe (tab. 18), 172. Mort-nés (tab. 19), 172. Maisons d'habitation et logements à Tartu (tab. 20), 173.

Tableaux divers . . . . . 173—184

Construction de maisons d'habitation et de logements à Tartu (tab. 21), 173. Maisons d'habitation de Tartu selon le nombre des étages et le matériel (tab. 22), 174. Maisons d'habitation, logements et chambres (tab. 23), 174. Navigation du port de Tartu (tab. 24), 175. Caisse-Maladie (tab. 25), 176. Secours médicaux la Caisse-Maladie 1935—1937 (tab. 26), 176. Trafic postal, télégraphique, téléphonique radioélectrique à Tartu (tab. 27), 177 Activité de la gare des chemins de fer de Tartu (tab. 28), 177. Moyens de circulation (tab. 29), 178. Livres et brochures parus à Tartu (tab. 30), 178. Élections au Parlement (tab. 31), 179. Prix des objets de consommation à Tartu (tab. 32), 180. Prix de foire des animaux vivants (tab. 33), 184.

De l'histoire et la population de Tartu.

La prise de Tartu par les Russes en 1656. E. Tender . . . . 187—210

Solennités de printemps du Corps des Etudiants de Tartu. Fr. Puksoo . . . . . 211—219

Etudes concernant les questions d'espace pour les migrations intérieures. Des domaines de migration de l'Estonie, plus particulièrement de celui de Tartu. Edg. Kant . . 220—277

LINNAVALITSUSE TEGEVUSE ÜLEVAADE

LINNAVOLIKOGU JA LINNAVALITSUS.

LINNAVOLIKOGU.

Riigihoidja poolt 5. novembril 1937 dekreedina antud seaduse põhjal pikendati linnavolikogude volitused kuni 15. augustini 1939. Sama tähtajani pikendati ka linnapeade ja linnavalitsuse liikmete ning volikogude poolt volikogu kestuse ajaks valitud teiste ametnike, esindajate ning komisjonide liikmete volitused.

Linnavolikogu koosolekul 20. detsembril 1937 valiti järgnevaks aastaks Volikogu juhatajaks edasi prof. Ants Piip ja juhataja asetäitjateks linnavolinikud prov. Julius Lill ja prof. Peeter Tarvel.

Riigihoidja poolt 19. aprillil 1938 dekreedina antud Linnaseaduse §§ 29 ja 37 põhjal kutsub linnavolikogu kokku ja juhatab selle koosolekuid linnapea. Uus seadus jõustus 1. mail 1938.

Arvates 7. aprillist 1938 lahkus Linnavolikogust Eesti Rahvusliku Valimisliidu kandidaatide nimekirja järgi Juhan Lang. Tema asemele kutsuti Volikogu liikmeks nimetatud Valimisliidu kandidaatide nimekirja järgi Helmi Mäelo.

Arvates 16. juunist 1938 astus Volikogust tagasi Eesti Rahvusliku Valimisliidu kandidaatide nimekirja järgi Aleksander Kuum, kelle asemele kutsuti Volikogu tööst osa võtma sama Valimisliidu kandidaatide nimekirja järgi Johannes Maasik.

Volikogu koosseis kujunes 1. jaanuariks 1939 järgmiseks:

1. AAVIK, Johan, Mo;
2. ADAMSON, Mart, Stp;
3. ANNOK, Voldemar, Amo;
4. BERNAKOFF, Rudolf, Tõ;
5. BEŽANITSKI, Klaudia, Vnl;
6. INGERMANN, Paul, Mo;
7. KOKLA, Konstantin, Erv;
8. KULLAM, August, Mo;

9. KUUSLOO, Villem, Erv;
10. LILL, Julius, Mo;
11. LINKBERG, Artur, Mo;
12. LUIK, Karl, Erv;
13. LUCK, Otto, Sks;
14. MAASIK, Johannes, Erv;
15. MÕRU, August, Erv;
16. MÄELO, Helmi, Erv;
17. PANKSEP, Peeter, Amo;
18. PIIP, Ants, Erv;
19. POST, Georg, Sks;
20. REEBEN, August, Stp;
21. REISNER, Artur, Erv;
22. SARAL, Karl, Erv;
23. SISKA, August, Mo;
24. STACKELBERG, Valter, Sks;
25. SUMBERG, Hermann, Erv;
26. SÜTT, Johann, Stp;
27. TALLO, Johannes, Mo;
28. TAMMAN, Voldemar, Mo;
29. TARVEL, Peeter, Stp;
30. TREUMANN, Jaan, Kr;
31. VAIN, Jaan, Stp;
32. VALTER, Hermann, Sks;
33. VELLEMA, Mihkel, Stp.

Volikogu pidas 1937. aasta jooksul 11 korralist ja 2 erakorralist koosolekut. Neil koosolekuil arutati läbi ja otsustati üldse 122 küsimust. Kvoorumi puudusel jäi pidamata koosolek 6. septembril.

Üksikute valitsemisalade järgi jagunevad tehtud otsused järgmiselt:

	1934	1935	1936	1937
Valimised	45	12	11	22
Eelarve, lisa-eelarve, aruanded	5	3	3	7
Sundmäärused, juhatuskirjad	3	2	9	5
Maksud, maksuvõlad	21	17	26	13
Kinnisvarad, nende omandam. ja võõrandamine	24	23	17	27
Haridus	7	3	4	6
Trahter-asutised	13	9	6	8
Palgad, pensionid, toetused	4	3	2	7
Ettevõtted	10	8	8	4
Ehituslaen	9	6	5	11
Laenude tegemine ja avanss	1	3	—	3
Krediitide määramine	—	4	2	—
Mitmesugused	14	16	18	9
Kokku	156	109	111	122

LINNAVOLIKOGU POOLT VASTU VÕETUD SUNDMÄÄRUSED 1937. a.

Korstnapühkijate taks Tartu linnas — 14. detsembril 1936, RT 5 — 1937.

Täiendus sundmäärusele koerte liikumise kohta Tartu linnas — 14. detsembril 1936, RT 24 — 1937.

Tartu linnatapamaja taksid 1937./38. majandusaastaks — 8. märtsil 1937, RT 30 — 1937.

Määrus kogukonnamaksu normide ja laekumise kohta Tartu linnas — 22. märtsil 1937, RT 38 — 1937.

Tartu linnatapamaja sisekorra määrus — 26. aprillil 1937, RT 49 — 1937.

Sundmäärus jalgrattapidamise ja -sõidu kohta Tartu linnas — 31. mail 1937, RT 54 — 1937.

Sundmäärus nakkushaiguste vastu võitlemise kohta Tartu linnas — 31. mail 1937, RT 72 — 1937.

LINNAVOLIKOGU TÄHTSAMAID OTSUSEID 1937. a.

Linnavolikogu juhataja ja ta asetäitja valimine — 20. detsembril.

Linnavolikogu korraliste koosolekute päevade määramine 1938. aastaks — 20. detsembril.

Linna 1936./37. aasta lisaeelarve nr. 1 — 22. veebruaril.

Linna 1937./38. aasta eelarve — 22. veebruaril.

Linna 1937./38. aasta lisaeelarve nr. 2 — 29. novembril.

Linna 1936./37. aasta aruanne — 20. detsembril.

Linnateenijate palkade tõstmine 1927. aasta palkade tasemele — 29. novembril.

Linnateenijate haiguskindlustus — 19. augustil.

Toetuse määramine Tartu Tiisikuse Vastu Võitlemise Seltsile tiisikushaigete eraldusmaja ehitamiseks — 19. augustil.

Puiestee 85, 87 ja 89 majade Tartu Vaestehoolekande Ühingule määramata ajaks kasustada andmine — 25. oktoobril.

Raamatu-aasta puhul asutatud kirjandusliku auhinna suurendamine ja põhimääruste osaline muutmine — 22. veebruaril.

Kesk-, kutse- ja täienduskoolide ning gümnaasiumide võrgu kinnitamine — 14. mail.

Alg- ja täienduskoolide võrgukava — 21. juunil.

Muudatus linna avalike algkoolide võrgus — 27. septembril.

Muudatusi gümnaasiumide ja kesk- ning kutsekoolide võrgus — 27. septembril.

Kommertskoolile koolimaja ehitamise ja selleks krediidi nõutamise otsustamine — 29. novembril.

Maa-ala andmine Eesti Ev.-Lut. Kiriku Tartu Ülikooli kogudusele eramatmispaiga asutamiseks — 25. jaanuaril.

Maa-ala lubamine avaliku eratee rajamiseks läbi linna heina- ja karjamaa, alates Uuest tn. kuni Haaslava vallani — 14. mail.

Õhtu ja Lõuna tn. maa-ala, 8 468 m² suuruses linna omanduseks vastuvõtmine Muuli talu omanikult — 31. mail.

Tähtvere linnaosa ehitusplaani muutmine — 25. oktoobril.

Tartus peetavate laatade asukohad — 31. mail.

Krundi ostmine Tööstuskooli krundi laiendamiseks — 25. oktoobril.

Linna ja riigi kinnisvarade vahetamine — 25. oktoobril.

Tõrva Linnavalitsusega elektrivoolumüügi kohta 3./21. juulil 1936 sõlmitud lepingu osaline muutmine — 22. veebruaril, 21. juunil.

Taagepera Tiisikushaigete Sanatooriumile müüdava elektrivoolu hinna määramine — 25. oktoobril.

Linna Laenukassa tegevuskapitali suurendamine — 25. jaanuaril.

Laevaliinide pidamise tingimused — 22. veebruaril.

Linnapanga 1936. aasta aruanne ja puhaskasu jaotus — 8. märtsil.

Linnapangale kinnisvara omandamine — 21. juunil.

LINNAVALITSUS.

Linnavalitsuse koosseis oli 1937. a. linnapea kindral A. Tõnissoni juhtimisel endine. Samuti on endisel kujul kehtiv linnavalitsuse liikmete tööjaotus, nagu see on esitatud „Tartu III", lk. 14 ja 15.

Linnavalitsus pidas 1937. aasta jooksul 126 koosolekut, kus arutati läbi ja otsustati üldse 4 928 küsimust.

Need otsused jagunesid kuude ja arvu järgi järgmiselt:

	Koos-olekuid	Otsuseid		Koos-olekuid	Otsuseid
Jaanuar	15	330	Juuli	8	311
Veebruar	11	179	August	11	274
Märts	10	349	September	9	268
Aprill	11	362	Oktoober	9	1 493
Mai	11	361	November	11	381
Juuni	10	291	Detsember	10	329

LINNAVALITSUSE KANTSELEI TEGEVUS.

Linnavalitsuse kantselei on linnasekretäri juhtimisel. Kantselei koosseisus oli peale linnasekretäri kaks abisekretäri, kaks registraatorit, kaks masinakirjutajat, üks telefonist ja kolm käskjalga.

1937. aastal on Linnavalitsuse kantseleist välja läinud keskmiselt 119,49 ja sisse tulnud keskmiselt 48,9 kirja päevas.

	1934	1935	1936	1937
Lauajuhendi numbreid	8 037	9 232	13 882	11 936
Saadud kirju	13 844	14 080	15 880	14 623
Saadetud kirju	27 151	29 371	40 879	35 730
Neist:				
kutsekirju	1 573	1 191	1 726	1 394
linnaval. osakondadele . .	12 771	14 698	19 434	18 974
korduskirju	2 222	2 971	2 548	3 000

LINNASEADUS.

19. aprillil 1938 anti Riigihoidja poolt dekreedina uus Linnaseadus, mis jõustus 1. mail 1938 ja on avaldatud RT nr. 43 — 1938, art. 404.

Uue Linnaseadusega muudeti linnadeks kõik alevid, välja arvatud Võõpsu, mis kaotati. Seega on Eestis 1. maist 1938 alates üldse 33 linna.

Linnad liigitati järgmiselt: Pealinn Tallinn, esimese astme linnad (elanike arvuga üle 50 000), teise astme linnad (elanike arvuga 10 000 kuni 50 000) ja kolmanda astme linnad (elanike arvuga alla 10 000).

Uus Linnaseadus teeb vahet linna elanike ja linna kodanike vahel. Linna elanikeks on kõik linna administratiivpiires elutsevad isikud.

Linna kodanikuks loetakse Eesti Vabariigi kodanik, kes on vähemalt 18 aastane ja omab linna piires 2 aasta kestel püsivat elukohta või töökohta, kui ta linnavalitsuse sellekohasel teadaandel ei ole avaldanud soovi edasi jääda oma endise püsiva elukoha või töökoha omavalitsuse kodanikuks. Linna kodaniku naine ja lapsed loetakse sama linna kodanikeks, kuhu kuulub perekonnapea. Linnavalitsusele on antud õigus keelduda hoolekandelist abi vajavate isikute linna kodanike nimekirja kandmisest. Linna kodanike arvestamine sünnib Siseministri poolt antavate juhtnööride alusel ja nendes sisalduval tähtajal.

Järgnevas on kirjeldatud Linnaseaduse väljavõtete näol Tartu kui I astme linna omavalitsust, selle organeid ja nende ülesandeid.

Tartu linnaomavalitsuse organiteks on: 1) 5 aastaks valitav linnavolikogu, 2) Siseministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse poolt 6 aastaks

ametisse määratav linnapea, 3) linnapeast ja linnavolikogu poolt volikogu kestuse ajaks valitavatest ja Siseministri poolt kinnitatavatest 3 kuni 5 linnanõunikust koosnev linnavalitsus, 4) linnavolikogu poolt valitav revisjonikomisjon.

Tartu linnavolikogu koosseisu kuulub 40 linnavolinikku. Linnavolikogude valimiste aluse ja korra kohta antakse eriseadus.

Linnavolikogu kutsutakse kokku linnapea poolt tarviduse järgi. Volikogu koosoleku päevakorra koostab linnapea, kes on ka volikogu koosolekute juhatajaks.

Linnavolikogu võimkonda kuulub:

1) linnanõunike arvu kindlaksmääramine, linnapeale ja linnanõunikele tasu määramine ja linnanõunike valimine;

2) revisjonikomisjoni liikmete arvu kindlaksmääramine, nende valimine ja neile tasu määramine;

3) linna aukodanike valimine;

4) linnavalitsuse töökorra ja revisjonikomisjoni tegevuse lähema korra kindlaksmääramine ja neile üldjuhtnööride andmine;

5) linnaomavalitsuse maksude ja koormatiste määramise otsustamine;

6) linnaomavalitsuse eelarve-ettepanekute vastuvõtmine;

7) linnaomavalitsuse eelarve täitmise ja linnavalitsuse tegevuse aruande heakskiitmine; linnavalitsuse tegevuse kontrollimine;

8) linnaomavalitsuse poolt määratavatest maksudest vabastamine, maksuvõlgade kustutamine ja maksude asjas määratud trahvide ärajätmine, kuivõrd selleks pole ette nähtud erikorda;

9) linna elanike üldkoormatiste asendamine maksudega ja tähendatud koormatiste võtmine linnaomavalitsuse üldtulude kanda;

10) linna elanikel linnaomavalitsuse huvides lasuvate koormatiste võtmine linnaomavalitsuse üldtulude kanda või tähendatud koormatiste asendamine erimaksudega Linnaseaduse § 226—230 ettenähtud alustel;

11) linnaomavalitsusele kuuluvate kui ka tema valitsemisel olevate kapitalide ja muude varade, samuti linnaomavalitsuse asutiste ja ettevõtete valitsemise korra määramine;

12) kinnisvarade omandamise, võõrandamise ja pantimise otsustamine, samuti eeskirjade andmine ja hinnete määramine tükeldatud kruntide müügiks, mis linna ehitusplaani järgi hoonestamisele kuuluvad; rendi- ja üürilepingute sõlmimise otsustamine, kui lepingu aeg ületab 18 aastat;

13) linnaomavalitsuse erikapitalide asutamise otsustamine;

14) linnaomavalitsuse tarveteks laenude tegemise otsustamine ja muude linnaomavalitsusele võetavate kohustuste kavade heakskiitmine.

15) tasunormide määramine üürisõidukite ja muude avalike liiklemisvahendite kasutamise eest;

16) tasunormide määramine: a) linnaomavalitsuse asutiste, ettevõtete ja seadeldiste kasutamise eest; b) laevaseisukohtadena või laevade laoplatsidena kasutamiseks antud kruntide kasutamise eest; c) laevade seisu eest linnast läbiviivatel veeteedel kauemat aega, kui see tarvilik laadimiseks, lossimiseks või muude laevasõidunõuete rahuldamiseks; d) laevade talvitumise eest linnaomavalitsuse kulul ehitatud laevaseisukohtades ja sadamates; e) palgiparvetamise eest linnast läbiviivatel veeteedel;

17) linnaomavalitsuse heaks kingituste ja pärandite vastuvõtmise otsustamine, kui nendega on seotud kohustused või nad nõuavad linnaomavalitsuselt kulusid;

18) nõuete algatamise küsimuse tarbe korral uuesti ülesvõtmine ja ümberotsustamine;

19) õigus algatada linnaomavalitsuste valitud ametnike kohtulikule vastutusele võtmist;

20) määruste andmine Linnaseaduses ja teistes seadustes ettenähtud juhtudel;

21) linna ehitusplaani määramine ja muutmine;

22) linna kanalisatsioonivõrgu piirkonnas asuvate kinnisvarade omanike kohustamine tähendatud võrguga ühenduse loomiseks, määrates kindlaks üksikute kinnisvarade ühendamise järjekorra ja tähtajad, samuti ka kanalisatsiooni kasutamise tasu suuruse nende kinnisvarade liikide järgi;

23) linnaomavalitsusse ja linna elanikkonda puutuvais küsimustes sooviavaldustega esinemise otsustamine;

24) linnaomavalitsuse ametnike ja teenijate koosseisu kindlaksmääramine;

25) kaubandusliku järelevalve teostamine, kuivõrd see vastavate seadustega on ülesandeks tehtud linnaomavalitsusele;

26) linnaomavalitsuse ülesannete määramine Linnaseaduse § 11 p. 31 piires ja ülesannete ulatuse määramine, kuivõrd see ei ole määratud seadustes;

27) muud seadustega linnavolikogule pandud ülesanded.

Linnapea määratakse ametisse juhtimisvõimetega isikute hulgast, kes on vähemalt 30 aastat vanad, omavad kõrgemat haridust ning tarvilikku oskust ja vilumust valitsemise alal. Linnapeaks võidakse määrata ka isik, kel puudub kõrgem haridus, kuid kes omab pikaajalist staaži valitsemise alal.

Linnapea võimkonda kuulub:

1) linnaomavalitsuse tegevuse üldjuhtimine ja ühtlustamine ning lähema järelevalve teostamine linnaomavalitsuse asutiste ja ettevõtete, linnaomavalitsuse ametnike ja teenijate tegevuse üle;

2) linnaomavalitsuse nimetatavate ametnike ja teenijate ametisse nimetamine ja ametist vabastamine, kuivõrd seadus ja linnavalitsuse töökord ei määra teisiti;

3) linna esindamine üldse ja eriti linnaomavalitsuse esindamine — vastavail juhtudel linnavolikogu otsuste põhjal — riigi ja teiste omavalitsuste asutiste ning ettevõtete, samuti eraasutiste ja -isikute ees ilma erilise volituseta, linnaomavalitsuse nimel volituste väljaandmine, samuti linnaomavalitsuse esindamine kohtuasutistes ilma erilise volituseta ja volituste andmine kohtutes esinemiseks ühistel alustel riigiasutistega;

4) linnavolikogu koosolekute päevakorra koostamine;

5) linnavolikogu koosolekute kokkukutsumine ja juhatamine;

6) linnavalitsuse koosolekute kokkukutsumine ja juhatamine;

7) seaduste, määruste ja riigiasutiste korralduste avaldamine linnas, kuivõrd seesugune avaldamine on kohuseks tehtud linnaomavalitsusele, samuti riigi ning teiste omavalitsuste seaduslike nõudmiste täitmise korraldamine;

8) seaduste ja määruste järelevalve korraldamine, kuivõrd seesugune järelevalve on tehtud kohuseks linnaomavalitsusele;

9) muud ülesanded, mis seadustega või linnavalitsuse töökorraga on pandud linnapeale.

Linnapea kannab ametimärke ja ametiriietust, mille kuju kinnitab Vabariigi Valitsus Siseministri ettepanekul. Ametimärkide ja ametiriietuse kandmise korra määrab Siseminister.

Linnavalitsus koosneb linnapeast ja 3—5 linnanõunikust. Linnapea nimetab enesele asetäitja linnanõunike hulgast selleks juhuks, kui ta haiguse tõttu või muul põhjusel ei saa oma ülesandeid täita. Linnapea asetäitja nimetamine kuulub Siseministri kinnitamisele. Linnanõunike arvu määrab linnavolikogu ja kinnitab Siseminister. Linnanõunikud valitakse ametisse linnapea ettepanekul linnavolikogu poolt linna-

volikogu kestuse ajaks juhtimisvõimetega isikute hulgast, kes omavad kõrgemat erioskuslikku haridust ja tarvilikku oskust ning vilumust nende juhtimisele kuuluvatel aladel.

Linnavalitsuse võimkonda kuuluvate üksikute alade lähem juhtimine teostub linnavalitsuse osakondade kaudu. Osakondade arv ja tööjaotus määratakse linnavalitsuse töökorraga. Osakondade juhatajaiks võivad olla ainult linnapea ja linnanõunikud. Nende ametijaotus määratakse linnavalitsuse otsusega, mis kuulub linnavolikogu kinnitamisele.

Linnavalitsuse võimkonda kuulub:

1) linna korrastamise ja heakorra teostamine;

2) linnaomavalitsuse ettevõtete ja varade valitsemine;

3) linnaomavalitsuse eelarve-ettepanekute ja eelarve täitmise aruannete esitamine linnavolikogule;

4) linnavolikogu arutamisele kuuluvate küsimuste ettevalmistamine;

5) linnavolikogu otsuste täitmine;

6) linnaomavalitsuse heaks võetavate maksude määramine vastavalt seadustele ja linnavolikogu otsustele;

7) riigi ja teiste maksude vastuvõtmise ja sissenõudmise korraldamine vastavate seaduste põhjal, samuti nende maksude edasiandmise korraldamine;

8) linnaomavalitsuse tulude laekumise, maksude sissenõudmise ning koormatiste täitmise eest hoolitsemine ja linnaomavalitsuse eelarvesummade kasutamine seaduste, määruste ja linnavolikogu otsuste kohaselt;

9) kinnisvarade üüri- ja rendilepingute sõlmimise otsustamine, kui lepingu kestus ei ületa 18 aastat;

10) vallasvara kohta käivate lepingute sõlmimine, kuivõrd Riigi hangete seadus ei määra teisiti;

11) muud seadustega linnavalitsusele pandud ülesanded.

Linnavolikogu valib volikogu kestuse ajaks linnavolinike hulgast linnavalitsuse majandusliku tegevuse kui ka linnavalitsuse eelarve täitmise kontrollimiseks vähemalt kolmeliikmelise revisjonikomisjoni, kelle tegevuse lähema korra määrab kindlaks linnavolikogu.

Linnavalitsuse teenistuses on linnasekretär ja tarvilik arv muid nimetatavaid ametnikke ja teenijaid. Linnasekretäri ja ta abi kinnitab ametisse määramata ajaks Siseminister linnapea ettepanekul. Muud nimetatavad ametnikud ja teenijad nimetab ametisse määramata või kindlaksmääratud ajaks linnapea, kuivõrd vastavad seadused või linnavalitsuse

töökord ei näe selleks ette teist korda. Kõik linnaomavalitsuse teenistuses seisvad isikud on kohustatud andma ametitõotuse.

Linnasekretär ja ta abi peavad omama omavalitsussekretäri kutset ja kõrgemat juriidilist haridust ning pealeselle vähemalt 5-aastast staaži omavalitsus- või riigiteenistuse vastavatel aladel.

Uus Linnaseadus sisaldab peale selle veel üksikasjaliselt eeskirju linnavolikogu poolt antavate määruste ja linnaomavalitsuse majapidamise kohta.

Linnaomavalitsusel on järgmised tuluallikad:

1) tulud kapitalidest, varadest ja ettevõtteist;
2) maksud;
3) toetused;
4) kingid, pärandid ja muud juhuslikud tulud.

Linnaomavalitsusel on õigus võtta järgmisi makse:

1) kogukonnamaksu;
2) kinnisvaramaksu;
3) lisatulumaksu;
4) lisapõhiärimaksu;
5) heakorra erimakse;
6) naturaalkoormatiste erimakse;
7) maksu aiandusettevõtteilt, piimatootmise ettevõtteilt, linnu- ja seakasvatustelt;
8) veo- ja kandekaupluse maksu;
9) vooriärimaksu;
10) paadimaksu;
11) reklaami ja kuulutuste maksu;
12) kaubamaksu raudteel linna ja linnast välja veetavailt kaupadelt;
13) kaubamaksu siseveeteedel linna ja linnast välja veetavailt kaupadelt;
14) talvitusmaksu linna administratiivpiirkonna vetes talvituvailt laevadelt ja pargastelt;
15) turu- ja laadamaksu;
16) maksu kõnniteede sulgemise eest hoonete ehitamise ja ümberehitamise korral;
17) ehitusprojektide kinnitamise ja ehituslubade väljaandmise maksu;
18) ehitusjärelevalve-maksu;
19) oksjonimaksu;
20) linnaomavalitsuse kaalude ja mõõtude tarvitamise maksu;

21) hobuste- ja sõidukitemaksu;
22) koeramaksu;
23) jalgratta-, jahtide ja mootorpaadimaksu;
24) hooajamaksu;
25) lõbustusmaksu;
26) kantseleimaksu.

Peale eelloetletud maksude on linnavolikogul õigus võtta muid makse Siseministri kinnitamisel kokkuleppel Majandusministriga.

Järelevalvet linnaomavalitsuse tegevuse seaduslikkuse üle teostab Siseministeerium, kellel on õigus oma ametnike kaudu linnaomavalitsusasutiste asjaajamist igal ajal revideerida, neilt seletusi pärida ja asjasse puutuvate dokumentide või nende ärakirjade esitamist nõuda. LS § 379 ettenähtud asjades teostab Siseminister järelevalvet ka linnaomavalitsuse tegevuse otstarbekohasuse üle.

STATISTIKABÜROO.

Statistikabüroo teostas 24. ja 25. veebruaril 1938 toimetatud Riigivolikogu valimiste ettevalmistustöid 43., 44., 45. ja 46. valimisringkondades. Riigivolikogu valimise seadusega oli Tartu linna valimisringkondade arv ja nende piirid jäetud samadeks, kui Rahvuskogu Esimese Koja valimistelgi.

Valimispunktide asukohad ringkondade järgi olid Tartus järgmised:

43. valimisringkonna 1. jaoskond — Peetri koguduse leerisaal, Peetri 33;
2. jaoskond — Ühiskommertsgümnaasium, Narva 11;
44. valimisringkonna 1. jaoskond — Linna I algkool, Kroonuaia 7;
2. jaoskond — Pritsimaja saal, Söögiturg 2;
45. valimisringkonna 1. jaoskond — Maarja koguduse leerisaal, Õpetaja 3;
2. jaoskond — Ülikoolimaja, Aia 46;
46. valimisringkonna 1. jaoskond — Linna II algkool, Tolstoi 4;
2. jaoskond — Linna V algkool, Kalevi 48.

Riigivolikogu valimisteks oli hääleõiguslike kodanike nimekirja kantud 43. valimisringkonnas 9 995, 44. ringkonnas 10 014, 45. ringkonnas 9 823 ja 46. ringkonnas 10 402 kodanikku. Seega olid Tartu valimisringkonnad hääletajate arvu poolest võrdlemisi ühtlased ja Tartu linna valimisringkondade keskmine hääleõiguslike arv oli 10 058.

Riigivolikogu liikmete kandidaatidele soovitusallkirjade andmine algas 20. jaanuaril ja lõppes 24. jaanuaril. See oli korraldatud neljas punktis, iga valimisringkonna jaoks eraldi: 43. ringkonna kandidaatidele

Peetri koguduse leerisaalis, 44. ringkonnas linna majas Gildi 8, 45. ringkonnas Maarja koguduse leerisaalis ja 46. ringkonnas linna V algkoolis Kalevi 48. Kõik Tartu valimisringkondades ülesseatud kandidaadid said enam kui seaduses nõutud 150 soovitusallkirja. Et kõigis Tartu ringkondades oli üles seatud enam kui üks kandidaat, siis järgnesid neis kõigis valimised.

Valimiste Peakomitee poolt määratud hääleõiguslike kodanike nimekirjade täiendamise ja parandamise tähtajaks, 18. jaanuariks 1938, jõudis büroo hääleõiguslike kodanike nimekirja korraldamisega Riigivolikogu valimise seaduse nõuete kohaselt valmis. Riigivolikogu valimiste kord erines Rahvuskogu Esimese Koja valimise korrast sellega, et nimekirjade parandamise ajaks kuue kuu asemel oli nüüd nõutav ühe aasta kestel vastava omavalitsuse piires elamine.

Valimistest võttis Tartus osa 74,12% kõigist hääleõiguslikest.

Teise erakorralise tööna oli Riigi Statistika Keskbüroo poolt büroole usaldatud Majandusloenduse ettevalmistustööde teostamine Tartus ja loendustööde läbiviimisele kaasaaitamine nii Tartus kui ka Tartumaal.

Büroo kontrollis ja koostas Tartu linnas loendamisele kuuluvate ettevõtete registri, mis sisaldas kõik äritunnistuse lunastanud ettevõtted ja kõik teised ettevõtted (ka käsitöölised), kes Ärimaksu seaduse alusel olid äritunnistuse lunastamise kohustusest vabastatud.

Ettevõtete registri alusel jaotati büroos kõik Tartu ettevõtted 33 loendusrajooni, kusjuures iga rajooni kohta tuli keskmiselt 151 ettevõtet. Tartumaa oli jagatud 35 loendusrajooni. Loendamistööd algasid 20. mail ja lõppesid 1. juulil.

Tartus loendati 302 tööstus-, 2 265 käsitööstus-, 1 688 kaubandus- ja 425 transportettevõtet, kokku 4 680 ettevõtet. Otepää linnas ja kõigis maakonna alevites loendati 37 tööstus-, 445 käsitööstus-, 307 kaubandus- ja 44 transportettevõtet. Tartumaa valdades loendati 475 tööstus-, 2 404 käsitööstus-, 665 kaubandus- ja 90 transportettevõtet. Kokku loendati Tartu linnas ja -maal 9 147 ettevõtet.

Majandusloendus toimus Majandusloenduse seaduse (RT 93 — 1936) ja selle põhjal antud loenduse teostamise määruse (RT 39 — 1937) alusel.

Loendamisele kuulusid kõik ettevõtted tööstuse, käsitöö, kaubanduse ja transpordi alal, vaatamata sellele, kes olid nende omanikuks.

Loendamisele ei kuulunud põllumajapidamine, aiandus, kalandus ja metsa ülestöötamine. Pangandus- ja kindlustusettevõtted loendati erikorras.

Koos Majandusloendusega korraldas Riigi Statistika Keskbüroo palgatulu saajate leibkondade elatistaseme selgitamiseks üleriigilise büdžetiuurimuse 1. aprillist 1937 kuni 31. märtsini 1938.

Selle uurimuse tehniline läbiviimine Tartus oli Keskbüroo poolt usaldatud Tartu linna Statistikabüroo hoolde. Uurimusel töötas kaasa instruktorina ka büroo jõude.

Uuritud leibkonnad valiti nõnda, et nende seas olid esindatud kõik tähtsamad tööharud.

Tartus töötas viie instruktori juhtimisel 100 leibkonda.

VAESLASTEKOHUS.

Eestkoste- ja hooldamisasjade korraldamiseks asutati Baltimail 1890. a. mõisnikkude ja linnade vaeslastekohtud. Kuna esimesed on kaotatud seadusega 10. aprillist 1920. a., tegutsevad teised tänini samadel alustel, vähese muudatusega koosseisu moodustamise osas.

Linna vaeslastekohus koosneb esimehest ja liikmeist. Kohtu koosseis valitakse linnavolikogu poolt neljaks aastaks. Esimees, kelleks kuni vaeslastekohtute koosseisu seaduseni 31. jaan. 1936. a. oli seaduse põhjal linnapea, peab vastama jaoskonnakohtunike kohta vastavais seadustes ettenähtud nõudeile. Erandeid võib lubada Siseminister nõudeile vastavate kandidaatide puudumisel. Liikmete arvu määrab kindlaks linnavolikogu. Käesoleval ajal kuulub Tartu linna vaeslastekohtu koosseisu peale esimehe viis liiget.

Linna vaeslastekohtu ülesandeks on eestkoste ja hooldamise teostamine vastavates seadustes ettenähtud alustel. Eestkoste alal on vaeslastekohtu ülesandeks alaealistele, kes seda vajavad, eestkostjate määramine, üldse alaealiste huvide kaitse ja järelevalve, et määratud eestkostjate tegevus sünniks seadusepäraselt ja alaealiste huvides, eestkostja poolt tema kohustuste rikkumisel aga korralduste tegemine alaealiste huvide kaitseks. Samad ülesanded lasuvad vaeslastekohtul ka hooldamise alal, misjuures ainult hooldaja määramine sünnib Ringkonnakohtu ettekirjutusel.

Üksikasjaliselt kuulub vaeslastekohtu ülesannetesse: 1) eestkostjate määramine vanemateta lastele; 2) leskedele emadele kaas-eestkostja-nõuandja määramine; 3) vanemliku võimu lõpetamine alaealiste laste üle; 4) vanema eestkoste lõpetamine alaealise lapse üle; 5) alaealise enne tähtaega täisealiseks tunnustamine; 6) alaealise lapsendamisel nõusoleku andmine; 7) alaealiste huvide kaitsmine: a) lesenenud vanemate uuesti abiellumisel; b) mitmest abielust laste ühtlustamisel; d) nende lepingulise vahekorra puhul vanematega; e) päranduse jagamisel; g) neile kuuluvate kinnisvarade võõrandamisel ja võlgadega koormamisel; h) kinkelepingu sõlmimisel ja päranduse vastuvõtmisel; 8) hooldajate määramine ja nende tegevuse järele valvamine: a) kohtu poolt vaimuhaigeks tunnustatuile,

b) pillajaiks tunnustatuile, d) teadmata äraolija varandusele ja päranditombule; 9) perekonna-sihtasutiste tegevuse järele valvamine; 10) hooldajatele tasu määramine.

Vaeslastekohtu otsused vajavad Ringkonnakohtu kinnitamist: a) alaealise täisealiseks tunnustamiseks enne tähtaega, b) hooldatavate kinnisvarade müügiks ja võlgadega koormamiseks, kui kinnisvara väärtus ületab 300 krooni, c) pärandi jagamiseks, kui pärijate hulgas on alaealisi, ja d) hooldajatele (eestkostjatele) tasu määramiseks.

Järelevalvet eestkostjate ja hooldajate üle teostab vaeslastekohus peamiselt igaaastaste, tarbekorral ka sagedamini nõutavate aruannete kaudu. Kui esitatud aruannetest selgub puudusi varanduse valitsemisel, on vaeslastekohus kohustatud selgitama nende põhjusi ja puudused kõrvaldama. Viimasel ajal hõlbustab aruannete kättesaamist Administratiivmenetluse seaduses ettenähtud korraldustrahvi määramise võimalus.

Jaoskonnakohtunik P. Kirk tähendab oma käsiraamatu „Eestkoste ja hoolekanne" saates, et enamik vaeslaste toimikuid oma tähtsuselt ületavad tavalised jaoskonnakohtuniku toimikud, mispärast vaeslastekohtu tegevus peab sündima eeskujuliku täpsusega ja seaduste teadlikult ja õieti käsitlemisega. Vaeslastekohus on vastutav, kui ta karistamatult võimaldab eestkostjal seadusevastaseid tegusid ja hooletust. On kohtu poolt meelega rikutud alaealise huvisid, võib kahjukannataja nõuda eestkostja maksujõuetuse puhul kahju tasumist vaeslastekohtu liikmeilt. Eriti kannab vastutust vaeslastekohus, kui ta, teades alaealise olemasolust, ei määra temale eestkostjaid või määrab ja kinnitab ametisse kõlbmatuid eestkostjaid või ei ole küllaldaselt selgitanud eestkostjaks määratud isiku usaldatavust või kui on ilmnenud, et määratud eestkostjad ei vääri usaldust või on kõlbmatud ja kohus ei ole õigel ajal tarvitusele võtnud abinõusid olukorra parandamiseks. Meelega või jämeda lohakuse tõttu tekkinud kahju tasumise kohustus läheb üle ka kohtuliikme õigusjärglastele.

Viimase aastakümne (1928.—1938. a.) jooksul on varem tarvitusel olnud aktide register-tähestik asendatud tähestikulise kartoteegiga. Vaeslastekohtu asjaajamine koosneb peamiselt üksiktoimikutest, millele valmistati tähestikuline kartoteek, sellele paralleelselt peetakse kronoloogilist aktide-registrit. Võimalikkude väljaantavate paberite jaoks koostati ja trükiti planketid.

1929.—1930. aasta jooksul seati korda 835 toimikut aastatest 1869—1899 ja nende kohta koostati nimestikud. Korraldatult anti need materjalid Linnaarhiivi. Teine osa, mis koosnes 1 211 lõpetatud toimikust, korraldati hilisemate aastate jooksul ja anti üle Linnaarhiivi 1936. aastal.

Vaeslastekohtu hoiul olevate väärtpaberite hulgas oli veneaegseid hoiuraamatuid ja väärtpabereid, millel enam polnud tegelikku väärtust; samuti oli välisvaluuta nime all arvel käibelt kõrvaldatud ja oma väärtuse kaotanud tsaari-, duuma-, ober-ost- jt. paberraha märgid, millede

igaaastane ülekandmine ja arvestamine andis väära pildi hoiul olevate väärtpaberite kohta. 1934. a. Vaeslastekohus otsustas need eraldada teistest väärtustest ja eraldi alles hoida. See teostati 1937. aastaks.

Vaeslastekohtule hoiule toodavate ja seal hoiul olevate väärtpaberite ja raha kohta tõenduseks oli varemalt asjaosalise ametniku poolt koostatud protokoll ja selle põhjal kassaraamatusse tehtud sissekanne. See talitusviis ei võimaldanud küllaldast ülevaadet ega kontrolli. 1935. a. seati sisse kassaorderid nii sissetulekute kui ka väljaminekute kohta. Orderi konts jääb tõendina kassaraamatu juurde, order lisatakse aga vastava toimiku juurde, millega on võimaldatud ülevaade igas toimikus ettetulnud operatsioonide kohta.

Paljud käigus märgitud asjatoimetused olid oma tähtsuse kaotanud asjaosaliste täisealiseks saamise või pärijate pärimisõigustesse kinnitamise tõttu. Selliste toimikute läbivaatamine, tarvilikkude andmete nõutamine ja lõpetamine viidi läbi 1938. a. lõpuks.

Vaeslastekohtu hoiul olnud varad vastavate aastate lõpul

	Väärtpabereid	Raha
	kr.	kr.
1929	45 075.53	56.46
1930	76 195.95	56.46
1931	80 913.92	49.08
1932	114 866.41	49.08
1933	105 909.06	82.28
1934	126 873.90	50.10
1935	133 678.68	102.54
1936	247 123.62	69.30
1937	237 807.67	77.64
1938	232 928.22	20.04

1937. a. töötati välja üksikasjalikud kirjalikud instruktsioonid päranditombu hooldajatele.

Praegu on Vaeslastekohtul käsil tema valitseda olevate perekonnalegaatide korraldamine, kuna neis määratud kapitalid kas on kaotanud väärtuse või muutunud niivõrd väärtusetuks, et ei täida enam oma ülesannet.

Eestkostjate ülesandeks ja kohustuseks on eestkostetava elu korraldamine ja selleks võimaluste hankimine. Kuigi seaduses on ette nähtud, et eestkostja kohustus on ühiskondlik kohustus ja sellest ära öelda võib ainult seaduses ettenähtud põhjustel, on raskusi eestkostjate leidmisega, eriti varanduseta lastele. Loodetav Lastekaitse-ametite sisseseadmine võiks suuresti kaasa aidata selle küsimuse korraldamisele.

1928. a. lõpul oli käigus 1572 asja. Aasta jooksul tuli kirju sisse üldse 913. Järgnenud aastate tegevust iseloomustavad järgmised arvud:

	Toimetusi juurde tulnud	Toimetusi lõpetatud	Kohtuistungeid peetud	Arutatud asju	Kirju sisse tulnud	Kirju välja läinud
1929	206	98	...	...	1 271	1 530
1930	153	192	...	...	1 441	1 952
1931	168	340	...	...	1 190	1 580
1932	185	290	44	939	1 227	1 511
1933	186	216	43	939	1 209	1 642
1934	164	234	43	872	1 130	1 344
1935	185	137	41	824	1 379	1 508
1936	204	204	43	874	1 469	1 829
1937	193	510	51	1 623	1 464	1 754
1938	197	323	43	1 342	1 352	1 510

Vaeslastekohtu asjaajamist ja kassat on revideeritud järgmiselt:

Linna Rèvisjonikomisjoni poolt teostati revideerimist 5. aprillil 1935. a., 12. veebr. 1937. a. ja 14. mail 1938. a. Siseministeeriumi ja Riigikontrolli esindajate poolt revideeriti Vaeslastekohut 1936. aastal.

LINNA-ARHIIV.

Jooksva töö ja uurijate abistamise kõrval jätkusid arhivaalide korraldamis- ja ülesseadmistööd. Korraldamisele tulid nii aasta jooksul asutistelt arhiivi antud materjalid kui ka arhiivis olevad vanemad, seni korraldamata seisnud arhivaalid.

Linnaasutiste poolt paigutati 1937. a. arhiivi materjale, peamiselt Eesti-aegseid arhivaale umb. 7 jooksvat meetrit.

Teaduslikuks otstarbeks kasutati arhiivi 215 korda.

1936. a. rajatud Tartu pildimaterjali kogusse muretseti juurde 449 mitmesuguses suuruses fotot ja 326 negatiivi.

Arhiivi käsiraamatukogu suurenes 88 köite võrra umbes 170 kr. väärtuses, millest enamik omandati ostu teel.

Uusi riiuleid arhivaalide tarvis muretseti aasta jooksul juurde 530 kr. väärtuses.

PEREKONNASEISU-AMET.

Perekonnaseisu-ametis jätkus üldine, juba 1926. a. alustatud perekonnakirjade korraldamine ja 1937. a. lõpuks oli avatud ümmarguselt 38 600 perekonnakirja.

Perekonnakirjade korraldamise ja perekonna- ning eesnimede lihtsustatud korras muutmise viimaseks tähtajaks oli määratud 1. jaanuar

Soome linnategelaste õppereis Tartu 16. aug. 1937. Õppereislased koos Tartu linnavalitsuse juhtivate tegelastega Raekoja ees.

Soome linnategelaste õppereis Tartu 16. aug. 1937. Õppereislased koos Tartu linnavalitsuse juhtivate tegelastega Villem Reimani mälestussamba juures.

1938. Tähtaja lähenedes ilmusid kodanikud rohkearvuliselt oma perekonnakirju korraldama ja võõrapäraseid, halva kõla või tähendusega nimesid ja perekonnanimesid muutma. Aasta viimasel veerandil paisus tegevus niivõrd elavaks, et tööjõu ülekoormatuse tõttu polnud võimalik otsekohe kõigile soovijaile perekonnakirju täielikult avada. Kui isikul polnud otsekohest kiiret vajadust perekonnaseisu-tunnistuse järele, siis koostati esialgu ainult perekonnaseisu protokoll, mis kanti perekonnaregistrisse kevadel, kui tööpinge oli kahanenud. Töö kuhjumise tõttu jäi ka osa perekonnanime- ja nimemuutmise sooviavalduste otsustamine 1938. aastaks. Kõige selle tõttu töötas ametkond oktoobrikuust kuni aasta lõpuni ka õhtupooliti. Ametkonnas oli 6 koosseisulist ja 9 ajutist tööjõudu.

Perekonnaseisu-ameti tegevust korraldavates seadustes aasta jooksul olulisi muudatusi ei olnud. Tunduvaks töö hõlbustajaks tuli Siseministeeriumi Üldosakonna abidirektori Oskar Angeluse poolt perekonnaseisuseaduse juhtnööride kodifitseeritud väljaanne, kuhu on koondatud kõik perekonnaseisuseaduse muudatused, täiendused ja Riigikohtu seletused seaduse kehtimahakkamisest alates, mis olid senini ühte tervikusse koondamata.

1937. aasta jooksul otsustati 925 perekonnanime ja 411 eesnime muutmist. 925 otsusega muudeti umbes 3 000 isikul perekonnanimi, sest iga otsus haarab ka isiku abikaasa ja tema alla 18-aastased lapsed. Seega on kolme aasta jooksul umbes 10 000 tartlast oma võõrapärase perekonnanime eestistanud.

Perekonnakirjade korraldamise ja nimemuutmise alal intensiivse tegevuse tõttu osutus vajalikuks ametiruumide laiendamine. Linnavalitsuse korraldusel anti hommikupoolteks Perekonnaseisu-ameti kasutusse Õpetajate Seltsi kahetoaline ruum.

1937. aastal sisustati Perekonnaseisu-ameti abielude registreerimise ruum korraliku mööbliga. Kavatsusel on selle ruumi pidulikku ilmet veelgi tõsta.

Perekonnaseisu-amet on 1937. a. annud tunnistusi välja tunduvalt rohkem kui varematel aastatel, sest perekonnaregistri lehekülgede suurem arv võimaldab juba suuremal määral kodanikele vajalisi dokumente välja anda. Ametiasutistele esitamiseks on esijoones perekonnaseisu-tunnistused, mida annavad välja ainult omavalitsuste perekonnaseisu-ametnikud. Perekonnanime või nime muutmisega käib kaasas ka uue isikutunnistuse väljaandmine.

	1935	1936	1937
Sünde registreeritud	543	562	552
Abiellumise sooviavaldusi vastu võetud	362	394	411
Abielusid registreeritud	310	320	326
neist väljastpoolt linna üks pool	48	65	58
neist väljastpoolt linna mõlemad pooled	31	33	45
Abielukuulutusi ülespanemiseks saadud	393	480	480
Surmajuhtumeid registreeritud	558	567	546
Perekonnaregistris eri lehekülgi:			
avatud	4 112	4 656	5 980
täiendatud	3 267	5 737	8 696
neist väljastpoolt tulnud dokum. põhjal	1 094	1 624	2 154
aasta lõpuks	27 988	32 644	38 624
Tunnistusi välja antud:			
Sünnitunnistusi	776	842	883
Abielutunnistusi	323	349	387
Surmatunnistusi	286	288	320
Perekonnaseisu-tunnistusi	2 426	2 823	3 797
Teatisi	2 039	1 926	2 581
Abielulahutusi teatavaks võetud	48	51	62
Protokolle koostatud	1 639	2 880	4 072
Aktidest ärakirju saadetud	210	252	363
Isikutunnistusi välja antud	600	3 375	3 750
Nimede- ja perekonnanimede-muutmise sooviavaldusi vastu võetud	1 011	1 645	1 457
Neist otsustatud jaatavalt:			
Nimemuutmise sooviavaldusi	277	383	411
Perekonnanime-muutmise sooviavaldusi	628	1 002	925
Otsustatud eitavalt:			
Nimemuutmise sooviavaldusi	13	23	14
Perekonnanime-muutmise sooviavaldusi	22	57	64
Järgmiseks aastaks jäänud otsustada:			
Nime- ja perekonnanime-muutmise sooviavaldusi	71	180	223

REVISJONIKOMISJON.

Revisjonikomisjon pidas 1937./38. aastal 9 istungit, kus arutati läbi ja otsustati 77 asja. Komisjon omas kvoorumis käis kohal linnaasutisi, ettevõtteid ja majapidamisi revideerimas ning nende tegevusega tutvumas 9 korral.

Faktilist kontrolli teostasid peamiselt komisjoni esimees, osaliselt ka abiesimees ning sekretär. Esimehe, abiesimehe, sekretäri ja liikmete

poolt koos kui ka üksikult teostati revideerimisi kohtadel 58 korral. Seejuures toimetati kassade, ametnikkude käes olevate rahasummade, materjalide ja varade ootamatuid ülelugemisi, kontrolliti asutiste korda, asjaajamist ja majapidamist.

Komisjoni liikmete poolt teostatud paiklikkude revideerimiste üle koostati aasta jooksul 67 revideerimisakti, mis kanti revisjonikomisjoni istungitel ette ja mille kohta võeti seisukohad.

Peale selle olid revisjonikomisjoni esindajad juures linna tööde, materjalide ja kaupade vastuvõtmisel, inventuuri tegemisel, valik- ja vähempakkumiste toiminguil jne.

Revisjonikomisjoni tähtsamaid ülesandeid järelkontrolli korras oli linna 1936./37. a. eelarve täitmise aruande läbivaatamine. 1936./37. majandusaasta aruanne koos materjalidega esitati linnavalitsuse poolt revisjonikomisjonile 4. septembril 1937. a. ja vaadati üksikasjalikult läbi komisjoni esimehe poolt. Seejärele aruanne koos esimehe poolt ettekantud revideerimistulemustega arutati läbi kahel komisjoni istungil. Üldiselt leiti aruanne olevat kooskõlas arveraamatute ja tõendavate dokumentidega. Leitud puudustest, mis kuulusid vähemate liiki ja kandsid rohkem vormiliste kõrvalekaldumiste iseloomu, teatati linnavalitsusele, kelle korraldusel vead kõrvaldati.

Vastuvõetavaks tunnistatud aruanne koos revisjonikomisjoni seisukohtadega otsustati 14. dets. 1937. a. esitada Linnavolikogule. Aruanne oli arutusel Linnavolikogu koosolekul 20. detsembril 1937. a. ja võeti esitatud kujul muutmatult vastu.

Kõigist revideerimistel ilmnenud puudustest, väärnähtustest, kõrvalekaldumistest ja soovidest teatati linnavalitsusele, kes nende kohta võttis seisukohad ja tegi vastavad korraldused.

Revisjonikomisjoni koosseisu 1937./38. aastal kuulusid linnavolinikud: August Mõru — esimehena, August Kullam — abiesimehena, Johannes Tallo — sekretärina, Villem Kuusloo, Mihkel Vellema ja Jaan Vain — liikmetena.

HARIDUS.

TARTU KOOLIVÕRK.

Endise koolisüsteemi järgi jagunesid üldhariduslikud koolid kuni ülikoolini kaheks astmeks: algkool — 6 esimest õppeaastat ja keskkool — 5 algkoolile järgnevat õppeaastat.

1934. a. teostatud keskkoolireform jaotas õppeaja kuni ülikoolini kolmeks astmeks: algkool, mis on endiselt 6-klassiline, keskkool — 5 või 3 õppeaastat ja gümnaasium — 3 õppeaastat. Seejuures 5-klassiline keskkool, mida nimetatakse progümnaasiumiks, toetub algkooli neljandale klassile, 3-klassiline keskkool ehk reaalkool aga toetub algkooli kuuendale klassile. Nii progümnaasiumi kui ka reaalkooli lõpetajad pääsevad gümnaasiumi ja sealt edasi ülikooli.

Tartu koolivõrgus töötasid 1936./37. a. järgmised gümnaasiumid ja keskkoolid.

Poeglastegümnaasium, reaal- ja tehnikaharuga;
selle juures progümnaasium ja reaalkool;
Tütarlastegümnaasium, humanitaar- ja majapidamiseharuga;
selle juures progümnaasium;
Kommertsgümnaasium ühe kommertsharuga;
selle juures reaalkool;
Õhtune gümnaasium ühe sotsiaalharuga;
selle juures reaalkool;
Treffneri gümnaasium kahe humanitaarharuga;
selle juures progümnaasium ja reaalkool;
ENKS-i tütarlaste gümnaasium humanitaar- ja majapidamiseharuga;
selle juures progümnaasium ja reaalkool;
Pedagoogium ühe haruga, selle juures progümnaasium, — riigi ülalpidamisel.

Peale nende töötasid Tartus järgmised vähemusrahvuste keskkoolid ja gümnaasiumid:

Vene gümnaasium ühe humanitaarharuga, selle juures reaalkool;
Saksa gümnaasium ühe humanitaarharuga, selle juures progümnaasium;
Juudi keskkool (reaalkool).

Tartu linna gümnaasiumide- ja keskkoolide-võrgu kujunemisest ja uuele koolisüsteemile üleminekust annab ülevaate järgnev tabel:

1. Tartu gümnaasiumid ja keskkoolid.

		Keskkool (5.–9. õ.-a.) ja gümnaasium (10. õ.-a.) uue koolisüsteemi järgi		Gümnaasium endise koolisüsteemi järgi					Kokku klasse
		5. õ.-a.	6. õ.-a.	7. õ.-a.	8. õ.-a.	9. õ.-a	10. õ.-a.	11. õ.-a.	
Poeglastegümnaasium	1933/34	—	—	2	2	2	2	2	10
Poeglaste Keskkool	1934/35	1	—	1+1	2	2	2	2	11
„ „	1935/36	1	1	1+1	1+1	2	2	2	12
„ „	1936/37	1	1	1+1	1+1	1+1	2	2	12
I Progümnaasium, I Reaalkool ja I Gümn.	1937/38	1	1	2+1	1+1	1+1	1	2	12
Tütarlastegümnaasium	1933/34	—	—	2	2	3	3	3	13
Tütarlaste Keskkool	1934/35	1	—	1+1	2	2	3	3	13
„ „	1935/36	1	1	1+1	1+1	2	2	3	13
„ „	1936/37	1	1	1+1	1+1	1+1	2	2	12
II Progümnaasium, II Reaalk. ja II Gümn.	1937/38	1	1	2+1	1+1	1+1	1	2	12
Kommertsgümnaasium	1933/34	—	—	1	2	2	2	2	9
Linna Keskkool	1934/35	1	—	1	1	1	2	2	8
„ „	1935/36	1	1	1	1	1	1	2	8
„ „	1936/37	1	1	1	1	1	1	1	7
III Progümnaasium ja Kommertskool	1937/38	—	1	1	1	1	1	1	6
Õhtugümnaasium	1933/34	—	—	1	1	1	1	1	5
Linna Õhtune Erakeskkool	1934/35	—	—	1	1	1	1	1	5
„ „ „	1935/36	—	—	1	1	1	1	1	5
„ „ „	1936/37	—	—	1	1	1	1	1	5
Tartu Erareaalkool ja Kolledž	1937/38	—	—	1+1	1	1	1	2	7
H. Treffneri Poeglastegümnaasium	1933/34	—	—	2	2	2	2	2	10
„ „ Poeglaste Erakeskkool	1934/35	1	—	1+1	2	2	2	2	11
„ „ „ „	1935/36	2	2	1+1	1+1	2	2	2	14
„ „ „ „	1936/37	2	2	1+1	1+1	1+1	2	2	14
„ „ Eraprog., Erareaalk. ja Eragümn.	1937/38	1	1	2+1	1+1	1+1	2	2	13
ENKS-i Tütarlastegümnaasium	1933/34	—	—	2	2	2	2	2	10
„ Tütarlaste Erakeskkool	1934/35	1	—	1+1	2	2	2	2	11
„ „ „	1935/36	1	1	1+1	1+1	2	2	2	12
„ „ „	1936/37	2	1	1+1	1+1	1+1	2	2	13
„ Eraprogümn., Erareaalk. ja Eragümn.	1937/38	2	2	1+1	1+1	1+1	1	2	13
Vene Gümnaasium	1933/34	—	—	1	1	1	1	1	5
„ Keskkool	1934/35	—	—	1	1	1	1	1	5
„ „	1935/36	—	—	1	1	1	1	1	5
„ „	1936/37	—	—	1	1	1	1	1	5
V Reaalkool	1937/38	—	—	—	1	1	—	1	3

Linnavalitsuse ettepanekul Linnavolikogu 14. mail 1937 kiitis heaks Tartu linna koolivõrgu kava gümnaasiumide ja keskkoolide osas.

Selle järgi võeti linna ja maakonna ühisele ülalpidamisele:

Poeglastegümnaasium 1 reaalharuga, selle juures Progümnaasium ja Reaalkool;

Tütarlastegümnaasium 1 humanitaarharuga, selle juures Progümnaasium ja Reaalkool.

Kui sellekohane vajadus peaks tekkima, siis otsustati avada lisaks kummaski koolis üks paralleelklass reaalkooli III klassile ja üks paralleelklass avatava gümnaasiumi I klassile;

Kommertskool, selle juures Linna Keskkool.

Linna ülalpidamisele võeti:

Kolledž, millega ühendatud reaalkool.

Ühtlasi otsustati esineda ettepanekuga Haridusministeeriumi ees, jätta Tartu linnas asuvate koolide võrku:

H. Treffneri Poeglaste Eragümnaasium 1 humanitaarharuga, selle juures Progümnaasium ja Reaalkool;

ENKS-i Tütarlaste Eragümnaasium 1 humanitaarharuga, selle juures Progümnaasium ja Reaalkool;

Linna Vene Reaalkool 1 haruga;

Linna Saksa Reaalkool 1 haruga.

Kutsekoolid jaotatakse kahte liiki: ühed, mis toetuvad algkoolile, ja teised, mis toetuvad keskkoolile või I astme kutsekoolile. Esimest liiki koole nimetatakse keskastme, teise liigi kutsekoole aga kõrgema astme kutsekoolideks.

Tartu linna kutsekoolide võrgus töötasid linna ülalpidamisel 1936./37. a. järgmised keskastme kutsekoolid:

Tööstuskool — 4 kl., 2 haru: 1 puu- ja 1 rauatööharu,

Kaubandus- ja Kaupmeestekool — 4 kl., 2 haru: 1 kaubandus- ja 1 kaupmeestekooli-haru;

Tehnikakool — 4 kl., 1 haru (mehaanika ja ehitustehnika alal);

Tööstus- ja majandusõpilaste kool — 2—4-a. kursusega, õppinud tööliste ja meistrite ettevalmistamiseks.

Peale nende töötasid sihtasutiste ülalpidamisel veel järgmised kutsekoolid, kellele linn on andnud kooliruumid ja määranud iga aasta eelarve korras toetust:

Naisühingu kutsekool (rõivaõmblemise-, tikanduse-, kangakudumise ja keraamika-osakondadega) 2—3-a. kursusega.

Naisseltsi kutsekool (majapidamise ja kangakudumise osakondadega) 1—2-a. kursusega.

Tartu linna kutsekoolide võrk kujunes 1937./38. kooliaastaks järgmiseks:

ENKS-i Kodumajanduskool;

Tartu Kommertskool (Gümnaasium);

Tartu Kaubandus- ja Ärinduskeskkool;
Tartu Tööstus- ja Majandusõpilastekool;
Tartu Tööstuskeskkool;
Tartu Naisühingu Kutsekool;
Tartu Naisseltsi Kutsekool;
Tartu Tehnikakeskkool.

Riigivanema otsusega 16. juunist 1937. a. nr. 363 (RT 54 — 1937) avati, alates 1. aug. 1937, avaliku õppeasutisena Tartu linna poolt ülalpeetav 3 reaalkooli- ja 3 gümnaasiumi-klassist koosnev „Tartu Kolledž".

Linnavalitsuse ettepanekul määras Linnavolikogu Tartu Kolledži (end. Õhtune Ühisgümnaasium) gümnaasiumi osas humanitaartüübiliseks kooliks, ühiskoolina mõlemast soost õpilastele.

Riigivanema otsuses 16. juunist 1937 nr. 365 (RT 56 — 1937) lubati avada avalike gümnaasiumidena, alates 1. aug. 1937:

Tartu I Gümnaasium (poeglastele) ja
Tartu II Gümnaasium (tütarlastele).

Vastavalt nende koolide õppenõukogude seisukohale otsustas Linnavolikogu Koolivalitsuse ettepanekul määrata endiselt Tartu I Gümnaasiumi (end. Poeglaste reaalgümnaasium) reaaltüübiliseks ja II Gümnaasiumi (end. Tütarlastegümnaasium) humanitaartüübiliseks kooliks. Need koolid on püsinud elujõulistena nende tüüpidena senini ja osutuvad kõige vajalikumaiks ja otstarbekohasemaiks Tartu koolivõrgu seisukohalt.

Tartu Õhtuse Ühisgümnaaisumi V klassi soovis 1937./38. õppeaastal sisse astuda üle 40 isiku, kellel olude sunnil oli varem jäänud gümnaasium pooleli. Kuna selle klassi jaoks sama kooli IV klassi lõpetajaid oli ette näha üle 50 õpilase, siis ulatus V klassi astuda soovijate arv 100 ligidale.

Linnavalitsus seda arvestades palus Haridusministeeriumilt luba 1937./38. õppeaastal Õhtuse Ühisgümnaasiumi V klassile paralleelklassi avamiseks, tingimusel, et selle klassi õppejõudude palgad kaetaks kogu ulatuses õppemaksust, kusjuures tarbe korral õppemaks selles klassis võiks olla üldisest normist kõrgem. Haridusministeerium eeltoodud tingimustel nõustus selle paralleelklassi avamisega.

Linnavalitsus pöördus Haridusministeeriumi poole palvega, lubada jätta Õhtune Erareaalkool esialgu töötama kõigi kolme klassiga, põhjendades, et 1937. aasta kevadel võeti sellesse kooli astumise sooviavaldusi vastu enam kui 50 isikult, kelledest suurem osa on vanemad ja töölkäijad inimesed. Kuigi koolivõrgus Õhtuse Keskkooli asemel on ette nähtud järk-järgult avatav Kolledži Keskkool, ei olnud võimalik sinna ära mahu-

tada kõiki soovijaid, pealegi on Kolledžis esimeseks võõrkeeleks vene keel, kuna Õhtuses Keskkoolis on selleks inglise keel.

Haridusministeerium lubas Tartu Erareaalkooli jätta töötama 1937./38. kooliaastaks ühe I, ühe II ja ühe III klassiga, 1938./39. kooliaastaks ühe II ja ühe III klassiga ja 1939./40. kooliaastaks ühe III klassiga.

Linna Kaubandus- ja Kaupmeestekooli oli 1937. a. kevadel õpilaste tung suur. Vastuvõtueksamile ilmus 137 õpilast, vastu võtta oli võimalik neist ainult 77, kusjuures eksameid rahuldavalt õiendanuist pidi 28 õpilast ruumi puudusel koolist eemale jääma.

Sügisel andis end, hoolimata kooli ametlikust teadaandest et I klassi ruumipuudusel vastuvõtmist ei ole, üles I klassi astumiseks üle 50 õpilase. Tütarlastekeskkooli I-sse klassi jäi samuti ruumipuudusel vastu võtmata 21 õpilast.

Sel põhjusel Linnavalitsus palus Haridusministeeriumilt luba avada 1937. a. sügisel Kaubandus- ja Kaupmeestekooli juures, mis Riigivanema otsusega 27. aug. 1937 oli nimetatud Tartu Kaubandus- ja Ärinduskeskkooliks, üks paralleelklass nende algkooli lõpetanute tarvis, kes ruumipuudusel jäid kooli vastu võtmata.

Haridusministeerium 4. sept. 1937. a. lubas Tartu Kaubandus- ja Ärinduskeskkooli juures asutada Kutsehariduslikkude õppeasutiste seaduse § 15 põhjal 1937./38. kooliaastaks ühe algkoolil põhjeneva üheaastase õppeajaga „Tartu Kaubandusliku Eriklassi", misjuures selle eriklassi õpingute lõpetajaile lubati kaubanduskeskkooli I klassi õpingute lõpetajate õigused.

Tartu linna avalike alg- ja täienduskoolide võrgu 1937./38. kooliaastaks kinnitas Linnavolikogu 21. juunil 1937 järgmiselt:

Normaal-algkoolid poeglastele:

II algkool,	Tolstoi 4,	klassi kompl. arv	8,
III „	Puiestee 78,	„ „ „	9,
IV „	Karlova mõisas,	„ „ „	6,
XV „	Riia 99,	„ „ „	8,

Normaal-algkoolid tütarlastele:

I algkool,	Kroonuaia 7,	klassi kompl. arv	6,
V „	Lina 2,	„ „ „	12,
VI „	H. Treffneri 2,	„ „ „	6,
IX „	Aia 48,	„ „ „	6,
X „	Peetri 33,	„ „ „	6.

Sega-algkoolid:

XVI algkool, Näituse 20/22, klassi kompl. arv 9,

XIII algkool, (vene õppekeelega), Peeter Põllu 14, klassi kompl. arv 6.

Maatüübilised algkoolid:

VII algkool, Kesk 19, klassi kompl. arv 6,
XII algkool, Jaama 22, klassi kompl. arv 6,
Kaagvere lastekodu algk., Kaagvere ms., klassi kompl. arv 3.

Erilaadilised algkoolid:

VIII algk. (nõrgaandelistele lastele), Riia 91, klassi kompl. arv 3,
XI algk. (raskeltkasvat. lastele), Karlova mõisas, klassi kompl. arv 4,
Õhtune algkool, Riia 99, klassi kompl. arv 4.

Seega määras Linnavolikogu nii algkoolide võrgu kui ka klasside arvu (107 klassi) samaks, mis see oli 1936./37. kooliaastal.

Õppeaasta algul, sügisel 1937 tuli III algkooli I klassi vastu võtta kokku 76 õpilast, kes kõik olid selle kooli rajoonist. Kuna ka teistes algkoolides puudus vaba ruum, sest esimesed klassid said kõigis algkooles täidetud, siis tekkis möödapääsematu vajadus avada selle kooli I klassi juurde üks paralleelklass.

Haridusministri loal teostati nimetatud muudatus arvates 1. septembrist 1937.

See muudatus ei suurendanud siiski linna eelarves ettenähtud kulusid algkoolide osas, sest uute tunnikavade maksmahakkamisega vähenes tundide arv algkoolis iga kuue klassi kohta kolme tunni võrra nädalas.

III algkoolis oli 1936./37. aastal 2 esimest klassi, 1937./38. a. nähti selles algkoolis ette 2 teist klassi ja 1 esimene klass.

XVI algkoolis oli 1936./37 kaks lõpuklassi; 1937./38 võeti juurde üks viimane klass, sest V klass oli olnud eelmisel aastal ühe komplektiga. Et tasakaalustada koolide esimestesse klassidesse astujate endist arvu, nähti ette XVI algkoolis kaks esimest klassi, nõnda et esimeste klasside arv uuel õppeaastal jäi endiseks.

XI (raskeltkasvatatavate laste) algkoolis oli ühendatud V ja VI klass üheks komplektiks. Kuna V klassi tuli 1937./38. aastal 19 õpilast, eraldati see klass iseseisvaks komplektiks, ühendati aga II ja VI klass üheks komplektiks.

Täienduskoolide võrk kinnitati samuti endisel kujul:

Tütarlaste Majapidamise Täienduskool, linna V algkooli juures. Selles koolis töötab 2 klassi, kumbki klass üheaastase kursusega (7. õ.-a.). Majapidamise täienduskool valmistab ette tütarlapsi tööle koduses majapidamises. Tegelikule tööle köögis pannakse selles koolis erilist rõhku. Õpetus koolis on maksuta.

Tehnika Täienduskool Poeglastegümnaasiumi juures. Selles koolis on ehitustehnika ja elektrotehnika harud ning kummagi haru kursus kestab üks aasta. Õppemaks seal on 10 krooni õppeaastas, peale selle võetakse materjali kuludeks lisamaksu 3 krooni aastas.

VÄLJAVÕTE KOOLIDE INSPEKTOR J. LANGU ARUANDEST.

Koolide-inspektori järelevalvele kuulunud Tartu linnas tegutsevates haridusasutistes toimetati tema poolt revideerimisi järgmisel arvul:

	Mitmes asutises	Mitmel korral
Algkoolid	21	43
Täienduskoolid	2	2
Kutsekoolid	7	10
Keskkoolid	9	14
Gümnaasiumid	8	11
Muud koolid	1	1
Lasteaiad ja -kodud	11	12
Avalikud raamatukogud	2	2
Lühiaegsed kursused	4	4

Peale otseselt Linnakoolivalitsusele alluvate koolide on siin arvestatud ka Tartus asuvad saksa ja juudi koolid, mis alluvad vastavatele kultuur-omavalitsustele. Muude koolide all on mõeldud Pimedate Kodu algkooli.

Kasvatuslik külg koolides.

	Koolikord			Puhtus			Õpil. esinemine		
	a	b	d	a	b	d	a	b	d
Algkoolid	8	12	1	7	13	1	9	11	—
Täienduskoolid	1	1	—	1	1	—	1	1	—
Kutsekoolid	3	4	—	3	4	—	3	4	—
Keskkoolid	2	6	1	4	4	1	4	5	—
Gümnaasiumid	2	6	—	4	3	1	4	4	—
Muud koolid	1	—	—	1	—	—	1	—	—
Lasteaiad	2	8	1	2	9	—			

a — hea; b — rahuldav; d — puudulik.

Puuduliku käitumise pärast on algkoolist saadetud teise kooli 17 poissi, neist raskeltkasvatatavate algkooli 16 ja Harkusse 1 poiss. Koolist välja arvati 4 poissi ja 4 tütarlast.

Klasse, kus lõpetanuid oli 50% või vähem, oli Tartu algkoolides: 1 teine, 2 neljandat, 2 viiendat ja 1 kuues klass, täienduskoolides 1 esimene klass, kutsekoolides 1 teine klass ning keskkoolides 2 kolmandat klassi, üldse 10 klassi.

Klassikursuse lõpetamine protsentides.

	I kl.	II kl.	III kl.	IV kl.	V kl.	VI kl.	keskm.
Algkoolid	90,4	89,5	85,8	74,6	67,1	79,0	81,3
Täienduskoolid	63,5	—	—	—	—	—	63,5
Kutsekoolid	55,4	56,9	67,4	—	—	—	58,1
Keskkoolid	78,7	68,3	61,7	63,3	75,2	—	67,8
Gümnaasiumid	69,7	—	—	—	92,5	—	83,2

Kutsekoolidest on selles tabelis arvestatud kutsekeskkoolid (Kaubandus-Ärinduskeskkool, Tehnika- ja Tööstuskeskkool) kui omavahel enam-vähem võrreldavad. Keskkoolide ja gümnaasiumide hulgast on vastavate andmete puudumisel välja jäänud saksa ja juudi koolid.

Instrueerimine koolinõuniku poolt on toimunud otseselt koolide külastamise puhul või koolijuhatajate koosolekute kaudu. Viimaseid on peetud tarviduse järgi 10—15 korda kooliaastas. Õpetajate koosolekuid eriküsimuste selgitamiseks on peetud kolmel juhul. Seal selgitati algkoolide uusi õppekavasid, kirjatehnikat algkoolis ja rivi elementi algkoolide õppekavades.

Erakorralise ülesandena võttis koolide inspektor osa 5. ja 6. õppeaasta jaoks matemaatika standardõpikut koostava komisjoni tööst, olles komisjoni juhatajaks.

5. oktoobrist kuni 2. novembrini 1937 oli koolide inspektor õppereisil Saksamaal, Šveitsis ja Prantsusmaal.

2. Õpilaste arv Tartus õppeaasta lõpul.

Nombre des élèves à la fin de l'année scolaire.

	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36	1936/37
Gümnaasiumid: *Gymnases:*						
poisse				696	524	339
tütarlapsi				774	533	356
Keskkoolid:	1 036	1 072	992			
Écoles secondaires:	1 230	1 111	1 038			
garçons				337	698	939
filles				339	653	921
Algkoolid: *Écoles primaires:*						
poisse	2 059	2 090	2 143	2 083	1 976	1 934
tütarlapsi	2 066	2 156	2 217	2 162	2 032	1 931
Kutsekoolid: *Écoles professionelles:*						
poisse	264	314	350	361	381	490
tütarlapsi	289	316	419	483	465	503
Täienduskoolid: *Écoles complementaires:*						
poisse	4	29	18	30	56	60
tütarlapsi	31	30	49	39	40	40
Kokku: — *Total:*						
poisse	3 363	3 505	3 503	3 509	3 590	3 744
tütarlapsi	3 616	3 613	3 723	3 795	3 768	3 769
Üldse: — *Grand total:*	6 979	7 118	7 226	7 304	7 358	7 513

3. Keskkoolid ja gümnaasiumid klasside, õpilaste arvu ja soo järgi 1937/38.
Écoles secondaires d'après classes, nombre et sexe des élèves 1937/38.

	Keskkool																		Gümnaasium									Üldse *Gr. total*		
	5. õ.-a.			6. õ.-a.			7. õ.-a.			8. õ.-a.			9. õ.-a.			Kokku *Total*			10. õ.-a.			11. õ.-a.			Kokku *Total*					
	Klasse	Õpilasi		*Classes*	*Nombre d'élèves*		Klasse	Õpilasi		Klasse	Õpilasi		Klasse	Õpilasi		Klasse	Õpilasi		Klasse	Õpilasi		Klasse	Õpilasi		Klasse	Õpilasi		Klasse	Õpilasi	
		p.	t.		*g.*	*f.*		p.	t.		p.	t.		p.	t.		p.	t.		p.	t.		p.	t.		p.	t.		p.	t.
Tartu I Progümn., Reaalkool ja Gümnaasium.	1	50	—	1	51	—	3	138	—	2	80	—	2	63	—	9	382	—	1	27	—	2	47	—	3	74	—	12	456	—
Tartu II Progümn., Reaalkool ja Gümnaasium	1	—	49	1	—	53	3	—	153	2	—	100	2	—	77	9	—	432	1	—	40	2	—	66	3	—	106	12	—	538
Tartu III Progümn., ja Ühiskommertsgümnaasium. . .	—	—	—	1	16	30	1	9	22	1	12	16	1	9	24	4	46	92	—	—	—	1	10	31	1	10	31	5	56	123
Tartu Kaubandus- ja Ärinduskeskkool ja Kommertskool	—	—	—	—	—	—	3	44	71	2	17	56	1	8	21	6	69	148	1	16	23	—	—	—	1	16	23	7	85	171
Tartu Erareaalkool ja Õhtune Ühisgümnaasium . . .	—	—	—	—	—	—	1	40	24	1	51	20	1	43	20	3	134	64	—	—	—	2	66	39	2	66	39	5	200	103
Tartu Kolledž . . .	—	—	—	—	—	—	1	36	27	—	—	—	—	—	—	1	36	27	1	29	16	—	—	—	1	29	16	2	65	43
H. Treffneri Eraprogümn., Reaalkool ja Gümnaasium .	1	50	—	2	83	—	3	132	—	2	90	—	2	85	—	10	440	—	2	61	—	2	73	—	4	134	—	14	574	—
ENKS-i Eraprogümnaasium, Reaalkool ja Gümnaasium .	2	—	77	2	—	74	2	—	100	2	—	96	2	—	95	10	—	442	1	—	41	2	—	71	3	—	112	13	—	554
Tartu IV Reaalkool ja Vene Gümnaasium	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	11	1	8	7	2	13	18	—	—	—	1	16	20	1	16	20	3	29	38
Kokku *Total*	5	100	126	7	150	157	17	399	397	13	255	299	12	216	244	54	1120	1223	7	133	120	12	212	227	19	345	347	73	1465	1570

4. Algkoolid klasside, õpilaste arvu ja soo järgi 1937/38.

Écoles primaires d'après effectifs des classes, nombre d'élèves et leur sexe 1937/38.

	I klass			II klass			III klass			IV klass			V klass			VI klass			Kokku *Total*		
	Klasse	Õpilasi		*Classes*	*Nombre d'élèves*		Klasse	Õpilasi		Klasse	Õpilasi		Klasse	Õpilasi		Klasse	Õpilasi		Klasse	Õpilasi	
		p.	t.		*g.*	*f.*		p.	t.		p.	t.		p.	t.		p.	t.		p.	t.
I algkool	1	—	44	1	—	38	1	—	41	1	—	47	1	—	31	1	—	27	6	—	228
II „	1	49	—	2	58	—	2	59	—	1	44	—	1	48	—	1	32	—	8	290	—
III „	2	84	—	2	66	—	2	76	—	2	85	—	1	38	—	1	34	—	10	383	—
IV „	1	35	—	1	37	—	1	36	—	1	31	—	1	33	—	1	32	—	6	204	—
V „	2	—	76	2	—	84	2	—	100	2	—	85	2	—	66	2	—	62	12	—	473
VI „	1	—	42	1	—	44	1	—	41	1	—	45	1	—	32	1	—	31	6	—	235
VII „	1	12	14	1	16	11	1	13	18	1	20	14	1	21	10	1	19	8	6	101	75
VIII „	1	7	7	1	7	10	1	10	9	1	7	10	1	8	7	1	4	3	6	43	46
IX „	1	—	50	1	—	47	1	—	49	1	—	48	1	—	36	1	—	37	6	—	267
X „	1	—	48	1	—	33	1	—	40	1	—	35	1	—	27	1	—	27	6	—	210
XI „	—	—	—	1	5	—	1	18	—	1	20	—	1	20	—	1	13	—	5	76	—
XII „	1	17	19	1	20	12	1	22	15	1	20	14	1	12	16	1	15	19	6	106	95
XIII „	1	25	19	1	14	21	1	22	18	1	16	21	1	15	19	1	15	9	6	107	107
XV „	1	48	—	1	46	—	2	78	—	1	44	—	2	75	—	1	32	—	8	323	—
XVI „	2	46	20	2	48	16	2	49	18	1	30	13	1	29	18	1	33	20	9	235	105
Õhtune algkool	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	48	32	2	48	32
H. Treffneri gümn. algkool	1	27	—	1	38	—	1	28	—	1	30	—	—	—	—	—	—	—	4	123	—
ENKS-i T.-gümn. algkool	1	—	23	1	—	19	1	—	20	1	—	38	—	—	—	—	—	—	4	—	100
Kaagvere Lastek. algkool	1	16	15	1	11	7	1	13	8	1	9	9	1	13	6	1	6	5	6	68	50
Kokku . . .	20	366	377	22	366	342	23	424	377	20	356	379	18	312	268	19	283	280	122	2 107	2 023

5. Tartu keskkoolide ja gümnaasiumide koosseisude kujunemine 1937/38.

Composition de l'effectif des élèves des écoles secondaires en 1937/38.

	Eelmistest klassidest *Promus d'une classe á l'autre*		Teist aastat samas klassis *Restés dans la même classe*		Teistest koolidest *Venus d'autres écoles*		Õpilasi aasta jooksul *Total*	
	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.
Tartu I Progümnaasium ja Reaalkool . . .	185	—	50	—	147	—	382	—
„ I Gümaasium	44	—	—	—	30	—	74	—
Tartu II Progümnaasium ja Reaalkool . . .	—	253	—	30	—	149	—	432
„ II Gümnaasium	—	62	—	1	—	43	—	106
Tartu III Progümnaasium	41	80	4	7	1	5	46	92
„ Ühiskommertsgümnaasium	10	31	—	—	—	—	10	31
„ Kaubandus- ja Ärinduskeskkool . . .	24	74	6	8	39	66	69	148
„ Kommertskool	—	—	—	—	16	23	16	23
Tartu Erareaalkool	50	22	8	2	76	40	134	64
„ Õhtune Ühisgümnaasium	35	20	—	—	31	19	66	39
„ Kolledž	—	—	—	—	65	43	65	43
H. Treffneri Eraprogümnaasium ja -reaalkool	307	—	33	—	100	—	440	—
„ Eragümnaaasium	72	—	1	—	61	—	134	—
E. N. K. S-i Eraprogümnaasium ja -reaalkool .	—	281	—	44	—	117	—	442
„ Eragümnaasium	—	70	—	—	—	42	—	112
Tartu IV Reaalkool	12	18	—	—	1	—	13	18
„ Vene Gümnaasium	14	12	—	2	2	6	16	20
Kokku	794	923	102	94	569	553	1 465	1 570

6. Keskkoolide ja gümnaasiumide õpilaste edasijõudmine õppimises 1937/38.

Progrès des élèves des écoles secondaires 1937/38.

	Õpilaste arv õppeaasta lõpul *Nombre d'élèves à la fin de l'année scolaire*		Neist klassikursuse lõpetanud *Dont ayant terminé les classes*				Määrati järelkatsed *Examens supplémentaires*		Klassikursuse mittelõpetamise põhjused *Causes de classes inachevées*																	
			Arv *Nombre*		%				Nõrk edasijõudmine — *Progrès insuffisant*																Muud põhjused *Autres causes*	
									Õpilaste arv *Nombre d'élèves*		Emakeeles *Langue d'enseignem.*		Matemaatik. *Mathématiques*		Loodustead. ja füüsikas *Hist. nat.*		Maateadus. *Géographie*		Ajaloos *Histoire*		Võõrkeeltes *Langues étrangères*		Muis aineis *Autres matières*			
	p.	t.	*g.*	*f.*	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.
Keskkool																										
5. õ.-a. .	93	123	63	107	67,7	87,0	26	15	28	16	10	8	16	4	1	—	2	1	8	1	16	8	—	—	2	—
6. õ.-a. .	147	153	94	111	64,0	72,0	44	39	52	42	23	10	39	23	3	1	4	5	7	3	24	17	4	2	1	—
7. õ.-a. .	371	381	208	251	56,1	66,0	107	94	161	130	70	53	92	71	19	6	11	9	21	16	81	69	15	11	2	—
8. õ.-a. .	235	284	144	183	61,3	67,7	67	80	90	100	33	31	62	53	33	20	8	6	4	6	49	52	14	8	1	1
9. õ.-a. .	203	232	154	169	75,9	72,8	40	41	46	59	10	29	28	38	7	11	1	—	3	8	23	38	9	10	3	4
Kokku . .	1 049	1 173	663	821	63,2	70,0	284	269	377	347	146	131	237	189	63	38	26	21	43	34	193	184	42	31	9	5
Gümnaasium																										
10. õ.-a. .	127	113	89	84	70,1	74,3	31	24	38	28	4	8	15	11	7	3	—	—	—	2	36	20	4	1	—	1
11. õ.-a. .	207	218	180	213	87,0	97,7	27	5	27	5	3	1	14	—	3	1	—	—	1	1	8	3	2	2	—	—
Kokku . .	334	331	269	297	80,5	89,7	58	29	65	33	7	9	29	11	10	4	—	—	1	3	44	23	6	3	—	1
Üldse . .	1 383	1 504	932	1 118	67,4	74,3	342	298	442	380	153	140	266	200	73	42	26	21	44	37	237	207	48	34	9	6

7. Algkoolide õpilaste edasijõudmine õppimises 1937/38.

Progrès des élèves des écoles primaires 1937/38.

	Õpilaste arv õppeaasta lõpul *Nombre d'élèves à la fin de l'année scolaire*		Neist klassikursuse lõpetanud *Ayant terminé les classes*				Määrati sügiseks järelkatsed *Examens supplement.*		Klassikursuse mittelõpetamise põhjused *Causes de classes inachevées*																	
			Arv *Nombre*		%				Nõrk edasijõudmine — *Progrès insuffisant*																Muud põhjused *Autres causes*	
									Õpilaste arv *Nombre des élèves*		Emakeeles *Langue d'enseignement*		Matemaatik. *Mathématiques*		Loodustead. *Histoire naturelle*		Maateaduses *Geographie*		Ajaloos *Histoire*		Võõrkeeltes *Langues étrangères*		Muis aineis *Autres matières*			
	p.	t.	*g.*	*f.*	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.
I klass . . .	340	345	302	318	88,8	92,2	—	—	37	27	28	25	37	27	—	—	—	—	—	—	—	—	30	19	1	—
II klass . . .	357	332	322	295	90,2	88,9	—	—	35	36	26	20	25	33	—	—	—	—	—	—	—	—	23	9	—	1
III klass . . .	401	367	342	307	85,3	83,7	—	—	59	59	50	40	48	50	24	17	—	—	—	—	—	—	47	44	—	1
IV klass . . .	337	371	255	273	75,7	73,6	42	44	82	87	51	55	43	66	22	24	21	36	20	25	3	3	34	16	—	11
V klass . . .	289	256	183	183	63,3	71,5	58	37	106	73	70	34	47	44	30	18	34	26	27	10	4	4	22	10	—	—
VI klass . . .	249	265	200	206	80,3	77,7	30	47	46	56	32	22	25	39	10	12	12	13	10	15	2	17	14	5	3	3
Kokku	1973	1936	1604	1582	81,3	81,7	130	128	365	338	257	196	225	259	86	71	67	75	57	50	9	24	170	103	4	16

8. Algkoolide õpilaste vanus 31. XII 1937.

Âge des élèves des écoles primaires 31. XII 1937.

Õpilaste vanus *Âge des élèves*	I klass		II klass		III klass		IV klass		V klass		VI klass		Kokku *Total*		Üldse *Grand total*
	p.	t.	g.	f.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	
Alla 7 a. *Au-dessous de 7*	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
7 a.	64	72	16	2	—	—	—	—	—	—	—	—	80	74	154
8 a.	234	218	72	48	3	—	—	—	—	—	—	—	309	266	575
9 a.	42	70	188	183	48	36	1	1	—	—	—	—	279	290	569
10 a.	13	12	60	67	184	168	27	34	1	1	—	—	285	282	567
11 a.	1	—	17	29	70	86	164	154	23	20	5	1	280	290	570
12 a.	—	—	8	10	50	51	88	106	107	92	21	18	274	277	551
13 a.	—	—	2	1	23	21	52	53	88	82	83	92	248	249	497
14 a.	—	—	—	—	6	8	16	19	62	51	74	76	158	154	312
15 a.	—	—	—	—	—	3	7	3	26	19	39	46	72	71	143
16 a. ja üle *et plus*	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	12	13	14	15	29
Kokku *Total*	355	372	363	340	384	373	355	371	309	266	234	246	2000	1968	3968

Märkus: Tabelis ei ole arvestatud õhtuse algkooli õpilasi.

9. Keskkoolide ja gümnaasiumide õpilaste vanus 31. XII 1937.

Âge des élèves des écoles secondaires.

Õpilaste vanus *Âge des élèves*	Keskkool												Gümnaasium						Üldse *Grand total*	
	5. õ.-a.		6. õ.-a.		7. õ.-a.		8. õ.-a.		9. õ.-a		Kokku *Total*		10. õ.-a		11. õ.-a		Kokku *Total*			
	p	t.	g.	f.	p.	t.	p.	t.	p	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.
— 12 a.	27	33	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12 a.	39	64	39	40	63	59	4	4	—	—	263	293	—	—	—	—	—	—	263	293
13 a.	28	25	57	68					—	—			—	—	—	—	—	—		
14 a.	1	4	29	24	131	142	54	57	3	3	218	230	—	—	—	—	—	—	218	230
15 a.	—	—	16	19	73	94	78	108	41	48	208	269	4	3	—	—	4	3	212	272
16 a.	—	—	3	5	36	40	50	80	87	119	176	244	41	32	2	5	43	37	219	281
17 a.	—	—	—	—	13	8	16	22	30	41	59	71	43	47	38	52	81	99	140	170
18 a.	—	—	—	—	—	—	2	5	8	12	10	17	13	17	48	74	61	91	71	108
19 a.	—	—	—	—	—	—	—	1	2	4	2	5	1	3	38	39	39	42	41	47
20 a.	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	2	1	2	1	14	7	16	8	18	9
21 a. ja üle *et plus*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	8	6	8	6	8
Kokku *Total*	95	126	150	156	316	343	204	277	173	228	938	1130	103	103	146	185	250	288	1188	1418

Märkus: Tabelis ei ole arvestatud Erareaalkooli, Õhtuse Ühisgümn. ja Kolledži õpilasi.

10. Kutsekoolide õpilaste edasijõudmine õppimises 1937/38.

Progrès des élèves des écoles professionelles.

	Õpilasi õppeaasta lõpul *Nombre d'élèves à la fin de l'année scolaire*		Neist lõpetasid klassikursuse *Ayant terminé les classes*				Teiseks aastaks sama klassi jäetud *Restés dans la même classe*		Määrati sügiseks järelkatsed *Examens supplément.*	
			Arv *Nombre*		%					
	p.	t.	*g.*	*f.*	p.	t.	p.	t.	p.	t.
I klass . . .	203	178	115	134	56,7	75,3	15	9	73	35
II klass . . .	152	127	92	100	60,5	78,7	16	5	44	22
III klass . . .	105	71	77	57	73,3	80,3	3	—	25	14
Kangakudumisklass . . .	—	30	—	21	—	70,0	—	7	—	2
Meistriklass . .	22	2	18	2	81,8	100,0	—	—	4	—
Kokku	482	408	302	314	62,7	76,0	34	21	146	73

11. Koolide raamatukogud 1937/38.

Algkoolid:	Raamatuid õppeaasta lõpul	Kogu kasutanud õpilaste arv	Kasutamiskordade arv	Iga õpilase kohta raamatuid	Raamat. arv õppej. kogus aasta lõpul
I algkool	1 209	226	4 500	20,3	906
II „	942	286	5 274	19,0	1 140
III „	1 214	374	7 374	20,7	1 181
IV „	857	203	3 808	19,3	981
V „	1 654	473	12 924	28,3	2 038
VI „	1 159	234	6 749	29,7	823
VII „	1 582	169	3 033	19,7	582
VIII „	415	73	991	12,0	329
IX „	520	267	3 560	13,6	509
X „	1 116	203	3 341	16,7	945
XI „	823	72	1 439	19,7	941
XII „	1 018	127	2 339	12,5	793
XIII „	2 958	170	5 607	27,0	671
XV „	1 319	313	7 711	24,6	1 708
XVI „	1 036	318	5 530	17,8	838
Kaagvere Lastekodu algkool .	1 811	107	1 070	10,5	459
Keskkoolid ja gümnaasiumid:					
Tartu I Progümn., Reaalkool ja Gümnaasium	11 416	352	4 558	10,7	3 142
Tartu II Progümn., Reaalkool ja Gümnaasium	13 013	507	10 448	20,0	. . .

Algkoolid:	Raamatuid õppeaasta lõpul	Kogu kasutanud õpilaste arv	Kasutamiskordade arv	Iga õpilase kohta raamatuid	Raamat. arv õppej. kogus aasta lõpul
Tartu III Progümn., Ühiskommertsgümn., Kaubandus- ja Ärinduskeskkool ja gümn. . .	4 673	383	4 749	11,4	1 998
Tartu Kolledž, Erareaalkool, Õhtune Ühisgümn. ja algkool . .	5 093	257	3 171	7,6	1 273
H. Treffneri Eraprogümn., Reaalkool ja Gümnaasium ning algkool	7 005	586	6 699	9,8	8 311
ENKS-i Eraprogümn., Reaalkool ja Gümnaasium ning algkool .	6 779	491	4 967	7,9	2 000
Tartu IV Reaalkool ja Vene Gümnaasium	4 046	67	2 728	42,0	456

PEDAGOOGILINE MUUSEUM.

Tunniandmiseks kasutasid Pedagoogilise Muuseumi õppeklassi peamiselt Tööstus- ja Majandusõpilastekool, H. Treffneri Gümnaasium, Linna Täienduskool, Vene Gümnaasium, I algkool, XVI algkool ning Tööstuskeskkool, kokku 358 tundi. Õppevahendeid laenutati õppeaasta jooksul 26-le Tartu koolile kokku 638 üksikeset. Peale koolide kasutasid Muuseumi õppevahendeid veel Tartu Ülikool, NMK Ühing, skautlikud organisatsioonid, Ehitajate Ühing, Peipsi L. M. Staap jt. Muuseumi ruumes korraldasid ettekandeid, kursusi ja koosolekuid mitmed üldkasulikke ja hariduslikke sihte taotlevad organisatsioonid, nagu Linnateenijate Ühing, Eesti Süsiniku Kasustamise Selts, Tööoskusamet, Perenaiste Selts, Meestelaulu Selts ning õpetajate organisatsioonid.

Sügisest 1937. a. peale võtavad Muuseumi juures tegutsevatest ainekomisjonidest osa õpetajate organisatsioonide poolt kolmeks aastaks valitavad liikmed, mis võimaldab õpetajate organisatsioonidele otsest informatsiooni ja tihedamat koostööd Muuseumiga.

Usuõpetuse komisjon andis välja raamatu „Usuline kasvatus koolis", mis sisaldab 1938. a. suvel komisjoni eestvõttel Kannukal korraldatud üleriigilisel usuõpetajate suvipäevadel peetud kõned.

Joonistamise komisjon asus Tartu algkoolide õpilaste töönäidete mappide koostamisele. Mapid on mõeldud samalaadilised, nagu need Haridusministeeriumi ülesandel saadeti Šveitsi Pedagoogilisele Muuseumile, mis on rahvusvaheline Kunstimuuseum. Komisjon korraldas peale selle veel ettekandeid joonistamise alalt kõigile Tartu joonistamise õpetajaile.

Käsitöö komisjon sisustas Muuseumi töökoja näitetöökojana puu- ja rauatöö alal, kus õpetajad võivad tutvuda ka õpilaste töödega. Seni on Muuseumi näitekogusse koondatud õpilastöid puu- ja papptöö alalt.

Aasta jooksul muretsetud õppevahenditest on tähtsamaks aerodünaamiliste katsete demonstratsioonriistade komplekt füüsika osas, mis võimaldab katsete najal õpilastele selgitada vooluteooria nähtusi.

Alalise näituse ruumis oli pandud välja õpetajaile tutvumiseks ja kohapeal lugemiseks enamik aasta jooksul ilmunud ilukirjanduslikke ja populaarteaduslikke teoseid, lastekirjandust ja kooliõpikuid. Samas leidus lugemiseks enamik kodumaa ajakirjadest, pedagoogilisi ajakirju aga ka välismaalt.

Pedagoogilise Muuseumi tegevus õppevahendite laenutamise ja õppeklassi kasutada andmise alal on olnud järgmine:

	1935/36	1936/37	1937/38
Laenutamiskordi	313	303	269
Laenatud esemete arv	987	1 011	785
Õppeklassis antud tunde . . .	400	282	358

Pedagoogilise Muuseumi õppevahendite arv ja väärtus 1937./38. eelarveaasta lõpul oli järgmine:

	Numbreid	Esemeid	Väärtus kr.
1936	1 254	8 161	18 293,91
1937	1 271	8 220	18 771,89
1938	1 409	8 802	19 738,52

VABARIIGI AASTAPÄEVA RAHVA-AKTUSTE KORRALDAMINE.

Vabariigi aastapäeva pühitsemise laiemale alusele viimiseks ja selle väärikaks teostamiseks on Tartu Linnavalitsus korraldanud linnas seltsi- ja koolimajade saalides päevakohaseid rahva-aktusi.

Selleks tõmmati kaasa paremad kõnemehed kohalike avalike tegelaste seast aktusekõnelejateks ja kohalikud helikunstnikud, orkestrid ning näitlejad eeskava kunstilise osa täitjateks.

Aktusekõned ja sõnavõtud on olnud juhitud põhimõttest ja tahtest väljendada isamaalise pidupäeva meeleolu, süvendada rahvustunnet ja isamaa-armastust ning tuletada meelde vabaduse ja iseseisvuse kättevõitmist ja selle eest võitlejaid. Muusikaline osa on koosnenud eesti heliloojate loomingust instrumentaal- ja vokaal-ettekandes. Deklamatsioonipaladena on esitatud eesti kirjanike isamaalist loomingut.

Esmakordselt korraldati rahva-aktusi Tartus Vabariigi 8. aastapäeva puhul. „Vanemuises", Eesti Käsitööliste Seltsi saalis ja Sõdurite Kodu saalis, kus aktused korraldati, oli osavõtjaid nii rohkesti, et paljud ruumipuudusel olid sunnitud tagasi minema. Kõigi nende aktuste kavas oli kolm sõnavõttu, — avasõna, peokõne ja lõppsõna, rida muusikalisi ettekandeid laulu-, klaveri-, viiulisoolodena, koori või orkestri ettekannetena ja deklamatsioone. Kõigil järgnevail aastail korraldatud Vabariigi aastapäeva rahva-aktuste eeskavad on oluliselt jäänud esmakordsete aktuste sarnasteks, sisaldades hoogsa sõnalise osa kõrval kõrgeväärtusliku kunstilise ja kontsertosa. Kogu nende aastate jooksul on arvukas kõnelejate ja ettekandjate pere nende aktuste heaks kordaminekuks kaasa aidanud ilma tasuta. Rahva osavõtt aktustest on olnud alati väga elav.

Arvuliselt on Tartus aktusi korraldatud üksikutel aastatel järgmiselt:

	Aktuste arv	Osavõtjaid ümmarguselt	Ettekanded: kõned	muusikalised	muud	kokku
1925	3	3 000	9	25	6	40
1926	5	4 000	14	41	11	66
1926	8	4 500	22	56	17	95
1928	17	10 000	52	84	32	168
1929	6	4 200	17	42	15	74
1930	7	4 500	20	50	15	85
1931	5	4 000	10	34	10	54
1932	7	4 500	16	46	15	77
1933	14	7 000	35	92	41	168
1934	5	4 000	15	42	19	76
1935	12	6 000	38	91	28	157
1936	14	7 000	42	92	28	162
1937	13	6 500	39	90	27	156
1938	14	7 000	40	95	20	155
1939	11	5 000	31	57	18	106

RAHVAÜLIKOOL.

Rahvaülikoolide vajadust toonitati juba 1913. aastal korraldatud hariduspäeval, kuid takistavate olude tõttu sai see Eestis võimalikuks alles 1917. aastal.

Esimene nõupidamine Tartu rahvaülikooli asutamise asjas peeti 3. detsembril 1917 Tartu Maavalitsuse ruumes Riia 1, kus moodustati kitsam komisjon uue, selleks otstarbeks asutatava seltsi põhikirja väljatöötamiseks, esialgse õppekava koostamiseks ja vajalike kulude tarvis raha muretsemiseks.

Komisjon otsustas põhikirjaks võtta Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi põhikirja mõne vähema muudatusega, kutsus kokku kavatsetavate lektorite nõupidamise, milleks saatis kutsed 31 isikule ja määras kindlaks Tartu Rahvaülikoolide Seltsi asutamiskoosoleku päeva.

Lektorite nõupidamisest võttis osa 20 isikut. Arutades asutatava rahvaülikooli tegevuskava, otsustati, et rahvaülikooli ülesandeks on teadmisi pakkuda esijoones vähema haridusega, läbilõikes algkooli lõpetanud isikuile, kellel puudub võimalus enda edasiharimiseks harilikus korras. Õpetus peab olema süstemaatiline, mispärast loenguid tuleb korraldada seeriatena ja nõnda, et iga seeria annaks käsiteldavast ainest hea ülevaate. Rahvaülikool peab võimalikult kohe asuma päevaküsimustesse puutuvate ainete käsitlemisele, silmas pidades praktilise elu vajadusi.

Tartu Rahvaülikoolide Seltsi asutamiskoosolek peeti 25. detsembril 1917 Ülikooli Füsioloogia Instituudi auditooriumis. Koos oli 43 isikut, kes eneste hulgast valisid ajutise juhatuse. Esimeheks valiti J. Jans, abiesimeheks K. Einbund, laekuriks A. Bach, abiks J. Sarv, kirjatoimetajaks E. Asson, tema abiks M. Olesk ja ametita liikmeks A. Valdes.

Rahvaülikooli pidulik avamiskoosolek peeti Ülikooli aulas 23. jaanuaril 1918.

Juhatus valis esimeseks Tartu rahvaülikooli juhatajaks J. Jans'i, tolleaegse Maavalitsuse esimehe. Uus juhataja, olles enamlaste poolt vahistatud, ise kohal ei viibinud. Loenguid alustati 28. jaanuaril 1918 ja neid jätkati kuni 27. märtsini 1918. Selle aja jooksul korraldas Rahvaülikool 183 loengut 13 lektorilt, kokku 762 kuulajale.

Enamlased Tartu rahvaülikooli tegevusele takistusi ei teinud. Saksa okupatsiooni võimud aga keeldusid rahvaülikoolile edasitöötamiseks luba andmast ja 30. märtsist tuli tegevus katkestada. Kõik juhatuse katsed rahvaülikooli uuesti avada jäid tulemusteta. Saksa okupatsioonivõimude kohalik kooliosakonna juhataja väljendas koguni arvamist, et Eestis ei või olla juttugi rahvaülikoolist enne, kui eestlased on saksa rahvakoolist läbi käinud.

Järgnenud erakordsete aegade tõttu seisis rahvaülikooli tegevus täielikult kuni 1919. aasta teise pooleni.

Loenguid alustati uuesti 10. novembril 1919, mis ajast kuni tänini on Tartu rahvaülikooli tegevus jätkunud korrapäraselt.

Rahvaülikooli kantseleilist asjaajamist on kogu selle tegutsemise kestusel toimetatud linna Haridusosakonna ametiruumes.

Rahvaülikoolil on tegutsemiseks olnud võrdlemisi soodsad tingimused. Ülikooli lahkel vastutulekul on tal olnud tarvitada Ülikooli auditooriumid, kabinetid ja õppeabinõud. Keeltekursuste korraldamiseks on kasutatud ka koolide ruume.

Rahvaülikoolis peetud loengute ja loengutest osavõtu kohta annab ülevaate alljärgnev arvustik:

	Kuulajaid			Loengute arv
	alalisi	muid	kokku	
1920	192	896	1 088	268
1921	242	470	712	246
1922	335	497	832	247
1923	262	1 055	1 317	242
1924	218	1 275	1 493	297
1925	275	803	1 078	301
1926	307	2 947	3 254	320
1927	283	2 168	2 971	301
1928	350	2 422	2 772	413
1929	392	2 959	3 351	461
1930	324	1 732	2 056	358
1931	220	2 346	2 566	299
1932	200	2 352	2 552	276
1933	145	3 429	3 574	388
1934	449	2 563	3 012	388
1935	319	1 574	1 893	452
1936	318	2 129	2 447	500
1937	351	2 342	2 693	616

LINNARAAMATUKOGUD JA LUGEMISLAUAD.

Linnaraamatukogudele osteti 1937./38. aastal uusi raamatuid 2 128 köidet, sellest 1 160 köidet ilukirjandusliku sisuga. Aasta lõpul oli Keskraamatukogus üldse 28 204 köidet, Harukogus 8 111 köidet.

Võrreldes eelmise aastaga on kogud 1937./38. a. laenutanud raamatuid 30 768 köidet (22,1%) rohkem. Keskraamatukogust laenutati aasta jooksul keskmiselt 456,4 ja Harukogust 149,4 köidet päevas. Ilukirjandust on olnud Keskkogus 67,2% ja Harukogus 77,4% kõigist laenutamistest. Valdav osa laenutatud raamatutest on eestikeelsed, — Keskkogus oli neid 73,4%, Harukogus aga 90,3% laenutatud raamatute üldarvust.

Üksikteostest laenutati aasta jooksul kõige enam järgmisi:

M. Metsanurk, „Ümera jõel" — 490 korda
A. H. Tammsaare, „Ma armastasin sakslast" — 354 „
A. Mälk, „Õitsev meri" — 318 „
T. Mann, „Buddenbrookid I" — 258 „

A. Mälk, „Surnud majad“	— 237	korda
Kalju Rahu, „Isamaa eest“	— 221	„
M. Metsanurk, „Soosaare“	— 189	„
A. Mälk, „Läänemere isandad“	— 172	„
R. Sirge, „Must suvi“	— 167	„

Käsiraamatukogu ühes ajakirjade kohallugemisega kasutasid 10 442 meest ja 2 724 naist, kokku 13 166 isikut.

12. Linnaraamatukogude arvuline koosseis.

Composition numérique des bibliothèques.

Raamatute arv aasta lõpuks: *Nombre de livres à la fin de l'année:*	1935/36	1936/37	1937/38
Keskraamatukogus	26 195	27 013	28 204
Haruraamatukogus	7 824	7 174	8 111
kokku — *total*	34 019	34 187	36 315
Jaoskonnad — *Sections:*			
ilukirjandus — *belles-lettres*	17 123	17 308	18 468
keeleteadus — *linguistique*	709	753	766
üldsisuga — *contenu général*	2 971	2 936	3 133
usu- ja mõtteteadus *religion, philosophie*	1 022	1 034	1 080
ühiskonna- ja kasvatusteadus *sc. sociales et pédag.*	1 365	1 295	1 383
loodusteadus — *sc. naturelles*	2 680	2 619	2 674
tegelikud teadused — *sc. appliquées*	1 019	1 031	1 149
kunst ja arvustused — *art et critiques*	3 930	3 896	3 952
ajalugu ja maateadus *histoire et géographie*	2 230	2 238	2 480
lastekirjandus — *littér. de l'enfance*	970	1 077	1 230
Keel — *Langues:*			
eesti — *estonien*	20 216	20 837	22 800
läti — *letton*	13	13	14
saksa — *allemand*	8 251	7 989	8 094
vene — *russe*	4 588	4 396	4 414
rootsi — *suédois*	7	7	7
muu — *autres*	944	945	986

13. Linnaraamatukogude kasutajad.

Emprunteurs de la Bibliothèque municipale.

Lugejate arv aasta lõpuks: *Nombre d'emprunteurs à la fin de l'année*	1935/36	1936/37	1937/38
Keskraamatukogus	5 423	5 602	6 035
Haruraamatukogus	1 466	1 637	1 751
kokku — *total*	6 889	7 239	7 786
Sugu — *Sexe:*			
mehi — *hommes*	3 661	4 117	4 209
naisi — *femmes*	3 228	3 122	3 577
Vanus — *Âge:*			
15—20 a.	1 728	1 789	1 915
üle 20 a.	5 161	5 450	5 871

Haridus — *Instruction*:			
kõrgem — *supérieure*	364	382	357
kesk — *secondaire*	3 277	3 501	3 766
alg — *primaire*	3 248	3 356	3 663
Elukutse — *Profession*:			
õpetajad — *professeurs*	269	315	275
üliõpilased — *étudiants*	1 322	1 414	1 360
õpilased — *écoliers*	1 266	1 405	1 481
ametnikud — *employés*	582	628	720
sõjaväelased — *militaires*	78	77	71
töölised — *ouvriers*	1 268	1 137	1 568
muud — *autres*	860	959	1 188
kutseta — *sans prof.*	1 244	1 304	1 123

14. Linnaraamatukogude laenutamistegevus 1935/36—1937/38.

Volumes empruntés en 1935/36—1937/38.

Laenutatud raamatuid: *Livres donnés en lecture:*	1935/36	1936/37	1937/38
Keskraamatukogus	114 007	99 424	129 185
Haruraamatukogus	39 124	40 090	41 097
kokku — *total*	153 131	139 514	170 282
Mis jaoskonnast — *Section:*			
üldsisuga — *contenu général*	14 088	9 922	15 684
filosoofia — *philosophie*	2 334	2 007	1 846
usk — *religion*	377	302	410
ühiskonnateadus — *sc. sociale*	4 208	3 681	4 399
keeleteadus — *linguistique*	1 939	2 751	3 096
loodusteadus — *sc. naturelles*	3 328	2 846	3 857
tegelikud teadused — *sc. appliquées*	6 322	4 619	6 585
kunst — *art*	3 461	2 612	3 648
kirjandus — *littérature*	107 875	102 350	118 653
ajalugu ja maateadus *histoire et géographie*	6 431	3 800	7 979
lastekirjandus — *littér. de l'enfance*	2 768	4 624	4 115
Mis keeles — *Langues*:			
eesti — *estonien*	111 294	107 653	132 206
vene — *russe*	10 934	8 590	9 935
saksa — *allemand*	28 099	20 832	24 404
inglise — *anglais*	1 867	1 779	2 056
prantsuse — *français*	528	390	1 360
soome — *finnois*	210	143	225
esperanto — *esperanto*	12	5	—
muud — *autres*	187	122	96

TERVISHOID.

Linna üldise tervishoiu küsimustest on märkida, et 1937. aastalgi teostati veevärgi-torustiku laiendamist, olgugi et veidi vähemas ulatuses kui eelmisel aastal. Alustati uue pumbamaja ehitamist Meltsi allikate juurde ning koostati uue veetorni ehitamise projekt. 1936. aastal joogivee-kaevude kohta kehtima hakanud sundmääruse alusel anti Tervishoiuosakonna poolt tähtajad kaevude kordaseadmiseks või maja ühendamiseks veevärgiga kõigile neile majaomanikele, kelle majad olid veevärgi piirkonnas, kuid veevärgiga ühendamata ja kelle kaevude joogivesi analüüsi andmeil ei vastanud tervishoiu nõuetele. Linnavalitsuse Ehitusosakonnal oli väljatöötamisel projekt Tartu kanalisatsioonivõrgu radikaalseks ümberehitamiseks vastavalt tervishoiu nõuetele.

Linna heakorra ja ilu tõstmiseks on laiaulatuslikud tööd jätkunud ka 1937. aastal. Emajõe kallaste täitmist ja puiesteede rajamist jätkati. Südalinnas ja raudteejaama piirkonnas asendati munakivisillutist asfaltsillutisega.

Varematel aastatel esines sagedasti kaebusi tööstuste lähedal asetsevate majade elanike poolt tööstuste peale maapinna ja eriti õhu rikkumise pärast. 1937. aastal oli neid kaebusi vähem, kuna mitmed säärased tööstused varustati seadeldistega, mis vältisid õhu ja maapinna reostamise.

Tööstuste tervishoiulises tasemes ei saa märkida tähelepandavaid edusamme. Uute tööstuste avamiseks lubade andmisel on siiski senisest suuremal määral peetud silmas nende vastavust sanitaarsetele nõuetele.

Tartu turgude korralduses toimus suurem muudatus Turuhoone avamisega 2. jaanuaril 1938. Sellega likvideerus lahtisel platsil asunud lihaturg ning Pritsimaja ees asuval turuplatsil vähenes alalistelt laudadelt kauplejate arv tunduvalt.

Turuhoone avamisega teostus Tartu linnas toiduainete müügi rahuldavale tasemele tõstmise ammuaegne soov. Uus Turuhoone on kõigiti tervishoiu nõuetele vastav ja seisab Lääne-Euroopa sellekohaste hoonete

tasemel. Turuhoonesse on koondatud liha-, piima- ja piimasaadustening kalakauplejad. Kaupade hoidmiseks on turuhoone keldrikorral kunstlik külmendusseade.

Toiduainete valmistus- ja müügikohtade tervishoiulist järelevalvet ja üldist puhtuse kontrollimist teostasid linna tervishoiuarst, loomaarst, tervishoiupolitsei komissar 4 kordnikuga, osaliselt jälgis tervishoiunõuete täitmist ka välispolitsei, kes valvas hoovide puhtuse järele.

Tervishoiulisele järelevalvele kuuluvate asutiste ja ettevõtete revideerimist teostati korduvalt. Aruande-aastal korraldatud puhtuse-nädalal teostati koos tervishoiu-komisjoniga laialdasemaid revideerimisi ning ajakirjanduses avaldati artikleid puhtuse tähtsusest. Üldiselt võib öelda, et puhtuse tase aeg-ajalt paraneb, eriti noorema põlve juhtimisel olevais ettevõtetes.

TERVISHOIULINE JÄRELEVALVE.

1937. a. külastas tervishoiupolitsei, osaliselt koos tervishoiuarstiga, tervishoiu sundmääruste täitmise kontrollimise otstarbel:

59	lihapoodi ja -keldrit,	kokku	402 korda
22	vorstitööstust ja -äri	„	240 „
264	piimaäri	„	2 508 „
24	sissesõiduhoovi	„	164 „
	liha- ja piimaturgu	„	336 „

Kontrollkäikudel on tervishoiulisi ülevaatusi toimetatud 1937. a. üldse 20 881. Tervishoiumääruste vastu eksimuste pärast on määruste rikkujaid karistatud üldse 679 juhul. Administratiivkorras karistati tervishoiupolitsei poolt vahetult 550 isikut kokku 1 811 krooniga. Tervishoiupolitsei protokolli põhjal karistati kohtu poolt 129 isikut kokku 1 881 krooniga. Üleastumiste kohta koostas tervishoiupolitsei protokolle 1937. a. üldse 590 juhul.

1937. a. võeti üldse 1 549 piimaproovi, missugused jagunevad kuude peale ligikaudu ühtlaselt. Võetud proovidest sisaldas 209 proovi suurt mustust, alla normi rasva sisaldus 51 proovis. Võiproove võeti üldse 130, neist oli lubamatult suure veesisaldavusega 21 proovi. Müügil olevat koort analüüsiti 108 juhul ja neist leidus 11 proovis rasva alla normi. Seega oli kõlbmatut või alaväärtuslikku piima müügile toodud 1937. a. 16,8% (1936. a. 15,7%), võid 16,2% (10,2%) ja koort 10,2% (10,1%).

Vastutuselevõtmise põhjuseks on olnud alaväärtusliku ja musta piima müümine 270 juhul, alaväärtusliku koore müümine on toonud 8 protokolli, alaväärtusliku või müümine — 27, tembeldamata ja toiduks

kõlbmata liha müümine — 22, keelatud viisil saiadega kauplemine — 32, kodus loomade tapmine — 11, keelatud viisil ja ajal kauplemine — 25, hoovide ja käimlate mustus — 17, arstlikul läbivaatusel mittekäimine — 49, muud mitmesugused põhjused — 218 protokolli.

Võrreldes arvulisi andmeid eelmise aasta arvudega, selgub, et piimasaaduste alal on 1937./38. aastal proove märksa rohkem võetud. Sellepärast suurenes ka vastutusele võetud isikute arv. Keelatud viisil saiadega kauplemine on jäänud endisest vähemaks. Osa sel alal tegutsenud naisi on sellest ärist hoopis loobunud ja osa on läinud üle teistele tegevusaladele.

Aasta jooksul ilmunud määrustest puudutab tervishoiupolitsei tegevusala Kanamunade kaubandusliku liigitamise määrus (RT nr. 31 — 1938), mis seab kanamunade müügi siseturul kindla korra raamidesse. Määruse alusel jagunevad müügiletoodavad munad liikidesse ja valikutesse. Ka nõuab määrus, et müüdavad kanamunad oleksid puhtad, mis on eriti tervitatav. Paljudes välisriikides oli see nõudmine juba ammu ellu viidud. Kohalikkudest määrustest võiks veel nimetada Linna Tapamaja sisekorra määrust (RT nr. 49 — 1937). Tervishoiupolitsei tegevust puudutab see niipalju, et valve selle määruse täitmise üle on pandud Tapamaja juures töötava tervishoiupolitsei ametniku peale.

VÕITLUS NAKKUSHAIGUSTEGA.

Linnavolikogu omal koosolekul 31. mail 1937 võttis vastu sundmääruse nakkushaiguste vastu võitlemise kohta Tartu linnas (RT nr. 72 — 1937).

Sundmäärus korraldab ja määrab tarvitusele võetavad abinõud ägedatesse nakkushaigustesse haigestumise kindlakstegemise ja nende haiguste levimise tõkestamise kohta.

Nendeks haigusteks on: katk *(pestis)*, koolera *(cholera asiatica)*, rõuged *(variola)*, verine kõhutõbi *(dysenteria)*, kõhusoetõbi *(typhus abdominalis)*, paratüüfus *(paratyphus)*, tähniline soetõbi *(typhus exanthematicus)*, korduv soetõbi *(typhus recurrens)*, sarlakid *(scarlatina)*, difteeria *(diphteria)*, epideemiline ajupõletik *(meningitis cerebrospinalis epidemica)*, laste halvatustõbi *(poliomyelitis anterior acuta)*, leetrid *(morbilli)* ja läkaköha *(pertussis)*.

Suuremal arvul esines 1937. a. sarlakeid ja difteeriat, kuid suurenenud oli ka kõhutüüfusse haigestumine (1936. a. — 20 juhtu, neist

2 surmajuhtu; 1937. a. — 58 juhtu, neist 9 surmajuhtu). Siinjuures peab aga meeles pidama, et kõhutüüfuse esinemine oli 1936. a. madalam kui kunagi varem iseseisvuse-aja kestel. Tüüfuse haiguspesade epidemioloogilist uurimist toimetati samadel alustel kui eelmistelgi aastatel. Tüüfus esines üksikute haiguspesadena, tõenäoliselt toiduainete, eriti piima kaudu levitatuna. Tüüfust põdenud ja haiglast paranenutena lahkunud isikute suhtes teostati rooja ja uriini uurimist, kusjuures pisikuid eritajad on Tervishoiuosakonna kontrolli all, kes aeg-ajalt korraldab nende bakterioloogilist uurimist.

15. Tartus registreeritud nakkushaigused.

Maladies contagieuses enregistrées.

	1934	1935	1936	1937
Kõhutüüfus — *Typhus abd.*	103	88	20	58
Paratüüfus — *Paratyphus*	40	36	25	30
Leetrid — *Morbilli*	788	372	2	2
Sarlakid — *Scarlatina*	156	119	155	221
Difteeria — *Diphteria*	67	78	64	149
Epideemiline meningiit — *Meningitis epid.*	3	1	—	2
Pidalitõbi — *Lepra*	2	—	—	—

Õpilaste seas esines 1937. aastal eelmisest aastast suuremal määral sarlakeid (1936. a. — 155 juhtu ja 1 surmajuht; 1937. a. — 221 juhtu ja 1 surmajuht) ja difteeriat (1936. a. — 64 juhtu ja 4 surmajuhtu; 1937. a. — 149 juhtu ja 6 surmajuhtu).

Sarlakite suuremat levimist 1937. a. soodustas haiguse võrdlemisi kergekujuline iseloom, mistõttu paljud lapsed põdesid selle läbi voodisse heitmata ning tervete seas liikudes.

Suurem sarlakitesse haigestunute arv oli detsembrikuus, mis sundis tõkkeabinõuna keelama õpilaste ja lasteaedade jõulupuude ning laste teatri- ja kinoetenduste korraldamise. Viimane abinõu aitas tunduvalt kaasa sarlakite vähenemisele 1938. a. alguskuudel.

Difteeria esines peamiselt algkooles, eriti Kesk tänaval asuvas algkoolis. Viimases kui ka teistes koolides võeti tarvitusele kõik abinõud haiguse piiramiseks ja likvideerimiseks.

Tervishoiuosakonna desinfektori poolt toimetati 1937. a. üldse 410 desinfitseerimist nakkushaiguste puhul, neist linnas 351 ja maal 59 juhul.

EMADE JA LASTE ARSTLIKU NÕUANDE PUNKT.

1937. a. anti punktis arstlikku nõu ja abi 4 548 isikule üldse 15 071 korda. Sellest anti punktis mitte registreeritud lastele juhatust ja nõu 702 korral. Lastele langeb 14 761 ja rasedatele emadele 310 konsultatsiooni. Keskmiselt oli punktis iga kuu 1 256 konsultatsiooni, kõikudes 790 (juulikuus) ja 1 854 (maikuus) vahel. Enamikus on punkti poole pöördutud lastega esimese kahe eluaasta vanuses. Nendele langeb 59,1% konsultatsioonide üldarvust. Kõige noorem punkti toodud laps oli 9-päevane.

Punktis oli registreeritud 31. XII 1937 üldse 3 169 last, aasta jooksul oli punkti hoole all kokku 3 846 last. Vanemate varandusliku seisu järgi oli lastest 815 tööliste, 579 ametnike, 1 714 juhuslikku sissetulekut omavate, 523 vabakutseliste, ärimeeste jne. ning 215 töötute last.

Konsultatsioonidest langeb I linnajaost pärit olevatele lastele 2 958, II linnajaost pärit olevatele 6 154 ja III linnajaost pärit olevatele 5 959. Aasta lõpul punktis arvel seisnud lastest oli 3 430 abielus sündinud ja 416 vallaslast.

Aasta jooksul registreeriti punktis 176 rasedat ema, neist 30 väljaspool abielu rasedaks jäänut.

Surmajuhte punkti hoolealuste hulgas tuli 1937. a. ette üldse 10, neist hingamisorganite haiguste tõttu 4 juhtu, seedimisorganite haiguste tõttu 2 juhtu, tuberkuloosi tõttu 2, muudest haigustest 1 ja õnnetusjuhtumi läbi suri 1 laps. Kõigist surmajuhtudest langeb imikueale 5 juhtu.

Punkti õed tegid punkti hoolealuste laste juurde aasta jooksul 5 944 visiiti, neist laste äkiliste haigestumiste puhul 378 visiiti. Punkti arst käis punkti hoolealustele nende kodudes abi andmas 192 korda.

Õdede visiitidest tehti 986 rõugekohuslaste ülesotsimise otstarbel ja rasedate emade juurde 147 juhul, ülejäänud hoolealuste laste juurde.

Hoolealuste seas esinenud haigustest on esikohal nakkus- ja hingamisorganite haigused, seedimisorganite haiguste arv on märksa vähem. Nakkushaigustest on 1937. a. esikohal läkaköha ja sellega ühenduses olevad muud hingamisteede haigused. Sagedased olid läkaköhasse haigestumised imikueas. Imikud olid saanud haiguse enamalt jaolt oma kooliskäijatelt õdedelt-vendadelt. Hingamisteede haiguste suurt nakkavust imikutele ei arvestatud perekondades küllalt tõsiselt, mispärast selle selgitamine igas üksikus perekonnas on nõudnud palju vaeva.

Nõuandepunkti poolt antavate juhiste teostamist perekondades takistab sageli majanduslik kitsikus ja sellega seoses olevad halvad korteriolud ja muud elutingimused.

Punkt on jõudumööda püüdnud kehvematele vanematele imikute ja laste eest hoolitsemisel kaasa aidata, jagades abivajavatele arstimeid, toiduaineid, riiet jne.

Aasta jooksul on jagatud:

arstimeid ja sidematerjale	4 133 korda
kalamaksaõli ja toiduaineid	1 981 „
seepi, talki jne.	603 „
Kokku	6 717 korda

Kalamaksaõli on jagatud välja üldse 175 kg, mannat 138 kg, riisi 22,8 kg, herkulot 170,4 kg, riisijahu 4,6 kg ja piima 2 310 liitrit. Peale selle anti 64 abivajava lapse jaoks 64,5 m pesuriiet ja 55,4 m parhi.

Nõuandepunkti arvel anti 53 lapsele maksuta kõrgustikupäikest. Need lapsed enamikus põdesid näärmetuberkuloosi.

16. Emade ja laste arstliku nõuande punkt.
Cabinet de Consultation des mères et des enfants.

	1934	1935	1936	1937
Hoolealuste arv — *Nombre des assistés:*				
aasta algul — *au début de l'année*	2 872	3 006	3 078	3 087
tuli juurde — *inscrits*	705	704	720	759
lahkus — *partis*	571	632	711	677
aasta lõpul — *à la fin de l'année*	3 006	3 078	3 087	3 169
Hoolealuste vanus *Âge des assistés:*				
kuni 1 a. — *au-dessus de 1 an*	637	497	568	559
1—2 a. — *1—2 ans*	1 172	1 182	1 058	1 119
3—6 a. — *3—6 „*	1 202	1 291	1 440	1 401
üle 6 a. — *au-dessus de 6 an*	566	740	732	767
Esinenud haigused — *Maladies:*				
hingamiselundite haigusi — *mal. des. org. respir.*	356	374	242	336
seedimiselundite haigusi — *mal. des org. de digest.*	640	662	494	404
nahahaigusi — *mal. de la peau*	383	374	551	575
tuberkuloosi — *tuberculose*	150	96	102	80
ainetevahetus-haigusi — *mal. de l'assimil.-désassimil.*	94	162	82	80
nakkushaigusi —*mal. contagieuses*	297	274	131	227
rahhiiti — *rachitisme*	151	154	152	150
suguhaigusi — *mal. vénériennes*	2	1	1	1
õnnetusjuhtumeid — *accidents*	—	2	2	1
teisi haigusi — *autres maladies*	320	313	232	241
Konsultatsioonide arv *Nombre des consultations*	15 972	15 172	14 946	14 761
Õdede koduste visiitide arv *Nombre des visites à domicile*	7 346	6 714	6 944	5 944
Kaitserõugeid poogitud — *vaccinés*	1 249	564	1 346	538

KOOLITERVISHOID.

Koolitervishoiu korraldus oli endine. Linna teenistuses oli kolm algkoolide kooliarsti. Igal keskkoolil oli oma arst, kes seda ülesannet teostas kõrvaltööna. Algkooliõpilased said ambulatoorset arstiabi kooliambulatooriumis igal äripäeval kella 3—½5 p. l. Keskkooliõpilased said arstiabi oma kooliarsti juures kodus.

17. Kooliõpilaste tervislik seisund 1937./38. a.

Santé des élèves.

	Algkoolid *Écoles primaires*		Keskk. ja gümn. *Écoles secondaires*		Kutsekoolid *Écoles profess*	
	p.	t.	p.	t.	p.	t.
Läbivaadatud õpilaste arv — *Nombre d'élèves examinés*	1 931	1 971	1 494	1 524	655	411
Toitumus — *Alimentation:*						
hea — bonne	592	664	970	1 129	306	229
keskmine — *moyenne*	1 203	1 247	501	373	338	177
nõrk — *faible*	136	60	23	22	11	5
Kehaehitus — *Constitution physique:*						
hea — *bonne*	881	790	1 075	1 242	385	202
keskmine — *moyenne*	994	1 136	405	274	266	203
nõrk — *faible*	56	45	14	8	4	6
Nägemine — *Vue:*						
kuni 0,5 — *jusqu'à* 0,5	105	158	205	151	51	60
üle 0,5 — *au-dessus de* 0,5	277	593	173	173	62	33
normaalne — *normale*	1 549	1 220	1 116	1 200	542	318
Läbivaat. leitud — *Const. à l'exam.:*						
anemia chlorosis — *anemia chloros.*	47	65	24	269	8	16
skolioosid — *scolioses*	80	107	178	153	27	24
kehavead — *défauts physiques*	17	21	9	4	7	3
nahahaigused — *mal. de la peau*	43	35	87	10	20	11
haiged hambad — *dents cariées*	1 320	1 366	1 000	1 021	307	213
ninahaigused — *mal. du nez*	33	19	12	6	8	8
kurguhaigused — *mal. de la gorge*	323	288	211	75	102	47
puudulik kuulmine — *ouïe défect.*	15	17	17	10	10	3
silmahaigused — *mal. des yeux*	36	27	14	5	23	2
kopsuhaigused — *mal. des poumons*	68	49	27	101	25	19
närvikava-haigused — *mal. nerv.*	5	4	5	3	2	—
südamehaigused — *mal. cardiaques*	113	117	71	66	28	10
kõrvahaigused — *mal. des oreilles*	42	38	2	4	7	—
muud haigused — *autres maladies*	94	194	8	18	—	—

Nõuandva asutisena tegutses Tervishoiuosakonna juures kooliarstide kolleegium, kus arutati tähtsamate küsimustena õpilaste võimlemise, sportimise ja toitlustamisega seoses olevaid küsimusi.

Linna hambaarstimis-kabinetis tegutses 2 hambaarsti, neist andis abi üks algkooli-, teine keskkooliõpilastele. Algkooliõpilastele on hambaravi maksuta, keskkooliõpilastelt võetakse selle eest väikest tasu.

18. Linna hambaarstimis-kabineti tegevus.
Activité du Cabinet dentaire de la Ville.

	1934	1935	1936	1937
Patsientide üldarv — *Nombre des malades:* . .	1 358	1 545	1 207	1 239
neist: õpilasi — *dont: élèves*	1 192	1 360	1 019	1 037
linnateenijaid — *employés de la Ville*	166	185	188	202
Plombeerimisi — *plombé*	1 145	1 215	1 321	1 338
Väljatõmbamisi — *arraché*	563	517	505	603
Puhastamisi — *nettoyé*	121	127	132	127
Arstimisi — *soigné*	472	495	466	433

LINNAHAIGLAD.

Aruandeaastal tegutsesid kolm haiglat: linna naiste- ja meestehaigla ning nakkushaigla.

Kahes esimeses haiglas toimus ka suguhaigete statsionaarselt ravimine vastavalt suguhaiguste vastu võitlemise seaduse nõuetele.

Nakkushaiglas toimus peamiselt kõhutüüfuse-, paratüüfuse-, sarlakite- ja difteeria-haigete ravi. Ruumi ja vastavate osakondade puudumise tõttu ei olnud võimalik nakkushaiglasse vastu võtta teisi registreeritavaid kui ka mitteregistreeritavaid nakkushaigusi, nagu leetreid, läkaköha, tuulerõugeid jne. põdevaid haigeid.

Linnahaiglates ravil viibinud haigete arv, haiguspäevade arv ja ravimise ning toitlustamise keskmine kulu on olnud järgmine:

	1934	1935	1936	1937
Nakkushaigla:				
ravitud haigeid	588	461	403	631
ravipäevi	12 451	11 013	10 085	15 469
ühe ravipäeva keskmine kulu kr.	3,07	3,31	3,38	3,29
ühe toidupäeva keskmine kulu snt.	35,5	36,6	43,9	47,7
Meestehaigla:				
ravitud haigeid	169	165	207	251
ravipäevi	7 201	6 731	7 676	8 213
ühe ravipäeva keskmine kulu kr.	3,04	2,70	2,62	2,54
ühe toidupäeva keskmine kulu kr.	35,5	36,6	43,9	47,7
Naistehaigla:				
ravitud haigeid	342	308	379	464
ravipäevi	13 545	12 677	14 013	14 516
ühe ravipäeva keskmine kulu kr.	2,15	2,12	2,37	2,38
ühe toidupäeva keskmine kulu kr.	28,2	33,0	39,0	42,9

Haiglates tehti aruandeaastal vähemaid remonte ja korrastustöid.

Kuna Tartu linnal on vajadus uue ajakohase nakkushaigla järele, siis algatas Tervishoiuosakond uue nakkushaigla püstitamise küsimuse, mille suhtes ka Linnavalitsus asus pooldavale seisukohale. Koostati projekt ja paluti toetust haigla püstitamiseks Sotsiaalministeeriumilt. Kahjuks ei olnud võimalik aruandeaastal riigilt toetust saada, mispärast haigla ehitamise teostamine tuli edasi lükata.

Linna suguhaiguste-ravilates on riigi kulul ambulatoorset abi antud järgmiselt:

	Meestehaiglas		Naistehaiglas	
	1936	1937	1936	1937
Ambulatoorsete visiitide arv	3 646	2 525	3 507	3 230
Neist esmakordseid	189	141	168	259
Seejuures tehti:				
mikroskoopilisi uurimusi	542	270	384	282
ultra-mikroskoopilisi uurimusi	2	5	—	—
Gyoni järgi süstimisi	1 162	490	—	—
prostata masseerimisi	9	—	—	—
põieloputusi	31	85	58	42
verevõtmisi tõmbsoontest	41	40	136	163
Wassermanni reaktsioone verevõtmiseta	41	40	136	163
hydrargyrumi-süstimisi	46	—	428	465
tõmbsoonde süstimisi	389	410	977	959
bismuti-süstimisi	494	568	603	597
Neo-Salvarsan Rhodarsan:				
0,15 g	—	—	—	4
0,3	6	20	168	108
0,45	29	35	809	847
0,6	354	355	—	—

VÕITLUS SUGUHAIGUSTEGA.

Prostitueerujaid Tartus 1922. a. oli üldse 53. Nende arv tõusis aasta-aastalt ja saavutas kõrgseisu 1936. a. alguks, mil oli Tartus registreeritud üldse 238 prostitueerujat. 1936. a. algab tagasiminek sellest viie aasta jooksul ühtlasena püsinud arvust, vähenedes 1937. a. alguks 208 peale. 1937. aasta jooksul registreeriti juurde 28, neist uusi, ennem mitte prostitueerunuid 25, mujalt tulnuid 2 ja 1, kes oli vahepeal olnud kontrolli alt vabastatud. Vabastati kontrolli alt korralikult töölehakkamise tõttu 1, suri 1 ja mujale kolis 78 kontrollialust. Seega jäi aasta lõpul kontrolli alla kokku 156 prostitueerujat, kellest oli ajutiselt teenistuses, vanglas jm. 69 isikut.

19. Prostitueerujad.

Prostituées.

	1934	1935	1936	1937
Prostitueerujate arv aasta algul	237	236	238	208
Prostituées au 1. I				
Tuli juurde — *Inscrites*	48	53	28	28
Lahkus — *Rayées*	49	51	58	80
Arstlikul järelevaatusel käinud (korda) . . .	1 168	1 642	904	663
Visités médicales oblig.				
Suguhaigusi leitud — *Mal. vénér. constatées:*				
Lues — *dont: Lues*	23	19	16	20
Gonorrhoea — *Gonorrhoea*	184	201	134	120
Vanus — *Âge:*				
16 a. — *ans*	—	—	1	—
17 „	3	2	1	—
18 „	—	2	1	2
19 „	6	1	2	3
20 „	20	8	7	1
21—25 „	86	93	81	40
26—30 „	59	61	54	40
31—35 „	37	40	34	34
36—40 „	16	20	16	17
41—45 „	7	7	7	12
46—50 „	1	3	3	4
51 ja üle — *51 —*	1	1	1	3
Haridus — *Instruction:*				
keskkool — *secondaire*	13	11	10	4
algkool — *primaire*	200	201	174	136
kodune haridus — *instr. à domic.*	23	26	24	16
Rahvus — *Nationalité:*				
eestlased — *estoniennes*	211	215	189	146
venelased — *russes*	20	20	18	7
sakslased — *allemandes*	1	1	1	—
juudid — *juives*	3	2	—	2
lätlased — *lettes*	1	—	—	1

Aasta lõpul kontrolli all olnud prostitueerujad jagunesid endise elukutse järgi järgmiselt:

Põllu- ja lihttöölised	41
Kutseta	38
Majateenijad	35
Käsitöölised	24
Ettekandjad	10
Vabrikutöölised	7
Ametnikud	1

Päritolu järgi jagunesid nad järgmiselt:

Tartumaalt	55
Teistest maakondadest	39
Tartust	45
Teistest kodumaa linnadest	14
Välismaalt	3

Prostitueerumiskahtlastena oli Tervishoiuosakonna komblusvalve eelkontrolli all 1937. a. üldse 198 naisterahvast. Eelkontrolli alustamisel leiti neist 8 süüfilise- ja 74 tripperihaiget. Aasta jooksul vabastati eelkontrolli alt 96 isikut, ülejäänud 102 jäid edasi eelkontrolli alla.

20. Suguhaigused.
Maladies vénériennes.

Registreeritud haigestumisi:	1935		1936		1937	
Maladies enregistrées	m.	n.	h.	f.	m.	n.
Lues	16	19	12	21	16	26
Gonorrhoea	272	193	223	151	201	162
Kokku	288	212	235	172	217	188
Haigete vanus — *Âge des malades:*						
—12 a.	1	2	1	1	1	5
13—19 „	11	22	15	18	9	27
20—25 „	123	97	78	63	69	64
26—30 „	76	39	78	43	71	49
31—35 „	47	38	31	26	30	28
36—40 „	13	5	21	9	18	6
41—45 „	6	6	6	4	10	6
46—50 „	7	2	2	3	5	2
51—55 „	4	1	1	2	1	—
56— „	—	—	1	3	3	1
Märkimata	—	—	1	—	—	—
Haigete elukutse — *Profession des malades:*						
Kaupmehed ja tööstrid	9	—	3	—	9	—
Commerçants et industriels						
Ametnikud — *Fonctionnaires*	8	1	10	2	5	2
Käsitöölised — *Artisans*	90	15	66	12	67	12
Töölised — *Ouvriers*	96	23	83	31	85	41
Sõjaväelased — *Militaires*	8	—	8	—	1	—
Vabakutselised — *Professions libres*	44	11	36	6	26	8
Õpilased ja üliõpilased	31	3	25	3	23	—
Écoliers et étudiants						
Kodune talitus ja kutseta	—	17	—	33	—	23
Trav. domest. et sans prof.						
Majateenijad — *Domestiques*	1	25	—	11	—	12
Lapsed — *Enfants*	1	3	1	1	1	5
Prostitueerujad — *Prostituées*	—	114	—	70	—	85
Muud — *Autres*	—	—	3	3	—	—

LOOMATERVISHOID.

1937. aasta osutus viljakasvule soodsa suve tõttu endisest palju paremaks. Heinaaja teine pool aga oli liiga vihmane, mispärast sel ajal tehtud põllu- ja kultuurhein sai alaväärtuslik. Muud loomapidamise tingimused olid eelmise aastaga võrdsed.

Arstiabi andis linna loomaarst aasta kestel 33 hobusele, 27 veisele ja 2 seale. Desinfektsioone tegi ta 33 juhul.

Loomataudidest esines Tartus 1937. a. jooksul lahtist tiisikust 3 juhul, abortus Bang'i 6 veisel, nõlge 2 hobusel, sigade punataudi 38 juhul. Kõik nimetatud taudijuhud esinesid sporaadilisel kujul. Tuberkuloosi ja brutselloosi haigestunud loomad määrati lihaloomadena sundtapmisele. Hobuste nõlge ja sigade punataudi raviti vastavate seerumite süstimise teel. Süstitud sigadest üks lõppes, teine tapeti lihaloomana, ülejäänud paranesid. Tervishoidliselt vaadati läbi 968 veist. Neist tuberkuliniseeriti 145 looma, misjuures reageerisid positiivselt 52 veist, ülejäänud 93 ei reageerinud. Vereproove võeti 262 veiselt, neist reageeris agglutinatsiooni proovile 6.

Tööstusettevõtteist kuuluvad linna loomaarsti järelevalve alla Tartus viis piimatalitust, 8 vorsti- ja 2 sülditööstust, ning 5 nahavabrikut. Kõik need tööstused vastavad linna sundmäärustele.

Välismaale saadetud loomadest ja muudest lihasaadustest vaadati linna loomaarsti poolt läbi 6 112 elussiga, 265 000 kg värsket kala, 135 kg elusat kalamarja, 4 590 vasika-, 2 039 tuhkru-, 368 nirgi-, 90 jänese-, 65 naaritse-, 40 lahitse- ja 2 nugisenahka, 4 778 kg seaharjaseid, 15 tonni nahajätiseid, 75 tonni konte ja 999 kg puhastatud veise pimesooli.

Tartust sisemaale saadetud loomatooressaadustest vaadati läbi 3 hobuse-, 221 veise-, 3 804 vasika-, 1 494 lamba-, 30 kitse- ja 1 000 jänesenahka, 23 vaati verd, 215 kg hobusejõhvi, 8 000 kg veisekarvu, 49 tonni konte ja 13 tonni nahajätiseid.

Piimanduslaboratooriumis toimetati piima ja piimasaaduste proovide keemilisi ja bakterioloogilisi uurimisi.

I valiku piimast võetud 122 proovis leidus 27 juhul väheldast mustust, 9 proovis suurt mustust, 2 proovis oli rasva % alla normi, 8 proovis reduktaažiproov alla normi ja 30 proovis oli kolitiiter positiivne.

II valiku piima toodi analüüsimiseks 1 427 proovi. Neist leidus 837 proovis väheldast mustust, 200 proovis suurt mustust, 49 proovis oli rasva % alla normi, 5 proovis oli erikaal alla normi, 3 juhul oli happegraad üle normi, 21 korda esines reduktaažiproov alla normi ja 20 proovis oli rasvavaba kuivainet alla normi.

Võid toodi piimanduslaboratooriumi 130 proovi. Neist leidus 8 proovis margariini ja 21 proovis oli vett üle normi. Hapukoort uuriti 104 juhul, misjuures 11 proovis oli rasva % alla normi. Vahukoore 4 proovi olid kõik määrustele vastavad.

1937. a. oli Tartu ajutiselt marutaudi-kahtlaseks piirkonnaks kuulutatud. Sel puhul teostatud hulkuvate koerte ja kasside püüdmisel võeti kinni 62 koera ja 5 kassi. Püütud loomadest lunastati omanike poolt välja 43 koera, ülejäänud loomad hukati loomaarsti korraldusel.

TIISIKUSHAIGETE ERALDUSMAJA.

Tartu Tiisikuse Vastu Võitlemise Selts pöördus Linnavalitsuse poole palvega toetuse saamiseks tiisikushaigete eraldusmaja ehitamiseks.

Tartu linnas teostavad tuberkuloosi vastu võitlemist alates 1927. a. Tartu Tiisikuse Vastu Võitlemise Seltsi nõuandla ja alates 1928. a. ka ravila 33 voodiga.

Tartu linna kodanikkude heaks 1928—1935. a. Tiisikuse Nõuandla kaudu tehtud töö ulatuse kohta annavad ülevaate alljärgnevad arvud:

Visiitide arv nõuandla ambulatooriumis	42 067
Ambulatooriumi kasutanud haigete üldarv	14 402
Arsti visiitide arv haigete kodudesse	8 694
Röga analüüsitud korda	4 360
Röntgeni uurimuste arv	4 061
Ainelist abi toiduainete, raha, rögatopside jm. kujul saanute arv	3 679
Nõuandla kaudu raviasutistesse paigutatute arv	1 179

Tiisikuse ravilas on 1929—1935. a. linnakodanikest ravil olnud 579 haiget kokku 51 338 ravipäevaga; neist on ravitud Tiisikuse Vastu Võitlemise Seltsi kulul 390 haiget 30 723 ravipäevaga.

Tartu Tiisikuse Vastu Võitlemise Selts oma asutistega on teinud seni suure töö tiisikuse vastu võitlemisel linna elanikkonnas. Selts on selleks kasutanud suuri summasid, mida ta on saanud osalt riigilt, osalt korjandustest, Valgelillepäevadest ja pidudest. Ainuüksi linnakodanike raviks on Selts 1936. aasta kestel välja andnud ligi 10 000 kr.

Tuberkuloosi suremus on näidanud viimaseil aastail Tartu linnas vähenemist, mida tuleb panna suures osas selle töö arvele: 10 000 elaniku kohta oli surmajuhte 1932. a. 26, 1933. a. 21 ja 1934. a. 20. Sellevastu aga näitavad registreeritud haigestumisjuhtude arvud suurenemist: Tartu linnas registreeriti tiisikushaigeid 1932. a. — 98, 1933. a. — 97, 1934. a. — 130, 1935. a. — 115, mille põhjuseks on peamiselt nõuandla intensiivsem tegevus haigete ülesotsimisel.

21. Tartu tiisikushaigete nõuandlas aasta jooksul registreeritud haiged.

Malades enregistrés au „Cabinet de Consultation de Tuberculose".

Vanus aastais — *Âge:*	1934	1935	1936	1937
0— 5	4	—	1	1
6—10	2	3	3	3
11—15	6	11	12	12
16—20	29	16	16	23
21—25	40	39	26	16
26—30	47	40	50	36
31—35	31	35	29	26
36—40	27	20	28	19
41—45	19	18	19	15
46—50	11	13	10	8
51—55	9	12	6	8
56—60	6	10	6	6
61—65	4	3	4	3
66—70	2	1	3	1
71 ja üle	2	—	2	—
Kokku — *Total*	239	221	215	177

1. jaanuaril 1936. a. oli Tartu Tiisikuse Nõuandlas registreeritud 945 tiisikushaiget Tartu linnas, nendest umbes 320 lahtise tiisikusega, batsille-levitajat ja seega ümbruse infitseerijat. Nimetatud 320 haigest oli vaja 87 tingimata eraldada ravilasse, kuna teised olid enam-vähem eraldatavad teisel teel. 1936. a. kestel on neist haigeist nõuandla suutnud asutustesse paigutada 20, kuna 67 pidid paratamatult olema kodus.

Tartu Tiisikuse Vastu Võitlemise Selts, silmas pidades, et tähtis on haigust-levitajate eraldamine ja soovides oma tegevust jätkata tulevikus samade asutuste kaudu, kuid silmas pidades tungivat vajadust paigutada ravilasse senisest suuremal määral paranematuid pisikuid-eraldavaid ja ümbrusele tiisikust edasiandvaid haigeid, otsustas selleks otstarbeks laiendada lisaehituse püstitamisega Tartu tiisikuse ravilat umbes 50 voodi võrra, ja ehituse viia läbi 1937./38. ja 1938./39. aastail.

Tiisikushaigete-eraldusmaja otsustati ehitada telliskivist juurdeehitusena tiisikuse ravila hoonele Riia maantee ligiduses. Selles on ette nähtud ruumid 50 voodi jaoks, 2 lamamisrõdu, kumbki 20 voodiga, mitmesugused abiruumid, nagu operatsiooni-, sidumise-, röntgeni-, päeva-, söögi- jne. ruumid. Kogu ehituse maht on: keldrikord 1 360 m^3, esimene kord — 2 580 m^3 ja teine kord — 2 530 m^3, kokku 6 150 m^3.

Arvestades hoone ühe kuupmeetri ehituskuludeks 22 krooni, läheks kogu ehitus maksma ca 135 000 krooni.

Linnapea kindral A. Tõnisson 31. okt. 1937. a. „Vanemuise" teatrihoonele nurgakivi asetamas.

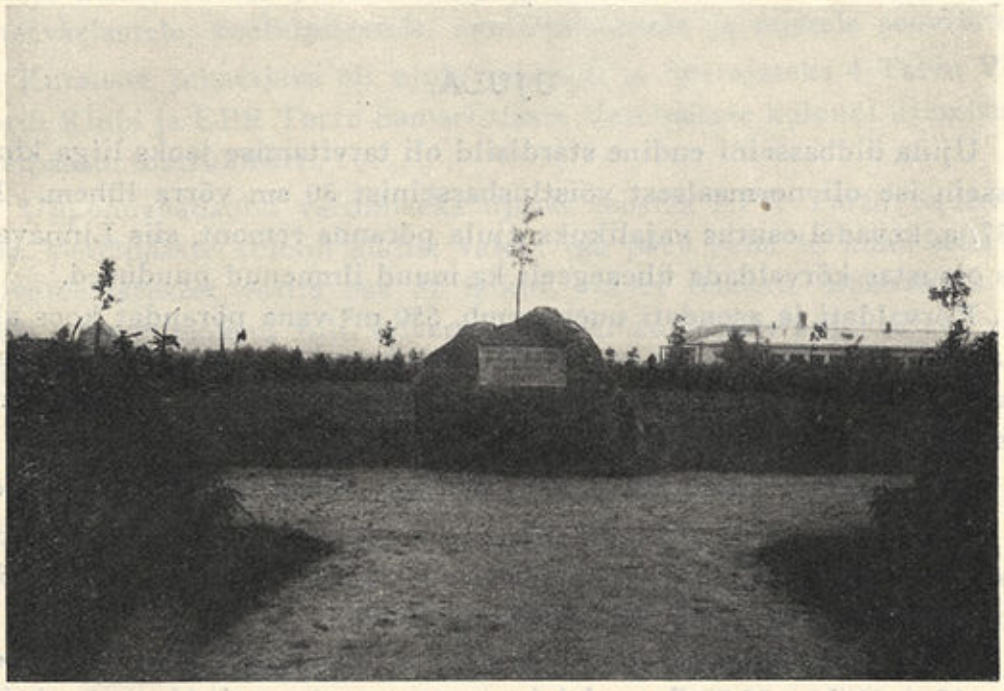

Eesti esimese õpetajate-seminari asupaika tähistav kivi B. G. Forseliuse puiestikus, Ropka linnaosas. Kivil on pealkiri: SIIN ASUS EESTI ESIMENE ÕPETAJATE-SEMINAR, MILLE RAJAS B. G. FORSELIUS AASTAL 1684.

Linnavalitsus, kaalunud küsimust ja arvesse võtnud, et tiisikushaigete-eraldusmaja ehitamine on väga tarvilik ja selle ehitamine oleks suureks sammuks edasi tiisikuse vastu võitlemise alal, asus seisukohale, et nimetatud eraldusmaja ehitamiseks tuleb anda linna poolt toetust viie aasta jooksul, kusjuures esimesel aastal, s. o. 1937./38. anda 5 000 kr. ja järgmistel aastatel 2 500 kr., kokku 15 000 krooni. Sel viisil antav toetus ei koormaks linna eelarvet ega takistaks linna teiste laiaulatuslikkude ülesannete täitmist. Linnavolikogu omal koosolekul 19. aug. 1937 otsustas sellega nõus olla.

22. Tartu tiisikushaigete nõuandla juures registreeritud tiisikushaiged.
Mouvement des tuberculeux dans la ville et le district de Tartu.

	1935	1936	1937
Aasta algul — *malades au 1. I*	1 697	1 618	1 610
Registreeriti uusi — *inscrits*	221	215	177
Kolis mujale — *changé de domicile*	164	121	345
Suri — *décédés*	136	102	97
Aasta lõpul — *à la fin de l'année*	1 618	1 610	1 345
Neist Tartust — *dont de Tartu*	946	945	691
„ Tartumaalt — *de la district de Tartu*	672	665	654
Sanatooriumides — *dans sanatoriums*	41	65	118
Ravilais — *dans cliniques*	77	95	133
Kodus — *à domicile*	1 500	1 450	1 094

UJULA.

Ujula üldbasseini endine stardisild oli tarvitamise jaoks liiga kõrge, bassein ise oli normaalsest võistlusbasseinist 30 sm võrra lühem. Kui 1937. a. kevadel osutus vajalikuks ujula põranda remont, siis Linnavalitsus otsustas kõrvaldada üheaegselt ka muud ilmnenud puudused.

Kõrvaldati ja asendati uuega umb. 550 m² vana põrandat koos alustaladega. Einelauapoolne stardisild ehitati endisest 90 sm võrra madalamaks, üldbassein tehti 50 meetri pikkuseks, millega ta sai spordimäärustega normaalseks tunnistatud võistlusbasseini mõõdud.

Kogu töö teostati majanduslikul teel ja see läks maksma 2 250 krooni.

Linnavalitsuse ja Ülikooli Meteoroloogiajaama omavahelise kokkuleppe alusel teostati viimase huvides ujulas hooajal iga päev vee- ja õhutemperatuuri ning talvel jääpaksuse mõõtmisi.

Mõõtmiste andmetel oli ujulas 1937. a. hooaja kõrgeim veetemperatuur 12. juunil — 23.8° C; madalaim veetemperatuur oli 11. septembril — 13.6° C. Keskpäevane (kella 13 ajal) kõrgeim õhutemperatuur oli 11. juunil — 29.0° C vilus ja madalaim — 8.2° C oli 29. mail.

1938. a. hooajal oli kõrgeim veetemperatuur 29. juulil — 25.8° C, madalaim — 19. septembril — 11.4° C; kõrgeim õhutemperatuur oli 28. juulil — 31.0° C ja 27. mail madalaim — 10.0° C.

Ujula oli 1937. a. hooajal avatud 20. maist kuni 15. septembrini. 1938. a. hooaeg kestis 26. maist kuni 30. septembrini.

Ujula külastajate kasutada oli mitmesuguseid mängusid, eesotsas malega, käsipall jne. Häälekõvendajate kaudu anti raadio- ja grammofonimuusikat iga päev keskmiselt 5 tunni jooksul. 1937. a. asendati endine Tartu Telefoni Vabriku 4-lambiline raadioaparaat võimsa 11-lambilise „Körting" raadioaparaadiga, mis tuli maksma 610 krooni. 1938. a. seati ka naisbasseini erivaljuhääldaja.

Kuna avalikkuses juba pikema aja vältel oli juhitud tähelepanu igaaastasele suurele uppumisjuhtude arvule Eestis, mille peamiseks põhjuseks on puudulik ujumisoskus, siis selle vältimiseks asuti Tartus Linnavalitsuse korraldusel teostama ujumise ja vetelpääste alal ulatuslikku väljaõpet. 1938. a. suvel korraldati üld- ja naisbasseinis vetelpääste alal 2 maksuta kursust 123 osavõtjale ja ujumise alal 6 maksuta kursust 870 osavõtjale.

Väljaõppe edukamaks teostamiseks jaotati kursusest osavõtjad gruppidesse nende vanuse ja elukutse järgi. Nii korraldati eraldi kursused kaitseväelastele, kooliõpilastele, kooliõpetajatele ja teistele soovijatele.

Kursuste juhatajaks oli ujula juhataja ja õpetajateks 4 Tartu Veespordi Klubi ja EPR Tartu Samariitlaste Vetelpääste kolonni ujumise ja vetelpääste instruktorit.

Uppumishädaohu vältimiseks ujulas teostas EPR Tartu Samariitlaste Vetelpääste kolonn alalist valvet iga päev kella 10 kuni kella 20. Valveteenistusest võttis osa 32 isikut, valvet teostati üldsummas 895 tundi. Suve jooksul tuli valvemeeskonnal suplejaile appi rutata viiel juhul.

Ujula tegevust iseloomustavad järgmised arvud:

Ujula külastajaid:	1937	1938
Mais	6 122	423
Juunis	25 491	7 239
Juulis	13 402	25 057
Augustis	18 186	23 437
Septembris	1 185	8 301
Kokku	64 386	64 457
Esmasabi antud	143	158
Uppumishädaohust päästetud	7	5

23. Haiglate tegevus.

Activité des hôpitaux.

	Aasta	Haiged aasta algul *Malades a début de l'année*	Tuli juurde *Arrivés*	Lahkus *Partis*				Ravipäevi *Jours de traitement*	Ambulatooriumis vastuvõetud isikud *Assistés à l'ambulance*
				tervenenult *guéris*	paranenult *rétablis*	parandamatult *incurables*	suri *décédés*		
Ülikooli I Haavakliinik — *I Clinique Chirurgicale de l'Université*	1936	65	1 744	945	606	116	82	26 396	3 176
	1937	60	1 634	809	626	125	74	28 166	2 776
Ülikooli I Sisehaiguste-kliinik — *I Clinique des Maladies Internes*	1936	41	1 654	79	822	664	74	22 174	1 588
	1937	56	1 489	100	825	515	62	24 968	2 010
Ülikooli Naistekliinik — *Clinique Gynécologique*	1936	51	2 805	1 829	648	308	26	26 253	1 740
	1937	45	2 808	2 052	472	263	18	27 300	1 807
Ülikooli Silmakliinik — *Clinique des yeux*	1936	16	353	57	204	89	—	7 724	4 851
	1937	19	267	31	234	9	—	5 646	4 462
Ülikooli Lastekliinik — *Clinique Infantile*	1936	12	515	184	165	94	62	7 715	1 562
	1937	22	468	191	193	44	43	7 024	1 748
Ülikooli Vaimuhaiguste-kliinik — *Clinique Pyschiatrique*	1936	86	323	41	67	189	16	37 073	61
	1937	96	466	78	157	202	16	38 224	106
Ülikooli II Haavakliinik — *II Clinique Chirurgicale*	1936	76	2 739	2 497	100	30	100	46 169	780
	1937	88	2 874	2 607	100	70	91	51 306	1 681
Ülikooli II Sisehaiguste-kliinik — *II Clinique des Maladies Internes*	1936	39	1 115	113	637	331	32	17 677	2 438
	1937	41	1 238	116	783	315	23	20 098	2 795
Ülikooli Närvikliinik — *Clinique Neurologique*	1936	37	1 132	152	606	335	25	22 745	1 291
	1937	51	1 152	192	601	308	58	23 854	1 302
Linna Nakkushaiguste-haigla — *Hôpital Municipal des maladies contagieuses*	1936	19	403	334	25	13	21	10 085	—
	1937	29	602	507	37	18	33	15 057	—
Linna Meestehaigla — *Hôpital d'hommes*	1936	27	207	154	48	—	1	7 676	444
	1937	31	220	177	55	—	1	7 994	324
Linna Naistehaigla — *Hôpital de femmes*	1936	40	379	215	148	11	5	14 013	469
	1937	40	424	210	190	21	2	13 887	635
Mellini Erahaigla — *Clinique privée Mellin*	1936	31	959	623	195	105	47	12 343	1 395
	1937	20	1 142	661	232	168	70	14 772	1 346
A./S. Pärmivabriku „Vesiravila" — *„Vesiravila"*	1936	—	109	53	45	4	2	3 386	386
	1937	5	129	45	75	10	—	3 654	418
Tartu Eesti Arstide Üh. „Erakliinik" — *Clinique priv. de l'Assoc. des Médecins Estoniens*	1936	40	2 005	1 097	806	39	53	19 757	926
	1937	50	2 203	1 412	676	63	52	20 903	805
Kokku *Total*	1936	580	16 442	8 373	5 122	2 328	546	281 186	21 107
	1937	653	17 116	9 188	5 256	2 131	543	302 853	22 215

24. Tartus ravitud haigusjuhtumid 1937. a.

Maladies traités à Tartu.

	Haiglas *A l'hôpital*			Ambulatooriumis *A l'ambulance*	Erapraktikas *Pratique privée*
	Eelmisest aastst *De l'année précéd.*	Aasta jooksul vastu võetud *Reçus pendant l'année*	Aasta jooksul surnud *Décédés pendant l'année*		
Nakkushaigused — *Maladies contagieuses* . .	120	2 184	100	4 455	3 966
neist: ägedad — *dont: à chaud*	33	744	42	1 167	2 130
kroonilised — *chroniques*	24	855	52	2 544	1 345
suguhaigused — *vénériennes*	63	585	6	744	491
Ainevahetus-haigused — *Mal. de l'assimil. et de la désassimil.*	11	188	8	580	405
Vereringvoolu-organite haigused — *Mal. de l'appareil circul*	9	623	49	2 124	1 713
Hingamisorg. haig. — *Mal. de l'appareil resp.*	16	630	40	4 277	4 136
Seedimisorg. haig. — *Mal. de l'appareil dig.*	120	3 400	103	6 669	4 120
Kuseorg. haig. — *Mal. des organes urin.* . .	16	509	12	843	1 128
Vere- ja verevalam.-org. haig. — *Mal. du sang et de la rate*	2	151	17	457	330
Närvikava-haigused — *Mal. nerveuses*	56	1 194	69	2 467	1 906
Vaimuhaigused — *Mal. mentales*	87	374	10	310	107
Sisemiste nõrist.-organite haig. — *Mal. des sécrétions int.*	1	61	1	182	187
Silmahaigused — *Mal. des yeux*	21	421	—	5 270	2 187
Kõrvahaigused — *Mal. des oreilles*	7	188	3	1 461	2 664
Lihastehaigused — *Mal. de la muscul.*	16	146	—	1 375	1 165
Luuhaigused — *Mal. des os*	23	464	2	1 199	587
Naha- ja nahaaluste kudede haigused — *Mal. de la peau et du tissu cellulaire*	15	318	9	4 236	2 248
Meeste suguorg. haig. — *Mal. non vénér. de l'appar. génito-urin. masc.*	—	99	—	149	106
Naiste suguorg. haig. — *Mal. non vénér. de l'appar. génito-urin. femin.*	23	1 119	4	2 353	2 673
Kasvajad — *Tumeurs*	22	918	52	862	594
Kehavigastused — *Lésions*	20	1 023	22	2 395	2 283
Mürgistused — *Empoisonnements*	4	73	7	58	29
Sünnitused — *Accouchements*	38	1 916	8	201	365
Rasedate haig. ja haig. pärast sünnitust — *État puerpéral*	2	150	1	157	521
Sünnipär. kehavead — *Vices de conf. congén.*	14	326	8	364	191
Muud — *Autres maladies*	10	641	18	1 650	743
Kokku — *Total*	653	17 116	543	44 094	34 354

25. Tartus praktiseeriv tervishoiupersonaal 31. XII 1937.

Personnel sanitaire pratiquant à Tartu.

	Rahvus — *Nationalité*				Teenistuskoht — *Service*					
	Eestlased *Estoniens*		Muud *Autres*		Riigiteenistuses *de l'Etat*		Omavalitsuse teenistuses *Autonomie locale*		Vabalt praktiseerivad *Patique privée*	
	M.	N.	M.	N.	M.	N.	M.	N.	M.	N.
Arstid — *Medecins* . . .	114	36	42	12	89	17	11	5	56	26
neist Dr. med.	43	1	12	—	43	1	5	—	7	—
Hambaarstid — *Dentistes* .	1	20	5	9	—	1	—	2	6	26
Hambatehnikud — *Techniciens dentistes*	2	5	5	—	—	—	—	—	7	5
Õed — *Garde-malades* . .	—	75	—	29	—	37	—	12	—	55
Ämmaemand. — *Sage-femmes*	—	44	—	6	—	6	—	5	—	39
Masserijad — *Masseurs, -ses*	3	30	—	8	1	3	—	—	2	40
Velskerid — *Aide-chirurgiens*	4	—	—	—	4	—	—	—	—	—

26. Kohtumeditsiini-arsti poolt vägivaldsete surmajuhtumite puhul ettevõetud lahkamised ja laiba-ülevaatused 1937.

Autopsies des cas de mort violente 1937.

	Õnnetusjuhtum *Accidents*	Enesetapmine *Suicides*	Tapmine *Assassinats*	Kokku *Total*
Kukkumine — *chutes*	6	1	—	7
Sõiduki alla jäämine — *écrasements* . .	15	—	—	15
Rongi alla heitmine — *sous le train* . .	—	1	—	1
Masina vahele jäämine — *machines* . .	2	—	—	2
Uppumine — *submersion*	15	6	—	21
Mürgitus — *empoisonnement*	5	3	—	8
Lämbumine — *asphyxie*	5	—	—	5
Poomine — *pendaison*	—	16	—	16
Tulirelv — *armes à feu*	1	6	3	10
Terariist — *outils tranchants*	—	1	—	1
Plahvatus — *explosions*	1	—	—	1
Külmetumine — *refroidissements* . . .	1	—	—	1
Elektrivool — *courant électrique* . . .	1	—	—	1
Peksmine — *coups*	—	—	1	1
Muud — *autres*	1	—	2	3
Kokku — *Total* . . .	53	34	6	93

27. Arstide-personaal Tartus.

Personnel médical de Tartu.

	1934	1935	1936	1937
Arstid — *Médecins:*				
aasta algul	192	203	199	204
aasta lõpul	203	199	204	204
Hambaarstid — *Dentistes:*				
au commencement de l'année	35	37	36	36
à la fin de l'année	37	36	36	35
Ämmaemandad — *Sage-femmes:*				
aasta algul	55	53	52	53
aasta lõpul	53	52	53	50

28. Hambaarstide tegevus.

Activité des dentistes.

	1935	1936	1937
Vastuvõetud haigete arv — *Nombre des malades*	15 319	17 966	17 901
Plombeerimised — *Plombés:*			
a) caries	15 566	18 857	20 175
b) arstitud pulbiit — *pulbite traitée*	5 510	5 435	6 163
c) „ gangreen — *gangrène traitée*	2 083	1 976	2 531
kokku plombide arv — *nombre de plombages*	23 159	26 268	28 869
Tehniliste tööde jaoks arstitud hambaid *Dents traitées pour trav. techniques*	456	479	554
Tehnilisi töid tehtud — *Travaux techniques*	1 220	1 291	1 375
Väljatõmmatud hambaid — *Dents arrachées*	4 882	6 350	8 410
Igemeid arstitud — *Gencives traitées*	1 082	1 085	1 252
Muud — *Autres*	2 189	3 690	4 474

29. Ämmaemandate tegevus.

Activité des sage-femmes.

	1934	1935	1936	1937
Abiandmisi — *Secours:*	54	43	26	11
neist koos arstiga — *dont avec médecin*	2	4	—	—
Elussünde — *Naissances*	53	42	26	10
õigeajalisi — *à terme*	53	41	26	10
enneaegseid — *prématurées*	—	1	—	—
Surnultsünde — *Mort-nés*	1	1	—	1
õigeajalisi — *à terme*	1	1	—	1
enneaegseid — *prématurées*	—	—	—	—

30. Vaeste-arsti tegevus.

Activité du médecin des pauvres.

	1934	1935	1936	1937
Abi antud — *Secours donnés:*				
ambulatooriumis — *à l'ambulance:*				
korda — *fois*	7 580	7 561	7 319	7 652
isikute arv — *nombre des personnes*	2 265	2 002	2 037	2 033
haigete kodudes — *à domicile:*				
korda — *fois*	2 550	2 691	2 293	2 526
isikute arv — *nombre des personnes*	1 030	1 097	1 004	1 041
vanadekodudes — *dans les hospices:*				
abiandmiste arv *nombre des secours donnés*	4 452	2 680	670	2 207

31. Ambulatooriumides vastuvõetud isikute arv.

Nombre des assistés aux ambulances.

	1934	1935	1936	1937
Ülikooli Sisehaiguste-polikliinik *Policlin. des Maladies Internes*	3 093	2 837	5 333	2 317
Ülikooli Dermatol.-polikliinik *Policlin. Dermatol.*	1 146	1 167	1 411	1 667
Ülikooli Hambahaiguste-polikliinik *Policlin. des Mal. des dents*	—	—	—	1002
Ülikooli Ortopeediline polikliinik *Policlinique Orthopédique*	—	—	—	319
Emade ja laste arstl. nõuande punkt *Cabinet de Consult. des mères et des enfants*	4 003	4 450	1 989	4 548
Linna kooliambulatoorium *Ambulance des écoles*	1 971	2 397	2 043	2 073
Linna hambaarstimis-kabinett *Cabinet dentaire*	1 358	1 545	1 207	1 239
Linna vaeste-ambulatoorium *Ambulance des pauvres*	2 265	4 349	4 787	2 033
Tiisikushaigete nõuandla *Consultat. de Tubercul.*	2 193	2 487	2 315	2 602
Üldhaigekassa hambaarstimis-kabinett *Cabinet dentaire de la CaisseMaladie*	2 079	3 274	3 938	3 806
Ülikooli kõrva-, nina- ja kurguh. polikl. *Policlin. des Mal. de l'oreille, de nez etc.*	..	...	...	2 155
Tartu Raudteeambulants *Ambulance des chemins de fer*	...	...	...	2 748

HOOLEKANNE.

LAHTINE HOOLEKANNE.

Linna poolt lahtise hoolekande korras alalist abi saajate nimekirjas oli 1. aprillil 1937. a. üldse 1 464 isikut, neist mehi 431, naisi 1 033. Koduseid abivajajaid tuli aasta jooksul juurde 230, lahkus 85 isikut, 1. aprilliks 1938 jäi alalisi hoolealuseid, kellele nende kodudesse toetust anti, 470 meest ja 1 139 naist, kokku 1 609 isikut.

Vanuse järgi jagunesid need järgmiselt:

	m.	n.	kokku
1— 2 a.	12	17	29
3— 7 „	81	95	176
8—16 „	180	229	409
17—20 „	1	1	2
21—60 „	44	91	135
61 a. ja vanemad	152	706	858
Kokku	470	1 139	1 609

Üle 16 aasta vanuseid puudustkannatajaid oli 1. IV 1937. a. linna hoole all 919 isikut ja neile hoolekandelise abi korraldamine nõudis linnalt 1936./37. a. kulusid 42 202,63 krooni. 1937./38. aasta jooksul kasvas nende arv 76 võrra ning 1. aprillil 1938. a. oli täisealisi hoolealuseid 995 isikut. Täiskasvanutele lahtise hoolekande teel abiandmine tuli 1937./38. a. linnale maksma 48 009,86 krooni.

Alaealisi, 16 a. ja nooremaid, hoolealuseid oli 1936./37. aasta lõpul 545 isikut, kellele abiandmiseks 1936./37. aasta jooksul kulus 26 786,22 kr. 1937./38. aastal suurenes laste arv 69 võrra, tõustes eelarve-aasta lõpuks 614 peale. Alaealistele lahtise hoolekande korras abiandmise kulud aasta jooksul olid 34 827,89 krooni.

Linna arvel kliinikuis ravimisel oli aasta jooksul 271 meest ja 647 naist, kokku 918 isikut. Neist oli alla 17 a. vanuseid 77 meest ja 95 naist, 17—60 a. vanuseid oli 167 meest ja 506 naist ning üle 60 a. vanuseid — 27 meest ja 46 naist.

32. Lahtisel hoolekandel toetusesaajad.

Assistance publique sans hospitalisation.

	Aastad *Années*	Abitarvitajate kodus *Secours à domicile*			Ravilais *Secours médical dans hôpitaux*			Kulud kr. *Dépenses*
		Aasta algul	Tuli juurde	Lahkus	Aasta algul	Tuli juurde	Lahkus	
Sünnitusasutiste abi vajavad puudustkannat. rasedad — *Femmes assistés en couches*	1935/36	—	—	—	—	134	134	3 210,75
	1936/37	—	—	—	—	110	110	2 632,—
	1937/38	—	—	—	—	119	119	2 724,35
Toiduaineid vajavad puudustkannatavad emad, kes toidavad rinnaga oma alla 6 kuu vanuseid lapsi — *Mères indigentes allaitant leurs enfants au-dessous de 6 mois*	1935/36	—	—	—	—	—	—	—
	1936/37	—	—	—	—	—	—	—
	1937/38	—	9	9	—	—	—	72,—
6 kuused kuni 3-aast. lapsed — *Enfants de 6 mois — 3 ans*	1935/36	11	19	17	—	35	33	1 970,24
	1936/37	13	7	2	2	43	45	2 599,97
	1937/38	18	22	11	—	52	52	3 454,71
Kehaliselt ja vaimselt terved lapsed — *Enfants physiquement et moralement sains*	1935/36	567	144	100	2	113	114	29 125,77
	1936/37	611	74	163	1	92	93	29 007,18
	1937/38	522	148	83	—	120	120	37 077,54
Vigased lapsed — *Enfants infirmes*	1935 36	1	—	—	—	—	—	60,—
	1936/37	1	—	—	—	—	—	65,50
	1937/38	1	3	—	—	—	—	222,—
Parandamatut või raskesti parandatavat haigust põdevad lapsed — *Malades incurables ou souffrant de maladies difficiles á guérir*	1935/36	6	1	1	—	—	—	682,50
	1936/37	6	—	2	—	—	—	637,50
	1937/38	4	3	2	—	—	—	278,—
Nõdrameelsed, vaimuhaiged, langetõbised — *Faibles d'esprit, aliénés, épileptiques*	1935/36	7	3	1	—	9	9	577,25
	1936/37	9	1	2	—	10	10	753,30
	1937/38	8	—	—	—	27	27	1 470,30
Pimedad, kurttummad — *Aveugles, sourds-muets*	1935/36	20	1	5	—	—	—	966,23
	1936/37	16	1	2	—	—	—	1 029,45
	1937/38	15	3	2	—	—	—	1 070,75
Alatiselt töövõimetud alla 60 a vanad puudustkannat. haiged või vigased— *Incapables au travail malades et infirmes moins de 60 ans*	1935/36	108	32	21	1	16	17	7 736,70
	1936/37	119	8	40	—	12	12	7 122,—
	1937/38	87	19	12	—	11	11	7 250,11
Osalise töövõimega üle 60 a. raugad — *Vieillards au-dessus de 60 ans*	1935/36	124	22	19	—	33	33	5 998,40
	1936/37	127	19	51	—	42	42	5 930,90
	1937/38	95	23	17	—	19	19	6 366,15
Täiesti töövõimetud üle 60-a vanad raugad — *Vieillards au-dessus de 60 ans incapables au travail*	1935/36	799	196	284	—	70	70	27 948,56
	1936/37	711	184	202	—	32	32	26 391,53
	1937/38	693	272	228	—	54	54	32 238,75
Ajutiselt töövõimetud — *Incapables au travail temporairement*	1935/36	31	26	30	9	501	496	21 565,22
	1936/37	27	18	24	14	428	442	27 950,02
	1937/38	21	14	7	—	516	516	26 913,83
Muud abitarvitajad — *Autres assistés*	1935/36	—	47	47	—	—	—	751,89
	1936/37	—	32	32	—	—	—	607,—
	1937/38	—	43	43	—	—	—	438,10
Abitarvitajaid kokku — *Total*	1935/36	1 674	491	525	12	911	906	100 593,51
	1936/37	1 640	344	520	17	769	786	104 726,35
	1937/38	1 464	559	414	—	918	918	119 576,59

1936./37. aastal sai linna arvel ravi 648 täiskasvanut 30 216,57 krooni väärtuses ning 138 last ja alaealist, kokku 5 523,93 kr. eest. 1937./38. aastal oli hoolekande korras kliinikuis 746 täiskasvanut hoolealust, kelle ravikulud olid 30 484,47 krooni, ja 172 alaealist, kelle eest ravikulusid tasuti 6 254,37 krooni.

Lahtise hoolekande kaudu anti 1937./38. a. ajutist abi erakorraliste hädaseisukordade puhul üldse 770 juhul, üldse 3 281,52 krooni väärtuses, sellest anti 303 korral sularahas kokku 2 482 krooni, toiduaineid anti 59 juhul, kokku 98 krooni väärtuses, põletispuid 103 juhul 283,25 krooni eest, arstirohtusid 208 juhul, kokku 403,72 krooni väärtuses ja saunatšekke 97 isikule kokku 14,55 krooni eest.

Hoolealuste üldarv suurenes 1937./38. aasta jooksul 277 võrra, mistõttu samal ajal suurenesid ka sellekohased kulud 13 848,92 krooni võrra. Lahtise hoolekande kulud 1937./38. a. olid 82 837,75 krooni. Kui sellele juurde arvata 918 isiku ravikulud 36 738,84 krooni, oli lahtise hoolekande kulude üldsumma 1937./38. a. 119 576,59 krooni, mis on 14 850,24 krooni võrra suurem 1936./37. a. kuludest.

VANADE- JA HAIGETEKODUD.

Elukallidus 1937./38. eelarveaasta teisel poolel näitas järsku tõusu, mispärast ei jätkunud korralises eelarves lubatud krediidist ja asutiste eelarveid tuli suurendada lisaeelarvega.

Nõnda tuli ainuüksi „Tartu Kodu" toitlustamiskulusid suurendada 3 000 kr. võrra; samuti tuli suurendada ka surnute matmise ja küttekulude krediite. Kuna „Tartu Kodul" suurenes ka tulude osa, siis selle asutise lisaeelarve tasakaalustamiseks ei tulnud linna üldtuludest summasid juurde nõutada.

„Tartu Kodu" senine köök oli väike ja madal ning selles oli ligikaudu 250 inimese tarvis toidu valmistamine väga raske. Ka oli vana pliit juba lagunenud ja edaspidiseks tarvitamiseks peaaegu kõlbmatuks muutunud. „Tartu Kodul" laekus 1937./38. aastal tulusid üle 3 000 krooni rohkem kui eelarves ette nähtud. Linnavalitsus lubas lisaeelarve korras sellest summast 3 000 krooni asutise köögi laiendamiseks ja ümberehitamiseks.

Köögiga liideti selle kõrval asetsenud köögiteenija väike toake. Köögi vana võlvidega lagi, mis võttis ära palju õhuruumi, lammutati ja valati raudbetoonist uus tasane lagi; endise ainsa kaheraamilise akna asemele sai ümberehitatud köök kaks kolmeraamiga akent. Põrand kaeti puumassiga. Kööki ehitati täiesti uus valgest kahhelkivist kahe prae-

33. Hoolealuste arv linna kinnise ja poolkinnise hoolekande asutistes.

Nombre des assistés dans hospices.

	Aastad *Années*	Tuli juurde *Admis*		Lahkus *Rayés*		Suri *Décédés*		Aasta lõpul *A la fin de l'année*			Hooldamispäevi *Jours de traitement*
		m.	n.	*h.*	*f.*	m.	n.	m.	n.	kokku	
I Vanadekodu . .	1935/36	12	21	12	12	4	9	21	74	95	35 255
I Hospice des vieillards	1936/37	11	15	6	5	3	7	23	77	100	35 636
	1937/38	7	21	8	15	2	7	20	76	96	35 431
II Vanadekodu . .	1935/36	28	27	20	15	14	7	37	46	83	29 635
II Hospice des vieillards	1936/37	36	11	27	8	13	5	33	44	77	29 057
	1937/38	35	33	25	27	14	8	29	42	71	25 889
„Tartu Kodu" . .	1935/36	69	101	35	36	32	67	73	146	219	77 695
Hospice des infirmes et malades „Tartu Kodu"	1936/37	68	98	38	37	33	58	70	149	219	77 167
	1937/38	63	113	22	39	43	74	68	149	217	79 309
Vaeste Ühiselumaja	1935/36	7	7	6	7	—	—	22	35	57	20 378
Asile des pauvres	1936/37	4	3	4	3	1	—	21	35	56	20 667
	1937/38	4	3	1	4	2	1	22	33	55	20 532
„Betaania"	1935/36	6	17	6	18	1	3	19	83	102	36 771
Asile des pauvres „Betaania"	1936/37	2	16	5	4	1	2	15	93	108	37 328
	1937/38	4	13	3	19	2	2	14	85	99	36 338
Kaagvere Lastekodu	1935/36	15	11	18	8	1	2	78	53	131	48 089
Hospice d'enfants de Kaagvere	1936/37	20	14	5	5	—	—	93	62	155	51 450
	1937/38	26	29	16	17	—	—	103	74	177	59 057

ahjuga pliit, mille seinapoolsesse ossa paigutati kaks punasest vasest katelt: üks supi keetmiseks, teine kohvi ja tee keetmiseks. Igal katlal on omaette küttekolle. Köögis on boilerist kogu aeg soe vesi saadaval. Kööginõude, -riistade jne. paigutamiseks valmistati viis uut seinakappi, milledesse on võimalik ära mahutada kõik köögis tarvitatavad esemed.

1937./38. aasta eelarves oli „Tartu Kodul" nähtud ette 78 475 toidu- ja ravipäeva. Tegelikult aga tuli neid 79 309, s. o. 834 toidu- ja ravipäeva rohkem.

1937. aastal ehitati I vanadekodule suurema mahutusega puukuur, kuhu võib paigutada kogu aasta puutagavara. Varem hoiti puid keldris, mis oli niiske ja väga väikese mahutusega. Neist pimedatest keldritest saadi nüüd põhjaliku ümberehitamise kaudu avarad ja õhurikkad toiduainete alalhoiu ja muud majapidamises tarvilikud ruumid.

34. Kinnise ja poolkinnise hoolekande asutiste hoolealused.

Assistés dans les hospices des vieillards et infirmes.

	Aastad *Années*	Täiel. ülalpidamisega *Entretien total*			Osal. ülalpidamisega *Entretien partiel*		
		Aasta algul	Tuli juurde	Lahkus	*Au début de l'année*	*Admis*	*Rayés*
Kehaliselt ja vaimselt terved lapsed — *Enfants physiquement et moralement sains*	1935/36	—	—	—	4	2	—
	1936/37	—	—	—	6	—	1
	1937/38	—	—	—	5	—	—
Nõdrameelsed, vaimuhaiged, langetõbised — *Faibles d'esprit, aliénés, épileptiques*	1935/36	56	16	11	—	2	—
	1936/37	61	23	13	2	—	—
	1937/38	71	23	25	2	—	—
Pimedad, kurttummad *Aveugles, sourds-muets*	1935/36	6	—	—	—	—	—
	1936/37	6	—	—	—	—	—
	1937/38	6	6	—	—	—	—
Alatiselt töövõimetud, alla 60 a. vanad puudust kannatavad haiged või vigased — *Incapables au travail malades et infirmes incurables moins de 60 ans.*	1935/36	52	42	23	10	2	2
	1936/37	71	39	40	10	3	2
	1937/38	70	65	71	11	—	4
Osalise töövõimega üle 60 a. vanad — *Vieillards au-dessus de 60 ans, partiellement incapables au travail*	1935/36	10	3	6	14	1	5
	1936/37	7	9	9	10	7	5
	1937/38	7	3	2	12	—	3
Täiesti töövõimetud üle 60 a. vanad — *Vieillards au-dessus de 60 ans., entièrement incapables au travail*	1935/36	250	166	189	129	7	10
	1936/37	227	156	162	126	23	16
	1937/38	221	163	179	133	27	29
Ajutiselt töövõimetud — *Incapables au travail temporairement*	1935/36	20	11	9	2	—	2
	1936/37	22	10	13	—	—	—
	1937/38	19	2	—	—	—	—
Muud — *Autres*	1935/36	8	—	4	4	—	4
	1936/37	4	1	—	—	—	—
	1937/38	5	3	3	—	—	—
Hoolealuseid üldse — *Total*	1935/36	402	238	242	163	14	23
	1936/37	398	238	237	154	33	24
	1937/38	399	265	280	163	27	36

Linna II vanadekodus, mis asub Annemõisas, kaunistati majade ümbrust eelmiste aastate eeskujul lillede istutamise ning teede kruusatamisega.

Remonttöödena värviti vanas kivimajas üle trepid, köök ning osa tube. Abijuhataja korterile ehitati juurde kantseleiruum sel teel, et kõrvalasuvast suurest laoruumist eraldati osa ruumi vaheseinaga.

Kinnise ja poolkinnise hoolekande asutiste peale kulus 1937./38. aasta jooksul üldse 133 979,94 krooni, sellest Kaagvere lastekodule 48 195,08 kr., kolmele täieliku ülalpidamisega vanadekodule kokku 79 472,81 krooni ja kahele osalise ülalpidamisega vanadekodule kokku 6 312,05 krooni. Personaali-kulud olid kõigi asutiste kohta kokku 26 435,74 kr., asutiste majapidamiseks kulus 39 446,05 kr., toidu ja ülalpidamise kulusid oli üldse 66 379,39 kr. ja muid kulusid kokku 1 618,76 krooni.

Üks hoolealuse toidupäev tuli linnale maksma I vanadekodus 20,8 senti, II vanadekodus 25,5 senti ja „Tartu Kodus" 24,5 senti.

35. Hoolekandelist abi saanute arv vastava aasta lõpul.

Nombre des assistés à la fin de l'année.

	1935/36	1936/37	1937/38
Lahtisel hoolekandel — *Sans hospitalisation* . .	1 657	1 464	1 609
Neist: — *Dont:*			
abisaajate kodudes — *assistés à domicile*	1 640	1 464	1 609
arstiabi-andm. ravilais — *assistées dans cliniques*	17	—	—
Kinnisel ja poolkinnisel hoolek. — *avec hospitalisation*	687	715	715
Neist: — *Dont:*			
lastekodudes — *dans asiles d'enfants* . .	131	155	177
vanadekodudes — *dans asiles de vieillards*	556	560	538
Üldse — *Total*	2 344	2 179	2 324
% linna elanikest — *% des habitants de la ville* . .	3,91	3,61	3,84

36. Hoolekandelist abi saanute arv vastava aasta jooksul.

Nombre des assistés dans le courant de l'année.

	1935/36	1936/37	1937/38
Lahtisel hoolekandel	3 088	2 770	2 941
Neist abisaajate kodudes	2 165	1 984	2 023
Neist arstiabi-andm. ravilais	923	786	918
Kinnisel ja poolkinnisel hoolekandel	1 020	985	1 064
Neist lastekodudes	160	165	210
Neist vanadekodudes	860	820	854
Üldse	4 108	3 755	4 005
% linna elanikest	6,86	6,23	6,72

KAAGVERE LASTEKODU.

Lastekodu asub 12 km kaugusel Tartust, endise Kaagvere mõisa südamest eraldatud ja riigilt renditud krundil, kuhu linn lastekodu jaoks vajalikud hooned on püstitanud. Krundi suurus on 83,85 ha, linn maksab selle eest riigile renti 1 332,24 krooni aastas.

Kaagvere Lastekodul on põldu 37,2 ha, aiamaad 1,5 ha, heinamaad 24,43 ha, karjamaad 3,12 ha, metsa 5,79 ha ja hoonete, teede, platside, kraavide jne. all ning kõlbmata maad kokku 11,77 ha. Põllu- ja aiatööde tarvis ning majapidamiseks on lastekodul 3 aastateenijat, neile lisaks palgati aasta jooksul päevatöölisi ümmarguselt 400 tööpäevaks, peale selle kasutati ka kasvandike tööjõudu. Lastekodu majapidamises oli aasta lõpul 26 karilooma, 5 hobust ja 10 siga. Karjast saadi piima 1937./38. a. üldse 41 071,5 liitrit, 3 067,09 krooni väärtuses.

Lastekodus oli 1. aprilliks 1937 kokku 155 kasvandikku. Aasta jooksul tuli juurde 26 poissi ja 29 tütarlast, lahkus 16 poissi ja 17 tütarlast, 1. aprilliks 1938 jäi kodusse 103 poissi ja 74 tütarlast, kokku 177 kasvandikku. Lastekodus Kaagveres oli 161, linnas 16 hoolealust. Aasta jooksul lastekodus viibinud lastest oli:

	poisse	tütarlapsi
eelkoolialisi	35	26
lastekodu algkoolis	66	49
ametit õppimas	14	8
lastekodus töölistena	4	5
mujal	—	3

1937./38. õppeaasta kevadel oli lastekodu algkoolis 102 õpilast (62 p. ja 40 t.). Õppeaasta lõpetasid heade tagajärgedega 29 poissi (47%) ja 21 tütarlast (53%), rahuldavateks osutusid 19 poissi ja 11 tütarlast, nõrkade tulemustega lõpetasid õppeaasta 14 poissi ja 8 tütarlast.

Lastekodus 1937./38. a. viibinud kasvandikest oli hea tervisliku seisuga 99 last, rahuldavaga — 92 ja nõrga tervisega oli 19 kasvandikku. Lastekodu haigetetoas raviti kasvandikel esinenud lühemaajalisi haigusi, nagu grippi, tuulerõugeid, kõhu- ja peavalu jne. Muid vähemaid vigu, nagu haavu, sammaspoolikuid, peanaha haigusi jne. raviti lastekodu ambulantsis 88 juhul. Haiglates raviti 11 last, neist sarlakiga 4, kopsupõletikuga 1, pleuriidiga 1, tiisikusega 1, luumurretega 2, haavaga 1 ja nihestusega 1 kasvandik. Ambulatoorsel ravil kliinikuis viibis 10 last, neist hammaste pärast 8, silmavea pärast 1 ja kõrvahaiguse pärast 1 kasvandik.

Kasvandiku ühe päeva toidukulu oli 24,35 senti, seega tuleb iga kasvandiku aastane toidukulu 88,87 krooni.

Lastekodu üldkulude järgi arvestades tuleb üks hooldamispäev lastekodul maksma 70,27 senti. Seega on ühe kasvandiku kohta kulu aastas 255,47 krooni. Kui arvestada riigilt õpetajate palkadeks saadud summa maha, jääb lastekodus iga lapse kohta linnal kulu aastas 234,55 krooni.

PUUDUSTKANNATAVATE LASTE ABISTAMINE.

Sotsiaalministeerium otsustas korraldada ka 1937./38. aasta talvel puudustkannatavate laste erakorralist abistamist. Abistamise ulatuse kindlakstegemiseks palus Tervishoiu- ja Hoolekandevalitsus Tartu linnavalitsuselt andmeid, kas ja kui suures ulatuses on Tartus vajalik korraldada laste abistamist ning mis on peamisteks abivajamise põhjusteks.

Selle kirja põhjal andmeid kogudes selgus, et 1937./38. aasta talvel oleks vaja anda toetust Tartus 1 154 lapsele, kelle vanemad on vaesed, töövõimetud või suurearvulise perekonna ülalpidajad. Nii kuulusid 403 last perekondadesse, kus on toita 4 kuni 10 last.

Sotsiaalminister määras Tartu puudustkannatavate laste toitlustamise tarvis 12 390 krooni ja nende kehakattega varustamiseks 2 000 krooni. Toitlustamiseks määratud summat suurendas Sotsiaalminister hiljem veel 4 608 krooni võrra. Seega anti 1937./38. a. puudustkannatavate Tartu laste talviseks abistamiseks riigi poolt üldse 18 998 krooni.

Eelmiste aastate eeskujul teostus toetuse jagamine Tartu Lastekaitse Ühingu kaudu.

Peale Sotsiaalministeeriumilt saadud toetuse on Tartu Lastekaitse Ühing selleks otstarbeks annud omalt poolt 270,41 krooni.

Laste toitlustamist lõunasöökide jagamise kujul alustati 1. detsembril 1937 ja seda toimetati kuni 28. maini 1938. Selle aja jooksul jagati üldse 89 991 lõunasööki 13 621,46 krooni väärtuses.

Iga päeva kohta tuli keskmiselt 504 lõunasaajat. Üks lõunaannus läks maksma keskmiselt 15,1 senti. Toiduainete üldise hinnatõusu tõttu oli 1937./38. a. ühe lõunaannuse keskmine hind 1,6 senti (11,8%) kallim eelmise aasta keskmisest hinnast.

	Toidusaajaid päevas keskm.	Lõunate arv	Keskmine hind snt.	Kulu kr.
Detsembris	264	8 179	14,9	1 219,34
Jaanuaris	472	14 632	14,7	2 156,75
Veebruaris	614	17 214	14,6	2 512,22
Märtsis	643	19 940	14,4	2 879,74
Aprillis	549	16 466	15,6	2 559,27
Mais	484	13 560	16,9	2 294,14

Toitluspunkti kaudu jagati peale valmistoidu veel 2 366 toidupakki kokku 3 549 krooni väärtuses. Ühe toidupaki keskmine hind oli 1,50 krooni.

	Abistatute arv	Pakkide arv	Kulu kr.
Detsembris	80	80	120,00
Jaanuaris	149	253	379,50
Veebruaris	296	554	831,00
Märtsis	300	594	891,00
Aprillis	300	592	888,00
Mais	293	293	439,50

Toiduaineid lõunate ja pakikeste näol said üldse 1 384 last. Abistatud laste vanus kõikus 1 kuni 16 aastani. 588 last kuulusid perekondadesse, kus oli toita 4 ja enam last.

Riidevarustust jagati 560 lapsele, kokku 1 733 eset. Sellest on korjanduse läbi saadud riietusesemetest valmistatud ja väljaandmiseks korda seatud 994 eset ja uuest materjalist valmistati 739 riietuseset.

MAJADE ANDMINE VAESTEHOOLEKANDE ÜHINGULE.

Linna majad Puiestee 85, 87 ja 89 ühes aiamaaga anti Linnavolikogu 25. okt. 1937 otsusega Tartu Vaestehoolekande Ühingu kasutusse. Ühing korraldab seal hoolekannet vajavate isikute varjupaiga ja vaeste toitlustamispunkti. Ühingu kasutusse antud krunt on 1 596,65 m² suur ja sellel asetseb kaks elumaja ja puukuur ühes aidaga. Üks elumaja sisaldab 14 tuba, teises on 2 tuba.

Kuna need majad anti Ühingule heategevaks otstarbeks, siis Linnavalitsus ja Ühing leppisid nende kasutamise suhtes kokku nõnda, et Ühing üüri ei maksa, kuid hoiab majad korras, teeb kõik vajalikud sise- ja välisremondid ja kannab nendel majadel lasuvad maksud ja naturaalkohustused. Seejuures võib Ühing teha kapitaalseid ümber- ja juurdeehitusi ainult Linnavalitsuse loal ja seesugused ehitused jäävad tasuta linnale, kui nende kohta teisiti pole kokku lepitud.

Ülevõtmisel kohustus Ühing seadma katused korda esimese kasutusaasta suvel. Majad anti Vaestehoolekande Ühingu kasutusse määramata ajaks. Kasutamislepingut võib kumbki pool lõpetada üheaastase etteteatamisega.

SOTSIAALPOLIITILISED ERIÜLESANDED.

KUTSEVALIKU-NÕUANDLA.

Nõuandla töökavasse kuulus endiselt noorte nõustamine edasiõppimis-suuna ja elukutsete valikul, samuti ka täisealiste nõustamine kutsealalistes ja üldise tööturu seisu puutuvates küsimustes. Nõusoovijate kutselise kõlvulikkuse selgitamiseks korraldati igal üksikjuhtumil koos nõuandega psühhotehnilisi katsetusi ja vajaduse järgi ka arstlikke järelevaatusi. Nõuandla abistas tööandjaid ja Tartu Tööbörsi Noortevahetalitust sobivate isikute selgitamisel ja nende määramisel vastavaile õpilas- või teenistuskohtadele.

Ainsa asutisena Lõuna-Eestis korraldas nõuandla psühhotehnilisi katseid, vastavalt Teedeministeeriumi määrustele, posti-telegraafi-telefoni ametnikkude ja mehaanikute kandidaatidele, 1936. a. sügisest alates ka autojuhtidele ning andis välja kutselise kõlvulikkuse tunnistusi.

Nõustatute arv 1937./38. a. nende hariduse ja elukoha järgi on olnud järgmine:

	Algkool		Keskkool		Kokku
	M.	N.	M.	N.	
Tartu linn	172	29	44	28	273
Tartumaa	83	12	21	14	130
Virumaa	18	—	2	—	20
Petserimaa	14	—	2	1	17
Valgamaa	24	1	—	3	28
Võrumaa	39	1	5	6	51
Viljandimaa	11	—	5	3	19
Pärnumaa	6	—	1	2	9
Järvamaa	6	1	1	—	8
Saaremaa	1	—	1	2	4
Harjumaa	—	—	1	1	2
Kokku	374	44	83	60	561

Eelolevad andmed sisaldavad ainult neid nõustatuid, kelle võimeid on põhjalikumalt selgitatud ja kellega on tulnud teha tõsisemat tööd. Rohkearvulised vähemad nõuküsimused jne. nendes arvudes ei esine.

TÖÖBÖRS.

Tähtsamate ametiliikide järgi oli keskmine töötasu 1937. a. järgmine:

Tükitöö alusel päevas:

metsatöölistel	2 —3 kr.
kaevandus- ja murrutöölistel meestel	3 —5 „
„ „ „ naistel	2,5—4 „

Tunnitasu:

metallitöölistele	30—40 senti;
müürseppadele	35—60 „
puuseppadele	30—40 „
lihttöölistele meestele	22—30 „
„ naistele	12—20 „

Naistele maksti 70—80 senti tööpäeva eest.

Mõisades ja aedades maksti naistele tunnis 10—15 s.;

majateenijatele maksti priikorteri ja ülalpidamisega, kuid teenija oma rõivastise juures, 15—25 krooni kuus.

37. Tööbörsi tegevus 1934—1937.

Activité du Bureau de Travail 1934—1937.

	1934	1935	1936	1937
Registreeritud töötuid — *Enregistrés*				
m.	4 909	4 721	4 063	3 655
n.	4 101	4 067	4 125	3 517
Ajutiselt töölt tagasi — *Rentrés du travail temporaire*				
h.	540	770	681	772
f.	805	887	1 212	1 388
Üles antud vabad kohad — *Places vacantes*				
m.	6 025	4 848	5 020	4 406
n.	3 861	3 806	4 216	4 254
Tööandjate arv — *Nombre d'entreprises*	3 176	3 527	3 955	4 393
Tööle saadetud — *Envoyés au travail*				
m.	4 927	4 231	4 025	4 073
n.	3 950	3 894	4 243	4 282
Tööle jäänud — *Restés au travail*				
m.	4 592	3 998	3 798	3 925
n.	3 696	3 729	4 074	4 106
Tööta tööjõu hulgast välja langenud — *Rayés du nombre des chômeurs*				
m.	1 479	1 318	783	521
n.	1 749	928	940	867
Tagasi võetud nõudmisi — *Demandes retirées*				
m.	1 388	152	760	523
n.	165	77	140	146
Töötuid aasta lõpul — *Chômeurs 31. XII*				
m.	212	175	163	144
n.	370	297	323	255
Vabu kohti aasta lõpul — *Places vacantes*				
m.	45	698	462	420
n.	—	—	2	4

38. Tööbörsi tegevus 1937. a.

Activité du Bureau de Travail 1937.

Tööalad *Branches de travail*	Registreerit. tööotsijad *Personnes cherchant du travail*		Nõutud tööliste arv *Places offertes*		Rahuldatud tööjõu nõudmisi *Placements effectués*		
	m.	n.	*h.*	*f.*	m.	n.	Kokku *Total*
Põllundus ja aiandus — *Agri- et horticulture*	1 381	2 652	1 476	2 315	1 423	2 247	3 670
Metsandus — *Economie forestière*	145	—	634	4	298	4	302
Murrud ja kaevandused — *Mines et carrières*	99	41	168	235	153	212	365
Savi-, tellisk.-, tsemendi- ja klaasitööstus — *Ind. des cérames et verres*	11	10	28	5	28	5	33
Metallitööstus — *Métallurgie*	64	4	35	14	34	14	48
Masinate ja aparaatide valmistamine — *Ind. de machines*	2	2	—	16	—	16	16
Keemiatööstus — *Ind. chimique*	36	9	34	4	34	4	38
Elektri- ja gaasijaamad — *Electricité et gaz*	23	—	64	3	64	3	67
Tekstiiltööstus — *Ind. textile*	6	7	6	—	6	—	6
Puutööstus — *Ind. de bois*	107	18	131	71	119	71	190
Nahatööstus — *Ind. des cuirs*	13	—	10	2	10	2	12
Paberitööstus — *Ind. du papier*	—	—	—	1	—	1	1
Toiduainetetööstus — *Ind. des denrées aliment.*	26	6	4	12	3	12	15
Jookide- ja maitseainete-tööstus — *Boissons et épices*	27	4	51	34	51	34	85
Kehakatte-tööstus — *Ind. des vêtements*	6	14	—	6	—	6	6
Ehitustööstus — *Construction*	589	74	364	57	306	55	361
Polügraafia — *Polygraphie*	33	3	59	2	59	2	61
Puhastustööstus — *Ind. nettoyage*	2	13	3	9	3	9	12
Kaubandusliku iseloomuga ettevõtted — *Entreprises commerc.*	76	76	103	121	103	116	219
Transport ja side — *Transport et liaisons*	117	2	120	—	120	—	120
Tervishoiulised asutised — *Inst. sanitaires*	3	9	6	18	6	18	24
Hariduslikud asutised — *Inst. d'instruction*	9	8	21	82	20	82	102
Sõjaväelised asutised — *Inst. militaires*	85	177	157	336	157	336	493
Isikuteenistus — *Service privé*	486	1 048	294	555	290	505	795
Riiklikud asutised — *Inst. de l'état*	4	8	26	37	26	37	63
Omavalitsusasutised — *Autonom. locales*	123	56	309	45	309	45	354
Muud — *Autres*	954	664	303	270	303	270	573
KOKKU — *Total*	4 427	4 905	4 406	4 254	3 925	4 106	8 031

39. Töötaolu 1937/38. a.

	Registreeritud				Registreerituist tööle saadetud					
	töötuid		töövõtjaid		töötuid				töövõtjaid eratöödele	
					riikl. töödele		eratöödele			
	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.
1937. a:										
Juuli	—	—	313	362	—	—	—	—	306	333
August	—	—	336	437	—	—	—	—	330	400
September	—	—	377	452	—	—	—	—	329	398
Oktoober	—	—	323	474	—	—	—	—	297	395
November	—	154	382	262	—	—	—	2	307	209
Detsember	—	93	238	163	—	73	—	17	180	113
1938. a.:										
Jaanuar	—	67	288	227	—	31	—	26	186	135
Veebruar	36	66	257	316	36	163	—	8	149	141
Märts	4	111	347	318	4	17	—	7	225	204
Aprill	—	8	434	471	—	—	—	37	408	424
Mai	—	9	506	667	—	—	—	43	493	541
Juuni	—	1	363	478	—	—	—	15	313	480

Tööbörsi ruumides töötab õhtupooliti kella 16—18 noorte vahetalitus. Esmakordselt tööd otsivad või ametit õppima hakata soovivad noored katsetatakse kutsevaliku nõuandlas ja juhitakse peale seda vastavalt nende soovidele neile sobivaile teenistus- või õpilaskohtadele. Kohasoovijaid noori on kohtadele paigutatud järgmisel arvul:

	1935		1936		1937	
	Koha-soovijaid noori	Antud kohti	Koha-soovijaid noori	Antud kohti	Koha-soovijaid noori	Antud kohti
Jaanuar	76	13	84	10	67	16
Veebruar	84	11	76	14	47	9
Märts	87	13	81	22	60	15
Aprill	104	26	106	46	121	65
Mai	147	80	158	88	151	107
Juuni	169	118	180	132	154	105
Juuli	23	—	64	36	70	30
August	51	16	36	13	36	7
September	75	11	44	11	49	14
Oktoober	57	11	56	16	52	15
November	70	13	76	16	51	13
Detsember	66	7	65	9	55	12

Perekonnainimeste mees-taluteenijate aastapalk priikorteri juures, kuid teenija omal söögil ja rõivastisel oli 1937. a. keskmiselt: rahas 150—420 krooni, rukkeid 720—800 kg, otri 640—720 kg, nisu 100—112 kg, segavilja 100 kg, kartuleid 3 500 kg, piima 900—1 095 l, puid 2—4 m^3, ½ vkm. aia- ja kartulimaad ja hagu vabalt tarvitada.

1937. a. suve eest (5—9 kuud) maksti tööandja toidul, kuid teenija oma rõivastise juures meestele 150 kuni 302 krooni, naistele 125 kuni 256 krooni.

Karjase palgaks prii-ülalpidamise, kuid oma rõivastise juures oli 60 kuni 200 krooni 4 kuni 7 kuu eest.

Taluteenijate kuupalgad Tartumaal 1936./37. a. olid prii-ülalpidamise, kuid oma rõivastise juures kroonides keskmiselt järgmised:

	Naisteenijad		Meesteenijad	
	1936	1937	1936	1937
Jaanuar	15,0	17,7	17,8	20,0
Veebruar	15,0	16,5	17,5	20,0
Märts	16,0	19,0	18,4	20,0
Aprill	23,5	23,9	29,7	34,0
Mai	24,0	30,0	33,4	36,5
Juuni	28,0	32,8	37,1	40,1
Juuli	28,0	35,0	38,5	50,0
August	25,0	31,5	35,0	45,0
September	25,0	30,0	30,0	38,0
Oktoober	20,0	25,0	26,0	31,0
November	17,5	22,6	20,5	26,0
Detsember	18,0	20,0	17,2	24,0

HEAKORD.

MAAMÕÕDU-ALA.

Riigi ja linna vaheline kinnisvarade vahetus, mis alustati Sõjaministeeriumi poolt juba 1935. a., viidi 1938. aastal lõpule. Selles asjas Vabariigi Valitsuse ja Tartu linna vahel toimunud kokkuleppe järgi linn andis riigile pärisomanduseks Jaama mõisa, kinn. nr. 51, maast eraldatud 4000 m² suuruse maatüki ühes sellel maa-alal asetseva töölismaja, kuuri ja laudaga ning Raadi linnaosa, kinn. nr. 814, maa-alast iseseisvaks kinnistusüksuseks eraldatud 3,2391 ha suuruse maatüki, viimase Sõjaministeeriumi lennuvälja laiendamise otstarbel tähtajata kasutamiseks kuni lennuplats püsib oma praegusel kohal või Sõjaministeerium varem selle maa kasutamisest loobub, mille järele see maatükk langeb linna valdusse tagasi.

Vastutasuks nende kinnisvarade eest sai linn Eesti Vabariigilt pärisomandiks Sõbra tänavas, Karlova mõisamaast eraldatud 2662,97 m² suuruse krundi, Ropka mõisa järgi olevast maa-alast eraldatud 13,795 ha suuruse heinamaatüki ja väljaspool linna piire Ropka mõisa maadest eraldatud 27,7 ha suuruse heinamaatüki.

Vahetusobjektid anti vastastikku üle 15. veebr. 1938. a. arvates ja kinnistati 18. märtsil 1938. a.

Põllutööministeeriumi poolt oli linnale rendile antud Mäksa vallas asetseva Kaagvere mõisa südame krunt nr. A 41 ühes hoonetega koolieaeliste laste kodu ja nõrgatervislike laste suvekodu asukohana. Rendileping oli sõlmitud aja peale 1. maist 1926. a. kuni 30. aprillini 1950. a. Lastekodu sisseseadmisel ehitati Linnavalitsuse poolt krundile mitmed uued hooned, ehitati põhjalikult ümber ja seati korda kõik vanad hooned, mis nõudis linnalt suuri kulusid. Et krunti kasutatakse heategevaks otstarbeks, esines Linnavalitsus Põllutööministeeriumi ees ettepanekuga, anda nimetatud krunt ühes kõigi päraldistega linnale tasuta pärisoman-

duseks Omavalitsuste ja üldkasulikkude organisatsioonide maaga varustamise seaduse alusel.

Vabariigi Valitsus 30. dets. 1936. a. nõustus selle krundi ühes hoonetega linnale pärisomanduseks andmisega, rendivahekord Põllutööministeeriumiga lõpetati 1. maist 1937. a. ja krunt anti linnale üle omandusõiguse alusel.

1937. a. suvel valmistati lastekodu krundi nr. A 41 kohta plaanid 4 eksemplaris täpse mõõtmise alusel, mille järele krunt ühes hoonetega kinnistati Tartu linna nimele.

Krundi suurus nende plaanide järgi on 83,908 ha ja krunt on hinnatud 336,84 puhtakasurublale. Riigile kuulunud päraldiste väärtus on Põllutööministeeriumi hindamise järgi 48 550,05 krooni.

Mitmed töösturid soovisid saada Ropka tööstuslinnaosast tööstuskrunte linna elamurajoonides asetsevate tööstuste üleviimiseks kui ka uute tööstuste asutamiseks; seepärast öeldi üles mõnede tööstuskruntide kasutamine nende ajutistele pidajatele ja nõuti maa linnale üleandmist. Maa üleandmisest keeldusid tööstuskrundi nr. 19 ajutised kasutajad, mispärast Linnavalitsus oli sunnitud krundi kättesaamiseks pöörduma kohtu poole. Hiljem krundikasutajate soovil ja ettepanekul lahendati asi kokkuleppel, millega vaidluse all olevast maast jäi 1 873,8 m² krundipidajate kasutusse ja liideti neile omanduseks antava Ropka l.-o. ehituskrundi nr. 20 külge, kuna ülejäänud osa, ca 10 380 m² andsid krundipidajad üle linna valdusse. Tagasisaadud maa-alast planeeriti ja anti välja ca 3 180 m² Johan Parts'ile betoonitööstuse asutamiseks, ca 2 425 m² Helene Meerits'ale metallitööstuse asutamiseks ja ca 4 970 m² K. Raack'ile metallitööstuse asutamiseks.

Peale eelnimetatud tööstuskruntide anti Ropka tööstuslinnaosa maa-alast ca 5 700 m² maad juurde „Estico" Kammivabrikule tööstuse laiendamiseks ja planeeriti ning anti välja järgmised tööstuskrundid: ca 8 158,3 m², nr. 13 — metallitööstus „Tehnik'ule" metallitööstuse asutamiseks, ca 3 915 m², nr. 14 — P. Säre'le, A. Faber'ile ja E. Meos'ele kunstsarvest valmistatavate tarvete tööstuse asutamiseks, ca 3 254 m², nr. 189 — Joh. Huik'ile kondivabriku asutamiseks, ca 2 156 m², nr. 186 — E. Haas'ile katelsepa töökoja asutamiseks, ca 2 135 m², nr. 181. — A. Jesse'le mehaanikatöökoja asutamiseks, ca 3 380 m², nr. 182. — E. Sööt'ile katusepapi- ja betoonitööstuse asutamiseks ja ca 3 000 m², nr. 185 — Kamenovsky ja Poegadele nahatööstuse asutamiseks.

Kokku oli Ropka tööstuslinnaosast 1. aprilliks 1938. a. välja antud 17 krunti mitmesuguste tööstuste asutamiseks.

Tamme linnaosas mõõdeti ja valmistati plaanid kvartaal XXXVI asetsevate ehituskruntide nr. 1, 2, 3 ja 4 kohta. Nende kruntide pinnasuurused ja hinnad olid 1934. a. Linnavolikogu poolt kindlaks määratud esialgsete umbkaudsete andmete põhjal. Täpsel mõõtmisel selgus, et kruntide pinnad on tegelikult suuremad kui selles otsuses märgitud. Kuna krundid olid juba välja antud ja ehistatud, siis polnud enam võimalik krunte ümber planeerida ja nende pindala vähendada Volikogu otsuses kinnitatud määrani, vaid kruntide suurused, müügihinnad ja põlise tarvitamise aastamaksud määrati Volikogu otsusega 26. apr. 1937 vastavalt tegelikule olukorrale.

Ropka linnaosas mõõdeti ehituskrundid nr. 23 ja 25 ja valmistati vastavad plaanid kruntide müügi jaoks. Nende kruntide suurused ja müügihinnad olid 1932. a. Linnavolikogu poolt määratud esialgsete umbkaudsete andmete põhjal. Täpsel mõõtmisel selgus, et teise krundi pind on tegelikult suurem, mispärast Volikogu 31. jaan. 1938 määras ka selle krundi pinna, müügihinna ja põlise tarvitamise aastamaksu vastavalt tegelikule olukorrale.

Väljaspool linna piire mõõdeti Annemõisa maast Juudiusu kogudusele kalmistu asutamiseks antud 1,5779 ha suurune maatükk ja valmistati selle maatüki kohta plaanid kolmes eksemplaris. Tartu Linnavalitsuse ja Juudiusu koguduse vahelise kokkuleppe põhjal eraldatakse see maatükk Anne maakohast ja müüakse Juudiusu kogudusele pärisomanduseks.

Linna ehitusplaani osas koostati kava Tähtvere linnaosa ehitusplaani muutmiseks, mis Linnavolikogu poolt 25. okt. 1937 vastu võeti ja Teedeministri otsusega 5. märtsil 1938 kinnitati.

Võrreldes endisega on uues ehitusplaanis Koidula, Vikerkaare, Jannseni ja Tööstuse tänavatel majade ehitusjoon viidud 5 ja 10 m kaugusele tänavajoonest; tänavate nurkadel on kinnise ehitusviisiga kivimajade asemele ette nähtud lahtise ehitusviisiga puu- või kivimajad, välja arvatud Taara puiestee, Jakobsoni, Koidula ja Jannseni tänavate nurkadel asetsevad krundid, kus tuleb püstitada kinnised kiviehitised; nurgakruntidel Jakobsoni ja Vikerkaare, Vikerkaare ja Koidula, Vikerkaare ja Jannseni, Vikerkaare ja Jakobsoni ning Taara puiestee ja Hiie tänavate ristlemise kohtadel on nurgakruntidel nurgad maha lõigatud; ehituskrundid Hurda ja Vikerkaare ja Koidula, Hiie ja Kreutzwaldi tänavate nurkadel on ümber planeeritud vastavalt lahtise ehitusviisi iseloomule; üksikud suuremad nurgakrundid on ümber planeeritud poolitamise või kahe krundi kolmeks jagamise teel.

Emajõe tänava laiendamiseks koostati kava, mis Linnavolikogu poolt 28. märtsil 1938 vastu võeti ja mille Teedeminister 26. aprillil 1938 kinnitas.

Kavaga pandi maksma ehituskeeld kruntide nr. 208/208a, 209a, 211/212, 378 ja 400 Emajõe tänava äärsetele osadele, mis tulevikus võõrandatakse Emajõe tänava laiendamiseks, sest selle tänava praegune laius nimetatud kruntide kohal on kõigest 4,3—7,0 m. Kinnitatud ehitusplaani järgi on Emajõe tänav tähendatud kohtades ette nähtud 6,2—7,5 m laiune.

Linna trigonomeetrilise võrgu mõõtmise tööd olid välja antud ins. geod. Luhaväljale, kes selle 1937. aastal lõpetas ja andmed Linnavalitsusele esitas. Trigonomeetrilise võrgu loomiseks mõõdeti baas ja määrati 7 pea- ja 16 detailvõrgu punkti. Ligipääsmatute punktide jaoks määrati ülekandepunktid.

Baasiks, mis on ühtlasi peavõrgu kolmnurga külg, valiti linna piirile, Riia ja Ilmatsalu maanteede äärde ehitatud tornide tsentrite vaheline joon, mille pikkus on 2058,7087 m.

Peavõrk koosneb 7 punktist, mis moodustavad 6 tsentraalsüsteemis kolmnurka, millede ühine keskpunkt on Meteoroloogia Observatooriumis. Teisteks kolmnurga külgpunktideks on Ropka veski ja Riia, Ilmatsalu, Tallinna, Narva ning Räpina maantee äärde ehitatud tornid. Kolmnurkade külgede pikkused on 1,5—4 km.

Detailvõrgu punktideks on Raadi lossi kuppel, Peetri, Katoliku, Jaani, Pauluse, Maarja ja Aleksandri kirikute tornid, Toome veetorn, Raekoja torn, A le Coq'i, Pärmivabriku, Piirituse vabriku, Linna tapamaja ja Eksporttapamaja korstnad ja Karlova mõisa peahoonel ning Tähe 19/21 maja katusel asetsevad lipuvardad.

Võrgu mõõtmine toimus Vildi universaal teodoliidiga Šreiberi nurgamõõtmisviisil 2" täpsusega.

Võrk arvutati lokaalkoordinaatide süsteemis, kusjuures nullpunktiks võeti Metobsi hoone, mis on ka ühtlasi üleriigilise võrgu 1-se järgu punkt. Üleriigilise võrguga jäid Tartu koordinaadid sidumata põhjusel, et Tartut läbistav kolmnurga kett on lõplikult arvutamata.

Võrk on orienteeritud üleriigilise 1-se järgu kolmnurga külje Metobs-Aru torni esialgse asimuudi järgi. Kui üleriigilise võrgu Tartut läbistav ahelik lõplikult tasandatakse, on kerge Tartu võrgu asimuuti ja koordinaate üleriigilise võrgu süsteemi üle viia.

Trigonomeetrilise võrgu mõõtmise tööd kontrolliti Põllutööministeeriumi poolt ja tunnustati vastuvõetavaks.

Linna täpse mõõtmise alal jätkati polügonomeetrilise võrgu mõõtmist. Sel mõõtmisel oli 1937. aastal 453 instrumendi seisukohta ja mõõdeti üldse 1 514 nurka ja 100 795 km pikkuses jooni.

Et linnamõõtmise töid arendada Maamõõte seaduse ja selle seaduse elluviimise ning teostamise määrustes ettenähtud suunas ja et oleks võimalik kõiki linna piirides toimuvaid üld- kui ka üksikmõõtmisi tulevikus ära kasutada linna üldplaani koostamisel, määrati kindlaks piiri- ja muud märgid, mis tarvitatakse linna piires toimetatavail mõõtmistel ja ajutine kord üksik- ja üldmõõtmiste sidumiseks kuni polügonomeetrilise võrgu lõpliku valmimiseni.

Selleks töötati välja piiri- ja muude märkide kavandid ja määrati kindlaks, et ajutiselt tulevad kõik kuni polügonomeetrilise võrgu tööde lõpuleviimiseni toimuvad mõõtmised siduda joon- ja nurgamõõtudega polügonomeetrilise võrgu kindelpunktide külge ja koordinaatide arvutamisel üks ligem polügonomeetrilise võrgu kindelpunkt võtta nulliks. Märkide kavand ja mõõtmiste sidumise ajutine kord kinnitati Linnavalitsuse ja Katastriameti poolt ning võeti tarvitusele.

Linna maa-ala jagunes katastri andmetel 1. jaanuaril 1938 järgmiselt:

Kinnistatud ehituskrunte	3 413
nende pindala ha	582,7886
Kinnistamata ehituskrunte	510
nende pindala ha	108,0622
Kinnistamata aianduskrunte	33
nende pindala ha	50,0611
Põllumajanduslikult kasutatavaid krunte	14
nende pindala ha	833,9896
Mitmesugusel otstarbel kasutatavaid krunte	13
nende pindala ha	343,4335
Puiestikkude, platside ja tänavate aluseid krunte	28
nende pindala ha	65,5170
Emajõe pindala ha	42,7320
Tänavate, platside, puiestike, kalmistute jne. pindala ha	122,4100
Tartu linna pindala kokku ha	2 149,0000

Võrreldes linna katastrit kinnistusameti kinnistusraamatute andmetega, leidub esimeses 34 kinnistusüksust vähem kui kinnistusraamatutes.

Neid kinnistusüksusi pole aga tegelikult olemas, sest need krundid on tükeldatud uuteks kinnistusüksusteks või liidetud teiste kinnistusüksuste külge. Kinnistusraamatutes on aga nende kinnisvarade numbrid jäänud sulgemata, sest polnud teada, kas tükeldamise või liitmise korral

peakrundile maad veel järgi jäi, kuna kruntide algsuurust ei ole omal ajal kinnistusraamatutesse kantud.

Linna maa-ala jagunes hüpoteegi-ringkondade järgi 1. jaan. 1938 järgmiselt:

	Krunte		Pindala
	kinnistatud	kinnistamata	ha
I hüpoteegi ringkond . . .	460	—	117,1074
II „ „	536	1	90,6157
III „ „	943	38	712,2578
IV „ „	296	340	341,6133
Mõisamaad	1 122	78	552,7654
Kroonumaad	111	86	169,4984
Kokku	3 468	543	1 983,8580

Linna katastri korraldamise alal koostati vanade plaanide alusel üldkatastri plaan mõõdus 1:2000. Maamõõte seaduse teostamise määruse kohaselt esitati teisend sellest plaanist Põllutööministeeriumi Katastriametile.

Linna üldkatastri plaan on kolmel 3,3×1,0 m suurusel ja ühel 3,3×0,35 m suurusel lehel. Sellele plaanile on kantud kõigi katastriüksuste piirid, seisuga 1. jaanuriks 1938. a. Plaanile pole kantud 2 krunti I hüpoteegiringkonnas, 3 krunti III hüpoteegiringkonnas ja 1 krunt mõisamaade hüpoteegiringkonnas. Viimatimainitud krundid on võetud puiestike ja tänavate alla, nende kohta on teada ainult nende umbkaudne asukoht, piirid ja pind on aga teadmata.

Et linna üldkatastri plaan igal ajal võiks anda täieliku ülevaate linna piirides asetsevatest maadest, täiendatakse plaani pidevalt kõigi katastri ja kinnisvarade piirides tekkinud muudatustega.

Linna endiste obrokikruntide tükeldamisel ja edasimüümisel reguleeriti kokkuleppel krundipidajatega obrokivahekord 37 krundi kohta, mille järele nende kruntide obrokimaks tõusis seniselt 1,63 kroonilt (58 rbl. 93 kop.) 420,54 kroonile.

Kuni 1. aprillini 1938. a. on obrokivahekord reguleeritud üldse 124 krundi kohta ja selle tagajärjel on obrokimaks endiselt 4,13 kroonilt tõusnud 1 612,23 kroonile aastas.

Tamme, Ropka ja Raadi linnaosades müüdi pärisomanduseks 73 krunti. Kuni 1. aprillini 1938. a. on nimetatud linnaosades müüdud pärisomanduseks kokku 290 krunti.

Linna ehitusmääruse kohaselt vaadati läbi ja kontrolliti kohapeal asendiplaani seisukohalt 257 ehitusprojekti. Maamõõte seaduse ja selle seaduse elluviimise ning teostamise määruse kohaselt kontrolliti ja registreeriti 169 krundi plaani.

Linna maa-ala ehitusplaani kohaselt jagunes järgmiselt:

Ehituskrundid	690,8508	ha
Hoonestamata ehituskrundid	65,9343	„
Hoonestamata tööstuskrundid	41,1090	„
Aianduskrundid	54,0634	„
Tänavad	169,5186	„
Turud	5,4450	„
Pargid, puiestikud ja muruväljakud	84,0509	„
Mängu- ja spordiplatsid	10,0732	„
Raudteed	70,4981	„
Põllumajanduslikud maa-alad	786,2068	„
Lennuväli ja kasarmud	63,0350	„
Kalmistud	45,6183	„
Veekogud	48,1090	„
Liivaaugud	14,4876	„
Kokku	2149,0000	ha.
Ropka aianduslinnaosa, 77 krunti	111,8078	ha
tänavaid	6,6669	„
Ropka heinamaa, kinn. nr. 2874	27,7000	„
Kokku	146,1747	ha.

Kanalisatsioonitööd 1937. aastal.

Tänava nimetus	Ulatus	Torustiku pikkus j. m	Toru θ cm	Ehitus-kulud kr.	Endine ehitusviis
Fortuuna	Narva — Põik	122,50	25	371,89	ehitamata
Tolstoi	Kalevi — Tähe	94,2	30	900,41	os. puu, os. betoon
		223,1	25		15 cm
Tähe	Kuu — Õnne	279,3	25	1 051,38	„
Ülikooli	P. Põllu — Lutsu	84,00	30	384,52	„
Roosi	Puiestee — Peetri	155,10	30	1 067,45	ehitamata
Peetri	Roosi — Kasarmu	79,50	25	125,15	„
Alevi	Tähe — Kesk	313,00	25	931,02	„
Kasarmu	Puiestee — Kalmistu	206,00	25	404,53	„
Uueturu	Emajõgi — Aleksandri	158,5	45	1 383,41	os. puu, os. betoon 30 cm
Sõbra	Kesk — Võru	200,00	25	643,76	ehitamata
Gustav-Adolfi	Karskusliidu maja — Lutsu	106,5	25	341,68	os. puu, os. betoon 15 cm
Kaluri	Riia — Uueturu	62,0	25	272,54	ehitamata
Turu	Riia — Uueturu	61,0	25	204,12	„
Tähe	Aia — Riia	135,00	30	813,80	os. puu, os. betoon 25 cm
Lossi	Ülikooli tn. nurgal	12,5	25	13.—	betoon 25 cm
Metropoli platsil	Kalaturu — Emajõgi	31,00	25		ehitamata
Nigula	Tähe — Kesk	78,00	25		„
Meltsiveski	Lubja tn. — maja 57-a	120,00	25	2 490,91	„
Puiestee	Lubja — Nurme	105,00	25		„
Lille	Tähe — Kalevi	8,00	25		puu
	Kokku	2 634,20		11 399.57	

Sõidu- ja kõnniteede ehitustööd 1937. aastal.

Tänava nimi	Sillutise ulatus	Pikkus j. m	Pind m²	Sillutise liik	Endine sillutisviis	Ehituskulud kr.
	Sõiduteed:					
	Linna summadega tehtud tööd:					
KASARMU	Puiestee — Kalmistu	204,5	1 200,30	Klompkivi	Sillutamata	2 937,94
PEETRI	Kasarmu — Roosi	68,9	457,75	„	„	811,12
SÕBRA	Tähe — Kalevi	260	1 560	Makadam	„	3 711,71
KALMISTU	Maarjaturg — Nurme	280	1 260	Kruusatee kivialusega	„	812,25
LILLE	Võru — Kalevi	349,6	2 515,09	Munakivi	Munakivi	4 057,87
MELONI	Herne — Tähtvere	217,1	1 279,19	„	„	1 797,19
TOLSTOI	Tähe — Kalevi	343,2	2 464,54	„	„	2 925,37
LUTSU	Ülikooli — G.-Adolfi	146,1	869,84	„	„	1 339,26
ÜLIKOOLI	Lossi — G.-Adolfi	74,3	426,61	Parkett	„	2 011,89
			32,99	Munakivi		
P. PÕLLU	Rüütli — Vabaduspuiestee	156,25	881,52	Asfaltbetoon	„	
VABADUS-PUIESTEE	P. Põllu — Lai	120,7	1 025,95	„	„	11 973,27
		120,7	271,57	Bimak	„	
			1 822,70	Munakivi	„	
MELTSIVESKI	Lubja — Ujula tee	200	1 000	Makadam	Makadam	1 566,64
OA	Marja — Meloni	80	400	„	„	367,79
TEGURI	Forseliuse — Raua	186	855,6	„	Sillutamata	2 015,21
PIISKOPI	Tähe — Raua	132	1 515	„	„	3 210,78
		175				
RAUA	Teguri — Piiskopi	280	1 260	Kruusatee kivialusega	„	2 445,50
KOIDULA	Kreutzwaldi — Jakobsoni	440	2 200	Makadam	„	Teostatud krundioman. kulul.
VIKERKAARE	Jakobsoni — Koidula	200	1 000	„	„	
HEINATURG	end. Gelbi v. platsil	148	2 390,90	Klompkivi	„	6 440,00
SÖÖGITURG			1 047	Asfaltbetoon	Munakivi	5 852,14
			755	Asfalttopeka segu	Asfalt	
Tapamaja hoov			1 510,12	Asfaltbetoon	Sillutamata	6 191,00
VÄIKE-KAAR ja mitmesugused parandustööd			8 871,09	Bituumen, Makadam	Bituumen, Makadam	8 318,19
	Kokku		38 872,76			*68 785,12*

Riiklike summadega tehtud tööd:

NARVA MNT.	asfaltbetoonkattest — linna piirini	926,3	4 631,5 738,8	Asfaltbetoon Klompkivi	Bituumend.	34 281,42
VENE ja NARVA	Vabadussillast — Peetri kirikuni	420	1 050	Asfaltbetooni pindmine	„	3 156,80
KINDRAL PÕDRA	Maarja kiriku juures	—	570	„		93,54
NARVA	Puiestee — Jänese		547,8	Munakivi	Munakivi	591,01
			106,4	Asfaltbetoon	Asfaltbetoon	
PUIESTEE	Narva — linnapiir	779,50	6 781,65	Asfaltbetooni alus munakividega	Munakivi	12 000,00
	Kokku		14 426,15			50 122,77

Kõnniteed:

PEETER PÕLLU	Rüütli — Vabaduspuiestee	175,2	421,90 m²	Bimak	Teiliskivi ja graniitpl.	4 062,02
VABADUS-PUIESTEE	Eesti Panga juures	159,45	435,00 m²	Asfaltbetoon	Betoonpl.	
LILLE	Tähe — Kalevi	228,05	233 tk.	Betoonplaat	Telliskivi ja munakivi	3 093,38
		233,6	510,75 m²	Bimak		
ÜLIKOOLI	Suurturg — G.-Adolfi	134,04	216,50 m²	Bimak	Bimak ja gran.-pl.	1 125,84
FORTUUNA	Narva — Põik	120,65	121 tk.	Betoonplaat	Munakivi ja bet.-pl.	313,92
J. KUPERJANOVI	Maarja kiriku juures	160	215 tk.	Graniitplaat	Graniitpl.	371,10
			76 tk.	Betoonplaat	Munakivi	

Kokku on kõnniteid sillutatud plaatidega 508,7 j. m, milleks tarvitati 645 plaati, asfaltkattega 702,29 j. m või 1 584,15 m².

Bituumendatud	1 992,0	4 735,97 m²	
Parandatud		640,7 m²	6 019,89
Õiendatud plaate, graniit		980 tk.	
„ „ betoon		729 tk.	
Kokku			14 986,15

HALJASVÖÖD.

Puiestike ja puiesteede korraldamise alal 1937. a. tehtud töödest oli tähtsamaks Emajõe parempoolsele kaldale Vabadussilla ja Rannapaviljoni vahele uue, 1 490 m pikkuse puiestee rajamine. Töö teostati kevadel 900 m ulatuses, sügisel korraldati ülejäänud 590 m pikkune linnavaheline kaldaosa.

Puiestee aluseks on 8 m laiune muldkeha, millele rajati 2,5 kuni 3 m laiune, mõlemalt poolt vahtratega palistatud kõnnitee ja väljaspoolse puuderea kõrvale, ulatusega Kartuli tänavast kuni Rannapaviljonini veel 1,5 m laiune sõidutee jalgrattureile. Ilupuude ridade vahed, muldkeha ääred ja nõlvad kaeti 900 m pikkuselt, alates Rannapaviljonist, muruga. Kogu puiesteele istutati 414 ilupuud ja korraldati murupinda mätastega 2 850 m^2 ja külvamise teel 3 670 m^2 ulatuses.

Teiseks suuremaks tööks uute haljasalade rajamisel oli endise kino „Metropoli" hoone all ja ümbruses olnud platsi korraldamine ja kaunistamine. See Kivisilla juures asetsev ca 7 500 m^2 suurune plats, peale selle kui endine munakivisillutis oli koristatud ja plats mullaga täidetud, planeeriti, tasandati ja kaeti muruga. Ümber platsi tehti kahe rea paplitega palistatud 102 j. m pikkune kõnnitee. Kõnnitee äärde istutati 42 paplit ja 57 j. m põõsastara. Läbi platsi jõepoolse ääre pikendati Kalaturu tn., milleks tehti 1 708 m^2 uut munakividest sõiduteed. Kogu platsi korraldamine nõudis kulu 5 892,65 krooni. Platsiga üheaegselt korrastati ka Kivisilla ja Holmi tänava vaheline jõekallas, kuhu rajati uus pärnadega puiestee, Kivisilla juurde jõekaldale loodi puhkeplats jalutajaile.

Need uued haljasalad koos eelmistel aastatel korrastatud jõekallastega on loonud raami kaunile Emajõele peaaegu kogu linna piires, mis südalinna ilmet mõjukalt tõstab.

Tähtvere pargi äärde, vastu Kreutzwaldi tänavat istutati 620 m pikkune, 4 500 noorest kuusest koosnev elavtara. Parki täiendati veel 20 noore tamme, 2 pärna ja 224 mitmesuguse ilupõõsaga.

Peale eeltähendatud tööde istutati:

Linda tänavale 101 pärna;
Õnne tänavale 154 pärna;
Lille tänavale 36 pooppuud;
19 tänaval täiendati vanu puiesteid 386 ilupuuga.

Emajõe tn. kaldatee Vabadussilla juures.

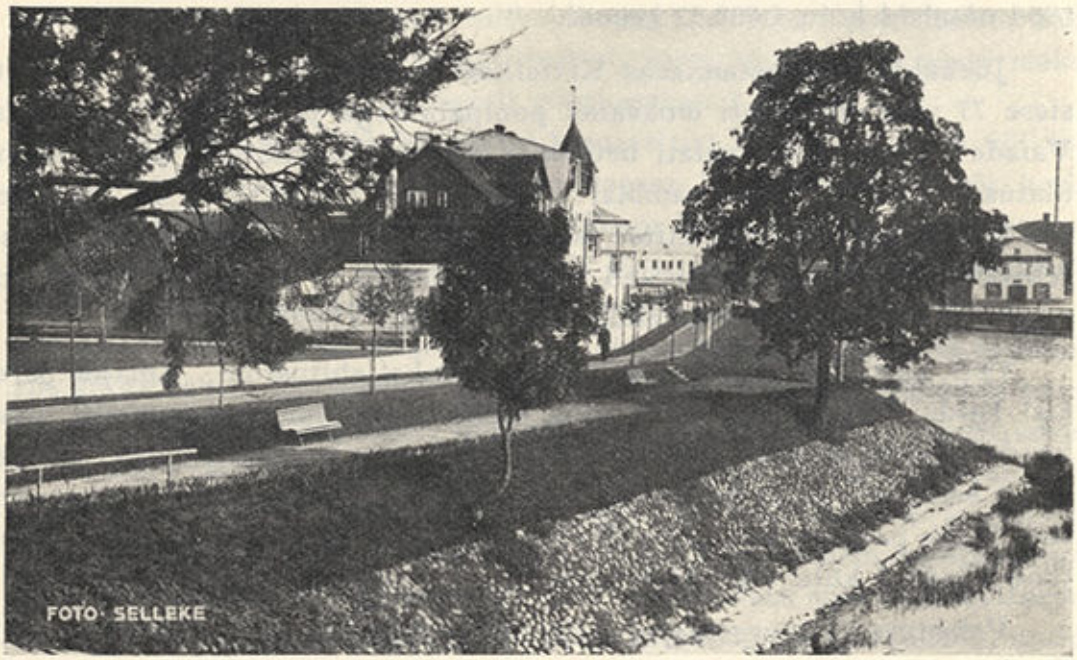

Emajõe kallas end. „Metropoli" platsi kohal.

Üldse istutati 1937. aastal 351 pärna, 447 vahert, 56 kastanit, 56 paplit, 121 tamme, 4 519 kuuske ja mändi, 36 pooppuud ja 110 kaske, kokku 5 801 mitmesugust puud ja 637 põõsast. Uut murupinda loodi kokku 25 956 m².

JÕEKALDAD.

Emajõe parempoolse kalda kindlustamiseks ehitati 1937. a. 407 m pikkune müür Kartuli tänavast kuni Vabadussillani. Müür ehitati palkidest rostvärgile valatud betoonalusele ja kindlustati 10 m pikkuste raudankrutega. Üldse tarvitati müüri kindlustamiseks 38 raudankrut. Müür tehti 1,60 m kõrge, betoonaluse mõõdud olid 1,10 × 1,00 meetrit. Madalat betoonist tugimüüri, mõõtudes 80 × 100 sm ehitati 75,5 j. m pikkuses. Selle müüri kohalt sillutati kaldanõlvad klompkividega, mille vahed täideti samblaga. Puiesteele, mille kogupikkus on 512,5 m, istutati 204 ilupuud. Kogu selle kaldaosa kindlustamine ja korraldamine läks maksma 22 487 krooni.

Kaldavall Kartuli tänavast kuni Rannapaviljonini 911 j. m pikkuses planeeriti 8 m laiuselt. Sellele rajati 3 m laiune kõnnitee ja 1,5 m laiune rattasõidutee. Teede alus valmistati sõelutud kividest, mis kinni rulliti, lõpuks said teed masinliiva katte. Puiesteele istutati 210 puud, kaldanõlvad ja puiestee ääred kaeti mätastega. Selle kaldatee korraldamistööd nõudsid kulu 9 683,32 krooni.

Jõekalda kindlustamiseks Kivisillast kuni Holmi tänavani rammiti sisse 77 vaia, mis seoti omavahel poolpalkidega ja kinnitati poltidega. Vaiade taha ja peale valati betoonist padi. Kaldanõlvak kaeti 620 m² ulatuses klompkividega samblal ja jõekaldale rajati 155 j. m pikkuses uut kõnniteed. Selle kõnnitee laius on 3 m, tee valmistati kinnirullitud telliskivikillustikust, teeservad kaeti mätastega ja sinna istutati 48 ilupuud. See jõekalda korrastamine läks maksma 5 799,11 krooni.

1937. aastal teostati osaliselt ka sadamakai ehitustöid. Emajõe paremal kaldal, Ujuksillast kuni vana elektrijaama hooneni rammiti sisse kandevaiadeks 90 palki, mille jämedus oli 23 sm ja pikkus 8,5 m. Kandevaiad seoti omavahel palkidega ja kinnitati poltidega, nende taha rammiti 15 sm paksune tahutud palkidest spuntsein 35,6 j. m pikkuselt. Need tööd nõudsid kulu 2 494,32 krooni.

Vabadussilla juures vajas väike osa vasempoolsest jõekaldast korraldamist. See planeeriti ja sillutati, nagu parempoolnegi kaldanõlvak, klompkividega. Töö ulatus oli 60,98 m² ja läks maksma 53,39 krooni.

TURUD.

Alates 1. jaanuarist 1938., kui asuti kasutama eelmise aasta lõpul valminud turuhoonet, teostati turgude asukohtades olulised muudatused. Kaotati senine Lihaturu ja Vabaduspuiestee tänava vahelisel maa-alal asetsenud lahtine lihaturg ja viidi lihaga ja lihasaadustega kauplemine turult kogu ulatuses üle turuhoonesse. Samuti viidi üle turuhoonesse kalaturg.

Tartu südalinnas asetsevate turu- ja teiste platside puhastamise- ja korrashoiutööd anti 1937./38. aastaks välja kirjalikel vähempakkumistel 5 000 krooni eest. Puhastamiseks väljaantud platside loetelu on Tartu V, lk. 90. Neile platsidele lisandus 1937./38. a. veel Emajõe vasemal kaldal Fortuuna, Narva ja Põik tänava vahel asetsev plats ühes sõidu- ja kõnniteedega, pindalalt 7 478 m², Emajõe vasemal kaldal asetsev puuturg kuni linna puulaoni ühes jõe sisemise nõlvaku ja Fortuuna tänava osaga — 8 480 m² ja jõekallas linna puulaost kuni linna heinamaani.

Sama ettevõtja teostas 27. maist 1937. a. kuni 27. septembrini 1937. a. turu ajal ka turuplatside niisutamist, mille eest temale maksti 240 krooni.

1937./38. a. anti turul kauplemiseks alaliste platside kasutamislubasid üldse 1 046, mille eest saadi kasutamismaksu 7 933,12 krooni.

1937./38. aastal anti välja kokku 4 868 laadaplatsi kasutamisluba ja sellest saadi sissetulekuid 2 839,25 kr. Laatadel registreeriti kokku 981 hobuste ostumüügi-tehingut, milledelt saadi maksu linna kasuks 2 055 krooni. Hobustelt, kelle müügihind oli kuni 150 krooni, võeti maksu 2 kr., kallimalt müüdud hobustelt võeti maksu 3 krooni.

Turumaksu on 1937./38. aastal kasseeritud 62 259 koormalt või veoriistalt, igalt 20 senti, 28 173 käeskantavast korvist, kastist või kotist kauplejalt, igalt 3 senti ja 8 075 inimjõuga kantavast või veetavast korvist, kastist või kotist kauplejalt, igalt 10 senti. Maksu saadi aasta jooksul 98 507 kauplejalt kokku 14 104,50 krooni.

Kõige enam on kaubitsejaid turul olnud juulis, augustis ja septembris, kõige vähem aga jaanuaris, veebruaris ja märtsis. Veoriistadelt kauplejaid, kelleks on peamiselt maainimesed, on olnud kõige enam suvel; suurim arv neid oli turul augustis (8 454), kõige vähem aga veebruaris (2 996). Korvidest kaubitsejaid on kõige rohkem marjade ja aedvilja hooajal, septembris ja oktoobris (üle 1 000), kõige vähem on olnud neid turul jaanuaris (240). Käe pealt või käeskantavast korvist kaubitsejate arv on suurim samuti suvekuudel, kõrguspunktiga juulis (5 261), muidu aga on nende arv püsivam kui kärudelt ja suurtest korvidest müüjail, kõikudes oktoobrist kuni maini 1 205 ja 2 170 vahel.

TARTUS PEETAVATE LAATADE ASUKOHAD.

Südalinna läheduses asetsevatel tänavatel peetud sigade- ja loomalaadad tekitasid sinna palju mustust, mille koristamine tegi majaomanikele raskusi ja kulusid. Ka linna ühtlase ilmekuse ja liiklemise huvides ei olnud senised sigade- ja sarvloomade-laatade pidamise asukohad vastuvõetavad.

Seni peeti laadad Tartus järgmistes kohtades: pudukaubalaat — turgude maa-alal; sigadelaat — Kaluri, Turu, Lao ja Soola tn.; sarvloomadelaat — Narva tn.; alates Henningi platsist kuni Vene tn., Mäe ja Kivi tn. kuni Pikk tn.; hobustelaat — Puiestee ja Peetri tn., Nurme tänavast alates kuni Roosi tänavani ja Mäe tänav Peetrituru ümbruses.

Linnavalitsuse Majandusosakond koostas kava seniste laadapidamise asukohtade muutmiseks ning elunõudeile vastavamaks ümberkorraldamiseks kahes variandis.

Esimese järgi kavatseti pudu- ja muu kauba laat jätta senisele kohale; sigade- ja sarvloomade-laat koos hobustelaadaga mahutada Maarja- ja Peetriturule ning tarbe korral, kauba rohkuse puhul, ka Maarja- ja Peetrituru naabruses olevaile tänavaile.

Teise kava järgi pidi pudukaubalaat jääma samuti endisele asukohale, loomade- ja sigadelaat aga viidama Linna Tapamaja juures, Võru ja Väike-Kaare tn. nurgal asetsevale platsile, hobustelaat aga paigutatama kas Maarja- või Peetriturule vastavalt sellele, kumb neist osutub sobivamaks.

Et laadaplatside ümberpaigutamist kõigekülgselt selgitada ja kaaluda, selleks esitati laatade ümberpaigutamise kavad Tartu kaubandus- ja tööstusringkondade ja majaomanike esindajaile arvamuse avaldamiseks ning tarbekorral omapoolsete seisukohtade esitamiseks. Üldiselt kõik need huvirühmitiste esindajad pooldasid Majandusosakonna poolt koostatud teist varianti.

Linnavolikogu otsustas pudukaubalaada asupaigaks määrata Tartu linna turgude maa-ala, sarvloomade-, sigade-, lammaste-, vasikate- ja muude väikeloomade laat asetada Linna Tapamaja juures olevale platsile, mis asetseb Võru ja Väike-Kaare tn. nurgal, kusjuures kauba rohkuse puhul mainitud laat võtaks enda alla ka Linna Tapamaja ümbruses olevaid tänavaid.

Hobustelaat otsustati paigutada Maarjaturule, kust see vastavalt müügile toodud hobuste rohkusele võtaks enda alla ka Maarjaturu naabruses olevaid tänavaid.

Laatu hakati pidama tähendatud kohtades 1. juulist 1937. a. arvates.

TÄNAVATE VALGUSTAMINE.

Tartu tänavate ja platside valgustamiseks tarvitatakse nii elektrit kui ka gaasi. Valgustuspunktide arv ja nende kaudu äratarvitatud elektri ja gaasi hulk on olnud järgmine:

	Valgustuspunkte		Tarvitatud	
	elektri	gaasi	elektrit kWh	gaasi m³
1923	80	271	22 713	128 346,24
1924	97	300	23 384	138 266,97
1925	177	312	28 018	149 739,23
1926	233	317	44 005	148 960,37
1927/28 *)	231	320	83 221	229 001,04
1928/29	314	326	96 348	178 827,77
1929/30	345	334	116 968	195 351,01
1930/31	369	332	124 343	184 293,77
1931/32	384	332	127 778	169 154,18
1932/33	412	325	144 028	163 088,50
1933/34	458	309	154 694	166 292,26
1934/35	489	311	154 100	182 334,97
1935/36	504	310	186 869	187 437,56
1936/37	537	301	180 394	179 747,03
1937/38	553	299	192 623	168 977,53

LINNA HOONED.

Tapamaja peahoone lõunapoolsesse otsa ehitati 1937. a. lisaks soolte eelpuhastusruumidele juurde ruumid sooltetööstuse jaoks. See juurdeehitus on ühekordne, keldri- ja katusekorraga, puhtalt viiratud telliskiviehitus, katus on kaetud tsementkividega. Hoone on välisilmelt kooskõlastatud peahoonega.

Ruumid on ehitatud vastavalt tapamaja tarvetele ja säärased, et nad suudaksid rahuldada ka edaspidiseid kasvavaid vajadusi. Keldrikorral on betoonist, jääkastiga varustatud ja käiguga eraldatud ruum soolte hoidmiseks, esimesel korral asetseb kontor ja soolte puhastamise ruum, katusekorrale on paigutatud soolte kuivatusruum. Kõiki ruume köetakse peahoones masinatest läbitöötatud auru abil. Ventilatsioon ruumides toimub seintesse ja katusesse sisseehitatud õhukanalite kaudu.

Sooltetööstuse hoone projekti koostas linnaarhitekt V. Tippel, ehitustööd teostas firma G. Darmer 8 847 krooni eest. Kogu juurdeehitus koos vesivarustuse, elektri, ventilatsiooni ja lisatöödega läks maksma 15 000 krooni, nagu eelarves ette oli nähtud. Tegevust sooltetööstuses alustati 20. detsembril 1937. a.

*) 1927./28. eelarveaasta kestis 15 kuud.

Tartu Tööstuskeskkoolile ehitati uus sepikojahoone. Endine segamaterjalist ehitatud sepikojaruum oli juba kokkuvarisemisel ja seal töötamine oli ohtlikuks muutunud. Uus sepikoda ehitati kooli õuele vastu mootorite töökoda. Kuna seal aluspinnaks on täidetud maa ja turvas, tuli uus hoone rajada betoon- ja raudbetoonplaatidele. Uus sepikoda on telliskivihoone, betoonlaega raudtalade vahel ja tsingitud raudplekist katusega.

Sepikojahoone ehitusprojekt koostati Ehitusosakonnas ja kinnitati Linnavalitsuse poolt 10. sept. 1937. a. Ehitustööd anti välja vähempakkumistel 25. septembril 1937. a., millest võttis osa neli töövõtjat. Hoone valmis 11. dets. 1937. a. ja läks maksma 5 100 krooni.

Linna II algkoolile, Tolstoi 4, ehitati uued riietehoiuruumid. Koolihoone otsas asetsevaisse, seni kasutamata seisnud keldriruumesse ehitati 400 õpilase jaoks riietehoiuruumid, kus iga klassi jaoks vastav osa teistest on eraldatud traatvõrest vaheseintega. Ühtlasi tehti uuele ruumile kaks uut sissekäiku, neist üks jalutusruumist, teine aga kooli õuest. Enne väljaehitamist need keldrid süvendati ja ehitati alusmüüridele alla uut kivist vundamenti kuni 1,00 m sügavuseni. Endiste puulagede asemele ehitati tulekindlad laed ja tehti ruumidesse kaks uut pottkivist ahju. Jalutusruumist kõrvaldati üks kerge vahesein, millega jalutusruum muutus märksa avaramaks.

Ehitustööd anti välja piiratud valikpakkumiste teel ja läksid maksma 4 797,92 krooni. Tööd teostati kahel tööhooajal ja lõpetati 7. septembril 1938. a.

Tartu Kolledži riietehoiuruumide laiendamine teostati samuti 1937. a. Senise riietehoiuruumi seintest lõhuti läbi avad ja süvendati naabruses asetsevad madalad keldriruumid, millega saavutati nõuetekohaselt avarad riietehoiuruumid, mis võimaldavad paigutada õpilaste üleriideid igal klassil omaette ruumi. Uute ruumide kohale ehitati tulekindlad laed ning ruumidest vestibüüli tehti 1,50 m laiune uus trepp.

Ehitustööd anti välja piiratud valikpakkumiste teel ja tulid maksma 2 600 krooni.

„Tartu Kodu" endine köök oli väike, madal ja vähese välisvalgustusega, mis takistas normaalset töötamist köögis. 1937. a. võeti käsile köögi laiendamine ja teiste puuduste kõrvaldamine. Köögile võeti juurde naabruses asetsev teenijatuba, milleks lammutati 5,60 m pikkune kivisein. Vanade kivivõlvide asemele ehitati tulekindel betoonlagi ja aknad suurendati ⅓ võrra. Osaliselt süvendati ka põrandaid, et saavutada laiendatud köögis põranda ühesugust kõrgust. Põrandad kaeti puumass-

kihiga tsementalusel. Vana, kasutamiskõlbmatuks muutunud pliidi asemele ehitati uus pliit.

Ümberehitustööd anti välja piiratud valikpakkumiste alusel. Tööd kestsid 3. aug. kuni 25. sept. 1937. a. ning läksid maksma kokku 2 179,94 krooni.

Linna I Vanadekodule, Liiva tän. 32 ehitati uus puukuur, mis läks maksma 970 krooni. Kuuri kandepostid ehitati betoonist, seinad vooderdati harvalt, 7 sm vahega asetatud puulattidega ja värviti punase rootsivärviga, katus kaeti tsingitud raudplekiga. Uus kuur suudab mahutada 175 m^3 küttepuid, mis on asutise talvine tarvitus.

Poeglastegümnaasiumi hoone ümber- ja pealeehitustööd, milliseid alustati 1935. a., jätkusid 1937. a. tööhooajal. Koolihoone parempoolses tiivas ehitati ümber kõik ruumid keldrikorrast kuni kolmanda korrani, kolmandal korral lõpetati ehitustööd eelmisel aastal katuse alla viidud ruumide osas.

Nimetatud ümber- ja juurdeehituse läbi sai kool omale keldrikorrale korraliku riietehoiuruumi, esimesele korrale füüsikaklassi ühes õppeabinõude ruumiga, teisele korrale joonistamisklassi, inspektori ja arsti kabinetid ja kolmandale korrale loodusloo auditooriumi ühes õppevahendite ruumiga. Peale selle ehitati kahele alumisele korrale klosetiruumid. Esimesele korrale saadi ümberehituse läbi ruumid koduse telefoni keskjaama, õpetajate riietehoiu ja õpilaste kooperatiivi jaoks. Nimetatud tööde osas oli ehitusprojekt koostatud 1936. a. ja kinnitatud Teedeministeeriumis 16. juulil 1936. a.

Koolihoone vasakpoolse tiiva keldrikorral teostati rauatöökoja ruumide osaline ümberehitus. See oli tingitud vajadusest saada suuremat ruumi, kus klass saaks töötada ühes ruumis õpetaja kontrolli ja juhatuse all. Seni oli nimetatud tööruum jaotatud kolmeks väikeseks ruumiks, mis omavahel olid ühendatud 1,5 m laiuste avaustega. Kohase töökojaruumi saamiseks lammutati ruume eraldavad vaheseinad ja laed toetati raudtaladega. Koridori arvel tehti juurde rauamaterjalide hoiuruum ja õpilaste pesemisruum.

Rauatöökoja ruumide ümberehitamise kavand koostati Ehitusosakonnas 18. mail 1937. a. ja kinnitati Haridusministeeriumis sama aasta 9. juunil. Tööd anti välja 1. juunil 1937. a. piiratud valikpakkumistel ja viidi lõpule sügiseks kooli alguseks. Kulusid oli kokku 22 500 krooni.

Peale nimetatud suuremate tööde teostati mitmesuguste linna majade korrashoiu- ja remonttööd, milleks kulus eelarve kohaselt 28 280 krooni. Remonttööd teostati töövõtja kaudu, osaliselt vähempakkumiste teel ja osaliselt Linnavalitsuses kinnitatud üksushindade alusel.

TÖÖSTUSKOOLI VÄLJAEHITAMINE.

Linna Tööstuskooli ruumid Vene ja Kalda tän. nurgal asetsevates hoonetes ei ole ehitatud kooli otstarbeks, nad ei vasta täiel määral kooli nõuetele ja on kitsad. Seepärast Linnavalitsus otsustas kooli kasustada olevad hooned esimesel võimalusel ümber korraldada ja uusi ruume juurde ehitada ja ühenduses sellega maa-ala juurdeostu teel laiendada krunti, millel asetsevad kooli kasustada olevad hooned.

Linnavalitsus koostas koolihoonete ümber- ja juurdeehitamise ning vajaliku maa-ala juurdeostu kohta järgmise esialgse kava:

Esimeses järjekorras tuleks kooliruumid korda seada, ajutine autode parandustöökojana kasustatav katusealune ümber ehitada soojapidavaks hooneks ja ehitada uus sepikoda, milleks on tarvis krediiti 16 000 kr. Kooli krundi laiendamiseks tuleks osta juurde krunt Kalda ja Väike tän. nurgal kinn. nr. 69/70, mille suurus on 781,60 m², hinnaga 10 000 kr., ja võimaluse korral, ka Narva ja Väike tän. nurgal asuva krundi — kinn. nr. 36 — osa 330 m² suuruses, hinnaga 4 000 kr.

Teises järjekorras tuleks koolihoonele juurde ehitada lõunapoolne tiib, mille juures vana puuhoone jääks püsima kuni selle tiiva valmissaamiseni.

Selle tiiva juurdeehitamiseks kuni katuse alla viimiseni vajatakse krediiti 93 000 kr.

Kolmandas järjekorras tuleks koolihoone lõunapoolne tiib ehitada kasustusvalmis, mis läheb maksma 93 000 krooni ja ehitada vajalikud kõrvalhooned, nagu laualadu, automonteerimisruum, õliladu, garaaž, autopesemisruum, kokku umbes 1300 m³. See läheb maksma kokku 9 100 krooni.

Neljandas järjekorras tuleks praegune kivihoone ümber ehitada, mille kuludeks on arvatud 37 100 krooni ja koolihoone keskmine osa (puust korpus) uuesti ehitada kivist, mille kuludeks on arvatud 90 000 krooni.

Viimases järjekorras tuleks koolihoone keskmine osa, mis eelmisel aastal viiakse katuse alla, ehitada lõplikult valmis. Kulusid selleks on arvatud 90 000 krooni.

Tööstuskooli hoone väljaehitamise kulud on arvestuse järgi 442 200 krooni, missugusest summast Tartu linn võtab enda kanda 25%.

Linnavalitsus esitas eeltoodud esialgse kava Haridusministeeriumile ja palus määrata toetust:

1938./39.	eelarveaastal	— 69 750 kr.
1939./40.	„	— 76 575 „
1940./41.	„	— 95 325 „
1941./42.	„	— 67 500 „
	Kokku	309 150 kr.

Haridusministeerium kirjaga 1. sept. 1937. a. teatas, et esitatud kava on esialgse raamkavana vastuvõetav. Linnavalitsuselt 1937. a. teostamiseks ette nähtud tööd ja koolikrundi laiendamine on Ministeeriumile vastuvõetav tingimusel, et Tartu linn määrab omalt poolt esimese järgu töödeks vähemalt 10 000 kr. Seejuures Haridusministeerium määras

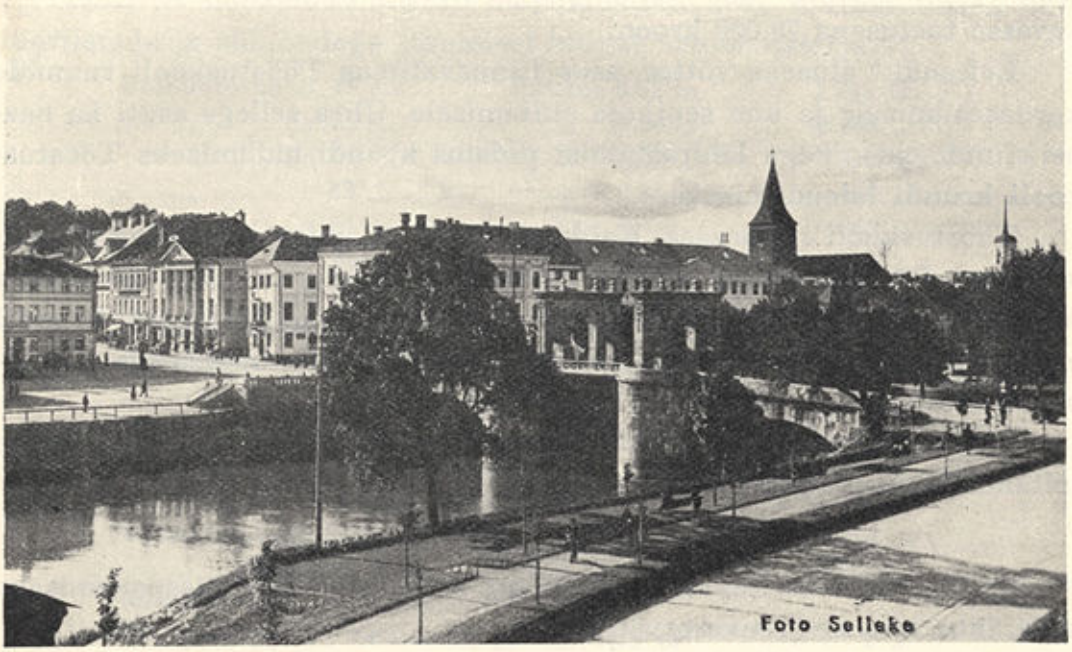

Jõekallas Kivisilla juures.

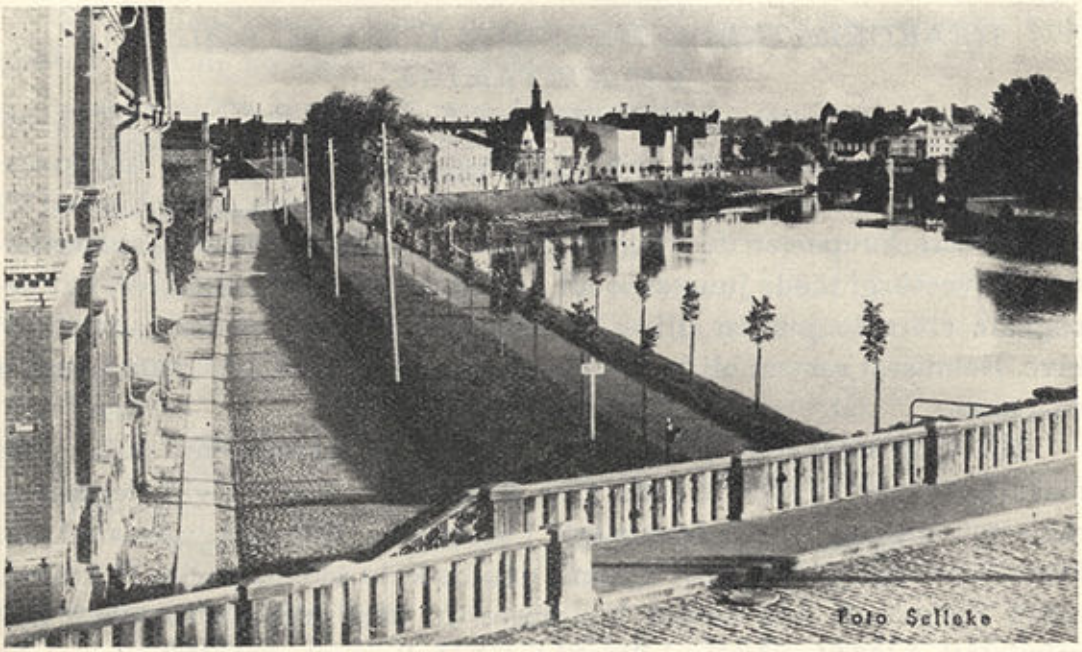

Kalda tn. puiestee Vabadussillalt vaadates.

omalt poolt toetuseks 30 000 kr. ja lubas võtta riigi 1938./39. a. eelarve kavasse toetusena 70 000 krooni.

Eeltoodut aluseks võttes, asus Linnavalitsus Tööstuskooli ruumide kordaseadmisele ja uue sepikoja ehitamisele. Ühes sellega asuti ka naaberkrundi omanikega läbirääkimisi pidama krundi müümiseks Tööstuskooli krundi laiendamiseks.

Tööstuskooli naabruses, Kalda ja Väike tn. nurgal asetseva krundi, kinn. nr. 69/70 omanike volinik nõustus seda krunti ühes hoonetega linnale müüma 10 000 krooni eest. Krundi suurus on 781,60 m^2, krundil on üks ühe-, osalt kahekordne puust elumaja ja üks ühekordne kõrvalhoone eluruumi, pesuköögi ja kuuridega.

Linnavolikogu 25. okt. 1937 otsustas selle kinnisvara osta linnale eeltähendatud otstarbeks.

ERAEHITUSTE JÄRELEVALVE.

1937. a. anti Ehitusosakonna poolt 86 luba siltide ülespanemiseks ja 91 luba hoonete remonteerimiseks.

1937. a. Tartu Linnavalitsuse eriteadlaste komisjon pidas 63 koosolekut, kus arutati 934 üksikküsimust.

Ehitusprojekte kinnitati 1937. a. vältel üldse 211. Selles on arvestatud uued, juurde- ja ümberehitused, fassaadi muutmised jne.

1937. a. pidas Tööstuskomisjon 9 koosolekut, kus arutati 145 üksikasja. Samal aastal anti tegevusluba 120 väiketööstusettevõttele.

HEAKORRATÖÖDE MATERJALIDE SOETAMINE JA VALMISTAMINE.

Tänavate sillutus- ja parandustöödeks osteti 1937. a. 3 209,21 m^3 raudkive, mille eest maksti 14 639,75 krooni. Seega oli kivide ühe kuupmeetri keskmine ostuhind 4,56 krooni, mis on eelmise aasta hinnast 29 sendi võrra kuupmeetrilt kõrgem. Tänavate ümberehituste, kanalisatsiooni ja veevärgi tööde juurest toodi kivilattu 441,25 m^3 praakkive, mitmesuguste ehituste juurest, liiva- ja kruusaaukudest veeti lattu 54,50 m^3 kive. Eelmisest aastast oli laos kivitagavarasid 2 207,67 m^3 8 780,15 krooni väärtuses.

Kivilaos valmistati 1937./38. a. 1 083,53 m^3 klompkive, mille eest maksti töötasu 1 733,64 krooni. Ühe kuupmeetri klompkivide valmistamine tuli maksma seega keskmiselt 1,60 krooni. Inimjõul valmistati nn. käsikillustikku kokku 646,61 m^3, mis nõudis kulu töötasuna 616,53 krooni, seega keskmiselt 2,50 krooni kuupmeetrilt. Masinaga purustamise teel valmistati 4 403,91 m^3 peenkillustikku ja selle eest maksti töötasudeks kokku 7 486,65 krooni, s. o. keskmiselt 1,70 krooni kuupmeetrilt.

1937./38. hooajal valmistati majanduslikul teel, tükitöö alusel, linna tööriistade ja abinõudega järgmisel hulgal betoonmaterjale:

Betoontorud	ø 15 sm	pikkus 0,62 m	1 341 tk.
„	ø 25 „	„ 1,00 „	2 166 „
„	ø 30 „	„ 1,00 „	656 „
„	ø 45 „	„ 0,71 „	489 „
„	ø 61 „	„ 0,71 „	342 „
„	ø 80 „	„ 0,71 „	266 „
„	ø 70/105 sm	„ 0,75 „	397 „
Raudbetoontorud	ø 80/120 sm	„ 0,65 „	117 „
Kanalisatsiooni kuplid	ø 45/80 sm, kõrgus 0,40 m		121 „
„	T-tükid 15×15 sm		1 „
„	T-tükid 25×15 sm		9 „
„	T-tükid 25×25 sm		78 „
„	T-tükid 30×25 sm		29 „
Kõnniteeplaadid	0,70×1,00 m		1 018 „
„	äärekivid 0,15×0,35×0,75		1 136 „
Raudbetoonist teekaitsepostid			57 „
Piiripostid nr. 1	betoonist, pikkus 1,00 m		2 „
„	nr. 3 „ „ „		17 „
Kaablikattekivid nr. 1			1 480 „
Betoontelliskivid			17 750 „

Kõigi nende esemete valmistuskulud, kaasa arvatud töötasud ja tööriistade korrashoid olid 9 732,14 krooni. Tsementi tarvitati selleks 151 142 kg, 5 441,08 krooni väärtuses.

Töötasu maksti töölistele hooaja jooksul Linnavalitsuse poolt kinnitatud hindade kohaselt järgmiselt:

müürseppadele, betoonitöölistele, laudseppadele, masinistidele ja vanemtöölistele	30—40 s. tund
asfalt-, sillutus- ja kivitöölistele, puuseppadele ja masinisti-abidele	25—35 „ „
mulla- ja lihttöölistele	20—25 „ „
naistöölistele (lihttööl.)	16—20 „ „

Linna heakorratöödel olnud tööliste arv ja neile makstud töötasude summad on olnud järgmised:

Tööpäevi:	1934	1935	1936	1937
meestööl.	20 829¼	23 962½	24 342	32 328⅜
naistööl.	2 087½	2 749¼	5 642⅛	3 067½
Töötunde:				
meestööl.	166 634	191 693	194 736	260 294
naistööl.	16 700	21 988	45 137	24 629
Makstud tasusumma kr.				
meestööl.	41 360	47 990	58 630	84 211
naistööl.	2 283	2 920	6 828	4 383
Kokku	43 643	50 910	65 458	88 594

KÜTTE- JA EHITUSMATERJALIDE MURETSEMINE.

Linna Väänikvere metsast ostetud 2 400 palgi ja 625 ümmarguse lati eest maksti 8 884,75 krooni. Palkide ja lattide väljavedamine metsast Laeva jõe kaldale Kopli laoplatsile läks maksma 1 865,47 krooni. Linna parvetamise ja toomise tööde eest maksti töövõtjatele tasu 0,86 kr. palgi tihumeetrilt ja 15 senti latilt, mis tegi välja kogusummas 758,65 krooni.

Riigi Metsatööstuselt osteti 18. mail 1937. a. sõlmitud lepingu alusel Kivinõmme, Torma ja Räpina metskondadest 6 342 ruumimeetrit küttepuid kogusummas 23 698,45 krooni eest. Puudevedu anti valikpakkumisel välja 2 ettevõtjale, kes toimetasid küttepuud Perevoloki laoplatsilt Narva jõe kaldal, Kükita, Laane ja Mehikoorma laoplatsidelt Peipsi järve kaldal, linna jõekaldale ning Pikk 55-a puuaeda; 547 ruumimeetrit puid laaditi maha Kaagvere sadamas Kaagvere lastekodu ruumide kütteks. Puude kohaleveo eest maksti veovõtjatele tasu 12 845,53 krooni.

Majanduslikul teel veeti linna Väänikvere metsast Pikk 55-a puuaeda 557 ruumimeetrit küttepuid.

Kütte- ja ehitusmaterjalide muretsemine 1937./38. a.

	Eelmisest aastast	Muretseti juurde	Üle-ladu	Anti välja	Aasta lõpul
Kasepuud m³	355	3 061	0,5	3 023,5	393
Lepapuud m³	10	1 663,5	1	1 380,5	294
Okaspuud m³	166	323	—	305	184
Haavapuud m³	1 514	1 065	56	1 833	802
Segapuud m³	236	786,5	—	259	763,5
Palgid tk.	3,5	2 400	—	2 359,5	44
Ilupuuteibad tk. . . .	1 043	—	—	1 043	—
Latid tk.	341	1 625	—	1 717	249

TURUHOONE.

Turuhoone müügikohad üüriti 1938. aastaks välja suulisel enampakkumisel 1937. a. detsembris ja järelpakkumistel 1938. a. jaanuaris. Vabal kokkuleppel anti välja einelaud ja käsipakkide hoiuruum, esimene 15, teine 25 krooni eest kuus. Pakkumiste alghinnaks oli määratud iga müügikoha eest 30 krooni, pakkumistel kujunesid üürihinnad järgmisteks:

Liha- ja lihasaaduste müügikohad	38—80	krooni	kuus
Piima- ja piimasaaduste „	31—60	„	„
Kala „	31—70	„	„

Turuhoones on kokku 90 müügikohta, neist

liha- ja lihasaaduste müügikohti	54
piima- ja piimasaaduste „	20
kala „	14
käsipakkide hoiuruum paberimüügiga	1
einelaud	1

Turuhoone üldine sissetulek 1938. aasta jooksul oli 46 026,82 krooni; müügikohtade väljaüürimisest saadi 44 157,02 krooni, külmutusruumide kasutamise eest tuli sisse 1 869,80 krooni.

Külmutushoone, mille üldmaht on 5 840 kuupmeetrit, asetseb turuhoone keldrikorral ja koosneb 10 eriruumist, neist 2 masinaruumi, 2 tagavararuumi, 3 jahutuseruumi liha jaoks, temperatuuriga +2° kuni +4° C ja —6° C, 2 jahutuseruumi kalade jaoks, temperatuuriga —8°C ja 0° ja 1 jahutuseruum piimasaaduste jaoks, temperatuuriga —2° C kuni +2° C.

Jahutusseadeldis on U. D. Engineering Company, London toode, ülesseatud o/ü. „Estia" poolt, töötab kahe 7½ HP ammoniaagi-kompressoriga.

Külmutushoonest on 1938. aasta jooksul läbi käinud:

veiseliha	12 000	kvintaali
vasikaliha	6 000	„
lambaliha	3 600	„
koort	426,6	„
võid	256	„
juustu	128	„
kalu	3 733,3	„
puuvilja	32	„

Seoses Turuhoone aluse maa-ala omandamisega, hoone ehitamisega ja sisustamisega on linnal kuni Turuhoone valmimiseni olnud järgmised kulud:

P. Hackenschmidt'ile	kr.	49 925,00	
L. Mollok'ile	„	13 300,00	
E. Saar'ele	„	10 600,00	
Pär. Mathiesen'ile	„	26 250,00	
Kokku			kr. 100 075,00
Kinnistusmaksud	kr.	7 365,70	
Notari kulud	„	560,00	
Kokku			kr. 7 925,70
Üldse			„ 108 000,70
Vanade majade lammutamisest tagasi saadud	kr.	8 086,69	
Turu t. 10-a lammutamata maja väärtus	„	2 200,00	
Kokku			kr. 10 286,69
Platsi omandamiskulud kokku			kr. 97 714,01

Ehitus (Vennad Edenberg'id)	kr.	235 117,60	
Külmutusseade („Estia")	„	37 062,41	
Vesivarustus („Tehnik")	„	11 806,34	
Valgustusseaded („Maja")	„	5 999,96	
Puutööd (F. Sass)	„	1 954,25	
Gaasivarustus (Gaasivabrik)	„	1 869,51	
Ajanäitaja (Mägi)	„	300,00	
Elektrijaam	„	485,92	
Maalritööd (A. Praal)	„	343,11	
Kokku tasutud ettevõtjaile			kr. 294 939,10
Tööde järelevalve	kr.	2 802,46	
Kantseleikulud	„	891,90	
Kanalisatsiooni ehitamine jm. tööd	„	3 173,79	
Kokku kaudsed kulud			kr. 6 868,15
Laenu %% ja tempelmaksud	kr.	6 401,36	
Eesti Panka (¼ osa kinnistu nr. 181 hinnast)	„	8 925,00	
Müügikohtade üürileandmise kuulutused	„	15,00	
Pildistused	„	12,10	
Kultuurfilmile	„	100,00	
Motoristi töötasu	„	109,33	
Kokku muud kulud			kr. 15 562,79
Kõik kulud kokku			kr. 415 084,05

Krediiti oli määratud:

1936./37. aasta eelarves	kr.	220 000,00
1937./38. „ „	„	180 000,00
1938./39. „ „	„	20 000,00
Kokku	kr.	420 000,00

JÕUVANKRID.

Jõuvankrite kontrollija ülesandeks on mootorsõidukite liiklemise ja juhtimise alal kehtivate seaduste ja määruste kohaselt jõuvankrite registreerimine, nende tehniline ülevaatamine, juhuveolubade, harjutussõidulubade, ajutiste sõiduõpetamislubade ja jõuvankri juhtimislubade väljaandmine ning katsete korraldamine jõuvankrite juhtimislubade taotlejaile. Tema ülesandeks on ka liiklemiskontrolli teostamine.

1938. aasta algul oli Tartus liikvel 459 autot, 187 mootorratast, kokku 646 mootorsõidukit ja 15 proovinumbrit. Aasta lõpul oli 497 autot ja 234 mootorratast, seega kokku 731 jõuvankrit, peale selle 19 järelvankrit ja 18 proovinumbrit. Seega suurenes 1938. a. jooksul Tartus liikvelolevate jõuvankrite arv 85 mootorsõiduki võrra.

Uusi, alla 1000 km sõitnud jõuvankreid on 1938. a. jooksul Tartus liikvele pandud üldse 149, neist 75 sõiduautot, 23 veoautot, 3 autobust ja

48 mootorratast. Uusi jõuvankreid on seega juurde tulnud rohkem, kui on üldine jõuvankrite juurdekasv, mis näitab, et vanemaid jõuvankreid on asendatud uutega. 1938. a. jooksul on võrdlemisi rohkesti registreeritud isiklikke sõiduautosid, millede arv on umb. 60% juurdetulnud sõiduautode üldarvust.

Jõuvankrite liikumine ühest registreerimise piirkonnast teise oli 1938. a. elavam kui kunagi varem. Hulk vanemaid masinaid on müüdud maale ja nende asemele on toodud uued. Arvukalt esines aasta jooksul ka jõuvankrite ühelt valdajalt teisele ümberregistreerimist.

Asutise iga-aastaseks suuremaks tööks on jõuvankrite tunnistuste maksvusaja pikendamine, uute numbrite väljaandmine ja jõuvankri aastamaksu vastuvõtmine. See sünnib peale seda, kui vastav komisjon on jõuvankri üle vaadanud ja korrasolevaks tunnustanud.

Uue määruse kohaselt korraldati 1938. a. kaks üldist jõuvankrite ülevaatust, esimene neist aprillis, maksuaasta algul, teine septembris. Registreerimis-asutisel on pealeselle igal ajal õigus nõuda jõuvankri ülevaatusele toomist. Jõuvankri liiklemiskõlbulikkuse kohta tehakse vastav sissekanne registreerimistunnistusele. Õnnetusjuhtumite korral linna piires kutsuti jõuvankrite kontrollijat korduvalt kohale jõuvankri sõidukõlbulikkust kindlaks tegema.

Jõuvankrite liini- ja juhuveo korraldamise seaduse muutmise seaduse kohaselt peab iga üürisõidu või võõra kauba vedamise otstarbeks kasutatav jõuvanker olema varustatud vastava juhuveoloaga, mis antakse välja aja peale 1. maist või väljaandmise päevast kuni 30. aprillini iga aasta. Juhuveoluba on isiklik ja kehtib ainult selle jõuvankri kohta, mille jaoks see välja on antud. Sõidu- ja veoautodelt võetakse juhuveoloa-maksu igas alalisel tegutsemise piirkonnas esmakordselt 30 krooni ja pikendamisel 20 krooni aastas. Kui jõuvanker registreeritakse uue valdaja nimele, kaotab juhuveoluba kehtivuse.

1938. a. anti välja juhuveolubasid sõiduautode omanikele 134 ja veoautode omanikele 53, kokku 187 luba.

Iga üüri otstarbeks tarvitatav sõiduauto peab olema varustatud taksomeetriga ja sõiduhindade tabeliga. 1938. a. kontrolliti ja plommiti 45 taksomeetrit.

Mootorsõidukit juhtiv isik peab olema varustatud jõuvankri juhtimisloaga. Juhtimisload jagunevad seitsmesse liiki, peale selle on tarvitusel veel harjutussõiduload ja ajutised sõiduõpetamisload. Harjutussõiduluba on maksev autol, mootorrattal või väikemootorrattal õppimise otstarbel harjutamiseks. Nimetatud loa kehtivus on kuus kuud ja an-

takse isikuile, kes on vähemalt 15 aastat vanad. Ajutine sõiduõpetamisluba antakse kehtivusega üheks aastaks teatud isiku väljaõpetamiseks. Viimatinimetatud loa omandajalt nõutakse vähemalt kahe aastast juhtimispraktikat. Enne harjutussõiduloa andmist kuulab loaandja asutis ära kohaliku politseiprefekti arvamuse.

1938. a. anti välja 155 harjutussõiduluba ja 13 ajutist sõiduõpetamisluba.

Autojuhtimise loa taotleja peab enne esmakordsele katsele ilmumist olema harjutanud autojuhtimist vähemalt 15 tundi ja mootorratta loa taotleja mootorratta juhtimist vähemalt 5 tundi, misjuures arvestatakse harjutussõitu ühe päeva kohta pool tundi.

Loa taotleja peab enne katsele ilmumist esitama sõiduõppimise kohta tunnistuse, mis on välja antud kas sõiduõpetaja, autokooli või -kursuse poolt. Katsed korraldab Teedeministeeriumi Maanteede Talituse poolt Linnavalitsuse juurde määratud komisjon.

1938. a. korraldati katseid 46 korral, kokku 300 isikule. Katse sooritasid rahuldavalt ja said jõuvankri juhtimisload 214 isikut. Teedeministeeriumi Maanteede Talituse eeskirja kohaselt on kontrollasutises jõuvankri juhtide päevapiltide album juhtimislubade numbrite järjekorras.

1938. a. anti jõuvankri juhtimislubasid välja:

endise määruse kohaselt:

I-a	liiki	13
I-b	„	48
II	„	42

uue määruse kohaselt:

I	„	38
II	„	20
III	„	50
IV	„	104
V	„	15
VI	„	62
VII	„	31

Tartus on registreeritud uusi (alla 1000 km sõitnud) mootorsõidukeid järgmisel arvul:

	1937	1938
Sõiduautod	41	75
Autobused	14	3
Veoautod	41	23
Mootorrattad	57	48
Kokku	153	149

Kõige enam uusi masinaid on juurde tulnud aprilli-, mai- ja juunikuus.

1938. a. korraldati Teedeministeeriumi Maanteede Talituse eeskirja kohaselt Tartu linna piires kaks jõuvankrite- ja liiklemiskontrolli. Sama aasta mais korraldati ka liiklemisnädal.

Mõlemate ürituste eesmärgiks oli kontrollida mootor- ja hobusõidukite, jalgratturite ja jalakäijate liiklemist ning vajaduse korral juhtida nende tähelepanu liiklemismääruste õigele täitmisele.

TULETÕRJE.

Tuletõrje üksikkompanii tarvitas 1937. aastal 42 tuleõnnetuse kustutustöödel ligikaudu 500 000 liitrit vett, pannes välja 2 550 meetrit voolikuid 40 joaga. Gaasitorbikuid tarvitati 10 juhul. Väiksemate tulikahjude kustutamiseks tarvitati 9 juhul hüdropulti. Esimest arstiabi anti eraisikuile 6 korral.

Üksikkompaniile korraldati aasta jooksul 44 harjutust, mille ülesandeks oli omandada suuremat vilumust kustutusriistade ja gaasitorbikute käsitamise ning rivi alal. Seejuures korraldati 4 harjutust kogu koosseisule ja 40 harjutust valveteenistusel olijaile. Proovialarme korraldati 8, kusjuures päevase alarmi puhul meeskond sai tegutsemiseks valmis 50 sek. kuni 1 min. 2 sekundiga, öösel aga 1 min. 50 sek. kuni 1 min. 58 sekundiga. Meeskonnale korraldati ka võistlusi riietumise ja kõigi rakmete väljasõiduks valmisseadmise kiiruses, milleks kulus aega 46 sek. kuni 1 min. 15 sekundit.

Tuletõrje üksikkompaniile on kavatsus muretseda raadioseadeldis sidepidamiseks pritsimaja ja tulikahju koha vahel, mis on vajalik öösiti, eriti aga peale telefonivõrgu ümberkorraldamise automaataparaatidele, sest siis ei ole enam võimalik väliaparaatide abil ühendust luua, eraisikute telefonide leidmine ja neile juurdepääs on aga raskustega seotud. On kavatsusel juurde muretseda veel vähemalt üks hapniku seadeldisega varustatud gaasitorbik. Praegu on olemas ainult üks gaasitorbik, seega saab juhul, kui põlevas ruumis on vingugaasi (CO), seal tegutseda ainult üks tuletõrjuja. Kui selle tuletõrjujaga peaks juhtuma mingi õnnetus, siis tema abistamine oleks väga raske või isegi võimatu. Sääraste tööde jaoks nõuab ka tuletõrje taktika vähemalt kaht meest. 1937. a. varustati meeskond küll moodsate gaasitorbikutega, mis hästi täidavad oma otstarvet suitsu ja sõjagaaside vastu, kuid nad ei paku küllaldast kaitset vingugaasi suurema kontsentratsiooni korral.

Tõrjetöödelt tulles pestakse tarvitusel olnud voolikud jões, kuid talvel, kui jõgi on kinni külmanud, riputatakse voolikud üles pritsimaja

torni, kus neid peale kuivamise harjatakse. Sellisel viisil puhastades ei saa voolikuid täiesti puhtaks ja nende vastupidavus nõrgeneb tunduvalt. Seepärast oleks vaja sisse seada voolikute pesemisruum, milleks võiks kasutada pritsimaja keldrit.

Suurematest tulikahjudest 1937. aastal on nimetada järgmisi:

18. juunil tekkis tuli Kauba tn. 11 kahekordse puumaja katusealuses ruumis, mida lendsalk sõitis kustutama kahe autoga. Räästa all asuvale tulepesale ligi pääsemiseks kõrvaldati plekk-katus kahes kohas. Põlev maja oli ümbritsetud vanadest puuehitistest ning kahjutule kiiret levimist oli põhjendatult karta, mispärast suurema hädaohu vältimiseks kutsuti kustutustöödest osa võtma ka Vabatahtlik Tuletõrje. Tule likvideerimiseks kulus üks tund ja 25 minutit. Kuna põleva maja pööningu põrand oli kaetud saviga, mis vett läbi ei lasknud, siis jäid allolevad kaupluseruumid veest ja tulest täiesti rikkumata.

Tuleõnnetusel andsid abi 5 autopritsi, 2 mootorpritsi, käsiprits ja 3 veevaati. Vett tarvitati ära 85 000 liitrit ja voolikuid oli välja pandud 360 meetrit.

40. Tuleõnnetused Tartus tuletekkimise põhjuste järgi.

Nombre d'incendies d'après les causes.

Tuleõnnetusi — *Nombre d'incendies:*	1934	1935	1936	1937
suuri — *grands*	1	2	2	4
keskmisi — *moyens*	3	3	1	13
väikesi — *petits*	28	43	27	25
kokku — *en tout*	32	48	30	42
Tuletekkimise põhjusi — *Causes des incendies:*				
Vigased ahjud ja truubid — *cheminées défect.*	6	4	6	1
ettevaatamatus — *imprudence*	15	21	7	8
elektrijuhtmete rike — *install. d'éclairage défect.*	—	1	—	1
plahvatus — *explosions*	—	1	1	2
süütamine — *incendie prémédité*	—	2	—	1
puudulik ehitusviis — *construction défect.*	—	5	3	9
pikne — *foudre*	—	—	—	1
õnnetusjuhtum — *accidents*	7	13	10	10
kõva küte — *chauffage excessif*	—	—	—	1
selgitamata — *inconnu*	4	1	3	8
kokku — *total*	32	48	30	42

41. Tuleõnnetused Tartus kuude järgi.

Nombre d'incendies d'après les mois.

	1934	1935	1936	1937		1934	1935	1936	1937
Jaanuar	2	5	1	4	Juuli	1	4	6	5
Veebruar	1	8	4	8	August	3	3	1	2
Märts	4	—	3	5	September	6	2	3	2
Aprill	4	3	1	—	Oktoober	2	—	3	3
Mai	3	4	1	2	November	—	5	—	1
Juuni	3	4	1	2	Detsember	3	10	6	8
					Kokku	32	48	30	42

42. Tuletõrje väljakutsed kuude ja põhjuste järgi.

Appels des pompiers d'après causes et mois.

Väljakutsete põhjusi — *Causes d'appel:*	1934	1935	1936	1937
tuleõnnetusi — *incendies*	34	57	36	45
tahmapõlemisi — *combustion de suie*	13	22	12	8
otstarbetuid ja kuritahtelisi *inutiles ou par malveillance*	1	—	6	8
ettevaatuse pärast — *par précaution*	10	8	7	3
õnnetusel abiandmisi — *aide en cas d'accident*	6	3	7	12
inimeste päästeks — *sauvetages*	—	1	9	2
plahvatusi — *explosions*	2	1	—	—
muil juhtumeil — *autres*	13	22	19	9
Kokku — *total*	79	114	96	87
Väljakutsed kuude järgi — *Appels d'après mois:*				
Jaanuar	7	10	7	11
Veebruar	3	18	4	11
Märts	12	7	12	13
Aprill	8	6	7	3
Mai	5	10	3	7
Juuni	9	11	16	4
Juuli	7	7	11	7
August	3	8	5	9
September	7	4	7	4
Oktoober	5	9	8	4
November	3	10	4	4
Detsember	10	14	12	10
Kokku — *Total*	79	114	96	87
Neist — *Dont:*				
Väljakutseid väljaspoole linna *Appels en dehors de ville*	2	9	6	3
väljakutseid öösi — *appels nocturnes*	16	23	17	12
Vabatahtlikke alarmitud — *Alarmes des volontaires*	5	1	3	4
Ronijate-jaoskonda alarmitud *Alarme de la section des grimpeurs*	1	12	6	9

Teine suurem tulikahju leidis aset 14. juulil Kamenovski karusnahatööstuses Kalevi tn. 46. Lendsalk sõitis kustutustöödele kahe autoga, kui aga kohal selgus tule suurus, kutsuti appi ka Vabatahtliku Tuletõrje Ronijate-osakond. Tööstuses oli suurem tagavara hinnalisi valmispargitud nahku, millest osa sai rikutud kuumuse läbi, suurem hulk nahku sai aga päästetud. Hoone teisel korral asetsenud masinad said tule läbi täiesti rikutud. Omanik hindab oma kahju üle 40 000 krooni.

Kustutustöödel tarvitati 112 000 liitrit vett ja pandi voolikuid välja 220 meetrit.

17. septembril teatati Lendsalgale tulikahjust Lai tn. 29. Lendsalga kohale jõudes olid Raag'i ja Grossmann'i majade kuurid üleni leekides ja oli tuld võtnud ka Grossmann'i maja katus. Anti kohe üldine häire. Lendsalga ja Vabatahtliku Tuletõrje ühisel jõul pandi tulele piir. Tules hävinesid täielikult kuurid ja neisse paigutatud küttepuud.

Kustutustöödel tarvitati 77 200 liitrit vett ja pandi välja 690 meetrit voolikuid.

5. detsembril puhkes tuli „Estonia" villatööstuse kahekordses puuhoones Kaluri tn. 7. Kohe selgus, et tegemist on suure tulega, ning kustutustöödele kutsuti ka Ronijate-osakond. Nõjatusredelilt anti teise korra akna kaudu vett ühe joaga. Joa juhtimist alumisele korrale takistasid algul akende ees olevad luugid, mis tulid lahti lõhkuda. Suletud õuevärava avamiseks tuletõrjujal tuli tungida õue läbi põleva hoone. Kuna võis karta hoovis asetseva kütteõli paagi plahvatumist, mis tule oleks paisutanud veelgi suuremaks ja ohustanud naabruses asetsevaid maju, anti üldine alarm. Kolme ja poole tunniga jõuti siiski tulele piir panna. Järelkustutus kestis poolteist tundi. Ära põles hoone katus. Tule ja vee läbi said rikutud hoone teisel korral asetsenud kangad. Vett, mida anti 7 joaga, tarvitati umb. 151 600 liitrit, voolikuid oli väljas 660 meetrit.

Tuleõnnetuse oletatavaks põhjuseks arvati elektri lühiühendust.

29. detsembril teatati Lendsalgale tuleohust Vaba tn. 4, kus üks majaelanik oli asetanud priimusele keedunõu veega, sellesse aga teise nõu bensiiniga. Kuumendamisel bensiin plahvatas ja põletas perenaise näole, mõlematele kätele kuni küünarnukkideni ja jalale rasked tulehaavad, nõnda et õnnetu tuli toimetada Erakliinikusse. Tuli oli enne Lendsalga kohalejõudmist juba koduste vahenditega kustutatud.

TARTU EHITUSTEGEVUSEST.

Linna-arhitekt V. TIPPEL.

Tartu praeguse korteristiku tekkimine algas peale aastat 1775, kui suur tulikahju oli hävitanud kõik minevikus tehtud töö. Esimeste aastakümnete vältel peale tulikahju püsis Tartu õige väikesena. Sellest ajast aga on pärit Tartu südalinna monumentaalsemad kiviehitised tol ajal valitsenud renessanss ja barokk stiilis (Raekoda, Suurturu ja Võidu tänava hooned). Küll oli linn maa-alalt, ehitiste ja elanike arvult väike, kuid siis püstitatud hooned on parimad Tartu enne omariiklust püstitatud ehitiste seas.

Läinud sajandi teisel poolel kui algas suur rahva valgumine maalt linnadesse, algas väheste kapitalidega isikute poolt agulimajade ehitamine, mis ehituskunstile midagi juurde ei andnud ja korterioludes vajalisi paremusi ei toonud. Tolleaegne intensiivne, kuid seejuures ebaratsionaalne ehitustegevus oli ülemaailmne, mis kandus meile Vene kaudu ning kajastub teravalt kõigis meie linnades puuehitiste näol. Nii on ka

Ujula tee.

Emajõe tn. puiestee Vabaujula poolt vaadates.

Tartu maa-ala ehistatud suuremalt osalt väheste kapitalidega inimeste poolt, kelle elamiskultuuriline tase polnud arenenud ning kelle nõuded korterite tervishoiu ja mugavuse nõuete suhtes olid väikesed. Kui lisada juurde sellele väärmõisted vabadusest möödunud sajandi individualistliku ühiskondlik-poliitilise maailmavaate pärandusena, siis on arusaadav kuidas võisid tekkida need troostitud agulid, mis meie riikliku iseseisvuse algaastail moodustasid tähtsa osa meie linnade üldpildis.

Kuid ka iseseisvuse esimesil aastail ei ole märgata erilist hoogu ehitustegevuses ega püüdu korterikultuuri tõstmiseks. Terava korterikriisi ajal kasutas olukorda omakasu püüdev element, kes püstitas edasi odavaid halbade elamistingimustega elamuid, et hõlpsasti teenida üüride näol võimalikult kõrgemat protsenti kinnisvaradesse mahutatud kapitalidelt. Kestis agulitüübiliste puumajade ehitamine, kus ei pööratud erilist tähelepanu ei ruumijaotuse otstarbekohasusele, sanitaarnõuetele ega välimusele. Korterikriisi tõttu oli selline ehitamine ka võimalik, sest soovijaid leidus igasugusele korterile.

Ka puudus siis küllaldane ehitusjärelevalve ametkond ja tuli tihti ette, et ehitaja-peremees ei pidanud kinni omavalitsuses kinnitatud projektist ning muutis selle tundmatuseni, ehitus ise aga puuduliku järelevalve tõttu jäigi sellisena püsima.

Ka oli arhitekt, kui ta tahtis saada teenistust erapraksises, säärases olukorras täielikult majaomaniku meelevalla all. Pealegi tekkis rida elamute projekteerijaid tehnikute ja joonestajate näol, kes hankisid omavalmistatud projektidele kutseõiguslikud allkirjad. Selliste projektide järele ehitatud hooned omas enamikus ei vastanud ei otstarbekohasuse ega esteetilistele nõuetele. Viimast nähet võib märgata veel nüüdki, kuid see väheneb järjest suureneva järelevalve tõttu.

Kuidas on olukord praegu ja millist teed on käinud ehitustegevus uute korterite loomise alal omariikluse kestel ja eriti viimaste aastate jooksul, seda selgitab kujukalt statistiline materjal.

Üleriigilise vaatluse aluseks on 1922. ja 1934. a. rahvaloenduse andmed. Alates 1929. a. on linnade ehitustegevuse arengu kohta kogutud Teedeministeeriumi poolt iga aasta andmeid. 1922. a. oli elumaju kogu riigis 133 410 ja 1934. a. algul 157 123. Seega on 12 aasta jooksul elamuid juurde ehitatud ca 17,8%.

Maal oli 1934. a. leibkondi 150 692 ja samal ajal oli seal kortereid 178 668. See tähendab, et vabu kortereid oli maal 27 976. Linnades samal ajal puudus umbes sama palju kortereid kui neid maal seisis vabadena. Seega absoluutset korteripuudust üleriigilises mõttes ei olnud.

Andmeid Tartu korterite juurdekasvu kohta 1922. a. kuni 1938. a. leiame järgnevas tabelis:

	1922	1938	Juurdekasv arv	Juurdekasv %
Kööktube	7 124	7 994	870	21,5
1 tuba + köök	3 443	4 096	653	16,2
2 tuba + köök	1 843	3 099	1 256	30,2
3 tuba + köök	1 152	1 915	763	18,8
4 ja enam tuba + köök	1 950	2 492	542	13,3
Kokku	15 512	19 596	4 084	100,0

Märkimisväärne on kolmetoaliste korterite suurem juurdekasv, mis näitab, et on kasvanud sääraste leibkondade arv, kes vajavad ja jõuavad kolmetoalist korterit pidada. Et Tartus ühetoaliste korterite juurdekasv on teistest kodumaa linnadest tunduvalt suurem, on tingitud esijoones arvatavasti sellest asjaolust, et Tartu on koolilinn ja säärased tuba-korterid on määratud kooli- ja üliõpilastele.

Veel kujukamalt väikekorterite ehitamise tagasiminekut selgitab üksikute korteriliikide protsentuaalse vahekorra võrdlus, mis veelkord kinnitab, et ehitustegevus käib korteriolude paranevas suunas.

Korterid Tartus protsentuaalselt:

	1922	1938
Kööktube	46,0	40,8
1 t. + köök	22,1	20,9
2 t. + köök	11,9	15,9
3 t. + köök	7,4	9,7
4 ja enam tuba + köök	12,6	12,7

Elanikkonna majanduslik kui ka kultuuriline tõus on võimaldanud, et viimastel aastatel uute elamute püstitamisel nn. „vaesuskorterid" (kööktuba ja 1 tuba + köök) on kadumas.

Alljärgnevad andmed uute korterite ehitamise kohta 1938. aastal näitavad selgesti Tartu elamiskultuuri arengu suunda.

1938. a. ehitatud uued korterid:

	Korterite arv	%
Kööktuba	2	0,9
Ühetoalisi köögiga	25	11,4
Kahetoalisi köögiga	60	27,3
Kolmetoalisi köögiga	60	27,3
Nelja ja enam toal. köögiga	73	33,1
Kokku	220	100,0

Samuti näitavad andmed, et Tartus viimase viie aasta vältel ehitatud uute korterite sanitaarolud on paranenud.

1934—1938 ehitatud korterid mugavuste järgi:

	1934	1935	1936	1937	1938
Omaette klosetiga:					
arv . . .	92	156	149	154	182
%	78	73	74	71	83
Ühisklosetiga:					
arv . . .	25	58	53	64	38
%	22	27	26	29	18
Omaette vannitoaga:					
arv . . .	47	63	75	101	85
%	40	30	37	45	39
Ilma vannitoata:					
arv . . .	70	151	127	117	135
%	60	70	63	55	61
Kokku kortereid . . .	107	214	202	218	220

Sanitaarolude veel suuremat paranemist võib loota Tartu vesivarustuse-võrgu laienemisel. Praegune puhtaveevõrk oma puuduliku survepaagiga ei võimalda paljudel majaomanikel tarvitada linna veevärgi vett. Oma maja tarvis puurkaevu ehitamine on aga küllalt kallis ja tülikas. Linnavalitsusel on veevärgi kulukama osa, kogu linna varustada jõudva veetorni ehitamine teoksil, mis kindlasti ei jäta mõju avaldamata sanitaarseadete arvu kiirele kasvule.

Eeltoodud andmeist selgub, et Eesti iseseisvuse kestes meil elutingimused korteriolude suhtes on paranenud. Eriti viimaseil aastail on pidevalt juurde ehitatud avaramaid ja tervishoiulisemaid kortereid.

Need on küll rahuldavad andmed senise ehitustegevuse kohta, kuid ees seisab veel suur tööhulk ja rahakulu uute elamute ehitamise arvel, sest vajadus eriti keskmise suurusega korterite järele püsib.

Rahvaloenduse andmeil oli Tartus 1. märtsil 1934. a. leibkondi kokku 25 656 ja samal ajal kortereid 18 037, teoreetiliselt puudub seega 7 619 leibkonnal (29,7%) omaette korter. Samast ajast kuni 31. dets. 1938. a., s. t. 5 aasta jooksul on Tartus ehitatud kokku 875 uut korterit. Kuna elanike arv Tartus püsib ja loomulikuks tuleb pidada, et igal perekonnal oleks omaette korter, siis püsib praegu vajadus veel ca 3 000 korteri järele. Kui see on nii, siis on vajadus juurde ehitada uusi kortereid, arvestades praeguse korterite arvuga, veel 16%. See võtaks, arvestades praeguse ehitustegevuse tempot, aega ca 17 aastat. Need arvud näitavad, et sellele küsimusele tuleb tõsist tähelepanu juhtida.

Olles teadlik summade suurusest, mis paigutatakse iga aasta elamute püstitamiseks, tuleb kaaluda, kas need summad saavad ka ratsionaalselt

kasutatud, kas meil ei kulutata tihti väärarusaamise ja mitteteadlikkuse tõttu üleliigselt kapitali.

Üheks meie ehitustegevuse paheks on liiga suur puumaterjali eelistamine. Statistilised andmed näitavad, et Eestis iga aasta mahutatakse uutesse püstitatavaisse hoonetesse üle 26 miljoni krooni. Sellest kapitalist läheb puuehituste peale umbes 75% ja kiviehitistele 25%.

On üldiselt teada, et kiviehitus tuleb samasuurest puuehitusest ca 25% kallim. Tavaliselt lähtubki ehitaja-majaomanik sellest, et temal tuleb puuelamu ehitamine odavam. Kui aga arvestada, et puuhoone kõduneb kaks korda kiiremalt, on tuleohtlik, nõuab iga aasta suuremaid jooksva remondi kulusid ja tulekindlustuse-makse, siis peaks olema selge, et ehitamise momendil kättesaadud odavus on vaid näiline. Võttes aluseks ainult kapitali amortiseerimist ühe ja teise liigi hoonete juures ja jättes kõrvale teised eelpool nimetatud tegurid, näeme reljeefselt seda vahet. Üle riigi mahutatakse iga aasta puuehitustesse ca 19,5 miljonit krooni. Võttes puuehituse kõdunemise ajaks keskmiselt 50 aastat, on kogu riigis iga-aastane puuehitustesse mahutatud varanduste väärtuse kahanemine 390 000 krooni. Kui aga need samad hooned oleksid ehitatud kivist, oleksid nad läinud maksma küll 25% enam, s. o. 26 miljonit kr., amortiseeruks nad aga keskmiselt 100 aasta jooksul, seega oleks aastane kapitali kustumine 260 000 krooni, mis tuleks iga aasta kohta 130 000 krooni vähem. Veel enam räägib tulekindlate ehituste kasuks see summa, mis läheb kaduma põlengute kaudu. Ehk küll on raske arvudega näidata selle suurust, siiski võib julgesti öelda, et see ületab eelmise summa.

Teiseks olulise tähtsusega küsimuseks on korteri ruumide otstarbekohane ja ökonoomselt lahendatud jaotus. See ülesanne on pandud meie arhitektide ja inseneride peale. Põhimõtted õigeks ruumide paigutamiseks on üldiselt kõigile teada, kuid siiski leidub väga palju halva ruumidejaotusega kortereid. Tihti esineb elamuid, kus mööbli paigutamine on juhuslikkude uste-akende avade tõttu raskendatud või halvemal juhul koguni võimatu. Samuti on ruumide järjestus selline, et elanikel neid kasutades tuleb teha asjatult pikki käike, näit. perenaistel säärastes korterites, kus köök on viidud söögitoast põhjuseta liig kaugele. Ka paigutatakse mitmesugused vesivarustusega ruumid arutihti üksteisest kaugele, mis nõuab igale vastavale ruumile eri-torustiku ehitamist ja toob kaasa jällegi liigseid kulusid jne.

Veel praegugi omandavad mitteteadlikud majaomanikud omale niisuguseid puudulikke ehitusprojekte tehnikutelt ja joonestajatelt, kes vastutustundeta eriteadlastelt on hankinud kutseõigusliku allkirja. Sää-

rase mitteoskuslikult koostatud projekti saab majaomanik tihti küll odavamalt, kuid seejuures nõuab hoone oma ehitamiskuludes suuremaid väljaminekuid. Vastavalt eriteadlaselt omandatud projekti hinnavahe tasub tegeliku ehituse juures end mitmekordselt.

Ratsionaalse ehitamise põhimõttel tuleb heaks kiita eeskujulike ühiselamute ehitamist. Selle propageerimiseks ja elustamiseks on Vabariigi Valitsus otsustanud anda laene, mis soodustab suuremate ühiselamute ehitamist ja mis linnade välisilme tõstmiseks tõhusalt kaasa aitab. Ühiselamute ehitamist põhjendab ka asjaolu, et ühe-perekonna elamu ehitamine tuleb kulukam mitmekordses ühiselamus ehitatud samasuurest korterist juba seetõttu, et viimasel on teistega ühine alusmüür ja katus. Teiseks tuleb arvesse suur küttekulude kokkuhoid. Üheperekonna-elumajas on tavaliselt peaaegu kõik ruumid piiratud 2—3 välisseinaga, samuti on välistemperatuuriga ühenduses põrand ja lagi. Mitmekordsetel ühiselamutel on need aga korterite vahelised ja seega sooja kadu minimaalne.

Edasi tuleb arvesse krundi hind. Ühiselamutes jaguneb krundi hind üksikute korterite peale ja seega tuleb igal korteriomanikul kanda ainult osa krundi hinnast. Peale selle on ühiselamus aed kõigile majaelanikele ühiselt kasutada.

Kuid eriti oluliselt tähtis selle juures on nende majanduslike kulude kokkuhoid, mis saavutatakse vähemale maa-alale suurema arvu korteritega ühiselamute ehitamisel tänavatevõrgu korrashoiu kuludes. Juba praegu on kasvanud Tartu tänavate võrk niivõrd suureks, et omavalitsusel on tõsiseid raskusi nende korrastamisel, veel vähem aga on võimalusi juurdetekkivate äärelinnade uutele tänavatele katete, valgustuse ja vesivarustuse ehitamiseks. Ka teised Euroopa riigid suunavad ehitustegevust kesklinna. Nii anti 1935. a. Briti parlamendi poolt välja uus seadus äärelinnade hoonestamise kitsendamiseks. Samuti on Saksamaal leitud, et ratsionaalsema ehitustegevuse arendamiseks tuleb propageerida ühiselamute ehitamist.

Lõpetades käesolevat lühikest ülevaadet jääb loota, et praegust ehitustegevust tõhusalt suunab ja raamib uus hiljuti avaldatud ehitusseadus ja et sellega terveneb veelgi meie ehitustegevus nii ratsionaalse ehitamise kui ka linnade välisilme kultuuristumise mõttes.

TÖÖSTUSLIKUD JA KAUBANDUSLIKUD ETTEVÕTTED.

ELEKTRIJAAM.

Tartu linna Ulila elektrijaama voolutoodang on iga aastaga suurenenud. See ületas 1937./38. aastalgi eelmise aasta voolutoodangu 1 009 600 kWh võrra. Seejuures on elektrivoolu müüdud 764 277 kWh võrra enam kui eelmisel aastal.

Toodangust on läinud omatarvituseks 12,5%, kadudeks 14,7% ja müüdud on 72,8%. Kadude võrdlemisi suur % on seletatav tarvitajaskonna juurdekasvu ning laialdaste maavõrkude tekkimisega. Voolu laialdasem transport toob kaasa juhtmeis suuremaid kadusid.

43. Elektrijaama voolutoodang ja tarvitamine kWh.
Production et consommation d'énergie électrique.

	1935/36	1936/37	1937/38
Toodeti üldse — *Production total*	6 508 800	7 571 200	8 580 800
Müüdi: — *Vendu pour:*			
Üldvalgustuseks — *éclairage*	2 023 325	2 356 336	2 800 476
Majapidamiseks — *ménage*	26 197	22 697	42 948
Tööstustele — *industrie*	1 745 595	2 140 085	2 254 290
Tänavate valgustuseks — *éclair. des rues*	186 869	180 394	192 623
Ulila turbatööstusele — *industr. d'Ulila*	59 600	107 880	150 500
Viljandi linnale — *ville de Viljandi*	638 080	674 600	767 655
Tõrva linnale — *ville de Tõrva*	—	—	37 777
Omatarvitus: — *Usage propre:*			
Tartus — *à Tartu*	12 182	14 421	22 181
Ulila jaamas — *à station d'Ulila*	889 381	948 498	1 010 115
Ulila elamutes — *à habitations d'Ulila*	16 335	19 342	38 495
Kaod — *Pertes*	911 236	1 106 947	1 263 740

Müüdud elektrivool jagunes kWh 1937./38. a. järgmiselt:

Tartus:	Valgustuseks ja majapidamiseks	Tööstustele	Eritariif	Kokku
Linnaasutised	82 760	112 641	—	195 401
Tänavate valgustus	192 623	—	—	192 623
Sõjavägi	39 295	24 262	—	63 557
Ülikool	135 624	86 517	—	222 141
Raudtee	73 590	40 150	—	113 740
Eratarvitajad	2 384 183	1 199 279	611 114	4 194 576
Kokku	2 908 075	1 462 849	611 114	4 982 038
Elvas	44 780	19 966	—	64 746
Ulila turbatööstuses	—	150 500	—	150 500
Viljandi linnas	..	..	..	767 655
Tõrva linnas	..	..	..	37 777
Maal	83 192	95 691	64 670	243 553
Üldse	3 036 047	1 729 006	675 784	6 246 269

Elektrivoolu tarvitus üksikute kohtade järgi on kolmel viimasel aastal protsentides kujunenud järgmiseks:

	1935/36	1936/37	1937/38
Tartus	82,17	81,95	79,76
Elvas	0,95	1,01	1,03
Ulila turbatööstuses	1,27	1,97	2,41
Tõrva linnas	—	—	0,60
Viljandi linnas	13,64	12,31	12,30
Maal	1,97	2,76	3,90
Kokku	100,00	100,00	100,00

Vooluvõrgu laienemisega hakkab Tartu ümbruse ja maa osatähtsus voolutarvitamises tõusma.

Üldine voolutarvitus on sedavõrd tõusnud, et juba lähemal ajal osutub tarvilikuks jõujaama laiendamine ja elektrimasinate võimsuse suurendamine.

Elektrimasinate suurim koormus, — 3 400 kilovatti, oli 15. jaan. 1938 kell 17.30 ja väikseim, — 75 kilovatti, — 15. aug. 1937 kell 7.00. Turbiin nr. 1 (1 000 kW) töötas aasta jooksul üldse 37,45 tundi, turbiin nr. 2 (1 250 kW) töötas 1 403,20 tundi ja turbiin nr. 3 (3 300 kW) töötas 7 516,55 tundi.

Aasta jooksul tuli juurde 1 365 valgustus- ja 135 tööstusvoolu tarvitajat. Seega 1. apr. 1938 oli elektrijaamal 15 233 valgustus- ja 1 134 tööstusvoolu tarvitajat, kokku 16 272 abonenti, neist Tartus 15 288, Elvas 417 ja mujal 567. Suurema tarvitajana tuli juurde Tõrva linn, mis saab voolu erilepingu alusel.

Keskmiselt müüdi 1937./38. aastal iga abonendi kohta voolu kWh järgmiselt:

	Tartus	Elvas	Maal	Keskmiselt
Valgustusvoolu	200,1	114,3	158,0	196,4
Tööstusvoolu	2 142,5	768,0	3 563,8	2 169,6
Keskmiselt	325,9	155,3	429,5	323,8

Kõrgepingeliinides on voolupinge 15 000/3 000 volti, madalpingevõrgus 380/220 volti.

1937./38. a. on juurde ehitatud madalpingevõrku 28,1 km ja kõrgepingevõrku 53,7 km.

Ehitatud liinidest on nimetamisväärsemad:

Nõo—Tartu kõrgepingeliin		15,138 km
Mägiste—Tõrva	„	16,802 „
Tõrva—Taagepera	„	18,047 „
Puka	„	2,440 „

Elektrijaama vooluvõrgu kogupikkus 1. apr. 1938 oli 535,1 km, mis jaguneb järgmiselt:

Kõrgepinge-vooluvõrk	246,5 km
Madalpinge-vooluvõrk	232,9 „
Madalpinge-tänavavalgustusvõrk . . .	55,7 „

Seejuures on üles seatud ja tarvitusel 7 665 posti, 221 808,6 kg vaske, 6 052 kg rauda ja 19 240 kg alumiiniumi.

Vooluvõrgu laiendamise ja korraldamise otstarbel ehitati Tartus juurde 2 transformaatori-kioskit, üks Tamme linnaossa, Elva tänavasse ja teine Maarjaturule.

Ulilasse ehitati uus barakk, barakivahi korter, köök ja poeruumid.

1. aprilliks 1938 oli elektrijaamal 19 transformaatori-kioskit ja 32 masti 54 transformaatoriga, millede koguvõimsus on 4 022 kWA. Aastane juurdekasv oli 4 transformaatorit, võimsusega 320 kWA.

Tartu tänavate valgustusvõrku seati üles 16 uut valgustuspunkti, koguvõimsusega 4 575 vatti. 1. apr. 1938 oli 553 valgustuspunkti, koguvõimsusega 65 640 vatti.

Elektrimootoreid oli 1. apr. 1938 installeeritud 1 134, koguvõimsusega 2 773,19 kW, neist Tartus 1 050, võimsusega 2 418,35 kW, Elvas 29, võimsusega 75,54 kW ja mujal 55 mootorit 279,3 kW võimsusega.

Valgustusseadmete koguvõimsust võib arvata 2 945 kW.

Elektrijaama 1937./38. a. rahaline aruanne näitab võrreldes eelmise aastaga bruto puhaskasu tõusu 25 120,20 krooni võrra. Seejuures on elektrivoolu kilovatt-tunni keskmine müügihind langenud eelmise aastaga võrreldes 14,86 sendilt 14,57 sendile.

Elektrijaama tulud ja kulud 1937./38. a. olid järgmised:

	Summa kr.	Langeb senti igale kWh-le, mis toodetud	müüdud
Tulud:			
Elektrivoolu eest	909 033,43	10,59	14,57
Voolumõõtjate üür	35 948,62	0,42	0,57
Tasu eritööde ja materjalide eest	9 865,87	0,12	0,15
Mitmesugused tulud	11 875,12	0,13	0,19
Kokku	966 723,04	11,26	15,47
Kulud:			
Puhttööstuslikud kulud	144 053,80	1,68	2,31
Seadmete korrashoiu kulud	44 115,57	0,51	0,71
Üldised kulud	213 864,26	2,49	3,42
Kaudsed kulud	201 819,29	2,35	3,23
Kokku	603 852,92	7,03	9,67
Üldine puhaskasu	362,870,12	4,23	5,80

Puhaskasu jaotati järgmiselt:

Uute varade muretsemiseks	60 524,00 kr. ehk	16,67%
Laenude tasumiseks	71 280,45 „ „	19,65%
Tegevuskapitali suurendamiseks	4 000,00 „ „	1,10%
Linna üldtuludesse	227 065,65 „ „	62,58%
Kokku	362 870,12 kr. ehk	100,00%

Elektrijaama varanduste koguväärtus 1. apr. 1938 oli 3 304,661,51 krooni. Kinnisvarad olid hinnatud 632 180,67 kroonile, vallasvara oli 2 672 480,84 kr. väärtuses.

Aasta jooksul juurde muretsetud uutest varadest on nimetamisväärsemad:

Vallasvarad:

Elektrijõul töötav kirjutusmasin „Mercedes“	750 kr.
Veoauto „Ford“	4 450 „
„ „Chevrolet“	4 700 „
„ järelvanker	1 003 „
Mitmesuguseid tööriistu	1 777 „
1 003 voolumõõtjat	14 275 „
4 kinnise ehitusviisiga ventiilmootorit	10 224 „
10 turbaveo vagonetti	3 765 „
2 turbapressi „Krull Anrep“	17 780 „
Diiselmootoriga vedur	7 966 „
Raudtee uude tööstus-piirkonda	21 118 „
Täpsus-treipink	3 634 „
5 transformaatorit	10 208 „
Kõrgepingeliinide juurdekasv	68 228 „
Madalpingeliinide „	13 879 „

Kinnisvarad:

Tammelinna transf. alajaam	8 284 kr.
Maarjaturu „ „	7 163 „
Barakk Ulilas	15 070 „
Barakivahi korter ja köök	4 971 „
Pood Ulilas	3 950 „

Elektrivoolu tootmiseks tarvitati aasta jooksul 15 585 513 kg pressturvast, mille kuupmeetri keskmine kaal oli 39,9% keskmise niiskuse juures 366 kg. Ühe kilovatt-tunni elektrienergia tootmiseks kulus 1,82 kg pressturvast.

Koosseisulisi ametnikke ja teenijaid oli Elektrijaamas 109 inimest, nendest tehnilist ja kontori personaali 67, töölisi 36 ning teenijaid 6. Peale nende kasutati ajutisi ning hooajalisi tööjõude. Ajutisi tööjõude oli tööle rakendatud korraga kõige enam 1 020 inimest, neist kontoritöödel 16 isikut, jaamas ja liinidel 73 ning turbatööstuses 931 töölist. Turbatööstuses oli töö korraldatud tükitöö alusel, misjuures 8—10-tunnise tööpäeva eest töötasu kõikus 1,20—6,00 krooni vahel.

Turbatööstuses toodeti 103 582 m^3 ehk 37 900 m/tonni pressturvast ja 8 148 palli sammalturvast, missugune toodang on 33% võrra eelmise aasta toodangust (24 000 m/tonni ja 5 902 palli) suurem.

Toodetud turbahulgaga suudeti rahuldada kogu linna nõuded, mispärast järgmisel aastal pole vajadust toodangu suurendamiseks. Kuna sammalturba järele nõudmine oli väga elav ning paljud soovijad jäid rahuldamata, tuleb selle toodangut paratamatult suurendada.

GAASIVABRIK.

Kahel viimasel tegevusaastal on tulnud gaasitoodangut vähendada. Peale vahepealseid kõrgema toodanguga aastaid on 1937./38. aastal gaasitoodang langenud ligilähedaselt 1931./32. a. toodangu tasemele.

Viimase kümne aasta jooksul oli suurim gaasitoodang 1935./36. aastal. Viimaseaegset toodangu vähendamist on põhjustanud esmajoones gaasitarvitamise vähenemine tänavate valgustamisel, samaväärselt ka tagasiminek tehniliseks otstarbeks müüdud gaasi hulgas.

Ülikooli, kliinikute, laboratooriumide, trükikodade jne. näol on gaasivabrikul olemas kindlakskujunenud tarvitajaskond, kes kasutab gaasi tehniliseks otstarbeks. Tehniliseks otstarbeks müüdud gaasihulga langus 1936./37. a. on suurel määral seletatav Tehnikateaduskonna likvideerimisega Tartu Ülikooli juures.

Valgustuseks tarvitatakse gaasi ainult erandjuhtumeil, näit. vaateakende valgustamiseks. Eravalgustuseks tarvitatava gaasi hulk on viimastel aastatel väga väheseks jäänud, moodustades 1937./38. a. ainult 1,4% Tartus tarvitatud gaasi koguhulgast.

Võrreldes aastaid 1931/32 ja 1937/38 selgub vahepeal toimunud muutus gaasitarvitajaskonnas.

	1931/32	%	1937/38	%
Võrku lastud	398 057	100,0	395 112	100,0
eravalgustuseks . .	18 952	4,8	5 485	1,4
majapidamiseks . .	23 225	5,6	23 482	5,9
tehniliseks otstarb.	95 185	23,9	112 027	28,4
tänavate valgust. .	169 154	42,5	168 977	42,8
vabrikus	10 982	2,9	8 836	2,2
Kaod	80 557	20,3	76 303	19,3

Võrreldes 1935./36. aastaga on 1937./38. a. valmistatud gaasi hulk vähenenud 8% võrra. Eravalgustuseks tarvitatava gaasi hulk, mis eelmistel aastatel näitas langust, on 1937./38. a. jälle tõusnud. Majapidamiseks tarvitatava gaasi hulk, mis ajavahemikus 1931/32 kuni 1934/35 oli langenud enam kui 7 000 m³ võrra, näitab kolmel viimasel aastal pidevat tõusu.

44. Gaasi valmistamine ja selle tarvitamine.
Production et consommation du gaz.

	1935/36	1936/37	1937/38
Valmistatud m³ — *Produit*	429 516,00	401 280,09	395 446,02
Võrku lastud m³ — *Mis en débit*	429 465,02	401 458,51	395 111,84
Tarvitatud m³ — *Consommé:*			
tänavate valgustuseks — *éclair. des rues* . .	187 437,56	179 747,03	168 977,53
eravalgustuseks — *éclair. privé*	6 018,03	3 248,31	5 485,43
majapidamiseks — *ménage*	16 785,54	18 062,93	23 482,24
tehniliseks otstarbeks — *technique* . . .	120 479,43	106 567,13	112 027,15
vabrikus — *dans usine*	8 587,15	8 677,35	8 836,20
Kadu m³ — *Pertes*	90 157,31	85 155,76	76 303,29

Aasta jooksul pandi abonentide juurde üles 13 ja võeti maha 11 gaasimõõtjat, 1. aprilliks 1938 oli abonentide juures 254 gaasimõõtjat.

Tänavavalgustamise torustikku pikendati aasta jooksul J. Kuperjanovi tn. 3,25 m, Turuhoone juures 43,00 m, Kalevi tn. 1,5 m ja Tallinna tn. 4,00 m. Aasta lõpuks oli peatorude võrgu pikkus 34 104,87 m. Tänavate valgustamiseks oli üles seatud 300 gaasilaternat, mis tarvitasid ära 168 977,53 m³ gaasi. Keskmiselt põles iga latern aastas 3 183 tundi ja tarvitas 563,3 m³ gaasi.

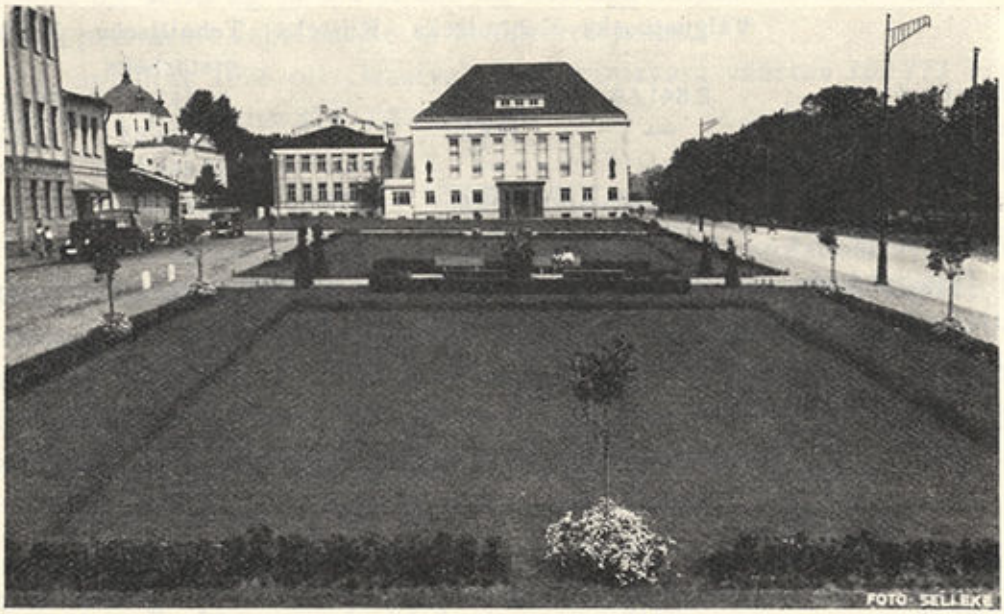

Vabaduspuiestiku äärne muruplats ja Eesti Panga hoone.

Sildadevaheline kaldatee H. Treffneri tn. kohalt vaadates.

Gaasi tarvitasid 1937./38. aastal:

	Valgustuseks	Keetmiseks	Kütteks	Tehniliseks otstarbeks	Kokku
Ülikool m³	2 841,69	—	—	36 177,05	39 018,74
Seerumi instituut m³	—	104,80	—	4 333,03	4 437,83
Trükikojad m³ . .	—	—	—	34 896,56	34 896,56
Eraisikud m³ . . .	2 335,05	15 948,65	4 672,85	35 972,00	58 928,55
Linna asutised m³ . .	308,69	76,38	2 679,56	648,51	3 713,14

Gaasiahjude, aurukatelde, kontori ja laternasüütajate valveruumide kütteks ning sepikojas tarvitati küttematerjali kg:

	1935/36	1936/37	1937/38
Kivisütt . . .	200	365	3 534
Põlevkivi . . .	355 860	283 410	365 257
Koksi	524 026	525 483	770 330
Turvast	—	12 526	18 606
Puid m³ . . .	15,4	8,25	5,50

Gaasi valmistamiseks tarvitati kivisütt ja põlevkivi järgmisel hulgal:

	1935/36	1936/37	1937/38
Kivisütt kg . . .	1 327 851	1 157 697	1 115 206,5
Põlevkivi kg . .	129 036	207 820	227 405

Põlevkivi tarvitamine gaasi valmistamiseks näitab juba rida aastaid tõusu, kuna samaks otstarbeks kivisöe tarvitamine väheneb.

Gaasivalmistamise kõrvalproduktide läbikäik oli järgmine:

	1935/36	1936/37	1937/38
Tõrv kg:			
tagavara	36 888	33 146,5	33 777
valmistatud	65 598	61 446	63 271
müüdud	68 359,5	59 499,5	59 472
omatarvitus	980	1 016 *)	1 365
Koks kg:			
tagavara	30 708	55 061	47 343
valmistatud	929 493	810 386	843 646
müüdud	381 114	292 621	229 831
omatarvitus	524 026	525 483	540 499

Gaasi valmistamiseks tarvitati 1 115 206,5 kg kivisütt ja 227 405 kg põlevkivi, misjuures kõrvalproduktidena saadi 63 271 kg tõrva ja 843 646 kg koksi. Tõrva müügihinnaks oli, nagu eelmiselgi aastal, suurel hulgal ostjaile 20 senti kg ja väiksemal hulgal ostjaile 23 senti kg. Tõrva müüdi peamiselt edasimüüjaile. Tõrva müük edenes hästi. Koksi müügihinnaks oli kuni 5 000 kg korraga ostjaile 5,5 senti kg, 5 000 kuni 10 000 kg

*) Peale selle tõrvakatla põlemisel ära põlenud 300 kg tõrva.

ostjaile 5,2 senti kg ja üle 15 000 kg korraga ostjaile 4,8 senti kg. Koks müüdi peamiselt vabrikutele ja keskkütte jaoks.

1. aprilliks 1938 oli Gaasivabriku kinnisvara väärtus 152 773 krooni ja vallasvara väärtus 50 417,82 krooni.

VEEVÄRK.

Jätkates senist veevärgi magistraaltorustiku laiendamist asus Linnavalitsus 1937./38. a. teostama ka suuremaid üritusi veevärgi lõpliku kava teostamisel. Alustati uue pumbamaja ehitamist, mis moodustab ühe osa veevärgi täieliku väljaehitamise kavast. Seni kasutatud pumbamaja oli esialgne ja seal ülesseatud pumpade piiratud võimsuse tõttu ta ei suudaks kasvavat veetarvidust peagi enam rahuldada.

Magistraaltorustikku pikendati aasta jooksul:

Aleksandri tn. (Lao tn. nurgalt kuni maja nr. 62)	— ø 100 mm	—	96,00 m
Vallikraavi tn. (maja nr. 5-st kuni maja nr. 9)	— „	—	45,00 „
Raekoja tn. (Narva tn. nurgalt kuni maja nr. 2)	— „	—	85,16 „
Päeva tn.	— ø 75 mm	—	183,50 „
Üldse			409,66 m

Torustiku vahele monteeriti Raekoja tn. üks ja Päeva tn. teine siiber, mõlemad torustiku läbimõõdule vastavalt. Veevärgi torustiku laiendamisel vajalikud mullatööd teostas linna Ehitusosakond, torustiku monteeris kohale ettevõtja, kellele töö oli vähempakkumisel välja antud.

Veevõrgu laiendamine 1937./38. a. tuli koos torude ja muu materjali muretsemise, töötasude ja muude kuludega maksma kogusummas 6 026,43 krooni.

Aasta lõpuks oli linna veevärgi magistraaltorustik torude läbimõõdu järgi järgmine:

200 mm	—	2 559,15 m
175 „	—	892,10 „
150 „	—	788,00 „
100 „	—	7 189,31 „
80 „	—	274,00 „
75 „	—	1 031,25 „
Kokku		12 733,81 m

Aasta jooksul tuli juurde 47 uut veetarvitajat. 1. aprilliks 1938. a. oli linna veevärgil 417 veetarvitajat.

1936. a. seati pumbamajja üles üldmõõtjad, mis võimaldavad määrata magistraalvõrku pumbatud vee koguhulka.

Tartu linna veevõrgu piirkonnas on aasta jooksul tarvitatud 166 058 kuupmeetrit vett. Sellest on müüdud 118 033 m^3, ülejäänud 48 025 m^3 on tarvitatud linna tänavate ja platside kastmiseks.

Vett tarvitati Tartu linna veevõrgu piirkonnas 1937./38. a. järgmiselt:

	Üldse kuu jooksul	Ühe päeva kohta: Keskm.	Minim.	Maksim.
Aprill	12 910	430,3	302	546
Mai	15 365	495,6	333	595
Juuni	14 205	473,5	246	597
Juuli	12 175	392,7	290	501
August	13 889	448,0	243	559
September	15 071	502,3	350	580
Oktoober	14 265	460,1	311	580
November	14 115	470,5	330	560
Detsember	13 376	431,4	259	593
Jaanuar	13 087	422,1	290	576
Veebruar	12 842	458,6	348	587
Märts	14 758	476,0	324	609
Kokku	166 058			

1937./38. a. jooksul on vett müüdud üldse 118 032,6 m³, mis on 19,9% võrra enam eelmisel aastal müüdud vee koguhulgast.

Üksikute tariifide järele on vett müüdud järgmiselt:

	1935/36	1936/37	1937/38
40 s. m³	27 025,1	6 661,3	—
35 „ „	22 835,4	6 728,5	—
30 „ „	8 206,0	65 641,2	95 948,7
25 „ „	11 785,8	4 415,7	140,0
20 „ „	3 550,0	7 240,0	10 689,9
15 „ „	4 308,8	4 149,1	7 434,0
12 „ „	3 879,0	3 572,0	3 820,0
Kokku	81 590,1	98 407,8	118 032,6

Kõige rohkem vett, — 81,3% müüdud vee koguhulgast — on müüdud hinnaga 30 senti kuupmeeter, mis näitab, et 1. aug. 1936 kehtima hakanud veetariifidega on võitnud just veetarvitajate enamik, kellel veehind alanes 5—10 sendi võrra kuupmeetrilt.

Elektrivoolu tarvitati pumbamajas aasta jooksul 54 711 kilovatti, seega kulus iga kuupmeetri müüdud vee pumpamiseks 0,4635 kilovatti. 1936./37. aastal oli kulunud selleks 0,4977 kw.

Veevärgil oli 1937./38. a. rahalisi tulusid:

vee eest	27 881,17 kr.
veemõõtjate üürist	823,48 „
veemõõtjate kontrollimise eest .	113,40 „
Kokku .	28 818,05 kr.

Linna veevärgi pumbamaja projekti koostamisel võeti aluseks dr. ins. Egon Leppik'u poolt omal ajal koos linna veevärgi üldprojektiga esitatud

pumbamaja projekt, mida täiendati vastavalt linna ehitusmäärusele ja veevärgi vajadustele.

Hoones nähti ette ruum kolme tsentrifugaalpumba ja ühe diiselmootori jaoks, nagu see vajalik veevärgi lõplikul väljaehitamisel.

Ehitustööde väljaandmise pakkumistel 13. sept. 1937 otsustas vastav komisjon pumbamaja ehitustööd välja anda ins. K. Krooni ja ins. A. Golov'i ehitusettevõttele 24 430 krooni eest.

Pumbamaja ehitamine edenes normaalselt. Detsembrikuu alguks olid pumbamaja seinad juba valmis ja sarikad peal. Ehitustööd oldi sunnitud katkestama talve saabumisel.

Aasta jooksul veevärgi magistraalliinidel ega teistes linna korrashoiule kuuluvais veevärgiseadmetes rikkeid ei esinenud.

LINNAPANK.

Tartu Linnapanga tegevus arenes 1937. a. jooksul edukalt. Hoiusummad suurenesid aasta jooksul 222 455,51 krooni võrra, tõustes aasta lõpuks 4 675 979,54 kroonile. Laenude arve on jäänud püsima eelmise aasta tasemele. Aasta jooksul on saadud puhaskasu 108 580,26 krooni, mis on 30,27% panga põhi- ja tagavarakapitalist. Seejuures ei võta pank üheltki laenult üle 7% aastas.

Panga rahaline seisukord oli aasta läbi küllaldane ja polnud tarvidust Eesti Panga poolt lubatud veksli rediskonto krediidi kasutamiseks.

Panga tegevuse aasta-aastast arengut viimase 5 aasta jooksul näitavad alljärgnevad arvete läbikäigu, äriseisu ja puhaskasu summad kroonides:

	Arvete läbikäik	Äriseis aasta lõpul	Puhaskasu
1933. a.	37 768 592,96	2 403 216,95	49 275,43
1934. a.	37 691 236,05	3 296 654,11	50 486,98
1935. a.	47 292 753,54	4 191 390,44	50 707,94
1936. a.	67 150 645,67	5 267 368,01	84 667,46
1937. a.	71 897 466,61	5 413 917,01	108 580,26

Äriseis tõusis 1937. a. jooksul 2,78% võrra ja puhaskasu saadi 23 912,80 krooni võrra enam kui eelnenud aastal.

Panga põhikapital suurenes 1937. a. eelmise aasta puhaskasu arvel 12 700,12 kr. võrra, tõustes seega aasta lõpuks 308 259,34 kroonile. Samuti suurenes tagavarakapital puhaskasu arvel 12 700,12 kr. võrra, tõustes aasta lõpuks 50 476,31 kroonile.

Võrreldes 1937. a. eelarvet sama aasta tulude ja kuludega selgub, et tulusid on laekunud 105 438,27 kr. ehk 38% enam kui eelarves ette nähtud. Tulud on suurenenud kõikidelt operatsioonidelt, välja arvatud

tähtajalised laenud. Tulude tõus on panga tegevuse järjekindla suurenemise tulemus. Tuludega üheaegselt on suurenenud ka kulud, siiski on makstud %%, komisjoni ja porto ning mitmesuguste kulude alal kogusummas vähem kulutatud kui eelarves ette nähtud.

Aasta lõpul kirjutati maha kahjudeks kõik protestitud vekslid, kursikahjud ja muud vähegi kahtlased aktiva osad.

Panga tegevuse kasvamist näitavad alljärgnevad arvud:

Aasta jooksul:	1935	1936	1937
diskonteeritud veksleid	36 114	40 680	45 321
diskonteeritud vekslite summa (1 000 kr.)	8 729	10 642	12 054
kontokorrent laenude läbikäik (1 000 kr.)	3 010	4 242	4 618
hoiusummade läbikäik (1 000 kr.)	6 831	8 584	8 643
Aasta lõpul:			
diskonteeritud vekslite seis (1 000 kr.)	2 538	3 313	3 241
kontokorrent laenude seis (1 000 kr.)	579	873	965
hoiusummade seis (1 000 kr.)	3 711	4 396	4 618
Keskmiselt veksleid päevas	120	135	151

Linnapanga tegevuse pidev kasvamine on sundinud otsima pangale avaramaid ruume, kuna praegused ruumid raekojas on juba väga kitsaks jäänud ning nende laiendamiseks puuduvad võimalused. 1937. a. omandati Ülikoolilt Rüütli ja Suureturu tn. nurgal asetsev maja, mille asemele kavatseb Linnapank ligemal ajal püstitada ajakohase pangamaja.

LINNA-APTEEK.

Nagu loota võis, on 1937./38. aastal apteegi tööseis püsinud endiste aastatega ühel tasemel. Läbimüügi summa on, vaatamata sellele, et retsepte oli arvult vähem kui varemalt, isegi tõusnud.

Linna-apteegi läbimüük 1933./34.—1937./38. on olnud järgmine:

	Retseptid		Vabamüük	Kokku
	arv	kr.	kr.	kr.
1933/34	32 891	33 549,14	48 621,20	82 170,34
1934/35	32 823	38 745,51	51 925,19	90 670,70
1935/36	34 143	39 838,50	57 012,67	96 851,17
1936/37	33 506	41 800,30	56 220,43	98 020,73
1937/38	29 367	40 398,02	59 095,38	99 493,40

Läbimüügi tõusu tõttu suurenes tulu, kuid osa puhaskasust kulus apteegi personaali palkade tõstmiseks, mis teostati aruandeaastal. Sellele vaatamata oli apteegil 1937./38. a. võimalik anda linnale 487,05 krooni võrra suuremat puhaskasu kui eelmisel aastal.

Eesti farmakopöa kehtimapanemise määruse põhjal tuleb ravimite valmistamiseks juurde muretseda umb. 800—1 000 kr. eest uusi aparaate.

TAPAMAJA.

Tapamajast on 1937. aasta jooksul läbi käinud 3 354 199 kg liha. Kui arvesse võtta, et sellest 1 112 kg hobuseliha ei tarvitatud inimtoiduks, siis on linna Tapamaja kaudu 1937. aastal turule saadetud 3 353 087 kg liha, mis on 8% võrra väiksem eelmise aasta hulgast.

1937. aastal ehitati Tapamaja juurde sooltetööstuse jaoks 156 m² põrandapinnaga juurdeehitus. See sisaldab tööruumi, jääkeldri, kus on soolamiseks veekindlad tsementkastid, ja kuivatusruumi. Ruumides on auruküte. Ehituskulud olid 11 716 krooni.

1936. aastal ehitatud jahutusruumi asuti kasutama 1937. aastal. Jahutusruumis saavutatakse, olenevalt ruumi koormatusest püsiv temperatuur 0° kuni +2° C. Liha hoitakse üldises jahutusruumis harva kauem kui 1—3 päeva, kuid üksikud lihakered rippusid selles ruumis kuni 11 päeva. Jahutusruumi seinad on varustatud 11 sm paksuse korkisolatsiooniga. Väljaüüritav ruum oli esimesel aastal veidi kitsas, suuremat ehitada ei olnud siiski mõtet, sest 1938. aastaks valminud uues turuhoones on igal lihamüüjal oma jahutuskapp olemas.

Ehituskulud olid järgmised:

Hoone	30 486,98 kr.
Roobastik, varnad, vintsid	16 400,00 „
Külmendusseade	11 175,00 „
Elektriseade	645,94 „
Mõõduaparaadid	446,00 „
Tehn. järelvalve, kuulutused jm.	97,20 „
Kokku	59 251,12 kr.

Riikliku Jõukomitee soovitusel jäeti õlikütte kolded ehitamata. Nende asemel otsustati ehitada kolded põlevkiviküttе jaoks. Sellekohased eeltööd nõudsid nii palju aega, et ehitus tuli edasi lükata 1938. aasta suvele.

Õu, mille pindala on 1 510 m², sillutati ümber ja asfalteeriti. Sellekohased kulud olid 7 830 krooni.

Tööruumide seinu lubjati umb. 3 000 m² ja värviti õlivärviga umb. 450 m² ulatuses. Tapamaja õuele valati uued betoonist kõnniteed.

1936. aastal toodi järelevaatusele 242 suitsutatud seasinki. 1937. aastal vaadati läbi 149 sinki, seega 93 võrra vähem kui eelmisel aastal.

Tapamajast läbikäinud loomade arv oli 1937. aastal ligikaudu viimaste aastate tasemel. Vasikate läbikäik oli 11,3% võrra suurem kui eelmisel aastal, kuid 1937. a. oli vasikate aastane läbikäik ka kõige suurem kogu Tapamaja tegevuse kestel. Veiste arv oli 1937. a. umbes 3% võrra vähem kui eelmisel aastal.

45. Tapamaja tegevus.
Activité de l'abattoir.

	Tapamajas tapetud loomi *Animaux abattus à l'abattoir*			Läbivaatusele tapetult toodud loomi *Animaux abattus examinés*		
	1935	1936	1937	1935	1936	1937
Veiseid — *Gros bétail*	6 700	8 141	7 725	884	779	900
Vasikaid — *Veaux* . . .	14 356	13 663	13 994	10 673	9 010	11 578
Lambaid — *Moutons* . .	8 454	7 817	8 201	6 034	5 902	6 273
Sigu — *Porcs*	1 431	1 208	1 284	14 067	12 599	12 158
Hobuseid — *Chevaux* . .	3	14	33	—	3	—
Kokku — *Total* . .	30 944	30 843	31 237	31 658	28 293	30 909

Nakkushaigusi on kindlaks tehtud 614 juhul.

Otseste ülesannete kõrval teostas Tapamaja veel kõlbmatu liha ja linnast saadetud korjuste hävitamist ja ümbertöötamist. Ümbertöötamisel saadi 1937. aastal 4 197 kg lihajahu, 4 402 kg lihajahujätmeid ja 1 091 kg rasva tehnilisteks otstarveteks. Hävitamisele määrati üldse 12 157 kg liha ja 20 222 kg siseelundeid.

Piima ja piimasaaduste kontrolli jaoks oli Tapamajas, nagu eelmistelgi aastatel, linna loomaarsti korralduses vastavalt sisustatud laboratoorium ühes vajalikkude abitööjõududega.

Tapamaja juures on sisse seatud ruumid marutaudi kahtluse korral linnast kinnipüütud koerte hoidmiseks. 1937. aastal püüti kinni 62 koera; neist anti omanikele tagasi 43 koera, ülejäänud 19 koera hukati.

LAENUKASSA.

Laenukassa tegevus on aasta-aastalt pidevalt suurenenud. Võrreldes 1931./32. aastaga on operatsioonide üldarv tõusnud kahe ja poole kordseks. 1937./38. a. suurenes see niivõrd kui seda asutise piiratud ruumid võimaldasid. Eelmise aastaga võrreldes on operatsioonide arv tõusnud 6,5% võrra.

Ühenduses tegevuse üldise laienemisega on tõusnud Laenukassa üldine käibe, mis eelmisel aastal oli 1 670 418 krooni, 2 036 893 kroonile. Operatsiooni-päeva keskmine käibe oli 6 744 krooni, mis on 1 082 krooni võrra suurem kui eelmisel aastal.

46. Laenukassa- ja müügisaali operatsioonid.
Opérations du Mont- de Piété.

Pante: — *Gages:*	1935/36	1936/37	1937/38
vastu võetud — *reçus*	49 243	53 459	56 021
välja lunastatud — *dégagés*	45 297	49 387	53 411
tähtaega pikend. — *terme prolongé*	14 882	15 244	16 473
oksjoneeritud — *vendus*	1 211	1 203	1 271
Oper. komisjoni kaupluses — *Op. dans Magasin de commission*	4 470	5 661	5 505
Muid oper. — *Autres opérations*	1 511	1 633	2 076
Kokku operats. — *Total des opérations*	116 614	126 587	134 757
Operatsiooni päevi — *Jours d'opération*	299	295	302
Päeva kohta operatsioone — *Opérations par jour*	390	429	446

Alates 17. jaan. 1938 lõpetati niisuguste üliriiete (kasukad, palitud, ülikonnad) vastuvõtmine, milliste laenuväärtus ei ületanud 5 krooni. Sellega säästeti kevadiseks hooajaks ruumi väärtuslikumatele pantidele. Ruumipuuduse tõttu lõpetati alates 24. jaan. 1938 ka jalgrataste vastuvõtmine. Avaramate ruumide olemasolul oleks pantide liiklemine ja operatsioonide üldarv võinud olla tunduvalt suurem.

Ruumide remondi tõttu oli pantide vastuvõtmine katkestatud 6. kuni 13. sept. 1937. a.

47. Vastuvõetud ja väljalunastatud pandid.
Nombre des gages.

Pante: — *Gages:*	1935/36	1936/37	1937/38
Aasta algul — *Au début de l'année*	24 598	26 904	29 200
Vastu võetud — *Délivrés*	49 243	53 459	56 021
Lunastatud ja müüdud — *Dégagés et auctionnés*	46 937	51 163	55 148
Aasta lõpul — *A la fin de l'année*	26 904	29 200	30 073
Laenusumma kr.: — *Sommes prêtées:*			
Aasta algul	253 632	283 499	319 343
Vastu võetud	510 775	575 320	640 618
Laenutatud ja müüdud	480 908	539 476	616 154
Aasta lõpul	283 499	319 343	343 807

Laos olevate pantide arv on majandusaasta lõpuks 873 võrra (3%) suurenenud. Samal ajal on aga pantidel lasuv laenusumma tõusnud 24 464 krooni (7,6%) võrra. Sellest järeldub, et ladu on täienenud esijoones väärtuslikumate pantidega. Laos olevate pantide keskmine laenuväärtus vastavate aastate lõpul on olnud järgmine:

1935./36. a. — 10,53 kr.
1936./37. a. — 10,93 „
1937./38. a. — 11,10 „

Operatsioonide arvult kõige elavamaks kuuks oli aprill, millal 26 tööpäeva kohta tuli 17 452 tehingut, see on keskmiselt 671 tehingut päe-

vas, kõige elavam päev oli 22. aprill oma 835 operatsiooniga. Tegevus oli vaikseim juulis, mille 27 tööpäeva peale langes 8 323 tehingut, seega keskmiselt 306 tehingut päevas.

Vaadeldes põhjusi, millistest on tingitud pantide keskmise laenuväärtuse pidev tõus, võib öelda, et see on peamiselt klientuuri koosseisu laiemale alusele nihkumise tulemus. Laenukassa on saanud aasta-aastalt populaarsemaks ja võitnud laiema kodanikkonna usalduse. Laenukassa klientuuri vaesemale osale liitub ikka enam keskmisse ja isegi jõukamasse kihti kuuluvaid kodanikke, kes kasutavad lihtsat laenusaamise võimalust oma lühiajaliste laenuvajaduste rahuldamiseks.

Vaatamata sellele, et 1937. aastal laiendati operatsioonisaali ja tehti ruumide juures teisi väiksemaid ümberkorraldusi, on Laenukassa ruumid siiski kitsad ja otstarbekohatud. Vastuvõetud pantide kiireks paigutamiseks ladudesse ja nende väljatoomiseks ladudest oleks vajalik ruume varustada vastavate transportseadmetega. Praegused ruumid ei võimalda aga selle teostamist ja pantide transportimist tuleb teostada inimjõul. Seejuures pantide väljatoomine kaugematest ladudest võtab palju aega ja klientidel tuleb sageli kaua oodata pantide kättesaamist.

Laenukassa 1937./38. a. aruanne näitab tulu 16 654,91 krooni võrra enam kui eelarves oli ette nähtud, kulud aga on 6 906,28 krooni vähemad kui eelarves ja ülejääk on 23 561,19 krooni.

Omakapitalide vähesus, mis on pidevalt olnud Laenukassa tegevuse tõkestajaks, andis end eriti teravalt tunda 1937./38. a. esimesel poolel. Kuna teistelt linnaasutistelt tegevuskapitali täienduseks laenatud summad tulid aasta algul ära tasuda, siis tuli vastavate summade hankimiseks suurendada kontokorrent laenu krediiti Tartu Linnapangas 60 000 kroonilt 120 000 kroonile.

Laenukassa põhikapital, mis aasta algul oli 124 733,33 kr., tõusis eelmise aasta ülejäägi ja eelarves ettenähtud summa arvel 1937./38. aasta lõpuks 150 088,90 kroonile. See moodustas 43,9% pantide vastu väljaantud laenusummast. Muu osa väljaantud rahast on laenatud peamiselt pankadelt.

LINNA LAEVANDUS.

Linna laevandusele oli 1937. aasta majanduslikult võrdlemisi ebasoodne. Kevadel polnud suurvett, mis vähendas kalapüüki ja takistas laevade liiklemist. Madal veeseis tekitas hulga vähemaid, kuid kulukaid avariisid, mispärast remondikulud tõusid üle eelarves ettenähtud summade. Kevadised öökülmad rikkusid palukate, murakate ja jõhvikate

õilmed, mistõttu marjade saak ja vedu vähenes umbes 50% võrra. Tartu—Uniküla vahel avati 1937. a. suvel uus omnibuseliin, mis vähendas Tartu—Haaslava reisijate arvu umbes 50% võrra. Kõige selle tõttu laekus 1937. aasta jooksul 1000 krooni vähem kui eelarves ette nähtud, olgugi et eelarve tulude osa oli arvestatud tagasihoidlikult.

Sisevete Laevandusel „Tartu" on kolm liiniaurikut: „Kungla", „Torm" ja „Eha".

„Kungla" võib peale võtta korraga 160 reisijat ja kuni 33 tonni kaupa, tema kaubaruumide mahutus on 27,04 m^3. Tal on 77,5 m^2 küttepinnaga 1-silindriline katel, mis on ehitatud 1897. a. Masina võimsus on 160 h.-j.

Aurik „Torm" võib peale võtta korraga 130 reisijat ja kuni 16 tonni kaupa. Tal on 1-silindriline, 45,1 m^2 küttepinnaga katel, mis on ehitatud 1892. a. ja mille võimsus on 125 h.-j.

Aurik „Eha" võib võtta peale kuni 35 reisijat ja 4 tonni kaupa. Jõuallikaks on tal üks 18 h.-j. lokomobiil, mis on ehitatud 1899. a.

Aurik „Kungla" sõitis 1937. a. navigatsiooni hooajal 1 620 sõidutunniga 21 916,55 km ja seisis auru all üldse 3 516 tundi. Reisijaid vedas ta üldarvus 9 601 ja kaupa 1 112 928 kg.

Aurik „Tormil" oli 1 706 sõidutundi. Sõites läbi 18 700,67 km, seisis ta auru all üldse 4 183 tundi ning vedas 11 990 reisijat ja 488 734 kg kaupa.

Aurik „Ehal" oli 207 sõidutundi, ta sõitis läbi 2 365,2 km, seisis auru all üldse 1 701 tundi, vedas 2 004 reisijat ja 9 277 kg kaupa.

Kõik sisevete Laevanduse „Tartu" aurikud kokku tarvitasid kütteks kivisütt 199 409 kg, turvast 58 672 kg ja puid 2 611,56 ruumimeetrit. Õlisid tarvitasid nad üldse 2 684,4 kg.

Majandusministeerium keeldus sel aastal müümast laevade kütteks puid, mispärast tuli tarvitada kivisütt, turvast ja vaheltkauplejatelt juhuslikult ja kõrge hinna eest ostetud puid. See tõstis küttekulu 5 370,99 krooni võrra suuremaks kui see oli eelarves ette nähtud. Kütmisel selgus ka, et aurik „Kungla" katelt, milline on ehitatud eriti puukütte jaoks, ei saa kivisöega kasulikult kütta, vaatamata sellele, et kütterestid said kõrgemale tõstetud. Katelde väikse tõmbuse tõttu ei ole inglise süsi meile vastuvõetav, küll aga kõlbab poola süsi, mis põlemiseks ei tarvita suurt tõmmet. Ka oli kivisöe hind 1937. a. 5—6 krooni võrra tonnilt kõrgem kui eelmisel aastal. Ulila turvas oma koosseisult ei ole laevade kütteks kohane, palju vastuvõetavam on Aruküla turvas. Vii-

mast ei läinud laevandusel aga korda hankida. Aruküla turbaga kütmine vastab hinnalt korralike puudega kütmisele. Reisijatelaevades on aga turbaga kütmise juures tuhakoristamine tülikas, sest küttekolded ummistuvad enne sihtkohta jõudmist ja tuhka tuleb heita sõidu ajal üle parda, kusjuures tolmub laev, rääkimata reisijatest ja kaubakatetest.

VIINAPOED.

Võrreldes viinapoodide 1937./38. aasta läbimüüki eelmise aasta omaga näeme märgatavat tagasiminekut viina ja piirituse tarvitamises. Piirituse läbimüük on vähenenud 14 950 l võrra ja viina on müüdud 48 250 l võrra vähem kui eelmisel aastal. Sissetulek piirituse müügist on seetõttu 41 165 krooni vähem kui eelmisel aastal, viinamüügi sissetulekud on aga viinahinna tõstmise tõttu eelmise aasta omadest 53 625 krooni võrra suuremad. Kuna lauaviina hind jäi endiseks, siis on 1937./38. aastal seda müüdud 1 490 l rohkem kui eelmisel aastal. Samuti on likööre ja veine 1 446,20 krooni eest enam müüdud. Denatureeritud piiritust on müüdud 1937./38. aastal 1 965 l enam kui eelmisel aastal.

Piirituse- ja viinahinna tõstmise tõttu on sissetulek, vaatamata läbimüügi vähenemisele, suurenenud 12 460 krooni võrra. Kuna linn saab tulu läbimüüdud viina ja piirituse kvantumilt, siis on läbimüügi vähenemisega linna viinapoodide sissetulek eelmise aastaga võrreldes kahanenud 3 351,71 krooni võrra.

Viina ja piirituse läbimüük üksikute kuude järgi on olnud enamvähem ühtlane. Suurem viina läbimüük on olnud neil kuudel, millele langesid pühad. Suvekuudel, marjade sissekeetmise ajal on piiritust enam läinud.

Linna viinapoodide kaudu müüdud kaupade hulk ja müügisumma on olnud järgmine:

	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Piiritust liitrit	19 650	24 350	30 900	15 950
Saadud kr.	82 235	101 940	129 535	88 370
Viina liitrit	422 375	471 875	520 000	471 750
Saadud kr.	740 625	827 825	917 725	971 350
Lauaviina liitrit	700	1 110	1 510	3 000
Saadud kr.	1 919	3 040	4 045	8 416
Likööri ja veini eest saadud kr.	2 646,70	2 895	3 715,75	5 166,90
Denaturaati liitrit	47 205	49 119	52 476	54 441
Saadud kr.	35 398,75	36 849,25	39 357	41 230,75
Saadud komisjonitasu kr.	28 378,62	31 813,43	35 294,26	31 942,55

PUDRETIVABRIK.

Pudretivabriku veovoori tööjaotuse ümberkorraldus, millega koormatus hobuveolt viidi üle autodele, on andnud kulude kokkuhoidu ja tõstnud tööviljakust. Autokoormate arv, mis mõne aasta eest oli vähem kui 3 000 aastas, tõusis 1937./38. aastal 5 000 ligi. Selleks on kaasa aidanud autoveo hinna alandamine, osalt ka majaomanike arusaamisele jõudmine, et autoga mustusevedu on kõige kiirem ja puhtam, seega tervishoiu seisukohalt kõige soovitavam.

Suvekuudel on kogu personaal rakendatud peamiselt pudreti valmistamise töödele. Talvekuudel kahaneb vabriku ja veovoori töö aga miinimumini. Selline töö perioodsus ei võimalda siiski veovoori kokkutõmbamist. Koormatuse tasakaalustamiseks pandi 1937./38. aastal Pudretivabriku peale ka majaõuedes asetsevate roiskvee lampkastide puhastamine, mistõttu tuli vabriku veovoori suurendada ühe hobuse võrra.

Mustuse vedu ja lampkastide puhastamine ei esine aasta vältel ühetaoliselt, vaid jaguneb kahte täiesti erinevasse tööperioodi: 15. sept. kuni 1. jaanuarini ja 20. märtsist kuni 1. juulini. Täie koormatusega töötab veovoor aastas umbes 7 kuud.

Pudreti valmistamine oli 1937./38. aastal eriti edukas ja ületas eelmised aastad. Kuiv ilmastik oli vabriku tegevusele väga soodus ja võimaldas valmistada hea kvaliteediga pudretti. Valmistatud pudreti hulk ületas eelarves ettenähtud piirid enam kui 270 000 kg (31%) võrra. Pudreti müük oli elav, mistõttu puhastulu ületas 4 416,31 kr. võrra eelarves ettenähtud puhastulu.

Pudretivabriku voori koosseisus oli 1937./38. aastal 3 autot ja 10 hobust ühes vastavate veoabinõudega.

Peale koosseisulise personaali oli vabriku teenistuses 13 töömeest tükitöö alusel ja suvekuudel pudreti valmistamise juures 20 kuni 30 naispäevatöölist.

Pudreti valmistamine:	1935/36	1936/37	1937/38
tagavara 1. IV kg	—	—	8 447
aasta jooksul valmistatud kg . . .	339 818	790 000	759 783
aasta jooksul müüdud kg	339 818	781 553	756 830
tagavara 31. III kg	—	8 447	11 400
Pudreti müügist saadud kr.	9 167,30	21 036,65	22 580,18
Mustusevedu:			
autokoormaid	4 284	4 518	4 918
hobusekoormaid	9 332	8 454	8 839
Mustuseveost saadud kr.	32 293,70	31 652,70	35 150,95

LINNA VEOVOOR.

Linna veovoori koosseisus oli 1937./38. a. viis hobust ühes vastavate suviste ja talviste veoabinõudega ja kaks veoautot. Vooritöölised, aasta läbi igal tööpäeval 5 meest, olid linna teenistuses päevapalgalistena.

Linna veovoor on toimetanud vedusid koormates järgmiselt:

	1935/36	1936/37	1937/38
Kanalisatsiooni kaevudest mustust	2 933	2 794	2 803
Tänavate pühkmeid ja lund	1 997	1 873	1 792
Tänavate parandus- ja sillutusmaterjale, liiva, kive jne.	14 783	14 581	15 013
Linnamajade remondi materjale, prügi jne. . .	138	129	121
Puid	3 989	3 704	3 753

Kanalisatsiooni kaevude mustuse, pühkmete ja lume hulk on aastate viisi kõikuv, olenevalt aastasest sademete hulgast. Tänavate parandus- ja sillutusmaterjalide veo suurenemine on aga tingitud sellekohaste tööde laiemas ulatuses teostamisest.

MÕISAD JA TALUD.

Jaama mõis hakkas pudelipiima turustama 21. juunil 1932. a. Et seda otstarbekalt läbi viia ja kõigile nõuetele vastavat pudelipiima müügile saata, selleks ehitati ja sisustati 1931. a. vastavad piimakoja ruumid. Piimakoja masinad ja sisseseade, kaasa arvamata pudeleid, läks maksma üle 5 000 krooni.

Nõudmine Jaama mõisa pudelipiima järgi on olnud alati suurem, kui on suudetud anda.

Vereproovide kaudu avastati novembris 1934, et kari on infitseeritud brutselloosist. Alustades võitlust Bangi infektsiooniga kõrvaldati kõik haigestunud lehmad. Peale 1. juulit 1937 pole Jaama mõisa karja hulgas Bangi infektsiooni enam leitud. Ajavahemikus 1. jaan. 1935 kuni 31. märtsini 1938 on mõisa karjast müüdud 64 lehma. Pooled nendest lehmadest kõrvaldati brutselloosi pärast, ülejäänud mitmesuguste vigade kui ka vähese toodangu tõttu. Sama aja sees on juurde ostetud 59 lehma. See radikaalne lüpsikarja uuendamine, pealegi juhusliste loomadega, pole lasknud karja keskmist toodangut eriti kõrgele järjele tõusta.

Lüpsilehmade keskmine arv aastas on olnud 50 kuni 56 looma.

Jaama mõisa karjalauda ruumid ei võimalda lüpsikarja suurendamist ega noore karja kasvatamist. Seepärast kasvatatakse 1937. a. alates noorkari Annemõisas, kus selleks on vastavad ruumid ja karjakoplid olemas.

Alles enne lüpsmatulekut tuuakse noorloomad Jaama mõisa. 1938. a. tulid juba esimesed omakasvatatud lehmad lüpsma, tõotades häid tulemusi karjaaretamisel.

Jaama mõisa piimatoodang, tarvitamine ja müük on olnud järgmine:

	1932/33*)	1933/34	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Piimatoodang . .	93 417	138 317	152 944	158 857	159 011	147 344
Omatarvitus . .	7 010	9 451	8 112	20 730	16 927	18 224
Sellest: moonaks	5 236	6 916	7 159	9 662	10 088	10 223
vasikatele	1 774	2 535	953	11 068	6 839	8 001
Müüdi	86 407	128 866	144 832	138 127	142 084	129 120
Sellest: lahtiselt	40 731	39 041	49 824	44 915	36 841	27 446
pudelites	45 676	89 825	95 008	93 212	105 243	101 674
Müügist raha saadud kr.	8 577,34	12 565,79	14 117,18	15 024,05	17 208,07	18 075,96

*) 21. juunist 1932 kuni 31. märts. 1933.

RAHANDUS.

Linnavalitsuse asutiste, ettevõtete ja osakondade poolt esitatud 1937./38. a. eelarvekavade kokkuvõte sisaldas kulusid 1 933 665 kr. ja tulusid 1 726 672 kr., näidates seega puudujääki 206 993 krooni. Kuna üldine tendents on võtta eelarvekavadesse sisse mitmesuguseid laiendatud kavatsusi ja uuendusi kulude osas, tulude osa seevastu arvestatakse võimalikult ettevaatlikult ja tagasihoidlikult, siis tuli linnavalitsusel selleks, et eelarvet tasakaalu viia, kärpida eelarvete kulude poolt, mõnel juhul aga suurendada ka tulude osa. Tasakaalustatud eelarve esitati eelarvekomisjonile, kes tunnistas selle vastuvõetavaks. Linnavolikogu kinnitas eelarve 22. märtsil 1937. a. Tasakaalustatud eelarves nähti ette kulud ja tulud kogusummas järgmised:

Korralised	kulud	ja	tulud	1 718 280 kr.
Erakorralised	„	„	„	276 400 „
Ettevõtete	„	„	„	1 783 896 „
			Kokku	3 778 576 „

1936./37. aasta eelarvega võrreldes on kulud ja tulud 1937./38. a. üldises eelarves 218 481 krooni võrra vähemad. Erakorraline eelarve on kogusummas 452 449 krooni võrra väiksem, korraline eelarve aga on suurenenud 77 822 kr. ja ettevõtete eelarve 156 146 krooni võrra.

Kuigi eelarve koostati tasakaalustatult ja kõiki vajadusi arvestades, kerkisid siiski aasta jooksul esile mitmesugused vajadused, mille lahendamiseks tuli koostada lisa-eelarveid.

Teenistusvanuse tasu normide suurendamine alates 1. apr. 1937. a. ja haiguskindlustuse normide tõstmine alates 1. juun. 1937. a. tõid linnale juurde uusi kulusid. Peale selle oli vaja täiendavaid krediite Turuhoone, Kommertsgümnaasiumi ja teiste ehituste tarvis. Nende kulude katteks määrati krediit ja nähti ette vastav tulu lisaeelarves nr. 1, mis tasakaalustati 274 353 kroonile.

Palkade tõstmine ühe astme võrra, alates 1. oktoobrist 1937. a. kutsus välja lisaeelarve nr. 2 koostamise. See lisaeelarve tasakaalustati 20 964 kroonile.

Nende kulude kohta, mida põhi-eelarve koostamisel ei olnud võimalik ette näha või sisse võtta vastavate tulude puudumise tõttu, koostati lisa-eelarve nr. 3. Selles lisa-eelarves teostati ka mõningate kulude ümberpaigutused tegeliku vajaduse kohaselt. Lisaeelarve nr. 3 koostati 206 969 kroonile.

Kokkuvõttes suurenes põhi-eelarve lisa-eelarvetega järgmiselt:

Korralised	kulud ja tulud	põhi-eelarves . .	1 718 280 kr.
„	„ „ „	lisa-eelarvetes .	146 510 „
„	„ „ „	kokku	1 864 790 „
Erakorralised	kulud ja tulud	põhi-eelarves . .	276 400 „
„	„ „ „	lisa-eelarvetes .	220 350 „
„	„ „ „	kokku	496 750 „
Ettevõtete	kulud ja tulud	põhi-eelarves . .	1 783 896 „
„	„ „ „	lisa-eelarvetes .	136 308 „
„	„ „ „	kokku	1 920 204 „
Lõpliku eelarve	kulud ja tulud	. . . . .	4 280 744 „

Seega on 1937./38. a. lõplik eelarve 284 687 krooni võrra suurem kui 1936./37. a. eelarve.

1937./38. eelarve-aastal saadi korralisi tulusid 1 853 211,14 krooni ja anti välja korralisteks kuludeks 1 769 210,54 kr., seega saadi tulusid rohkem 84 000,60 krooni.

Kulude osas on eelarve summast vähem välja antud 15 579,46 kr., kuna tulude osas on rohkem laekunud 68 421,14 krooni.

Eelarve täitmise aruande järgi oli 1937./38. aastal:

sissetulekuid	4 330 329,72 kr.
väljaminekuid	4 246 329,12 „
Puhas ülejääk . . .	84 000,60 „

Linna laenude seis 31. märtsil 1938. a.

Varustuslaen	41 866,15 kr.
Laenud kinnisvarade ostmiseks ja ehitamiseks . . .	528 051,40 „
Laenud koolimajade soetamiseks	271 355,27 „
Vabadussilla ehituse laen	7 800,00 „
Laen Tamme staadioni korraldamiseks	4 000,00 „
Laen veevärgi ehitamiseks	39 663,17 „
Laen Linnapanga põhikapitali suurendamiseks . . .	75 000,00 „
Elumajade ehituslaen	103 877,50 „
Kokku	1 071 613,49 „

Eelmise aastaga võrreldes on laenude summa tõusnud 24 815,15 krooni võrra. Kõiki laene on aasta jooksul kustutatud, kuid eluliste vajaduste kohaselt on tulnud uusi laene juurde teha. Aasta jooksul on uusi laene tehtud 115 000 krooni, sellest Turuhoone ehitamiseks 100 000 kr. ja Poeglastegümnaasiumi hoonele III korra peale ehitamiseks 15 000 krooni.

Korralises eelarves on, võrreldes 1936./37. a. eelarvega, üksikute peatükkide piirides muudatusi.

Keskadministratsiooni kulud 1937./38. a. eelarves on suurenenud Rahandusosakonda maksude sissenõudmise ja kogukonnamaksu alal juurde võetud uute tööjõudude teenistustasude arvel 3 299 krooni võrra, tulud on suurenenud 1 060 kr. võrra.

Sotsiaalsete eriülesannete kulusid vähendati tööpuuduse vastu võitlemise krediidi arvel 3 129 krooni võrra.

Tuletõrje kulusid suurendati 5 636 krooni võrra. Sellest määrati ühele autoalusele pumba ja veepaagi peale ehitamiseks 4 000 kr., veevõtmiskohtade korrashoiu kulusid suurendati 400 kr. võrra, Tartu Vabatahtliku Tuletõrje toetust suurendati 500 kr. võrra ja uuena võeti üles sõiduraha kohaliku brigaadi pealikule 600 krooni.

Heakorra alal suurenesid kulud 25 409 kr., tulud 20 013 krooni võrra. Tamme linnaosa reovee-kanalisatsiooni kulusid suurendati 18 000 kr., linna valgustamise kulusid 4 250 kr. ja turuplatside kulusid 4 517 kr. võrra. Tulusid suurendati heakorra fondi summade arvel.

Kulud hariduse peale suurenesid üldsummas 9 045 kr. ja tulud vähenesid 12 525 kr. võrra. Kulud on suurenenud algkoolide arvel, õpetajate teenistustasude, kütte ja remontide osas 12 500 kr. Keskkoolide kulud suurenesid 1 200 kr. ja kutsekoolide omad 5 300 kr. võrra. Peale selle suurendati Raamatukogu kulusid 1 000 kr. ja vähemusrahvuste koolide kulusid 1 200 kr. võrra.

Hoolekande kulud suurenesid 25 820 kr. võrra. Suurendatud kuludest määrati vanadekodude toitmise, majanduslikkude kulude ja remondi jaoks 8 375 kr., täisealiste lahtise hoolekande peale 6 206 kr., laste lahtise hoolekande arvele 9 200 kr. ja toetusteks 1 200 krooni. Lasteaia Seltsi toetust tõsteti 500 kr. ja Lastekaitse Ühingu toetust 700 kr. võrra; esmakordselt võeti üles Laste suviasunduse kuludeks 100 krooni.

Tervishoiu kulud suurenesid haiglate arvel 4 012 kr. ja Tervishoiu-politsei arvel 653 krooni võrra.

Laenude ja protsentide kulud suurenesid Turuhoone ja Linnapanga laenu kustutuse ja protsentide arvel 13 863 krooni võrra.

Kapitalide asutamise ja saadavate protsentide peatüki kulud aga vähenesid 45 700 krooni võrra, sest Turuhoone ehitusfondi polnud vaja täiendada.

Varanduste kasutamise kulusid suurendati eelarvega 15 357 kr. võrra, tulusid vähendati 5 994 kr. Tulude vähenemise põhjuseks on, et eelmisel eelarveaastal saadi üle 3 000 kr. korraga Gelbilt endiste aastate renti ja ära on langenud ka eelmistes eelarvetes olnud iga-aastane auto-

buste platsiraha 2 750 krooni. Kulude suurenemise põhjustas veevärgi pumbamaja ehitamiseks eelarvesse üles võetud 35 000 kr. summa.

Ettevõtetelt saadav netotulu suurenes 15 591 krooni võrra, ja seda peamiselt elektrijaama, turbatööstuse ja linnapanga tegevuse laienemise tõttu. Ettevõtete eelarve kokkuvõte suurenes kulude kui ka tulude osas 157 422 krooni võrra.

Maksud suurenesid kogukonnamaksu arvel 77 000 krooni võrra.

Kogukonnamaksu hakati võtma alates 1. juulist 1936. a., ja 1936./37. a. laekus seda seetõttu ainult pooles suuruses. Kuid ka maksukohuslaste arv on suurenenud. 1936./37. eelarve-aastal oli elukoha ja vanuse kriitiliseks momendiks 1. juuli 1936, 1937./38. a. oli selleks 1. dets. 1936. Viimane tähtpäev kriitilise momendina oli otstarbekam. Maksukohuslaste arv suurenes üli- ja kooliõpilaste, samuti ka nende kohapealsete isikute arvel, kes suvekuudel kas suvitamise või teenistuse otstarbel Tartust eemal viibivad.

Mitmesuguste kulude arvel suurenes eelarve 41 726 krooni võrra. Linnade sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete seaduse § 121 põhjal võeti sellesse peatükki üles tagavarasummaks 43 416 krooni. Selles nähti ette 21 000 krooni linnaametnike ja -teenijate palkade ühe astme võrra tõstmiseks. Ettevõtete ametnikele ja teenijaile palkade tõstmiseks vajalikud summad võeti ettevõtete eneste eelarvetesse. Üldiselt suurendas see palkade tõstmine eelarvet umb. 45 000 krooni võrra.

Maksumäärades muudatusi ei tehtud, peale tapamaja takside, mis Linnavolikogu poolt 8. märtsil 1937. a. kinnitati.

Linnateenijate koosseisusid suurendati uute ülesannete juurdetulemise ja tegevuse laienemise tõttu järgmiselt:

Rahandusosakonnas: kolm maksunõudjat, palgaga à 90 kr. kuus, üks kogukonnamaksu-ametnik, palgaga 90 kr. kuus ja kaks ametnikku, palgaga à 80 kr. kuus.

„Tartu Kodus" kaks põetajat, palgaga à 55 kr. kuus.

Nakkushaiglas üks õde, palgaga 65 kr. kuus.

Naistehaiglas kaks põetajat, palgaga à 51 kr. kuus.

Elektrijaamas: abidirektor, palgaga 200 kr. kuus, rahand. osak. juhataja, palgaga 155 kr. kuus, üks arveametnik, palgaga 70 kr. kuus, kaks nooremat inseneri, palgaga à 155 kr. kuus, üks rühmajuht, palgaga 85 kr. kuus, üks veoautojuht, palgaga 85 kr. kuus, üks ametnik, palgaga 75 kr. kuus ja üks ametnik, palgaga 70 kr. kuus.

Tapamajas: üks motorist, palgaga 80 kr. kuus, üks motoristiabi, palgaga 70 kr. kuus ja üks piimanduselabor. teenija, palgaga 45 kr. kuus.

Linnapangas: kontokorrent jaosk. juhataja-abi, palgaga 90 kr. kuus.

Ulila turbatööstuses: üks lukusepp, palgaga 85 kr. kuus ja üks arveametnik, palgaga 75 kr. kuus.

Sisevete laevandus „Tartu": asjaajaja, palgaga 160 kr. kuus, üks mehaanik, palgaga 105 kr. kuus ja üks mehaanik, palgaga 80 kr. kuus.

Koosseisust kustutati:

Ettevõteteosakonnas käsitöö-instruktor, palgaga 110 kr. kuus.

Apteegis: kaks praktikanti, neist üks palgaga 35 kr. kuus ja teine palgaga 30 kr. kuus.

Ümber nimetati:

Rahandusosakonnas vanem-ametnik — asjaajajaks, palgaga 120 kr. kuus.

Haridusosakonnas: ametnik — vanemaks ametnikuks, palgaga 85 kr. kuus.

Majandusosakonnas: kruusaauguvaht — betoonimeistriks, palgaga 85 kr. kuus.

Elektrijaamas: direktori abi — Ulila jõujaama juhatajaks, palgaga 185 kr. kuus, installatsiooni tehnik — installatsiooni osak. juhatajaks, palgaga 155 kr. kuus, 5 montööri — rühmajuhtideks, endise palgaga à 85 kr. kuus, valvur kantseleis — ametnikuks, palgaga 70 kr. kuus.

Palkasid suurendati:

Laenukassa kassapidajal 75 kroonilt 85 kr. kuus.

Lihaturg 7 majahoidjal 45 kroonilt 60 kr. kuus.

Tervishoiuosakonna naisteenijal 28 kroonilt 35 kr. kuus, arvates teda ühtlasi pensioniõiguslikuks.

Peale selle võeti eelarvesse uuena sisse krediit linnavalitsuse liikmetele teenistusvanuse tasu maksmiseks, nende esindus- ja sõidukulud aga kustutati.

48. LINNA KORRALISED KULUD KROONIDES *).

Dépenses ordinaires de la ville (en couronnes).

Keskadministratsioon. *Administration centrale.*	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Linnavalitsus — *Administration Municipale*	17 598	19 165	21 323	22 494
Linnavalitsuse kantselei — *Chancellerie*	27 718	24 585	26 905	29 466
Rahandusosakond	18 722	19 965	24 567	30 987
Service des finances		*19 691*	*22 709*	*27 030*
Vaeslaste-kohus	3 177	3 162	3 760	4 400
Tutelles et Curatelles				*4 323*
Perekonnaseisu-amet	6 030	6 802	10 771	15 290
Bureau de l'état civil	*3 506*	*3 902*	*6 859*	*9 517*
Statistikabüroo — *Bureau de Statistique*	7 222	7 693	8 620	9 393
Revisjoniamet — *Service de Revision*	1 774	2 040	2 040	2 040
Kokku	82 241	83 412	97 987	114 070
Total	*79 717*	*80 238*	*92 216*	*104 263*
Sotsiaalsed eriülesanded. *Services sociales.*				
Tööbörs	9 195	9 592	9 459	10 074
Bourse de travail	*3 535*	*3 733*	*3 680*	*3 987*
Juriidilise nõuande büroo	588	564	564	582
Bureau Juridique				

*) Märkus: Kursiivis on näidatud neto-kulu.

Remarque: Les dépenses nettes sont indiquées en italiques.

	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Tööpuuduse vastu võitlemine	13 269	2 935	4 003	3 500
Lutte contre le chômage				
Kokku	23 052	13 091	14 026	14 156
Total	*17 392*	*7 233*	*8 247*	*8 069*
Pension, arstiabi ja abirahad.				
Pensions, secours médicaux, subventions.				
Pensionid — *Pensions*	12 392	13 798	18 022	19 403
Arstiabi — *Secours médicaux*	2 453	2 204	2 523	4 023
Autasud ja abirahad	3 783	268	438	561
Gratific. et subventions				
Kokku — *Total*	18 628	16 270	20 983	23 987
Riiklikud eriülesanded.				
Fonctions de l'Etat	60	130	135	105
Tule- ja gaasitõrje.				
Pompiers.				
Linna tuletõrje	24 858	24 904	25 186	32 158
Pompiers				*31 316*
Tuletõrje veevõtmiskohtade korrashoid	1 177	446	998	1 400
Prises d'eau pour pompiers				
Abirahad — *Subventions*	4 000	4 000	4 500	5 600**)
Kokku	30 035	29 350	30 684	39 158
Total				*38 316*
Heakord.				
Services publics.				
Ehitusosakond	22 258	23 697	25 579	28 018
Service de Construction		*22 349*	*23 874*	*26 600*
Sõidu- ja kõnniteed — *Routes et trottoirs*	71 319	62 158	74 823	68 134
	61 272	*54 184*	*62 192*	*59 166*
Sillad — *Ponts*	2 890	7 291	4 939	3 882
Teede ja sildade ehitam. erisummade arvel	55 244	23 357	80 000	—
Construction de routes et ponts.	—	*220*	—	—
Puiestikud, puiesteed ja iluplatsid	9 003	15 703	19 178	36 292
Parcs, allées et squares	*7 992*	*13 852*	*18 211*	*34 957*
Reovee-kanalisatsioon	21 158	15 818	22 851	38 328
Égouts	*20 955*	*15 513*	*22 401*	*19 023*
Linna valgustamine — *Éclairage des rues*	68 500	67 159	69 197	71 906
Turu-, laada- ja laoplatsid	13 627	13 318	13 354	20 423
Marché, dépôts				
Väljakäigukohad — *Latrines publiques*	2 282	2 891	2 718	3 111
Veekogud ja kaldad — *Eaux et rives*	7 001	11 156	12 235	32 420
Supelkohad ja ujula	2 852	2 933	3 678	5 752
Endroits de bain et établ. natat.	*102*	*978*	*+ 37*	*2 274*
Prügi-panipaigad — *Places pour balayure*	1	424	460	452
Kokku	276 135	245 905	329 012	308 718
Total	*206 880*	*209 335*	*229 544*	*274 214*

**) Selles 600 krooni brigaadi pealiku sõiduraha.

Haridus. *Instruction publique.*	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Haridusosakond — *Service de l'instruction*	6 703	7 716	7 567	8 773
Koolide tervishoid	10 840	11 095	13 383	13 551
Hygiène scolaire	*10 787*			*13 342*
Alg-, täiendus- ja järelkoolid	158 516	142 733	152 027	178 940
Écoles primaires et supplément.	*152 404*	*135 426*	*144 842*	*170 664*
Keskkoolid	132 190	115 144	117 100	126 762
Écoles secondaires	*12 312*	*15 500*	*17 074*	*21 298*
Kutsekoolid	30 542	35 271	49 484	60 273
Écoles profess.	*10 786*	*9 745*	*10 488*	*16 276*
Vähemusrahvuste koolid	11 303	11 855	11 133	11 830
Écoles des minorit.		*10 730*	*9 953*	*10 390*
Õppeaed — *Jardin*	1 481	—	—	—
Raamatukogud ja lugemislaud	21 340	21 601	21 977	27 400
Bibliothèques	*15 543*	*15 940*	*17 090*	*20 290*
Haridus väljaspool kooli — *Instruction en dehors de l'école*	100	52	77	147
Õppevahendite-keskkogu	2 500	2 591	3 520	3 122
Moyens d'enseignement	*2 080*	*2 183*	*3 170*	*2 702*
Kunst ja sport	6 316	3 528	4 688	5 651
Beaux-arts, sport	*6 296*			*5 610*
Ajaloolised arhiivid — *Archives*	1 560	2 949	3 454	3 784
Kutsevaliku-nõuandla	1 996	1 716	2 364	2 273
Consultation professionnelle	*998*	*1 012*	*1 071*	*1 308*
Toetused õpilasile	16 026	7 747	8 488	8 812
Secours aux élèves	*7 026*			
Stipendiumid — *Bourses*	2 170	3 170	2 070	3 420
Toetused erakoolidele ja -lasteaedadele — *Subv. aux éc. privées*	13 313	13 349	22 419	22 618
Toetused organisatsioonidele — *Subv. aux organisations*	14 270	20 689	14 970	24 220
Ekskursantide-kodu	626	—	—	—
Foyer des Excursions	*164*			
Kokku	431 792	401 207	434 721	501 576
Total	*269 296*	*260 830*	*280 804*	*333 654*
Hoolekanne. *Assistance publ.*				
Sotsiaalosakond — *Service de l'assistance publ.*	12 246	12 967	12 914	14 173
Vanadekodud	60 166	63 434	63 424	79 473
Hospices de vieillards	*41 707*	*46 687*	*47 139*	*58 563*
Lastekodud	44 718	42 319	43 035	48 195
Hospices d'enfants	*35 968*	*36 687*	*36 040*	*41 504*
Ühiselumajad — *Foyers*	4 450	4 915	5 492	6 312
Täisealiste lahtine hoolekanne — *Assistance d'adultes*	71 800	70 109	72 416	78 544

	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Laste lahtine hoolekanne	31 977	31 942	32 310	41 032
Assistance d'enfants	*15 941*	*15 997*	*16 236*	*20 574*
Vaeste-ambulatoorium — *Ambul. des pauvres*	4 230	5 849	5 703	6 239
Toetused organisatsioonidele — *Subv. aux organis.*	3 350	3 850	3 350	5 605
Laste-suviasundus — *Colonie d'été*	—	—	—	1 500
Kokku	232 937	235 386	238 644	281 073
Total	*189 692*	*197 061*	*199 290*	*233 014*
Tervishoid. *Hygiène publ.*				
Tervishoiu-osakond — *Service de l'hygiène*	13 604	9 348	9 930	13 185
Haiglad	86 648	84 029	90 075	106 270
Hôpitaux	*+5 047*	*20 229*	*387*	*2 588*
Võitlus nakkushaigustega	6 145	8 141	7 939	11 317
Lutte contre épidémies	*6 142*			
Emade ja laste arstlik nõuandla	9 681	9 693	9 944	10 475
Consultation des mères et enfants	*4 681*	*4 775*	*4 739*	*5 327*
Laboratooriumid — *Laboratoires*	159	344	650	599
Muud asutised	16 282	17 234	17 310	20 131
Autres instit.	*7 328*	*7 692*	*7 688*	*8 513*
Loomatervishoid — *Sanit. vétérinaire*	71	*+6*	245	117
Abirahad organisatsioonidele — *Subv. aux organisations*	300	300	350	2 950
Kokku	132 890	129 090	136 443	165 044
Total	*27 238*	*50 824*	*31 928*	*44 596*
Laenud ja protsendid. *Dettes et intérêts.*				
Laenude tasumine — *Amortissement des dettes*	40 303	59 011	66 560	88 720
Protsentide tasumine	24 210	23 726	36 317	42 600
Versement des intérêts	*16 182*			
Kokku	64 513	82 737	102 877	131 320
Total	*56 485*			
Kapitalide asutamine. *Fondation de capitaux.*				
Linnakapitalid — *Capitaux munic.*	20 000	48 000	72 000	23 000
Erikapitalid — *Capitaux spéciaux*	35 307	3 200	—	—
Protsendid	—	—	—	—
Intérêts	*+ 30*	*+ 9 578*	*+ 12 414*	*+ 15 546*
Kokku	55 307	51 200	72 000	23 000
Total	*19 970*	*38 422*	*59 586*	*7 454*

	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Varanduste kasutamine.				
Exploitation des biens.				
Majandusosakond	6 667	13 831	13 354	14 810
Service économique	*6 524*	*13 461*	*13 272*	*14 807*
Majad ja muud ehitised	48 252	33 514	45 440	82 329
Maisons et autres constructions	*+ 66 102*	*+ 34 206*	*+ 34 606*	*+ 11 656*
Krundid ja maatükid	30 856	4 126	2 034	3 605
Terrains	*+20 594*	*+9 226*	*+13 803*	*+8 388*
Turud ja kaalumajad	—	—	—	—
Marchés et pesage	*+33 664*	*+24 406*	*+17 857*	*+8 297*
Mõisad ja talud	156	267	3 631	8 129
Domaines agricoles	*+6 716*	*+5 829*	*+4 044*	*+836*
Metsad	17 055	15 282	17 096	21 857
Forêts	*9 999*	*11 902*	*+14 244*	*+17 561*
Endised riigimaad päraldistega	—	16 723	21 929	10 121
Terrains reçus de l'Etat	—	*+2 323*	*+3 295*	*+2 640*
Riigilt renditud maad	—	1 891	2 119	2 219
Terrains affermées de l'Etat	—	*+3 460*	*+2 719*	*+2 554*
Liiva- ja kruusa-augud	7 195	8 318	8 318	8 839
Sablières et carrières	*+6 365*	*+6 633*	*+5 579*	*+2 244*
Veovoor ja sõiduvahendid	13 098	—	—	—
Transports et véhicules	*8 028*	—	—	—
Kokku	123 279	93 952	113 921	151 909
Total	*+128 888*	*+84 524*	*+82 855*	*+37 697*
Puhastulu ettevõtetest.				
Entreprises (revenu net).				
Elektrijaam — *Usine d'électricité*	*100 980*	*108 411*	*121 049*	*166 066*
Apteek — *Pharmacie*	*7 290*	*5 860*	*5 725*	*4 692*
Viinapoed — *Vente de spiritueux*	*8 807*	*12 868*	*13 792*	*9 753*
Materjalide laod — *Depôts de matériaux*	*2 079*	*2 506*	*4 669*	*1 861*
Veovoor — *Transports et véhicules*	—	*357*	*976*	*644*
Veevärk — *Service des eaux*	*2 447*	*1 191*	—	—
Gaasivabrik — *Usine à gaz*	*8 120*	*7 964*	*4 414*	*310*
Pank — *Banque*	*13 000*	*17 500*	*23 760*	*47 000*
Laenukassa ja müügisaal — *Mont-de-Piété*	*10 990*	*11 549*	*12 021*	*9 600*
Annemõis — *Propriété „Annemõis"*	*10 087*	*7 316*	*6 387*	*5 844*
Jaama mõis — *Propriété „Jaama"*	*9 556*	*9 234*	*8 435*	*8 203*
Ulila mõis — *Propriété „Ulila"*	*89*	*793*	*— 332*	*— 1 174*
Pudretivabrik — *Usine d'engrais*	*10 012*	*8 962*	*8 595*	*12 446*
Linna laevad — *Bateaux de la Ville*	*7 355*	*— 5 385*	*— 2 645*	—
Ettevõtete-osakond — *Serv. des entreprises*	*— 3 114*	*— 2 957*	*— 2 972*	*— 2 034*
Kokku — *Total*	*172 988*	*186 169*	*203 874*	*263 211*
Mitmesugused.				
Divers.				
Tulud — *Recettes*	556	313	328	61
Kulud — *Dépenses*	8 746	7 858	38 441	11 886

Tulud maksudest ja lõivudest.
Impôts.

	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Kogukondlikud maksud: — *Impôts communales:*				
Kinnisvaramaks — *Impot immobilier*	319 075	396 581	362 872	373 370
Trahterimaks — *Restaurants* . . .	76 959	67 106	52 156	54 633
Lõbustusmaks — *Divertissements* .	45 433	50 770	50 251	55 421
Jalgrattamaks — *Bicyclettes* . . .	5 214	5 486	6 525	8 356
Hobuste- ja sõidukitemaks . . . . *Chevaux. vehicules et camionnage*	7 535	8 168	7 989	7 465
Koertemaks — *Chiens*	8 518	7 818	7 099	6 503
Siltide- ja reklaamlatern.-maks . . *Enseignes*	2 189	1 191	953	836
Veesõidukite-maks — *Embarcations* .	1 414	1 207	1 066	1 127
Veesõiduk. talvitamismaks . . . . *Hivernage des embarcations*	301	270	299	127
Plaanide kinnit.- ja revisjonim. . . *Vérific. et enregistrement des plans*	—	2 235	2 594	2 363
Oksjonitemaks — *Droit sur ventes aux enchères*	62	52	35	19
Kantseleimaks — *Taxes de bureau* .	1 555	3 060	4 425	3 226
Laskeriistaloa-maks — *Armes à feu* .	635	653	655	714
Kuulutuste- ja reklaamidemaks . . *Annonce et réclame*	1 347	1 039	1 128	1 136
Ajalehtedemüügi-maks . . . . . *Vente de journaux*	3 081	2 865	2 456	1 509
Turu- ja laadamaks . . . . . *Marchands forains*	21 365	21 837	20 432	19 138
Viivitustrahvid — *Amendes sur paiements arriérés*	8 464	6 479	4 162	6 994
Kogukonnamaks . . . . . *Impôts communales*	—	—	75 494	159 220
Kokku — *Total*	503 147	576 817	600 591	702 157
Osa- ja lisamaksud riigimaksudele: *Impôts supplem. d'Etat:*				
Ärimaks — *Patentes des etablissements industr. et commerc.* . . .	33 480	36 133	38 670	40 729
Tulumaks — *Impôt sur le revenu* . .	79 076	104 881	137 185	163 136
Puhtakasu-maks . . . . . *Impôt sur le bénéfice net*	21 116	22 411	27 032	32 125
Jahiloa-maks — *Droit de chasse* . .	491	797	872	756
Sadamamaks — *Droit de port* . . .	2 872	2 148	1 991	1 964
Kinnisvaramaksu riigi osa . . . . *Impôt immobilier pour l'Etat.*	—	—	50 452	53 042
Kokku — *Total*	137 035	166 370	256 202	291 752
Üldse — *Gr. total*	640 182	743 187	856 793	993 909

49. Erakorralised kulud ja tulud kroonides.
Budget extraordinaire (en couronnes).

K u l u d — *Dépenses:*	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Uued ehitised — *Nouvelles Constructions*	17 398	171 877	362 364	245 000
Ulila elektrijaam — *Usine d'éléctricité*	142 609	128 391	194 188	169 226
Kinnisvara omandamine — *Acquisition des immeubles*	36 359	—	—	6 000
Vallasvara soetamine — *Acquisition des mobiliers*	—	8 417	1 000	—
Gaasivabrik — *Usine à gaz*	—	10 926	—	—
Tapamaja — *Abattoir*	—	—	60 196	17 907
Toetused — *Subventions*	—	—	—	14 000
T u l u d — Recettes:				
Linna kapitalidest ja fondidest — *Fonds et capitaux de la Ville*	160 007	194 032	357 748	337 133
Pikaajaline laen — *Emprunt à longue durée*	36 359	125 579	260 000	115 000
Erakorraline eelarve tasakaalus — *Balance du budget extraordinaire*	196 366	319 611	617 748	452 133

50. Linna üldkulud ja -tulud kroonides. *)
Recettes et dépenses brutes.

	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Keskadministratsioon	82 241	83 412	97 987	114 070
Admin. centrale	*2 524*	*3 175*	*5 771*	*9 807*
Sotsiaalsed eriülesanded	23 052	13 091	14 026	14 156
Services sociales	*5 660*	*5 858*	*5 779*	*6 087*
Pensionid, abirahad, arstiabi	18 628	16 270	20 983	23 987
Pensions, subv., sec. medic.	—	—	—	—
Riiklikud eriülesanded	60	130	135	105
Fonctions de l'Etat	—	—	—	—
Tule- ja gaasitõrje	30 035	29 351	30 684	39 158
Pompiers	—	—	—	*842*
Heakord	276 135	245 906	329 012	308 718
Services publics	*69 255*	*36 570*	*99 467*	*34 504*
Haridus	431 792	401 207	434 721	501 576
Instruction publ.	*162 496*	*140 377*	*153 917*	*167 921*
Hoolekanne	232 937	235 386	238 644	281 073
Assistance publ.	*43 245*	*38 324*	*39 354*	*48 060*
Tervishoid	132 890	129 090	136 443	165 044
Hygiène	*105 652*	*78 266*	*104 515*	*120 448*
Laenud ja protsendid	64 513	82 737	102 877	131 320
Dettes et intérêts	*8 028*	—	—	—

*) Märkus: Kursiivis on näidatud tulu. — *Les dépenses sont indiquées en italiques.*

	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Kapitalide asutamine ja %%	55 307	51 200	72 000	23 000
Fond. de capitaux et int.	*35 337*	*12 778*	*12 414*	*15 546*
Varanduste kasutamine	123 279	93 952	113 921	151 909
L'exploitation des biens	*250 999*	*178 476*	*196 777*	*189 607*
Ettevõtted	11 463	8 342	5 948	3 208
Entreprises municip.	*184 451*	*194 511*	*209 823*	*266 419*
Maksud ja lõivud	—	—	—	—
Droits et impôts	*632 887*	*743 188*	*856 793*	*993 909*
Mitmesugused	8 746	7 858	38 441	11 886
Divers	*9 021*	*313*	*328*	*61*
Kokku (kr.)	1 491 078	1 397 932	1 635 822	1 769 210
Total (kr.)	*1 509 555*	*1 431 836*	*1 684 938*	*1 853 211*

51. Linna üldkulud ja -tulud % %
Recettes et dépenses brutes (%%).

Keskadministratsioon	5,5	6,0	6,0	6,4
	0,2	*0,2*	*0,3*	*0,5*
Sotsiaalsed eriülesanded	1,6	0,9	0,8	0,8
	0,4	*0,4*	*0,3*	*0,3*
Pensionid, abirahad, arstiabi	1,3	1,2	1,3	1,4
	—	—	—	—
Riiklikud eriülesanded	0,0	0,0	0,0	0,0
	—	—	—	—
Tule- ja gaasitõrje	2,0	2,1	1,9	2,2
	—	—	—	*0,1*
Heakord	18,5	17,6	20,1	17,5
	4,6	*2,6*	*5,9*	*1,9*
Haridus	28,9	28,7	26,6	28,4
	10,8	*9,8*	*9,1*	*9,1*
Hoolekanne	15,6	16,8	14,6	15,9
	2,9	*2,6*	*2,3*	*2,6*
Tervishoid	8,9	9,2	8,3	9,3
	7,0	*5,5*	*6,2*	*6,5*
Laenud ja protsendid	4,3	5,9	6,3	7,4
	0,5	—	—	—
Kapitalide asutamine ja %%	3,7	3,7	4,4	1,3
	2,3	*0,9*	*0,8*	*0,8*
Varanduste kasutamine	8,3	6,7	7,0	8,6
	16,6	*12,5*	*11,7*	*10,2*
Ettevõtted	0,8	0,6	0,4	0,2
	12,2	*13,6*	*12,5*	*14,4*
Maksud ja lõivud	—	—	—	—
	41,9	*51,9*	*50,9*	*53,6*
Mitmesugused	0,6	0,6	2,3	0,6
	0,6	*0,0*	*0,0*	*0,0*
Kokku	100,0	100,0	100,0	100,0
	100,0	*100,0*	*100,0*	*100,0*

52. Puhaskulud ja -tulud.

Recettes et dépenses nettes.

Kulud (kr.): — *Recettes* (kr.):	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Keskadministratsioon	79 717	80 238	92 216	104 263
Sotsiaalsed eriülesanded	17 392	7 233	8 247	8 069
Pensionid, abirahad, arstiabi	18 628	16 270	20 983	23 987
Riiklikud eriülesanded	60	130	135	105
Tule- ja gaasitõrje	30 035	29 351	30 684	38 316
Heakord	206 880	209 336	229 544	274 214
Haridus	269 296	260 830	280 804	333 654
Hoolekanne	189 692	197 061	199 290	233 014
Tervishoid	27 238	50 524	31 928	44 596
Laenud ja protsendid	56 485	82 737	102 877	131 320
Kapitalide asutamine ja %%	19 970	38 422	59 586	7 454
Mitmesugused	+275	7 545	38 113	11 825
Tulud (kr.): — *Revenus* (kr.):				
Varanduste kasutamine	127 720	84 524	82 855	37 697
Ettevõtted	172 988	186 169	203 874	263 211
Maksud ja lõivud	632 887	743 187	856 793	993 909
Kokku tulud	933 870	1 013 880	1 143 522	1 294 817
Kokku kulud	915 393	979 977	1 094 407	1 210 817
Ülejääk	18 477	33 903	49 115	84 000
Kulud (%%): — *Recettes (%%):*				
Keskadministratsioon	8,5	7,9	8,1	8,1
Sotsiaalsed eriülesanded	1,9	0,7	0,7	0,6
Pensionid, abirahad, arstiabi	2,0	1,6	1,8	1,9
Riiklikud eriülesanded	0,0	0,0	0,0	0,0
Tule- ja gaasitõrje	3,2	2,9	2,7	3,0
Heakord	22,2	20,7	20,1	21,2
Haridus	28,8	25,7	24,6	25,8
Hoolekanne	20,3	19,4	17,4	18,0
Tervishoid	2,9	5,0	2,8	3,4
Laenud ja protsendid	6,1	8,3	9,0	10,1
Kapitalide asutamine ja %%	2,1	3,8	5,2	0,6
Mitmesugused	0,0	0,7	3,3	0,8
Tulud (%%): — *Revenus (%%):*				
Varanduste kasutamine	13,7	8,3	7,3	2,9
Ettevõtted	18,5	18,4	17,8	20,3
Maksud ja lõivud	67,8	73,3	74,9	76,8
Kokku tulud	100,0	100,0	100,0	100,0
Kokku kulud	98,0	96,7	95,7	93,5
Ülejääk	2,0	3,3	4,3	6,5

53. Kulude ja tulude kokkuvõte kroonides.

Résumé des dépenses et recettes (en couronnes).

	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
Korralised tulud — *Recettes ordinaires*	1 509 555	1 431 836	1 684 938	1 853 211
Korralised kulud — *Dépenses ordinaires*	1 491 078	1 397 932	1 635 822	1 769 210
Ülejääk — *Excédent* . . .	18 477	33 904	49 116	84 001
Erakorralised tulud — *Recettes extraordinaires*	196 366	319 611	617 748	452 133
Erakorralised kulud — *Dépenses extraordinaires*	196 366	319 611	617 748	452 133
Üldise eelarve tulud — *Recettes du budget général*	1 705 921	1 751 447	2 302 686	2 305 344
Üldise eelarve kulud — *Dépenses du budget général*	1 687 444	1 717 543	2 253 570	2 221 343
Üldine eelarve ülejääk — *Excédent du budget général*	18 477	33 904	49 116	84 001

54. Tähtsamad maksuobjektid.

Objects d'impôts les plus importants.

	1935/36	1936/37	1397/38
Kinnisvarad — *Immeubles*	3 525	4 000	4 590
Alkoholiga restoranid — *Restaurants avec boissons alcooliques*	31	35	35
Alkoholita einelauad — *Buffets sans boissons alcooliques*	80	5	5
Ajutised einelauad — *Buffets temporaires*	45	63	58
Sõiduautod — *Autos*	202	233	260
Veoautod — *Camions-automobiles*	106	148	176
Autobused — *Autobus*	19	19	23
Mootorrattad — *Motocycles*	91	126	188
Jalgrattad — *Bicycles*	1 973	2 332	2 941
Hobused — *Chevaux*	684	679	664
Tõllad — *Carosses*	9	5	7
Voorimehe troskad ja saanid — *Fiacres, voitures et traîneaux*	163	165	120
Vedruvankrid ja saanid isikl. tarvitamiseks — *Voitures à ressorts et traîneaux particul.*	121	112	101
Töövankrid — *Chars*	421	403	399
Reed — *Traineaux pour transports*	452	411	402
Mootorpaadid — *Canots-automobiles*	35	32	30
Purjekad — *Bateaux à voile*	10	9	9
Aerupaadid, süstad ja pandurid — *Bateaux à rames, canots*	267	244	243
Koerad — *Chiens*	829	664	650

Kogukonnamaksu on 1937./38. aastal laekunud 159 220,26 krooni 34 586 maksukohuslaselt. Maksunõudjate kaudu on kogukonnamaksu sisse nõutud 3 221 juhul.

55. Linnavalitsuse poolt väljaantud äritunnistused.

Certificats commerciaux et industriels délivrés par la Municipalité.

Kaubandusettevõtte-tunnistusi:	1935/36	1936/37	1937/38
Certificats commerciaux:			
I järgu — *catégorie*	78	81	84
II „	297	325	362
III „	877	877	884
IV „	302	315	298
Kokku — *Total*	1 554	1 598	1 628
Tööstusettevõtte-tunnistusi:			
Certificats industriels:			
II järgu	—	—	2
III „	2	2	3
IV „	20	27	28
V „	35	44	58
VI „	34	42	52
VII „	110	122	136
VIII „	283	271	303
Kokku — *Total*	484	508	582
Laotunnistusi — *Certificats de dépôts*	430	435	495
Üldse — *Gr. total*	2 468	2 541	2 705
Maksusumma kr. — *Somme*	111 107,72	119 794,04	120 466,64

56. Rahandusosakonna kaudu sissetulnud riiklikud ja muud maksud kroonides.

Impôts de l'Etat et autres taxes.

Äritunnistuste-maks:	1935/36	1936/37	1937/38
Certificats commerciaux:			
Riigile — *à l'Etat*	70 905,00	76 337,50	78 532,50
Kaub.-Tööstuskojale — *à la Chambre de Commerce et d'Industrie*	4 971,63	5 475,29	5 521,69
Teedeministeeriumile: — *Au Ministère des Voies de Communication:*			
Jõuvankrite-maksu — *Impôt des automobiles*	24 198,57	47 451,46	68 754,01
Kultuurkapitali kasuks — *Au profit du Fond. Cult.*	8 377,94	11 845,83	9 289,03
Mälestussamba heaks lõbustusmaksu: — *Taxe sur divertissem. au profit d'un monum.*	2 454,67	4 222,96	2 762,39
Punasele Ristile lõbustusmaksu — *Taxe sur divertissem. au profit de la Croix-Rouge*	4 657,07	6 535,45	5 510,03
Riigile kinnisvaramaksu — *Impôt immobilier pour l'Etat*	56 556,97	50 451,47	53 042,35
Riigile jahiloa-maksu — *Droit de chasse*	522,00	572,00	496,00
Majaomanike Koja maks	—	4 996,06	3 693,07

LINNATEENIJATE HAIGUSKINDLUSTUS.

Linnavolikogu poolt 20. mail 1932 vastuvõetud määruse alusel tasus linnavalitsus linnateenijaile nende arstiabikulud ambulatoorse ravi, arsti visiitide, muda- ja pärmivannide jne. ning ravivahendite eest 50% ulatuses, raviasutistes ravimise korral madalama klassi tariifist — 75% ja tiisikuse ravimise korral 80% ulatuses. Sünnituse korral anti abiraha 25% kuupalgast. Linnateenija perekonnaliikme surma korral anti matuseraha temale 50% ta kuupalgast, teenija enese surma korral anti tema perekonnale tema ühe kuu palk.

Riigiteenijaile tasuti arstiabikulud kolmes liigis: kelle teenistustasu oli kuni 80 kr., neile tasuti kulud 50% ulatuses, teenistustasu juures 80 kuni 140 kr. tasuti 40% kuludest ja neile, kelle teenistustasu oli üle 140 kr., tasuti 25% kuludest, kulud raviasutistes kaeti aga vastavalt 75%, 60% ja 50% ulatuses.

Linnateenijaile surma ja sünnituse puhul makstavad abirahad olid ühtlased riigiteenijate kohta maksvate normidega.

Riigiteenijate kohta pandi 1. juunist 1937 maksma uus Haiguskindlustuse seadus (RT 41 — 1937).

Selle seaduse § 28 järgi tasutakse ravi ja ravivahendite kulusid järgmiselt: riigiteenijaile, kelle palk on alla 80 kr. kuus, tasutakse 65% kuludest, palga juures 80 kuni 140 kr. tasutakse 55% ja palga juures üle 140 krooni, tasutakse 45% kuludest. Alla 3 a. vanuste laste ja alates 7. kuust rasedate ravikulud tasutakse vastavalt eeltoodud palkade liigitusele 85%, 75% ja 65% ulatuses. Raviasutistes madalamas klassis ravimisel kaetakse sellekohased kulud vastavalt eeltoodud palgaliikidele 85%, 75% ja 65% ulatuses, kõrgemas klassis ravimisel aga 65%, 55% ja 45% ulatuses; tiisikuse ravimisel odavamas klassis tasutakse 85%, sellele järgnevas kõrgemas klassis 65% kuludest.

Uue seaduse alusel antakse sünnituse korral kuupalgalistele toetusraha 75% suuruses ta kuupalgast senise 25% asemel, teistele 20-kordne päevapalk, kuid mitte alla 50 kr. Sünnitusraha antakse riigiteenijaile mitte üksi ta naise sünnituse korral, nagu see oli maksev seniste määruste järgi, vaid ka naisametnikule. Matusetoetus on jäetud endiseks, kuid alammääraks on võetud 30 kr. Arstiabi ja toetusi antakse ka riigiteenijate lastele, kes on alla 18 a. vanad.

Linnavalitsus asus seisukohale, et ka linnateenijate kohta tuleks maksma panna riigiteenijate kohta kehtivad haiguskindlustuse normid,

57. Linnavalitsuse ametnikud ja

Fonctionnaires et employés municipaux d'après

	Palga summa									
	290	280	240	220	200	180	170	155	150	140
Linnavalitsuse kantselei	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
Rahandusosakond	—	—	1[1])	—	—	—	—	1[2])	—	1
Vaeslaste-kohus	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Perekonnaseisu-amet	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Statistikabüroo	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Tööbörs	—	—	—	—	—	—	1[4])	—	—	—
Juriidilise nõuande büroo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kutsevaliku-nõuandla	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Linna tuletõrje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ehitusosakond	—	—	1[9])	1	2	—	1	—	—	—
Haridusosakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Raamatukogu ja lugemislaud	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Sotsiaalosakond	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Tervishoiu-osakond	—	—	1[14])	—	4	—	1	—	—	—
Majandusosakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Linna metsavalitsus	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Ettevõtete-osakond	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Elektrijaam	—	—	1[16])	1	1	—	5	3	—	—
Gaasivabrik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tapamaja	—	—	1	—	2	—	—	1	—	—
Apteek	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1
Viinapoed	—	—	—	—	—	—	1[22])	—	—	—
Materjalide laod	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Veovoor	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Veevärk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Linnapank	1	—	—	—	1	—	—	1	—	2
Laenukassa ja müügisaal	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Linna mõisad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pudretivabrik	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Ulila turbatööstus	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Sisevete laevandus „Tartu"	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Kokku	1	1	5	3	13	1	15	8	1	9

Lisaks tabelis näidatud palgale makstakse: 1) pearaamatupidaja tasu 40 kr. kuus, 2) 100 kr. aastas lugemisraha, 3) ühele ametnikule 36 kr. aastas lugemisraha, 4) noorteosak. juhatamise eest 40 kr. kuus, 5) ühele ametnikule noorteosak. asjaajamise eest 20 kr. kuus, 6) nõuandetasu, 7) 26 kr. kuus korteri, kütte ja valgustuse raha, 8) 15 kr. kuus k. k. v. raha, 9) veevärgi juhatamise eest 40 kr., 10) Kaagvere lastekodu juhatajale 45 kr. kuus, 11) Kaagvere lastekodu abijuhatajale 30 kr. kuus, 12) Kaagvere lastekodu kahele õpetajale à 20 kr. kuus,

teenijad palgaastme järgi 1938/39.

les classes de traitements en 1938/39.

kuus kroonides															Kokku
135	130	120	110	100	90	85	80	75	70	65	60	55	50	Alamad astmed	
—	—	1	—	1	—	2	2	—	3	—	1	1	—	—	13
—	1	1	—	4	1	5	—	—	2[3]	—	—	—	—	—	17
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	1	—	—	—	1	3	—	—	—	—	—	6
—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	1	—	—	2[5]	—	1	—	—	—	—	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1[6]	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	2[7]	2[7]	1[8]	—	—	—	—	—	1[7]	—	10	8	24
—	4	1	—	—	—	—	1	2	3	—	1	—	—	6	23
—	1	—	4	—	2	—	—	3	2	—	—	—	—	2	16
—	—	—	1	—	—	—	—	7	1	—	—	—	—	—	10
—	3[10]	—	—	—	2	1[13]	1	6	2	8[11]	7	—	3[12]	11	46
1[15]	1	2	1	—	1	—	1	8	9	5	1	10	2	2	50
—	2	—	—	3	1	—	1	2	—	3	1	1	2	2	18
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	1	1	8	7[17]	20[18]	12	20[19]	23	6	—	2	—	—	3	114
—	—	—	1	1	—	2	8	8	—	—	1[20]	1	—	17	39
—	1	—	—	1[21]	1	2	—	3	—	8	—	—	1	2	23
—	2	—	—	6	—	—	—	2	1	1	—	—	2	1	18
—	—	—	—	—	—	4	—	—	2	—	—	—	—	—	7
—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	3
—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	1	—	—	—	—	4
—	—	6	—	3	1	1	1	2	8	—	2	—	—	1	30
—	—	1	—	1	2	2	2	2	1	1	1[23]	—	—	2	17
—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	1	—	—	—	5
—	—	—	—	—	1	—	3	1	1	1	1	—	—	—	9
—	—	—	—	1	1	1	3	1	—	—	—	1	—	—	10
—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3
1	16	16	18	32	37	34	48	74	47	29	20	14	21	59	523

13) 1,50 kr. kuus lugemisraha, 14) haigemaja ülemarsti tasu 60 kr. kuus, 15) korteriraha ja varustus, 16) gaasivabriku juhatamise eest 60 kr. ja turbatööstuse juhatamise eest 40 kr. kuus, 17) 25 kr. kuus kahele ametnikule õhtup. töö eest, 18) laekurile 3 kr. lugemisraha kuus, 19) ühele ametnikule 20 kr. kuus auto korrashoidmise eest, 20) 30 kr. kuus vooriskäimise eest, 21) 3 kr. kuus lugemisraha, 22) 35 kr. kuus jõuvankrite kontrolli ja asjaajamise eest, 23) 3 kr. kuus lugemisraha.

misjuures kõikide linnateenijate kohta võtta aluseks riigiteenijate I liigi normid, sest linnateenijail olid ka varem need normid, vaatamata palga suurusele, ühtlased.

Linnavolikogu omal koosolekul 17. aug. 1937 otsustas alates 1. juunist 1937. a. võtta linna kanda linna teenistuses olevate isikute ravi- ja arstiabikulud ja neile ühekordseid toetusi ja muid tasusid haiguse, surma, sünnituse jne. puhul maksta RT nr. 41 — 1937 avaldatud Riigiteenijate, -tööliste ja õppejõudude haiguskindlustuse seaduse alusel, kuid muudatusega, et kõigi linna teenistuses seisvate isikute-ravitarvitajate kanda jääb ravikulude osa selles suuruses, mis nimetatud sead. § 28 on ette nähtud riigiteenijate esimese liigi kohta.

PENSIONIÕIGUSLIKUD LINNATEENIJAD.

Koosseisu võetud:

Perekonna- ja eesnimi	Sünni-aasta	Ameti nimetus	Mis ajast linna teenist.
MALVET, Hulda	1909	Haridusosak. am.	1935
PARM, Antonina	1907	Rahandusosak. am.	1936
PRUULI, Artur	1911	„ „	1936
PÜTSEP, Elmar	1912	Tervishoiuosak. am.	1936
RAND, Konstantin	1918	Veevärgi am.	1936
SOÕVISTE, Sulev	1910	Rahandusosak. am.	1937
VERME, Ermu	1908	Turumaksu kass.	1937

Uued teenistujad:

Perekonna- ja eesnimi	Sünni-aasta	Ameti nimetus	Mis ajast linna teenist.
AIVOLA, Augustin	1904	Majandusosak. am.	1938
ALLIK, Arnold	1899	Emade ja laste nõuandla arst	1938
BRUUS, Marta-Eliise	1912	Naistehaigla õde	1938
KOSENKRANIUS, Anna	1901	Linnap. am.	1938
KRUUS, Ljubov	1912	„ käskj.	1938
KÕND, Johannes-Eduard	1919	Linnaamet, käskj.	1938
LOOPER, Aleksander	1904	I vanadek. kojam.	1938
MITT, Kristine	1898	Linnap. am.	1938
MÄRTIN, Elmar	1906	Tulet. lends. tulet.	1938
PETERSON, Anete	1906	Jaama m. raamatup.	1938
RAID, Niina	1917	Linnaam. registr.	1938
RANNISTE, Edgar	1919	Linnap. käskj.	1938
VAIKNE, Jaan	1901	Tervish. pol. kordnik.	1938

Teenistusest lahkunud:

Perekonna- ja eesnimi	Sünni-aasta	Ameti nimetus	Mis ajast linna teenist.
HALDMA, Ella	1897	Elektrij. sekretär	1926
HINDRICHSON, Feliks	1895	Tulet. lends. tulet.	1920
JOONAS, Albert	1900	Turumaksu kass.	1933
KAALEP, Jaan	1901	Majandusosak. am.	1927
MAARING, Viktor	1901	Ulila jõuj. dir. abi	1927
MÄGI, Valter	1909	Elektrij. kontroll am.	1932
PASTIK, Salme	1909	Jaama m. raamatup.	1935
PÕLDRE, Hermann	1892	Elektrij. am.	1926
PÄRLIN, Gottlieb	1866	Linnaam. käskj.	1921
SOIDRA, Helga	1900	Linnaam. registr.	1923

Perekonnanimede muutmised:

Eestistatud nimi	Endine nimi
JÕEMAA, Juhan	Jeret, Johan
JÜRIOJA, August	Jürgenson, August
KALMRE, Jakob	Klemmer, Jakob
KARINO, Leonhard	Klimberg, Leonhard
MERED, Valentine	Kaal, Valentine
OJARI, Ann	Norden, Anna
PAIKRE, Henn	Bekker, Kurt
RAJAMÄE, Kusta	Robert, Kusta
ROOSMAA, Jaan	Rosenfeldt, Jaan
RÜNKARU, Kusta	Kilomann, Kusta
SAARMA, Ernst	Saarfels, Ernst
SOOMETS, Karl	Soonberg, Karl
VALMET, Artur	Jürgenson, Artur
VELRE, Hulda	Vedler, Hulda

Uus abielunimi	
LAURING, Ene	Korjus, Ene

STATISTILISI ANDMEID

1. Meteoroloogilised vaatlused Tartus.

Observations météorologiques.

		Jaan.	Veebr.	Märts	Aprill	Mai	Juuni	Juuli	August	Sept.	Okt.	Nov.	Dets.	Aasta
Õhutemp. (C⁰) [1]	1936	−2,45	−9,08	0.50	4,64	11,80	18,66	19,79	16,12	10,41	2,82	2,05	0,50	6,37
keskmine [2] . .	1937	−8,37	−5,43	−1,75	6,89	13,32	17,83	17,16	18,22	13,02	6,47	1,66	−7,83	5,98
maksimaalne [3]	1936	3,9	3,1	9,0	22,0	24,5	29,9	32,4	31,6	20,9	8,2	10,9	8,2	32,4
	1937	6,1	2,6	6,1	18,6	26,8	31,5	28,3	26,1	24,5	14,2	9,0	−0,4	31,5
minimaalne [4] .	1936	−18,1	−23,2	−7,9	−7,5	2,2	5,4	9,4	5,5	−2,8	−4,2	−6,8	−9,1	−23,2
	1937	−22,1	−15,2	−15,4	−5,8	2,0	3,7	8.7	10,3	2,4	−3,8	−5,7	−17,4	−22,1
Õhurõhumine	1936	996,41	1 002,40	1 007,28	1 000,66	1 009,69	1 004,64	1 002,00	1 004,29	1 004,23	997,82	1 006,29	1 003,50	1 003,27
keskmine (mb) [5]	1937	1 018,68	993,86	1 000,92	1 009,88	1 007,40	1 005,87	999,31	1 006,37	1 002,22	1 009,59	1 005,10	1 006,72	1 005,58
Tuulte keskm.	1936	3,48	3,77	3,40	3,70	3,03	2,88	2,85	2,92	3,19	3,60	3,44	4,73	3,41
kiirus [6] m/sek.	1937	3,86	4,00	3,65	2,96	3,42	3,15	2,55	2,48	3,65	3,18	3,14	3,12	3,26
Sademete	1936	39,3	34,4	20,3	14,4	52,2	70,3	92.0	58,8	57,7	94,3	25,3	25,7	584,7
hulk (mm) [7] .	1937	20,1	61,8	88,1	16,8	67,3	44,9	136,4	76,4	93,0	12,9	51,8	45,6	715,1
Relatiivne niiskus [8]	1936	88,5	85,2	80,9	75,2	69,6	68,6	74,8	76,2	83,2	86,9	90,0	88,0	80,6
keskmine [9] . .	1937	85,9	86,3	86,2	72,6	69,9	65,1	80,8	83,1	82,9	87,3	91,4	89,7	81,8
minimaalne [10] .	1936	65	65	39	23	29	27	33	35	39	43	68	54	23
	1937	72	56	46	35	31	26	43	44	51	48	68	80	26
Emajõe veepinna temp. C⁰ kl 13 [11]	1936	0,20	0,20	0,53	2,99	14,29	20,99	22,12	18,86	13,71	6,55	3,33	0,57	8,77
keskmine [12]	1937	0,24	0,20	0,21	5,65	15,72	20,11	20,34	20,50	14,66	9,51	4,57	0,20	9,33
Emajõe vee kõrg. [13]	1936	jääkate		186	220	208	143	98	78	55	85	82	88	220
maksimaalne [14]	1937	74	jääkate	212	215	169	106	71	129	66	52	66	58	215
minimaalne [15] .	1936	jääkate		132	168	139	98	78	40	27	30	52	60	27
	1937	70	jääkate	185	139	105	67	61	58	49	31	22	58	22
Päikesepaiste tun-	1936	16,6	65,7	36,5	148,8	246,0	369,7	292,9	243,6	174,9	52,1	14,4	15,4	1776,7
dide summad [16]	1937	64,4	35,8	87,2	215,8	310,9	320,0	173,8	208,3	142,6	106,8	0,6	11,2	1677,4

1) *Temperature de l'air,* 2) *moyenne,* 3) *max. absol.,* 4) *min. absol.,* 5) *pression atmosphérique,* 6) *force moy. des vents,* 7) *précipitations,* 8) *humidite relative,* 9) *moyenne,* 10) *minimale,* 11) *temperature de l'Emajõgi,* 12) *moyenne,* 13) *niveau de l'eau de l'Emajõgi,* 14) *maximale,* 15) *minimale,* 16) *totaux des heures soleil.*

2. Tuule teed ja sihtide sagedus 1937.
Direction des vents.

	N	NNE	NE	ENE	E	ESE	SE	SSE	S	SSW	SW	WSW	W	WNW	NW	NNW	Vaikus	Kokku
	Tuule teed tuulesihtide järgi kilomeetrites — *Courants des vents, selon leur direction, en kilomètres*																	
Jaanuar	274	68	180	417	723	1 009	1 790	1 219	644	1 538	882	656	161	342	150	340	1	10 333
Veebruar	257	263	309	332	147	529	1 178	1 218	984	845	663	482	208	813	871	580	6	9 685
Märts	38	12	325	257	646	1 092	2 251	750	575	700	1 236	1 083	465	183	115	46	1	9 775
Aprill	54	71	290	474	558	1 499	2 253	759	327	127	188	311	496	156	67	35	3	7 667
Mai	316	123	224	237	656	671	648	284	298	154	427	1 697	1 603	850	530	431	3	9 153
Juuni	256	69	70	12	322	693	533	605	557	703	925	1 384	1 202	369	208	252	—	8 160
Juuli	323	379	707	524	413	371	213	165	265	109	207	756	865	589	382	564	6	6 838
August	229	497	1 003	1 016	788	1 107	709	375	216	33	66	48	82	118	135	209	1	6 633
September	99	59	89	87	194	312	208	432	1 256	1 621	2 114	2 195	407	165	76	147	4	9 465
Oktoober	347	298	396	210	166	64	233	1 195	855	1 014	994	581	781	591	437	360	4	8 528
November	77	69	66	81	198	148	335	1 669	1 084	1 523	1 310	671	301	138	203	261	4	8 139
Detsember	307	354	1 184	1 833	634	631	540	182	446	284	336	246	307	126	200	737	17	8 364
Aasta	2 577	2 262	4 843	5 480	5 445	8 126	10 891	8 853	7 507	8 651	9 288	10 110	6 878	4 440	3 374	3 962	50	102 740
	Tuule sihtide sagedus-% Tartus — *Direction des vents*																	
Jaanuar	2,55	1,48	2,55	4,97	5,51	9,01	18,41	15,33	9,41	10,08	5,51	4,44	1,75	3,23	2,55	3,09	0,13	100,00
Veebruar	3,72	2,67	3,42	3,86	2,08	7,88	11,00	11,00	10,41	9,22	7,44	4,01	2,38	6,99	6,69	6,54	0,69	100,00
Märts	0,53	0,27	3,23	2,96	6,45	11,83	20,57	7,53	6,18	7,53	10,34	11,02	5,78	2,96	2,02	0,67	0,13	100,00
Aprill	1,11	1,39	5,14	7,08	7,78	17,50	25,14	9,86	5,83	1,94	2,64	4,31	6,39	1,94	1,11	0,56	0,28	100,00
Mai	3,90	2,02	4,30	3,90	9,27	8,74	8,20	3,90	3,50	1,61	4,97	14,65	15,72	6,45	4,30	4,30	0,27	100,00
Juuni	3,06	1,11	1,11	0,14	4,03	8,89	6,53	6,25	6,81	8,75	11,39	16,79	13,75	4,17	3,61	3,61	—	100,00
Juuli	5,38	5,51	10,89	7,26	6,05	5,78	3,50	2,55	4,17	2,42	4,03	11,29	11,29	6,72	4,70	7,93	0,53	100,00
August	4,17	8,74	13,98	13,44	9,68	15,86	9,94	5,78	3,36	0,53	1,48	1,21	1,75	2,02	3,36	4,57	0,13	100,00
September	1,80	1,25	1,53	0,83	2,36	4,17	2,50	5,14	12,92	15,28	20,69	20,28	4,86	2,36	1,25	2,36	0,42	100,00
Oktoober	5,51	4,44	5,38	3,23	2,82	1,08	2,96	12,77	9,54	9,54	11,96	4,70	8,60	6,59	5,51	4,97	0,40	100,00
November	1,25	0,97	1,39	1,67	2,22	2,08	4,44	16,94	13,05	15,42	18,06	7,50	5,42	2,36	2,78	4,03	0,42	100,00
Detsember	3,50	4,44	12,90	16,66	6,45	8,47	4,57	2,69	8,06	4,44	4,70	3,09	4,44	2,42	3,90	7,66	1,61	100,00
Aasta	3,05	2,88	5,54	5,55	5,43	8,45	9,81	8,28	7,73	7,18	8,56	8,61	6,87	4,00	3,47	4,18	0,41	100,00

3. Elanike mehaaniline liikumine Tartus 1938.

Mouvement mécanique des habitants de Tartu.

	Kuu algul *Au début du mois*			Sisse kirjutatud *Inscrits*			Neist korteri-vahetajaid *Changé de logement*			Välja kirjutatud *Rayés*		
	m.	n.	kokku	*h.*	*f.*	*total*	m.	n.	kokku	m.	n.	kokku
Jaanuar . . .	26 134	34 097	60 231	1 415	1 455	2 870	715	837	1 552	1 201	1 349	2 550
Veebruar . .	26 348	34 203	60 551	1 062	1 203	2 265	584	749	1 333	996	1 210	2 206
Märts	26 414	34 196	60 610	949	1 122	2 071	555	706	1 261	1 073	1 187	2 260
Aprill . . .	26 290	34 131	60 421	891	973	1 864	464	545	1 009	1 044	1 128	2 172
Mai	26 137	33 976	60 113	1 233	1 250	2 483	660	814	1 474	1 455	1 643	3 098
Juuni	25 915	33 583	59 498	1 125	1 362	2 487	760	957	1 717	1 986	2 328	4 314
Juuli	25 054	32 617	57 671	1 271	1 390	2 661	806	1 002	1 808	1 344	1 569	2 913
August . . .	24 981	32 438	57 419	1 457	1 751	3 208	811	1 043	1 854	1 310	1 643	2 953
September . .	25 128	32 546	57 674	2 280	2 641	4 921	943	1 149	2 092	1 413	1 659	3 072
Oktoober . .	25 995	33 528	59 523	1 470	1 673	3 143	696	867	1 563	1 128	1 282	2 410
November . .	26 337	33 919	60 256	1 409	1 649	3 058	757	857	1 614	1 300	1 266	2 566
Detsember . .	26 446	34 302	60 748	1 071	1 291	2 362	581	695	1 276	1 356	1 346	2 702

4. Sündimus Tartus 1930 - 1937.

Natalité 1930—1937.

	1937			1936	1935	1934	1933	1932	1931	1930
	poegl.	tütarl.	kokku							
	g.	*f.*	*total*							
Jaanuar	31	30	61	51	46	47	53	52	60	51
Veebruar	26	25	51	48	52	55	41	55	52	56
Märts	40	30	70	68	54	58	52	49	60	69
Aprill	23	26	49	55	58	57	41	42	59	49
Mai	23	26	49	50	64	48	60	58	59	76
Juuni	28	32	60	62	47	54	69	44	54	71
Juuli	27	22	49	55	56	40	43	65	46	53
August	25	28	53	68	55	36	45	51	48	47
September	36	18	54	57	48	47	42	55	63	69
Oktoober	24	20	44	50	49	43	48	55	60	60
November	21	21	42	64	51	36	46	42	44	45
Detsember	37	39	76	37	57	63	39	53	63	66
Kokku — *Total* .	341	317	658	665	637	584	579	621	668	712
Väljastp. elanikke *Habitants du dehors*	30	51	81	119	84	63	60	62	71	36

5. Sündimus vanemate vanuse järgi 1937.
Natalité d'après l'âge des parents.

Isa vanus *Âge du père*	Ema vanus — *Âge de la mère*																				Kokku *Total*		Üldse *Grand total*	1936
	−18		18		19		20−24		25−29		30−34		35−39		40−44		45−49		50−		Teadmata *Inconnu*					
	p.	t.	*g.*	*f.*	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.		
18	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	—
19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
20—24	—	—	1	3	1	1	15	14	5	7	2	4	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	24	31	55	65
25—29	1	—	—	—	3	—	29	22	48	34	13	19	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	96	76	172	169
30—34	—	—	—	—	—	—	16	12	37	30	25	15	8	7	—	2	—	—	—	—	—	—	86	66	152	196
35—39	—	—	1	—	—	—	6	3	7	15	21	23	19	21	3	5	—	1	—	—	—	—	57	68	125	80
40—44	—	—	—	—	1	—	1	1	1	5	9	7	7	4	6	1	—	—	—	—	—	—	25	18	43	36
45—49	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	3	2	5	4	2	—	—	1	—	—	—	—	14	7	21	20
50—54	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2	2	1	2	—	1	—	—	—	—	—	—	4	7	11	20
55—59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	1	2	3	1
60—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—
Abielus — *Légit.*	1	—	3	3	5	1	69	53	101	93	77	72	41	43	12	9	1	2	—	—	—	—	310	276	586	588
Väljaspool abielu — *Illégit.*	1	—	1	—	—	1	12	13	5	8	8	13	3	4	—	2	—	—	—	—	—	—	30	41	71	76
Kokku — *Total*	2	—	4	3	5	2	81	66	106	101	85	85	44	47	12	11	1	2	—	—	—	—	340	317	657[1]	664[1]
Väljastpoolt elanikke *Habitants du dehors.*	—	—	—	1	1	—	5	10	9	15	10	16	2	9	3	—	—	—	—	—	—	—	30	51	81	—
1936																										
Abielus — *Legit.*	1	2	1	2	3	6	73	77	85	89	77	73	38	33	15	10	2	—	—	—	—	1	295	293	588	—
Väljasp. abielu — *Illégit.*	1	1	2	1	1	—	9	11	10	10	15	5	2	5	2	1	—	—	—	—	—	—	42	34	76	—
Kokku — *Total*	2	3	3	3	4	6	82	88	95	99	92	78	40	38	17	11	2	—	—	—	—	1	337	327	664[1]	—
Väljastpoolt elanikke *Habitants du dehors*	—	1	1	2	1	1	11	9	23	24	8	17	11	4	—	6	—	—	—	—	—	—	55	64	119	—

1) Peale selle veel üks leitud poeglaps. — *Outre cela 1 g. trouvé.*

6. Sündimus vanemate rahvuse järgi.

Natalité d'après la nationalité des parents.

Isa rahvus *Nationalité du père*		Ema rahvus — *Nationalité de la mère.*											
		Eestlane *Estonienne*		Venelane *Russe*		Sakslane *Allemande*		Juut *Juive*		Muud *Autres*		Kokku *Total*	
		p.	t.	g.	f.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.
Eestlane — *Estonien*	1935	280	248	1	—	—	2	—	—	—	1	281	251
	1936	269	259	1	3	—	1	—	—	—	—	270	263
	1937	282	244	3	2	1	—	—	—	1	—	287	246
Venelane — *Russe*	1935	3	1	7	8	—	—	—	—	—	—	10	9
	1936	4	5	2	10	1	—	—	—	—	—	7	15
	1937	2	2	10	12	—	—	—	—	—	—	12	14
Sakslane — *Allemande*	1935	1	—	—	—	3	4	—	—	—	—	4	4
	1936	1	1	—	1	11	7	—	—	—	—	12	9
	1937	—	1	—	—	6	9	—	—	—	—	6	10
Juut — *Juif*	1935	—	—	—	—	—	—	4	5	—	—	4	5
	1936	—	—	—	—	—	—	2	4	—	—	2	4
	1937	—	—	—	—	—	—	5	6	—	—	5	6
Muud — *Autres*	1935	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
	1936	1	—	1	—	—	—	—	—	2	2	4	2
	1937	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Väljaspool abielu — *Illégit.*	1935	31	27	5	4	—	—	—	—	—	1	36	32
	1936	39	31	3	1	—	—	—	—	—	2	42	34
	1937	29	36	1	4	—	1	—	—	—	—	30	41
Kokku — *Total*	1935	315	276	13	13	3	6	4	5	—	2	335	302
	1936	314	296	7	15	12	8	2	4	2	4	337[1])	327
	1937	313	283	14	18	7	10	5	6	1	—	340	317
Väljastpoolt elanikke *Habitants du dehors*	1935	45	34	—	1	—	2	1	—	—	1	46	38
	1936	50	56	3	7	2	—	—	1	—	—	55	64
	1937	28	45	1	3	1	1	—	1	—	1	30	51

[1]) Peale selle veel üks leitud poeglaps. — *Outre cela 1 g. trouvé.*

7. Sündimus vanemate abielu kestuse järgi 1937.

Natalité d'après la durée du mariage.

Sündimuse järjekord *Ordre de naissance*	—1 a.		1—2 a.		3—4 a.		5—9 a.		10—14 a.		15—19 a.		20— a.		Märkimata *Inconnu*		Kokku *Total*		Väljaspool abielu *Illégitimes*		Üldse *Grand total*
	p.	t.	*g.*	*f.*	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	p.	t.	
1	67	58	60	61	19	16	17	9	1	—	—	—	—	—	—	—	164	144	21	29	358
2	4	—	25	23	30	16	31	30	6	8	2	—	—	—	—	1	98	78	5	5	186
3	1	—	3	1	7	6	10	16	5	4	1	1	—	—	—	—	27	28	2	4	61
4	—	—	—	—	2	1	4	7	4	6	—	—	—	—	—	—	10	14	1	1	26
5	—	—	—	1	—	1	3	1	1	2	—	1	1	—	—	—	5	6	1	2	14
6	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	1	2	—	—	3
7	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	1
9	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	2	1	—	—	3
10 ja rohkem . . .	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	1	2	—	—	3
Kokku — *Total*	72	58	88	86	58	40	65	64	21	22	5	5	1	—	—	1	310	276	30	41	657
1936. a.	68	71	72	83	49	49	80	62	11	22	11	5	3	1	1	—	295	293	42	34	664[1])
1935. a.	61	52	80	74	58	49	75	64	20	23	2	6	1	1	2	1	299	270	36	32	637

[1]) Peale selle veel üks leitud poeglaps. — *Outre cela 1 g. trouvé.*

8. Sündimus statistiliste rajoonide järgi Tartus 1936—1937.

Natalité d'après les rayons statistiques.

Rajoonid:	1936			1937		
	p.	t.	k.	p.	t.	k.
1. Meltsiveski	15	14	29	9	12	21
2. Peetri	23	15	38	12	18	30
3. Mäe	23	26	49	24	24	48
4. Narva	34	32	66	32	33	65
5. Pärna	23	16	39	25	34	59
6. Herne	24	23	47	18	15	33
7. Südalinn	13	9	22	12	15	27
8. Aleksandri	20	22	42	30	17	47
9. Karlova-alune	11	5	16	8	6	14
10. Karlova	60	69	129	62	53	115
11. Toome	29	25	54	33	25	58
12. Raudtee-äärne	31	25	56	31	19	50
13. Ropka-Piiskopi	10	8	18	10	8	18
14. Tamme	14	21	35	15	21	36
15. Veeriku	4	4	8	12	5	17
16. Tähtvere	3	9	12	—	4	4
17. Linna adm. piires asuvad talundid ja mõisad	—	4	4	7	8	15
Kokku — *Total*	337	327	664	340	317	657

9. Abiellumus Tartus 1931—1937.

Mariages 1931—1937.

	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Jaanuar	23	27	17	29	24	27	31
Veebruar	31	38	31	25	44	47	35
Märts	29	45	19	30	37	29	39
Aprill	23	33	30	26	41	41	34
Mai	51	51	36	58	23	71	51
Juuni	39	33	45	56	75	70	49
Juuli	32	41	31	44	35	34	43
August	35	33	27	37	58	39	34
September	28	25	30	63	59	41	42
Oktoober	40	39	30	39	37	45	48
November	28	38	35	34	44	37	42
Detsember	88	85	75	98	107	101	93
Kokku — *Total*	447	488	406	539	584	582	541
Väljastpoolt elan.	188	170	176	195	194	259	266
Habit. du dehors							

10. Abiellujad vanuse järgi 1937. aastal.
Contractants mariage d'après leur âge.

Naise vanus aastais *Âge des femmes*		Mehe vanus aastais — *Âge des hommes*																								Kokku *Total*		Üldse *Gr. total*
		18		19		20–24		25–29		30–34		35–39		40–44		45–49		50–54		55–59		60–64		65–69		70–74		75–79				
		a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	
16–17	a. .	—	—	—	—	1	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	5
	b. .	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3
18	a. .	1	—	—	—	4	—	2	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	1	9
	b. .	—	—	—	1	2	1	1	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	6	9
19	a. .	—	—	—	—	6	—	5	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	1	13
	b. .	—	—	—	—	—	3	1	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	7
20–24	a. .	1	—	—	—	63	6	59	10	28	4	8	2	3	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	164	22	186
	b. .	—	—	—	—	8	12	7	25	4	11	3	6	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	55	78
25–29	a. .	—	—	—	—	23	5	64	16	34	5	13	3	2	1	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	139	30	169
	b. .	—	—	—	—	4	5	7	27	6	12	2	13	1	4	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	21	62	83
30–34	a. .	—	—	—	—	4	1	15	4	25	4	10	2	4	1	3	1	3	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	65	15	80
	b. .	—	—	—	—	1	3	2	1	1	9	2	3	—	5	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	23	29
35–39	a. .	—	—	—	—	3	—	6	2	12	—	11	1	8	1	10	1	1	1	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	52	8	60
	b. .	—	—	—	—	—	1	—	3	—	6	2	5	—	—	1	3	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	20	23
40–44	a. .	—	—	—	—	1	—	4	—	2	1	1	—	1	—	5	2	1	—	3	—	1	—	2	—	—	—	—	—	21	3	24
	b. .	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	6
45–49	a. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	7
	b. .	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
50–54	a. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	5	1	6
	b. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	3
55–59	a. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
	b. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
60–64	a. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
	b. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
65–70	a. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
	b. .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku *Total*	a. .	2	—	—	—	105	12	159	33	101	15	45	8	20	3	25	4	12	3	7	1	3	1	2	1	1	—	—	—	482	81	563
	b. .	—	—	—	1	15	27	19	62	11	41	9	29	2	12	2	3	—	5	1	3	—	1	—	1		—	—	—	59	185	244
Üldse – *Gr. total*		2	–	—	1	120	39	178	95	112	56	54	37	22	15	27	7	12	8	8	4	3	2	2	2	1	—	—	—	541	266	807

Märkus — *Remarque:* a = Tartust — *de Tartu;* b = väljastpoolt — *du dehors.*

11. Abiellujad rahvuse järgi.

Contractants mariage d'après leur nationalité.

Mehe rahvus *Hommes*		Naise rahvus — *Femmes*						Väljastpoolt elanikke *Habitants du dehors*	Üldse *Gr. total*
		Eestlane *Estoniennes*	Venelane *Russes*	Sakslane *Allemandes*	Juut *Juives*	Muud *Autres*	Kokku *Total*		
Eestlane — *Estoniens*	1935	517	15	1	1	2	536	183	719
	1936	524	6	4	—	4	538	246	784
	1937	502	10	2	2	2	518	247	765
Venelane — *Russes*	1935	13	15	—	—	1	29	3	32
	1936	12	12	—	1	—	25	5	30
	1937	3	10	—	—	1	14	7	21
Sakslane — *Allemands*	1935	5	1	4	—	1	11	2	13
	1936	4	—	9	—	—	13	4	17
	1937	3	—	2	—	—	5	5	10
Juut — *Juifs*	1935	—	—	—	6	—	6	4	10
	1936	—	—	—	3	—	3	2	5
	1937	—	—	—	1	—	1	2	3
Muud — *Autres*	1935	2	—	—	—	—	2	2	4
	1936	3	—	—	—	—	3	2	5
	1937	1	1	1	—	—	3	5	8
Kokku — *Total*	1935	537	31	5	7	4	584	194	778
	1936	543	18	13	4	4	582	259	841
	1937	509	21	5	3	3	541	266	807

12. Abiellujad perekonnaseisu järgi.

Contractants mariage d'après leur état-civil.

Mehe perekonnaseis *Fiancé*		Naise perekonnaseis — *Fiancée*				Väljastpoolt elanikke *Habitants du dehors*	Üldse *Gr. total*
		Vallaline *Célibataire*	*Lesk Veuve*	Lahutatud *Divorcée*	Kokku *Total*		
Vallaline — *Célibataire*	1935 . .	471	10	27	508	177	685
	1936 . .	455	9	20	484	229	713
	1937 . .	413	12	28	453	237	690
Lesk — *Veuf*	1935 . .	24	3	4	31	12	43
	1936 . .	24	3	7	34	15	49
	1937 . .	17	8	3	28	16	44
Lahutatud — *Divorcé*	1935 . .	36	2	7	45	5	50
	1936 . .	52	3	9	64	15	79
	1937 . .	46	3	11	60	13	73
Kokku — *Total*	1935 . .	531	15	38	584	194	778
	1936 . .	531	15	36	582	259	841
	1937 . .	476	23	42	541	266	807

13. Abielulahutused poolte vanuse järgi.
Âge des divorcés.

Mehe vanus *Âge du mari*	Naise vanus — *Âge de la femme*										Kokku	1936	1935	1934
	19—	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	Märkimata				
1937														
20—24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	3
25—29	—	3	6	1	—	—	—	—	—	—	10	21	13	9
30—34	—	2	7	10	3	1	—	—	—	—	23	15	17	15
35—39	—	—	1	4	2	—	—	1	1	—	9	10	8	10
40—44	—	—	—	2	1	—	1	—	—	—	4	7	5	4
45—49	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2	6	3	3
50—54	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	2
55—59	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	2	1	1	—
60—64	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	2	—
Märkimata	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—
Kokku	—	5	14	17	7	3	2	1	2	1	52	—	—	—
1936	—	8	19	20	12	3	—	2	—	—	—	64	—	—
1935	—	12	20	9	8	1	3	1	—	—	—	—	54	
1934	1	9	14	10	7	2	2	1	—	—	—	—	—	46

14. Tartus registreeritud abielulahutused.
Divorces.

Abielus olnud lapsi *Nombre des enfants*	Abielu kestus aastates — *Durée du mariage*													Kokku *Total*
	—1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10—14	15—19	20—24	Märkimata	
1936															
0	2	6	5	3	3	2	2	4	1	4	2	1	—	—	35
1	1	—	—	2	—	2	2	1	6	1	3	—	1	1	20
2	—	—	—	1	1	1	1	1	—	—	2	1	—	—	8
3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Märkimata	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	3	6	5	6	4	5	5	6	7	5	7	3	1	1	64
1937															
0	1	1	4	5	3	4	3	—	4	1	3	1	—	—	30
1	—	1	1	1	3	1	2	2	1	—	2	1	—	—	15
2	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	3	—	1	—	6
Märkimata	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Kokku	1	2	5	6	6	5	5	3	6	1	8	3	1	—	52

15. Suremus Tartus 1937. aastal.

Mortalité d'après l'état-civil en 1937.

	Vallaline *Célibataires*		Abielus *Mariés*		Lesk *Veufs*		Lahutatud *Divorcés*		Märkimata *Inconnu*		Kokku *Total*		
	m.	n.	*h.*	*f.*	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	Üldse
Vanus aastates: — *Âge:*													
0 – 1	39	23	—	—	—	—	—	—	—	—	39	23	62
1 – 4	12	9	—	—	—	—	—	—	—	—	12	9	21
5 – 9	4	8	—	—	—	—	—	—	—	—	4	8	12
10—14	3	4	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	7
15—19	5	4	—	2	—	—	—	—	—	—	5	6	11
20—24	11	4	—	2	—	—	—	—	—	—	11	6	17
25—29	8	6	3	5	1	—	—	—	—	—	12	11	23
30—34	8	4	6	7	—	—	—	—	—	—	14	11	25
35—39	8	2	6	7	—	—	—	—	—	—	14	9	23
40—44	4	5	12	5	1	—	—	—	1	1	18	11	29
45—49	4	1	22	7	—	—	1	1	—	—	27	9	36
50—54	4	4	24	5	—	5	—	1	—	2	28	17	45
55—59	5	5	27	6	3	10	—	1	2	1	37	23	60
60 - 69	6	12	59	15	10	33	—	—	3	2	78	62	140
70—79	11	27	52	26	19	87	1	—	8	6	91	146	237
80 ja üle	1	19	14	3	16	54	—	—	3	1	34	77	111
Rahvus — *Nationalité:*													
Eestlased — *Estoniens*	113	105	196	78	40	169	2	2	15	13	366	367	733
Sakslased — *Allemands*	8	20	12	3	3	14	—	1	2	—	25	38	63
Venelased — *Russes*	10	6	11	4	2	5	—	—	—	—	23	15	38
Juudid — *Juifs*	1	1	4	5	3	—	—	—	—	—	8	6	14
Muud — *Autres*	1	4	2	—	2	1	—	—	—	—	5	5	10
Teadmata — *Inconnu*	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Kokku — *Total*	133	137	225	90	50	189	2	3	17	13	427	432	859
Väljastpoolt elanikke *Habitants du dehors*	16	9	24	9	1	7	—	1	3	1	44	27	71
Üldse — *Grand total*	149	146	249	99	51	196	2	4	20	14	471	459	930

16. Suremus Tartus 1937. aastal.

Mortalité d'après l'âge, sexe et mois en 1937.

	0—1 a.		1—4 a.		5—9 a.		10—14 a.		15—19 a.		20—24 a.		25—29 a.		30—34 a.		35—39 a.		40—44 a.		45—49 a.		50—54 a.		55—59 a.		60—69 a.		70—79 a.		80 ja üle		Kokku *Total*		Üldse *Grand total*
	m.	n	*h.*	*f.*	m.	n.	m	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n	m.	n	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	
Jaanuar	6	4	—	1	1	2	—	—	1	—	2	—	1	1	1	—	1	1	—	—	2	—	2	—	1	1	7	6	8	13	2	3	35	32	67
Veebruar	1	1	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	2	3	1	1	2	2	2	3	6	1	7	14	1	8	24	37	61
Märts	2	2	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	3	1	3	—	5	—	5	2	6	8	6	9	2	11	34	36	70
Aprill	5	1	3	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	2	1	2	1	2	1	3	4	4	4	9	4	11	13	2	6	44	38	82
Mai	5	2	1	1	1	—	1	—	1	2	2	—	2	1	4	1	1	1	2	1	3	—	3	6	5	2	7	4	4	7	6	6	48	34	82
Juuni	5	1	—	—	1	—	—	1	1	—	1	—	1	—	3	2	1	1	—	1	1	2	2	—	3	3	5	4	10	13	1	3	35	28	63
Juuli	—	4	2	1	1	1	—	—	1	—	2	3	5	2	2	3	3	1	1	—	6	—	2	—	1	1	7	9	1	8	2	7	36	42	78
August	2	3	—	—	—	—	2	1	1	—	1	2	2	1	—	—	1	—	—	2	5	1	1	1	1	—	3	7	7	13	—	9	26	41	67
September	7	1	1	—	—	1	—	1	—	—	1	—	1	1	—	2	1	—	4	1	—	2	1	-	2	1	8	3	9	9	3	6	38	28	66
Oktoober	—	1	—	3	—	1	—	—	—	1	-	—	—	—	1	1	1	1	1	—	2	—	2	3	2	2	5	8	8	16	5	6	27	43	70
November	2	2	1	1	—	—	—	—	—	1	2	1	—	1	1	1	1	—	—	1	1	2	2	—	9	3	4	5	6	12	3	2	32	32	64
Detsember	4	1	1	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	1	2	1	3		1	—	3	1	2	1	11	3	14	19	7	10	48	41	89
Kokku — *Total*	39	23	12	9	4	8	3	4	5	6	11	6	12	11	14	11	14	9	18	11	27	9	28	17	37	23	78	62	91	146	34	77	427	432	859
Tartus surnud väljastpoolt elanikke *Habitants du dehors*	2	1	—	2	1	1	2	1	—	—	3	1	4	3	1	1	6	1	3	2	4	—	4	3	1	3	7	2	6	6	—	—	44	27	71

17. Suremus statistiliste rajoonide järgi Tartus 1937. aastal.

Mortalité d'après l'âge, sexe et rayons statistiques.

Statistilised rajoonid *Rayons statistiques*	Vanus aastais — *Âge*																						Kokku *Total*		
	kuni 1		1–4		5–9		10–19		20–29		30–39		40–49		50–59		60–69		70–79		80 ja üle				
	m.	n.	*h.*	*f.*	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	Üldse
1. Meltsiveski	1	—	1	1	1	—	—	1	2	—	2	—	—	—	1	1	—	2	2	3	2	2	12	10	22
2 Peetri	2	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—	1	2	—	6	3	1	1	5	9	1	5	18	21	39
neist: vanadekodus [1])	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	3	1	—	7	4	10	14
3. Mäe	1	3	—	—	—	1	2	—	2	—	5	1	3	—	4	2	2	3	6	7	1	4	26	21	47
4. Narva	6	2	1	1	2	—	—	1	2	5	2	—	2	3	9	2	8	6	6	20	4	4	42	44	86
5. Pärna	2	3	3	-	—	—	1	2	1	1	5	3	1	2	2	1	2	3	3	6	2	2	22	23	45
neist: vanadekodus[1])	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	5	3	5	4	9	6	9	32	7	22	36	69	105
6. Herne	3	—	1	—	—	2	1	—	1	1	1	1	4	1	1	3	5	4	5	6	1	2	23	20	43
7. Südalinn	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	2	3	4	2	3	3	7	5	—	—	17	17	34
8. Aleksandri	—	1	1	1	—	—	2	—	4	2	—	4	7	2	4	3	4	5	11	10	4	6	37	34	71
9. Karlova-alune	2	—	1	2	—	—	—	—	—	1	—	1	1	—	3	1	2	1	4	1	1	—	14	7	21
10. Karlova	1	3	1	1	1	3	1	2	4	1	3	4	6	2	7	6	15	9	10	22	5	5	54	58	112
11. Toome	2	3	—	1	—	1	—	—	1	—	3	—	4	1	8	1	11	11	11	10	2	8	42	36	78
neist: rinnalaste- ja emadekodus [2])	13	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	5	18
12. Raudtee-äärne	3	2	—	—	—	—	—	3	2	2	2	—	5	2	2	5	5	1	6	6	2	3	27	24	51
13. Ropka-Piiskopi	—	—	2	—	—	—	1	—	1	—	1	—	1	1	2	1	2	2	1	—	—	2	11	6	17
14. Tamme	1	—	1	1	—	-	—	—	1	1	2	1	1	—	3	2	2	2	2	7	1	2	14	16	30
15. Veeriku	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1	4	2	6
16. Tähtvere	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	1	3
17. Linna admin piires asuvad talundid ja mõisad	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	3	—	—	—	1	2	8	3	11
Märkimata — *Inconnu*	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2	—	1	—	—	1	5	6
Kokku — *Total*	39	23	12	9	4	8	8	10	23	17	28	20	45	20	65	40	78	62	91	146	34	77	427	432	859

1) *Dont dans asiles de vieillards.* — 2) *Dont dans asile d'enfants.*

18. Rinnalaste suremus Tartus 1935—1937.

Mortalité des nourissons d'après l'âge et sexe.

Elatud kuud *Mois vécus*	1937							1936		1935	
	Abielus sündinuid *Légitimes*		Väljaspool abielu *Illégitimes*		Kokku *Total*			Abielus sünd. *Légitimes*	Väljasp. abielu *Illégitimes*	Abielus sünd. *Légitimes*	Väljasp. abielu *Illégitimes*
	p.	t.	*g.*	*f.*	p.	t.	üldse				
0—1	8	5	1	2	9	7	16	12	3	13	7
1—2	1	3	2	1	3	4	7	7	2	6	1
2—3	4	1	1	1	5	2	7	2	—	6	2
3—4	3	—	5	1	8	1	9	7	2	3	—
4—5	2	3	1	1	3	4	7	4	2	1	2
5—6	1	1	—	—	1	1	2	4	4	2	1
6—7	—	—	3	1	3	1	4	2	1	2	1
7—8	—	—	—	1	—	1	1	2	—	1	1
8—9	2	—	1	1	3	1	4	3	1	1	1
9—10	2	1	—	—	2	1	3	—	—	—	—
10—11	2	—	—	—	2	—	2	2	3	—	1
11—12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Kokku — *Total*	25	14	14	9	39	23	62	45	18	36	17
Väljastpoolt elanikke *Habitants du dehors*	2	1	—	—	2	1	3	9	—	—	—

19. Surnult sündinud 1928—1937.

Mort-nés.

	Tartust *de Tartu*			Väljastp. elan. *Habit. du dehors.*			Kokku *Gr. total*		
	p.	t.	kokku	g.	f.	*total*	p.	t.	üldse
1928	3	6	9	3	—	3	6	6	12
1929	5	4	9	2	1	3	7	5	12
1930	6	2	8	3	2	5	9	4	13
1931	5	—	5	4	1	5	9	1	10
1932	8	5	13	4	3	7	12	8	20
1933	4	2	6	—	—	—	4	2	6
1934	6	2	8	—	—	—	6	2	8
1935	6	5	11	—	2	2	6	7	13
1936	5	3	8	—	2	2	5	5	10
1937	2	7	9	1	—	1	3	7	10

20. Elamud ja korterid Tartus.
Maisons d'habitation et logements à Tartu.

	1. I 1936	1. I 1937	1. I 1938	1. I 1939
Elamuid	4 879	4 924	4 986	5 053
Nombre de maisons d'habitation				
Kortereid	19 224	19 379	19 596	19 806
Nombre de logements				
Neist: — *Dont:*				
1-toalisi — *à 1 chambres*	7 616	7 627	7 660	7 686
2- „ „ 2 „	3 922	3 987	4 037	4 092
3- „ „ 3 „	2 871	2 899	2 957	3 014
4- „ „ 4 „	1 714	1 736	1 778	1 819
5- „ „ 5 „	1 009	1 029	1 055	1 074
6- ja enam toalisi	1 192	1 201	1 209	1 221
à 6 et plus de chambres				
märkimata [1]) — *non indiqué*	900	900	900	900
Tubade arv [2])	44 186	44 653	45 306	45 951
Nombre de chambres				

21. Uute elumajade ja korterite ehitus Tartus.
Bâtiment de maisons d'habitation et de logements à Tartu.

	1935	1936	1937	1938
Ehitatud: — *Bâtiment:*				
Elumaju	70	61	62	70
de maisons d'habit.				
Kortereid	211	202	218	220
de logements				
Tube	601	586	654	669
de chambres				
Elumajad kordade järgi — *Maisons d'habit. d'après le nombre des étages:*				
1 kordseid	18	18	7	11
1½ „	23	13	14	16
2 „	27	25	39	36
2½ „	2	1	—	1
3 „	—	3	1	5
4 ja enam kordsed	—	1	1	1
Tubade arv korteris — *Nombre de chambres dans le logement:*				
1 tuba	34	29	34	27
2 „	55	72	50	60
3 „	66	36	58	60
4 „	31	29	42	42
5 „	18	27	26	19
6 ja enam tuba	7	9	8	12

1) Siin on näidatud: tühjade elamute 59 korterit, 772 tühja korterit elanikega majades ja 69 ühiselukohtadega korterit.

2) Siit puuduvad 621 ühiselukohtade tuba ja tühjade korterite toad.

22. Tartu elamud kordade arvu ja seinte ehitusmaterjali järgi.

Maisons d'habitation de Tartu selon le nombre des étages et la matériel de construction.

Majad kordade arvu järgi [1]): *Maisons selon les étages:*	1. I 1936	1. I 1937	1. I 1938	1. I 1939
1 kordsed — *à 1 étage*	1 433	1 451	1 458	1 469
1½ „	1 084	1 097	1 111	1 127
2 „	1 763	1 788	1 827	1 863
2½ „	376	377	377	378
3 „	164	167	168	173
3½ „	41	41	41	41
4 „	24	25	26	27
4½ „	2	2	2	2
5 ja enam kordsed *à 5 étages et plus*	3	3	3	3
Kokku — *Total*	4 890	4 951	5 013	5 083
Majad seinte materjali järgi: *Matériel de construction:*				
Puu — *Bois*	3 772	3 803	3 852	3 902
Tulekindel — *Non inflammable*	701	712	724	738
Sega — *Mat. mixte*	400	403	404	407
Teadmata — *Inconnu*	6	6	6	6
Kokku — *Total*	4 879	4 924	4 986	5 053

23. Elamute, korterite ja tubade liikumine.

Maisons d'habitation, logements et chambres.

Üldarv 1. I — *Nombre au 1. I:*	1936	1937	1938
Elamuid	4 879	4 924	4 986
Kortereid	19 224	19 379	19 596
Tube	44 186	44 653	45 306
Juurde ehitatud — *Bâties:*			
Maisons d'habitation	61	62	70
Logements	202	218	220
Chambres	586	654	669
Hävinenud — *Détruites*			
Elamuid	16	—	3
Kortereid	47	1	10
Tube	119	1	24

[1]) Andmete puudusel kordade kohta pole tabelis lahutatud hävinenud maju, mida oli 1934. aastal — 1, 1935. aastal — 10, 1936. aastal — 16, 1938. aastal — 3. — *A cause du manque de données concernant les étages, on n'a pas sépare dans ce tableau les maisons détruites, dont il y avait en 1934 — 1, en 1935 — 10, en 1936 — 16, en 1938 — 3.*

24. Tartu sadama tegevus.
Navigation du port de Tartu.

Sissetulnud — *Entrées:*	1934	1935	1936	1937
Reisijatelaevad	957	1 067	875	861
Bateaux de voyageurs				
maht rgt. br. — *Tonnage br.*	49 670	52 970	43 157	41 836
maht rgt. net. — *Tonnage net.*	27 868	29 437	23 344	22 903
veetud kaup — *March. transp. (tonnes)*	671	907	906	1 097
reisijate arv — *Nombre de voyageurs*	35 497	39 680	29 941	27 697
Vedurlaevad	241	168	148	208
Bateaux remorqueurs				
maht rgt. br.	4 540	3 155	2 916	4 276
maht rgt. net.	1 449	788	849	1 238
veetud kaup tonnides	9 365	4 085	1 477	12 000
Kaubaveo mootorlaevad	27	12	1	24
Bateaux à moteur marchands				
maht rgt. br.	667	168	19	887
maht rgt. net.	540	98	9	699
veetud kaup tonnides	670	122	—	745
Lodjad ja praamid	1 156	747	862	739
Bateaux et chalands				
maht rgt. br.	40 524	27 950	29 133	27 949
maht rgt. net.	33 665	23 214	23 923	23 415
veetud kaup tonnides	32 339	30 367	35 131	31 189
Väljaläinud — *Sorties:*				
Reisijatelaevad	957	1 067	875	862
Bateaux de voyageurs				
maht rgt. br.	49 670	52 970	43 157	41 885
maht rgt. net.	27 868	29 437	23 344	22 928
veetud kaup tonnides	488	952	857	898
reisijate arv	36 292	40 161	31 020	28 112
Vedurlaevad	241	168	149	208
Bateaux remorqueurs				
maht rgt. br.	4 540	3 155	2 924	4 276
maht rgt. net.	1 449	788	850	1 238
veetud kaup tonnides	—	2	—	—
Kaubaveo mootorlaevad	27	12	3	25
Bateaux à moteur marchands				
maht rgt. br.	667	168	48	905
maht rgt. net.	540	98	25	708
veetud kaup tonnides	18	—	18	—
Lodjad ja praamid	1 160	744	863	736
Bateaux et chalands				
maht rgt. br.	40 490	27 898	29 119	27 842
maht rgt. net.	33 621	23 093	23 920	23 378
veetud kaup tonnides	240	53	542	110

„Eesti Statistika" andmed.

25. Tartu Üldhaigekassa koosseis 1935—1937.
Caisse-Maladie.

	1935	1936	1937
Ettevõtted: — *Entreprises:*			
aasta algul — 1. I	917	996	1 167
tuli juurde — *entres*	204	274	458
lahkus — *sortis*	125	103	198
aasta lõpul — 31. XII	996	1 167	1 427
Kindlustatute arv: — *Nombre des assurés:*			
aasta algul	4 735	5 721	6 806
tuli juurde	9 268	13 646	16 728
lahkus	8 282	12 561	16 638
aasta lõpul	5 721	6 806	6 896
Abiõiguslikke perekonnaliikmeid: — *Membres de famille:*			
aasta algul	3 570	3 782	4 349
tuli juurde	6 375	7 944	8 746
lahkus	6 163	7 377	8 654
aasta lõpul	3 782	4 349	4 441

26. Üldhaigekassa kaudu antud arstiabi 1935—1937.
Secours médicaux la Caisse-Maladie 1935—1937.

	1935	1936	1937
Sünnitused haiglates: — *Accouchements dans cliniques:*	147	146	209
Ravipäevi — *Jours*	1 427	1 311	1 854
Haiglates ravitud: — *Traitem. dans cliniques:*			
Isikuid — *Personnes*	920	1 231	1 427
Ravipäevi — *Jours*	14 958	18 518	22 790
Sanatooriumides: — *Dans sanatoriums:*			
Isikuid — *Personnes*	11	7	12
Ravipäevi — *Jours*	815	363	575
Suvekoloniides: — *Dans Colon. d'été:*			
Isikuid — *Personnes*	178	176	247
Ravipäevi — *Jours*	2 750	2 607	3 701
Kokku: — *Total:*			
Isikuid — *Personnes*	1 256	1 560	1 895
Ravipäevi — *Jours*	19 950	22 799	28 920
Visiitide arv: — *Nombre des visites:*			
arsti juures — *chez le médecin*	39 382	51 791	66 015
haigete juures kodus — *chez le malade à domicile*	3 638	4 257	3 767
ambulatooriumis — *ambulatoire*	5 673	5 233	7 657
Keemilis-bakterioloogilised analüüsid: — *Analyses chim. bactériologiques*	2 895	4 392	5 423
Röntgeni analüüsid: — *Analyses Röntgenolog.:*			
läbivalgustused — *radiographié*	551	756	771
pildistused — *photographié*	122	215	419

	1935	1936	1937
Väljamakstud retseptide arv — *Nombre des ordonnances*	41 159	45 409	69 392
Väljatõmmatud hammaste arv — *Nombre des dents arrachées*	1 432	1 763	2 823
Plombeeritud hammaste arv — *Nombre des dents plombées*	4 273	4 582	7 035

27. **Posti-telegraafi-telefoni-raadio liikumine Tartus.**

Trafic postal, télégraphique, téléphonique et radioélectrique à Tartu.

Kirja-postisaadetised ja ajalehed — *Correspondances et journaux:*	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
lihtsaadetised — *envois ordin*	4 435 488	4 707 962	4 644 186	5 126 108
ajalehed ja ajakirjad — *journaux et périodiques*	2 253 251	2 117 577	1 683 167	1 844 397
tähtsaadetised — *envois recomm.*	121 274	136 860	136 706	141 901
kokku — *total*	6 810 013	6 962 399	6 464 059	7 112 406
Raha- ja väärtsaadetised — *Envois-valeurs:*				
rahakaardid — *mandats*	46 127	48 356	49 711	51 902
summa kr. — *montant (kr.)*	1 424 074	1 564 999	1 752 894	1 903 092
posti j. a. sissemaksukaardid — *Comptes-cour. post*	12 115	15 205	16 545	21 123
summa kr. — *montant (kr.)*	2 468 532	2 159 746	2 677 489	3 613 166
väärtkirjad — *lettres avec valeur déclarée*	10 383	10 981	9 436	10 305
summa kr. — *montant (kr.)*	2 056 623	2 749 057	3 062 169	3 728 023
kokku — *total*	68 625	74 542	75 692	83 330
summa kr. — *montant (kr.)*	5 949 229	6 473 802	7 492 552	9 244 281
Pakid — *Colis postaux*	13 340	13 713	14 399	15 451
summa kr. — *montant (kr.)*	135 442	167 719	123 412	157 721
Telefonikõned — *Convers. téléph.:*				
kohalikud — *locales*	2 093 788	2 378 219	2 555 567	2 877 465
kaugekõned — *interurbaines*	193 722	258 015	303 702	350 985
Telegrammid — *télégrammes*	16 962	18 765	19 636	21 326
Telefoni-abonente 31. detsembril — *Abonnés au téléph.*	1 596	1 660	1 847	2 033
Raadio-abonente — *Abonnés de la radiodiffusion*	2 351	3 480	4 543	5 427

„Eesti Statistika" andmed.

28. **Tartu raudteejaama tegevus.**

Activité de la gare des chemins de fer de Tartu.

	1935/36	1936/37	1937/38
Müüdud piletite arv — *Nombre des billets vendus*	357 032	405 362	435 517
Vastuvõetud ja väljaantud kaubasaadetiste arv — *Nombre d'envois expédiés et arrivés*	135 772	139 480	157 936
Vastuvõetud ja väljaantud pagasisaadetiste arv — *Nombre de bagages expédiés et arrivés*	83 193	98 123	105 699

„Eesti Statistika" andmed.

29. Liiklemisvahendid.
Moyens de circulation.

	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Sõiduautod — *Autos*	172	193	168	204	228	255
neist — *dont:*						
isikl. tarv. — *autos privées*	68	92	92	119	130	148
üürimiseks — *autotaxis*	104	101	76	85	98	107
Veoautod — *Camions automobiles*	79	77	83	89	136	172
Autobused — *Autobus*	13	16	16	19	19	20
Sanitaarautod — *Autos sanit.*	3	3	3	3	2	1
Mootorrattad — *Motocycles*	70	88	93	86	115	187
Jalgrattad — *Bicycles*	2 206	2 054	1 926	1 973	2 332	2 941
Erahobused — *Chevaux appart. à partic.*	765	739	583	684	679	654
Sõiduvoorimehed — *Fiacres*	136	118	123	104	108	73
Veovoorimehed — *Transports*	232	238	193	202	198	222

30. Tartus ilmunud raamatud ja brošüürid.
Livres et brochures parus à Tartu.

	Raamatud — *livres*			Brošüürid — *Brochures*		
	1934	1935	1936	1934	1935	1936
0. Üldteosed — *Oeuvres générales*	29	34	57	19	28	29
1. Mõtteteadus — *Philosophie*	3	5	4	2	3	3
2. Usuteadus — *Théologie*	7	10	10	10	10	5
3. Ühiskonnateadused — *Sciences sociales*	53	39	58	37	47	47
Sellest: — *Dont:*						
Statistika — *Statistique*	3	1	—	—	2	1
Rahvatulundus — *Economique*	7	7	8	9	12	10
Õigus — *Droit*	12	9	18	1	6	6
Kasvatus ja haridus — *Education et instruction*	18	13	17	11	14	14
4. Keeleteadus — *Philologie*	23	35	47	9	18	9
5. Puhtteadused — *Sciences pures*	31	42	34	11	38	48
Sellest: — *Dont:*						
Matemaatika — *Mathématique*	5	18	15	1	30	39
6. Rakendusteadused — *Sciences pratiques*	44	57	41	28	18	31
Sellest: — *Dont:*						
Arstiteadus — *Médecine*	13	21	15	8	9	12
Tehnika — *Technique*	3	1	2	1	—	1
Maatulundus — *Agriculture*	22	30	21	13	7	17
7. Kunst — *Beaux-arts*	17	15	16	11	12	6
8. Kirjandus. Ilukirjandus — *Litterature. Belles lettres*	120	181	161	8	5	9
Sellest: *Prosa*	91	118	112	4	2	8
9. Ajalugu. Maateadus — *Histoire. Geographie*	31	47	46	16	17	19
Sellest: Ajalugu — *Dont: Histoire*	25	37	31	14	16	11
Maateadus — *Géographie*	6	10	15	2	1	8
Kokku — *Total*	358	465	474	151	196	206

„Eesti Statistika“ andmed.

31. Riigivolikogu valimised 24. ja 25. veebruaril 1938.

Élections au Parlament.

	Valimisringkonna ja jaoskonna number — *Bureaux de vote.*								Kokku *Total*
	43		44		45		46		
	1	2	1	2	1	2	1	2	
Hääleõiguslike arv — *Nombre des inscrits*	5 285	4 710	4 653	5 361	5 871	3 852	4 722	5 680	40 134
Hääletusest osavõtnute arv — *N. des participants*	3 947	3 375	3 458	3 927	4 618	3 115	3 301	4 007	29 748
Hääletusest osavõtnute %	74,68	71,65	74,32	73,25	78,65	80,87	69,90	70,54	74,12
Maksvuseta häälte arv — *N. des votes non valabl.*	34	34	36	59	52	28	54	47	344
Maksvuseta häälte %	0,86	1,00	1,04	1,50	1,12	0,89	1,63	1,17	1,15
Hääli said: — *Répartit. des votes valables:*									
Leis, Feliks	936	970	—	—	—	—	—	—	1 906
Siil, Voldemar	1 313	835	—	—	—	—	—	—	2 148
Treial, Hugo-August	336	286	—	—	—	—	—	—	622
Vain, Jaan	1 328	1 250	—	—	—	—	—	—	2 578
Karlson, Karl-Ferdinand	—	—	705	689	—	—	—	—	1 394
Piip, Ants	—	—	2 717	3 179	—	—	—	—	5 896
Tõnisson, Aleksander	—	—	—	—	1 061	552	—	—	1 613
Tõnisson, Jaan	—	—	—	—	3 505	2 535	—	—	6 040
Ainson, Hans	—	—	—	—	—	—	1 032	924	1 956
Jalak, Kristjan-Eduard	—	—	—	—	—	—	879	1 224	2 103
Koplus, Oskar	—	—	—	—	—	—	735	1 273	2 008
Mäelo, Helmi	—	—	—	—	—	—	601	539	1 140

32. Toidu- ja tarbeainete keskmised turuhinnad Tartus.
Prix des objets de consommation à Tartu.

	Jaanuar	Veebruar	Märts	Aprill	Mai	Juuni	Juuli	August	September	Oktoober	November	Detsember	Aasta keskmine
RUKIS — *Seigle:*													
1936 kg	11,5	11,8	12,3	12,5	12,5	12,2	11,5	12,3	13,1	13	13,2	13,5	12,5
1937 „	13,8	14,1	14,5	14,5	14,6	15,4	15,5	15,4	15,3	15	15,2	15,1	14,9
1938 „	15,6	16	16,3	17	17	17,3	17	16,4	15	15	15	15	16,0
RUKKIJAHU — *Farine de seigle:*													
1936 kg	12,5	12,8	13,3	13,5	13,5	13,2	12,9	13,3	14,2	14,2	14,5	14,5	13,5
1937 „	14,8	15,1	15,5	15,5	15,7	16,4	16,6	16,5	15,8	16,2	16,5	16,5	15,9
1938 „	16,8	17	17,7	19	19	19	19	18,6	17	17	16,7	16,2	17,7
RUKKIPÜÜL — *Farine de seigle blutée:*													
1936 kg	19	19,6	20,2	21	21	20,6	20	21,1	22,2	22	21	21	20,7
1937 „	21,6	22	22	22	22,6	24	24	24	24	23,3	23	23	23,0
1938 „	23	23	24,2	26	26	26	26	25,5	25	25	25	25	25,0
NISU — *Froment:*													
1936 kg	18,5	21	21,2	22	21,6	21,9	22,6	21	21,7	22,3	23	24,7	21,8
1937 „	25	24,6	24	24,5	24	24	23,9	22,6	22	21,8	22	22	23,4
1938 „	22	22	22	23	23	23	23	22,4	21	21	21	21	22,0
NISUJAHU, SEPIKU — *Farine de froment:*													
1936 kg	22	23,3	27,2	28	26,6	26,4	28	28	28	28,1	28,1	28	26,8
1937 „	28	28	28	28	28	28	28	28	28	27,6	28,7	29	28,1
1938 „	29	29	29	29	29	29	29	29,5	30	30	30	30	29,4
NISUPÜÜL (KODUMAA) — *Farine de froment blutée (d'Estonie):*													
1936 kg	33,1	35	35,6	37,2	35	35	37,7	36,4	38	40	40	40	36,9
1937 „	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40
1938 „	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40
ODER — *Orge:*													
1936 kg	12	12	12,2	13	13	13	13	13	13,2	14,1	15,3	15	13,2
1937 „	15	15,2	15,5	15,6	16	15,8	16	16	15,5	15,5	15,6	16,4	15,7
1938 „	17	17	17	17,1	18	18	18	18	16,6	15,5	15,5	15,5	16,9
ODRAJAHU, INIMTOIDUKS — *Farine d'orge:*													
1936 kg	19	19,2	21,8	23	23	22,6	22	22	22	24,5	27	27,4	22,8
1937 „	28	28	28	28	28	27,2	28	28	27	26,6	27	27	27,6
1938 „	27	27	27	27,1	28	28	28	28	27,3	27	27	28	27,4
ODRATANGUD — *Gruau d'orge:*													
1936 kg	23	23	23,4	25	25	24,5	25	24,2	23,5	25,6	26	26,4	24,6
1937 „	26	26	26	26	27	26,8	27,5	27,6	27	27	27	27	26,7
1938 „	27	27	27	27,1	28	28	28	28	28	28	28	27	27,6
KAER — *Avoine:*													
1936 kg	8,5	9,3	10,8	11,3	11,4	12,4	12,1	11,8	11,9	11,9	12,3	12,5	11,4
1937 „	12,9	13,5	14,9	15,1	15,2	14,7	14,9	13,7	11,2	11,2	12,1	12,6	13,5
1938 „	13,4	14,3	14,9	15	15	15,3	16,8	16	11,2	10,5	10,7	10,1	13,6
HERNED — *Pois:*													
1936 kg	24	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	24,9
1937 „	25	25	25	25	26,3	29,3	30	30	30	30	30	30	28,0
1938 „	30	30	30	30	30	35	35	30	30	35	30	25	30,8
SEALIHA, SEAVIISI — *Viande de porc:*													
1936 kg	44	47,3	50,8	57	62,6	69	67,4	68,5	79,9	78,5	73,1	71,6	64,1
1937 „	72,8	74,8	78,2	80,4	79,5	76,8	81,3	86	83,3	77,8	76,8	74,3	78,5
1938 „	73,1	75,2	78,5	78,9	78,8	78,4	79,4	82,1	79,8	74,5	69	67,4	76,3

SEALIHA, KEEDU — *Viande de porc II s.:* (Järg — *Suite)*

1936	kg	49,7	53	55,4	60	68,7	76	75,2	75	83,7	83,2	78,7	79,5	69,8
1937	„	80	80,5	86,8	88,3	82,1	85	86,3	90,9	88,3	82,3	80,4	80	84,2
1938	„	80,6	80	80	81,5	80	80,3	80	86,5	86,2	85	80	75	81,3

SEALIHA, PRAE — *Rôti de porc:*

1936	kg	55	57	60,5	67,6	78,1	82,5	80,8	85	92,3	92,3	89,8	85	77,2
1937	„	87,9	89,3	91,6	96,3	92,1	94,3	95,8	104,8	100	100	102,3	99	96,1
1938	„	96,6	90	90	90	95,6	100	96,5	100	104,5	100	100	85,3	95,7

SEAPEKK — *Lard:*

1936	kg	59,5	63	66,8	74,2	90	93,3	94,7	95	113	115,6	115	103	90,3
1937	„	97,7	99,6	105,7	110,3	110	110	112,6	120	115	120	119	114,4	111,2
1938	„	112	111,6	115	115	112,3	117,5	115	115	115	115	115	110,3	114,1

SULATAMATA SEARASV — *Graisse de porc, crue:*

1936	kg	72,4	70	70	78,4	104	106	99	98	131,7	133,2	136,7	114,7	101,2
1937	„	104,5	106,8	108,2	110,3	113,9	115	115	121,8	120	125	124	119,4	115,3
1938	„	115	112,5	115	115	116,2	120	120	120	120	120	120	110,3	117,0

SULATATUD SEARASV — *Saindoux:*

1936	kg	103,2	110	110	115,7	141	150	149	150	155,3	156,8	158,3	146	137,1
1937	„	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150,0
1938	„	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150,0

LOOMALIHA, I VEERAND — *Viande de boeuf (quartier de levant):*

1936	kg	30	30	30	30	36,8	44,2	46,1	45	42,7	35	32	35	36,4
1937	„	36,9	40,5	45	40	39,9	39	39,4	40	42,5	36	36,2	41	39,7
1938	„	44	42,5	45,8	45,7	50	50	45	45	45	45	45	45	45,7

LOOMALIHA, II VEERAND — *Viande de boeuf (quartier de derrière):*

1936	kg	35	35	35	36,3	43,1	50,8	66	65	63	60	57,3	47,2	49,5
1937	„	46,9	50,5	55	51,5	50,8	53	60	60	60	57,4	51	55,3	54,3
1938	„	60	60	61,6	60,8	65,5	70	70	70	70	65	65	65	65,2

VASIKALIHA, I VEERAND — *Viande de veau:*

1936	kg	30,5	29	30	30	30,2	36	32,3	41,7	53,2	48,2	35,3	38,3	36,2
1937	„	42,4	40,4	40,9	33	32,1	28	38,2	45,2	50,5	42	41,2	47,7	40,1
1938	„	39,8	40	35	38,3	38,2	41,8	40	44	53	58,8	50	53,3	44,3

VASIKALIHA, II VEERAND — *Viande de veau:*

1936	kg	35,5	35	35	38,4	36,6	41,2	37,6	52,2	59,7	53,2	45	48,5	43,2
1937	„	52,4	50,4	49,3	43,8	44,4	47,3	48,2	58	63,7	52,3	51,5	57,9	51,6
1938	„	58	50	44,4	49,8	50,3	54,6	50	50	63,6	70	60,7	68,3	55,8

LAMBALIHA, I VEERAND — *Viande de mouton:*

1936	kg	36,1	42,6	47,8	50,3	56,5	53,5	51,9	52,5	50	48,7	50,5	45	48,8
1937	„	54	60	60	60	59,7	54,7	55,3	51,5	52,5	46,2	46	50,2	54,2
1938	„	59,3	61,8	64,2	66	65,3	62,5	60	60	55,8	50,8	47,6	54,5	59,0

LAMBALIHA, II VEERAND — *Viande de mouton:*

1936	kg	41,6	50	55,2	58,3	62,6	63,2	60,8	62,7	56,5	53,7	55,5	53,5	56,1
1937	„	62,1	65	65	65	64,7	59,7	64,2	62,1	65,3	55	56,2	58,5	61,9
1938	„	64,6	70,2	74,2	78,6	76,5	70,5	67,5	66,5	65,3	65	60	63	68,5

SIBULAD — *Oignons:*

1936	kg	6,3	13,2	23,3	24,8	45,6	70	19,2	14	16,9	27	39,6	35	27,9
1937	„	35	35	35	34,7	55	100	59,6	—	—	32,9	30	26,3	44,4
1938	„	25	34,6	46,5	45	71,5	80	77	30	25	25	25	25	42,5

HAPUKAPSAD — *Choucroute:*

1936	kg	10,2	14,7	17,3	15,1	16,5	17	17,1	14	13,8	13,8	13,2	12,2	14,6
1937	„	14	17,3	20,2	20,4	17,6	19,7	—	11,9	10	7,9	7,9	8	14,1
1938	l	8,7	8,5	8	8	11,2	—	—	11,6	10	9	10	11,4	9,6

VALGED KARTULID — *Pommes de terre:*

1936	kg	3	3,5	3,7	4,2	4,1	3,4	4,1	3,8	3,1	2,9	2,7	2,8	3,4
1937	„	3,1	3	3	2,8	2,6	2,7	3,4	3,1	3,1	2,9	3	3,3	3,0
1938	„	3,3	3,4	3,6	3,9	4,3	4	—	4,3	3,5	3,4	3,2	3,3	3,7

SOOLATUD RÄIMED — *Petits harengs baltiq., salés:* (Järg — *Suite*)

1936	kg	20	20	20	20	20	17	15	15	16,6	19,1	21,7	23	19,0
1937	„	23	23	23,8	24,7	25	22,3	17,4	16,8	20	20	24,2	25	22,1
1938	„	25	25	25	25	25	25	25	20	20	25	25	25	24,2

HEERINGAD — *Harengs saurs:*

1936	kg	45	45	45	48	50	50	50	50	50	50	50	50	48,6
1937	„	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50,0
1938	„	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50,0

SOOLATUD KILUD — *Sardines d'Estonie salées:*

1936	kg	45	45	45	45	45	45	45	45	47,7	50	50	50	45,6
1937	„	55	55	55	55	55	55	55	55	55	55	68,3	70	57,4
1938	„	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	77	90	72,3

HAVID — *Brochets frais:*

1936	kg	43,5	40	41,8	45,2	31	33,8	48,4	37	34,2	31,3	35	64	40,4
1937	„	60,1	44,6	58,3	47,3	34	38,8	42,8	41,6	37,2	38	40	50,5	44,4
1938	„	49,2	45	45,3	42,6	40,6	45,8	43,8	46,1	41,8	41,5	40	51,2	44,4

AHVENAD — *Perches fraîches:*

1936	kg	22,7	23,8	26,6	28,2	15,6	16,7	24,5	23	20,3	19,1	18,4	25,8	22,1
1937	„	27,8	25	36,4	28,9	18	19,4	24,8	21,3	20,6	21,2	24,7	25	24,4
1938	„	31,5	22,1	23,2	25,3	21,5	24,2	27,8	26	27	23,5	27,7	29	25,7

SÄRJED — *Gardons frais:*

1936	kg	13	13,9	13,6	12,7	8	9	13,7	15	11,6	11,9	11,3	15	12,4
1937	„	14,4	15,6	20	13,4	8,6	13,5	14,4	15	14,6	15,8	14,6	15	14,6
1938	„	20	18	—	12,8	10,2	—	—	—	—	13	13	12	14,1

KANAMUNAD — *Oeufs:*

1936	paar	13	11,7	11,5	8	7	7	7,5	9,2	10,7	12,2	13,9	14,5	10,5
1937	„	15,9	13,8	16	8,5	7,9	7,8	9,1	10,1	10,3	11,5	14,9	15,1	11,7
1938	„	15,6	15,1	11,5	9,2	8,7	8,9	9,7	10	10,3	13,9	15,4	19,1	12,3

MEIEREI-VÕI — *Beurre de laiterie, frais:*

1936	kg	183,3	183	180,9	182,4	178	158,3	163,3	175	175	182,3	190	190,3	178,5
1937	„	187,3	188,6	195	190,5	185	171,7	170,4	174	190,8	201,8	217,7	211	190,3
1938	„	193	188	188	188	188	177,8	170	170	170	175	175	186	180,8

TALUVÕI — *Beurre de cuisine:*

1936	kg	162,9	160,6	154	161,3	155,8	134,5	144,4	155,4	155,6	161,4	159,5	162,4	155,7
1937	„	154,3	153,5	164,8	154,5	163,2	132,9	144,3	155	162	166,5	174,7	183,4	159,1
1938	„	165	168	170,2	163,6	164,2	147,8	144	159,3	163	168,5	164,6	176,4	162,9

KOHUPIIM — *Caillebotte:*

1936	kg	16,3	15	16,4	23,8	20	22,5	25	25	25	27,7	30	30	23,1
1937	„	30	30	31,1	27,5	28,6	25	25	25	25	26,7	30	30	27,8
1938	„	30	25	26,8	31,2	30	30	30	25	25	30	30	35	29,0

RÕÕSKPIIM, II VALIK — *Lait frais:*

1936	l	9	9	9	9	9,8	9,3	9	8,1	8,2	9,3	10	10	9,1
1937	„	10	10	10	10	10	9,5	9	9	9	10	10,2	11	9,8
1938	„	11	10,5	11	10,5	10,8	10,6	10	10	10	10	10,5	11	10,5

RÕÕSKKOOR — *Crème fraîche:*

1936	l	60	60	60	59,7	50	51,7	60	60	60	60	60	56,8	58,2
1937	„	65	65	65	65	65	65	62,4	60	60	65	65	65	64,0
1938	„	65	65	65	65	65	65	65	60	60	60	60	60	62,9

HAPUKOOR — *Crème aigre:*

1936	kg	92,6	93,4	95,2	100	100	98,3	92,9	100	100	100	100	100	97,7
1937	„	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	109	110	101,6
1938	„	103	100	100	100	100	105	100	100	100	100	100	110	101,5

RUKKILEIB — *Pain de seigle:*

1936	kg	14	14	14,4	15	15	15	15	15	15	15	15,3	16	14,9
1937	„	16	16	16	16	16	17,6	18	18	18	18	18	18	17,1
1938	„	18	18	18	19	19	19	19	19	19	19	19	19	18,8

PEENLEIB — *Pain bis de seigle:* (Järg — *Suite)*

1936	kg	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26,5	28	26,2
1937	„	28	28	28	28	28	29,5	30	30	30	30	30	30	29,1
1938	„	30	30	30	30	30	31,5	33	32	32	32	32	33	31,3

SEPIK — *Pain bis de froment.*

1936	kg	28	28	30,5	32	35	35	35	35	35	36,6	38	38	33,9
1937	„	38	38	38	38	38	39,6	40	40	40	40	40	40	39,1
1938	„	40	40	40	40	40	40	40	40	38	38	38	38	39,3

SAI — *Pain blanc:*

1936	kg	40	40	43,2	45	45	45	45	45	45	48,5	50	50	45,1
1937	„	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50,0
1938	„	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50,0

RIIS — *Riz:*

1936	kg	70	70	70	70	70	70	72,7	75	68,1	62	62	62	68,5
1937	„	62	62	62	62	63,9	65	65	65	65	65	65	65	64,2
1938	„	65	65	65	65	65	65	65	65	65	65	65	65	65,0

MANNA — *Semoule:*

1936	kg	40	40	43,2	45	45	45	46,7	48	49,1	50	50	50	46,0
1937	„	50	50	50	50	50	46,3	48	48	48	48	48	48	48,7
1938	„	48	48	48	48	48	48	48	48	48	45	45	45	47,2

PEENSUHKUR — *Sucre en poudre:*

1936	kg	45	45	44,4	44	44	44,6	44,5	44,5	44,8	45	45	45	44,6
1937	„	45,2	46,6	48	47,5	47	47	47,6	48	48	48	48	48	47,4
1938	„	48	48	47,3	46	46	46	46	46	46	47,7	47,3	47	46,8

HOLLANDI JUUST — *Fromage hollandais:*

1936	kg	100	100	111,6	120	128	130	130	130	130	130	130	126,5	122,2
1937	„	125	125	125	125	125	125	125	125	125	125	125	125	125,0
1938	„	125	125	125	125	125	122,5	120	120	120	125	125	125	123,5

ŠVEITSI JUUST — *Fromage suisse:*

1936	kg	140	140	142,9	145	149	150	150	150	150	150	150	150	147,2
1937	„	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	158,1	150,7
1938	„	160	160	160	160	160	155	150	150	150	150	150	150	154,6

VILJAKOHV, LAHTINE — *Café de malt:*

1936	kg	75	75	75	75	75	75	75	75	75	75	75	75	75,0
1937	„	75	75	75	75	75	75	75	75	75	75	75	75	75,0
1938	„	75	75	75	75	75	75	75	75	75	71,5	70	70	73,9

KÖÖGISOOL — *Sel de cuisine:*

1936	kg	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6,0
1937	„	6	6	6	5,5	5	5	5	5	5	5	5	5	5,3
1938	„	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5,0

PESUSEEP — *Savon:*

1936	kg	45	45	45	45	45	45	47,7	50	50	50	50	50	47,3
1937	„	50	50	50	47,5	45	47,5	50	50	50	50	50	50	49,2
1938	„	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50,0

PETROOL — *Pétrole:*

1936	kg	15	15	15	15	15	15	15	15	15,5	16	15,4	15	15,2
1937	„	15	15	15	15	15	17,5	20	20	20	20	20	20	17,7
1938	„	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20,0

KASEPUUD — *Bois de bouleau:*

1936	m^3	717,7	784,5	850	850	850	850	861,3	850	850	850	850	850	834,5
1937	„	850	850	850	831,7	777	750	750	750	725	740	750	725	779,1
1938	„	725	725	725	750	750	750	725	725	737	750	766	775	741,9

MÄNNIPUUD — *Bois de pin:*

1936	m^3	550	584,5	650	600	600	602,5	650	650	650	650	650	650	624,0
1937	„	650	650	650	650	610	600	600	600	600	600	625	625	621,7
1938	„	625	625	625	625	625	625	575	575	592	610	650	650	616,8

KUUSEPUUD — *Bois de sapin:*

1936	m^3	550	567,2	600	600	600	625	650	650	650	650	650	650	620,2
1937	„	625	625	625	625	605	600	600	600	600	600	600	600	608,8
1938	„	600	600	600	600	600	600	575	575	587	600	625	625	598,9

33. Elusloomade keskmised laadahinnad kroonides.

Prix de foire des animaux vivants (moyenne).

		Kuud								Aasta keskmine
		I	II	IV	VII	IX	X	XI	XII	
Tööhobused, head	1937	450,00	450,00	450,00	480,00	450,00	450,00	450,00	450,00	453,75
Bons chevaux de labeur	1938	450,00	500,00	550,00	500,00	450,00	480,00	480,00	450,00	482,50
Tööhobused, keskmised	1937	300,00	330,00	330,00	350,00	300,00	300,00	250,00	320,00	310,00
Chevaux de labeur moyens	1938	300,00	350,00	350,00	350,00	320,00	350,00	350,00	320,00	336,25
Lüpsilehmad, head	1937	90,00	90,00	120,00	130,00	120,00	100,00	100,00	—	107,14
Bonnes vaches laitières	1938	—	120,00	140,00	120,00	120,00	120,00	100,00	100,00	117,14
Lüpsilehmad, keskmised,	1937	70,00	80,00	90,00	80,00	80,00	80,00	80,00	80,00	80,00
Vaches laitières moyennes	1938	80,00	100,00	110,00	90,00	90,00	90,00	70,00	75,00	88,13
Pullid, härjad — lihaloomad	1937	150,00	—	—	120,00	100,00	120,00	120,00	90,00	116,67
Taureaux, boeufs pour l'abbatoir	1938	170,00	120,00	120,00	90,00	130,00	120,00	120,00	130,00	125,00
Lehmad, lihaloomad	1937	85,00	120,00	—	100,00	85,00	80,00	75,00	70,00	87,86
Vaches pour l'abbatoir	1938	75,00	—	80,00	80,00	100,00	85,00	70,00	70,00	80,00
Lambad	1937	—	—	—	—	12,00	14,00	14,00	20,00	15,00
Moutons	1938	—	—	20,00	14,00	10,00	10,00	11,00	16,00	13,50
Põrsad kuni 6-nädalased	1937	10,00	12,00	12,00	14,00	10,00	9,00	6,00	6,00	9,88
Cochonnets, jusqu'à 6 semaines	1938	8,00	9,00	11,00	8,00	8,00	8,00	7,50	13,00	9,06
Põrsad 6- kuni 10-nädalased	1937	18,00	20,00	18,00	28,00	20,00	15,00	10,00	10,00	17,38
Cochonnets de 6 à 10 semaines	1938	16,00	18,00	20,00	15,00	14,00	13,00	13,00	21,00	16,25
Sead, nuumamata 2,5 kuni 4 kuu vanused	1937	35,00	45,00	45,00	45,00	45,00	35,00	30,00	30,00	38,75
Porcs, non engraissés de 2,5—4 mois	1938	35,00	32,00	40,00	25,00	35,00	30,00	24,00	35,00	32,00

1937. 8. I — Ueaastalaat; 19. II — Küünlalaat; 1. IV — Lihavõttelaat; 6. VII — Jaanilaat.
1937. 23. IX — Maarjalaat; 13. X — Mihklilaat; 16. XI — Mardilaat; 14. XII — Jõululaat.
1938. 11. I — Ueaastalaat; 17. II — Küünlalaat; 21. IV — Lihavõttelaat; 5. VII — Jaanilaat.
1938. 23. IX — Maarjalaat; 12. X — Mihklilaat; 15. XI — Mardilaat; 13. XII — Jõululaat.

TARTU AJALOOST JA RAHVASTIKUST

TARTU AJALOOST JA
RAHVASTIKUST

TARTU VALLUTAMINE VENELASTE POOLT 1656. AASTAL.

E. Tender.

Vene-Rootsi sõda 1656—1658 (resp. 61), üks episood igivanas võitluses Balti ranniku pärast, moodustab huvitava peatüki Liivimaa, eriti Tartu linna ajaloos 17. sajandil. Selle järelmõjud siinsete siseolude kujunemisele on jälgitavad Põhjasõjani, mille „peaprooviks" seda õigustatult võib lugeda. Sellegipärast on see sõda leidnud äärmiselt vähe tähelepanu nii kohalike kui vene ja rootsi ajaloouurijate poolt ega ole ilmunud sellest, kui mitte arvestada Carloni tuntud, kuid mõneski suhtes ebarahuldavat tööd [1], ühtegi vastuvõetavat üldkäsitlust. Peaaegu täielikult puuduvad samuti monograafiad sõja üksiksündmuste kohta.

Alljärgnevas on püütud anda põgus ülevaade 1656.—58. a. sõja ühest tähtsamast sündmusest ning ühtlasi Vene tookordsest suurimast saavutusest — Tartu vallutamisest 1656. a. sügisel. Töö põhjeneb peamiselt Rootsi Riigiarhiivis, Rootsi Sõjaarhiivis, Läti Riigiarhiivis, Eesti Riigi-Keskarhiivis ning Tartu ja Tallinna Linnaarhiivides säilival materjalil, millest ainult osa on avaldatud Fr. Bienemann jun. poolt [2]. Vene allikatest oli olude sunnil võimalik kasutada ainult trükituid. Arvestades töö iseloomu on jäetud ära üksikasjalised joonealused tsitaadid.

Sõja keeruka ja mitmes punktis veel selgitamata eelloo juures on siinkohal võimalik peatuda ainult mõne sõnaga.

A. 1654 alistusid Poola vastu mässu tõstnud Ukraina kasakad Moskva tsaarile. Kuna Poola ei tahtnud seda tunnustada, alustas Vene veel samal aastal sõda ning vallutas, kasutades Poola-Leedu peaaegu täielikku sõjalist ettevalmistamatust, järgmise aasta lõpuks suurema osa Leedust, kaasa arvatud pealinn. Sel momendil astus mängu veelgi kar-

1 Ryska Kriget 1656—1658. (Stockholm 1903).

2 Briefe und Aktenstücke zur Geschichte der Verteidigung und Kapitulation Dorpats 1656. Mitt. d. Ges. f. Gesch. u. Altertumsk. Riga B. 16. (Riga 1896).

detavam vaenlane — 30-aastases sõjas lõplikult suurriigiks tõusnud Rootsi, kes vajas oma laialipillatud valdusalade konsolideerimiseks uusi vallutusi ning lootis ühtlasi viia lõpule üle poole sajandi Vasade poola haruga kestnud tüli Rootsi krooni pärast. Pealegi ähvardas Vene võimu laienemine Baltimail oluliselt kahjustada Rootsi huve. Aastal 1655 tungisid Rootsi väed noore kuninga Karl X isiklikul juhtimisel Pommerist Poolasse ning vallutasid tõhusamat vastupanu leidmata suure osa maast. Üheaegselt okupeeris teine Rootsi vägi Liivimaalt osa Leedust, mida tsaar Aleksei pärast Vilno vallutamist oli hakanud juba pidama oma pärisomandiks. Kui Karl X selle peale kuulutati Leedu suurvürstiks, otsustas tsaar selle mõjul ning keisri diplomaatia õhutusel leppida poolakatega ning pöörduda Rootsi vastu, kelle sõjaõnn oli hakanud 1655. aasta lõpul Poolas puhkenud mässu tõttu tunduvalt halvenema.

Aastal 1656 alustasid venelased kevad-talvel suurejoonelisi ettevalmistusi Rootsi Läänemere provintside ründamiseks. Väina ülemjooksul asuti ehitama hulgaliselt jõelaevu sõjatarvete Riia alla vedamiseks, Pihkvasse ja Novgorodi koguti sõjamoona ja koondati vägesid.

29. aprillil andis tsaar vojevoodidele Aleksei Nikitič Trubetskoile, keda peeti tol ajal parimaks vene väejuhiks ja Juri Aleksejevič Dolgorukile käsu minna Suur-Novgorodi ning rünnata sealt Tartut ja teisi „Saksa" linnuseid. Ühtlasi said mõned väejuhid käsu tungida mai lõpul või juuni alul Kägisalmilääni ja Ingerisse. Kuid need kõik olid kõrvalise tähtsusega operatsioonid, mille sihiks oli esijoones sundida rootslasi killustama oma jõude. Peavägi tsaari enda juhatusel, vedades selleks ehitatud lotjadel kaasa moona ja piiramistarbeid, pidi tungima Väina äärt mööda Liivimaale ning vallutama sealse tugevama kindluse — Riia.

Vene sõjalised ettevalmistused olid liiga suurejoonelised selleks, et oleksid võinud jääda tähelepanematuiks, kuid Moskva valitsuse poolt öeldi nende eesmärgiks olevat ainult Leedus puhkenud mässu summutamine. Sellegipärast jõudis Liivimaale, eriti Tartusse — Pihkva läheduse tõttu — kuulujutte, mis lasksid asja paista õiges valguses. Kohalike Rootsi võimude poolt aga ei võetud neid esialgu tõsiselt. Alles 1656. a. kevadel hakati astuma samme võimaliku sõja puhuks.

Liivimaa kindralkuberneriks, ühtlasi kõikide Läänemereprovintsides ja Soomes asuvate vägede ülemjuhatajaks oli Karl X 1655. a. kevadel määranud oma õemehe, riigivarahoidja krahv Magnus Gabriel De la Gardie. Kahjuks puudusid aga sellel hiilgaval õuekondlasel ja peene maitsega kunstimätseenil vajalikud eeldused mainitud tähtsa koha täit-

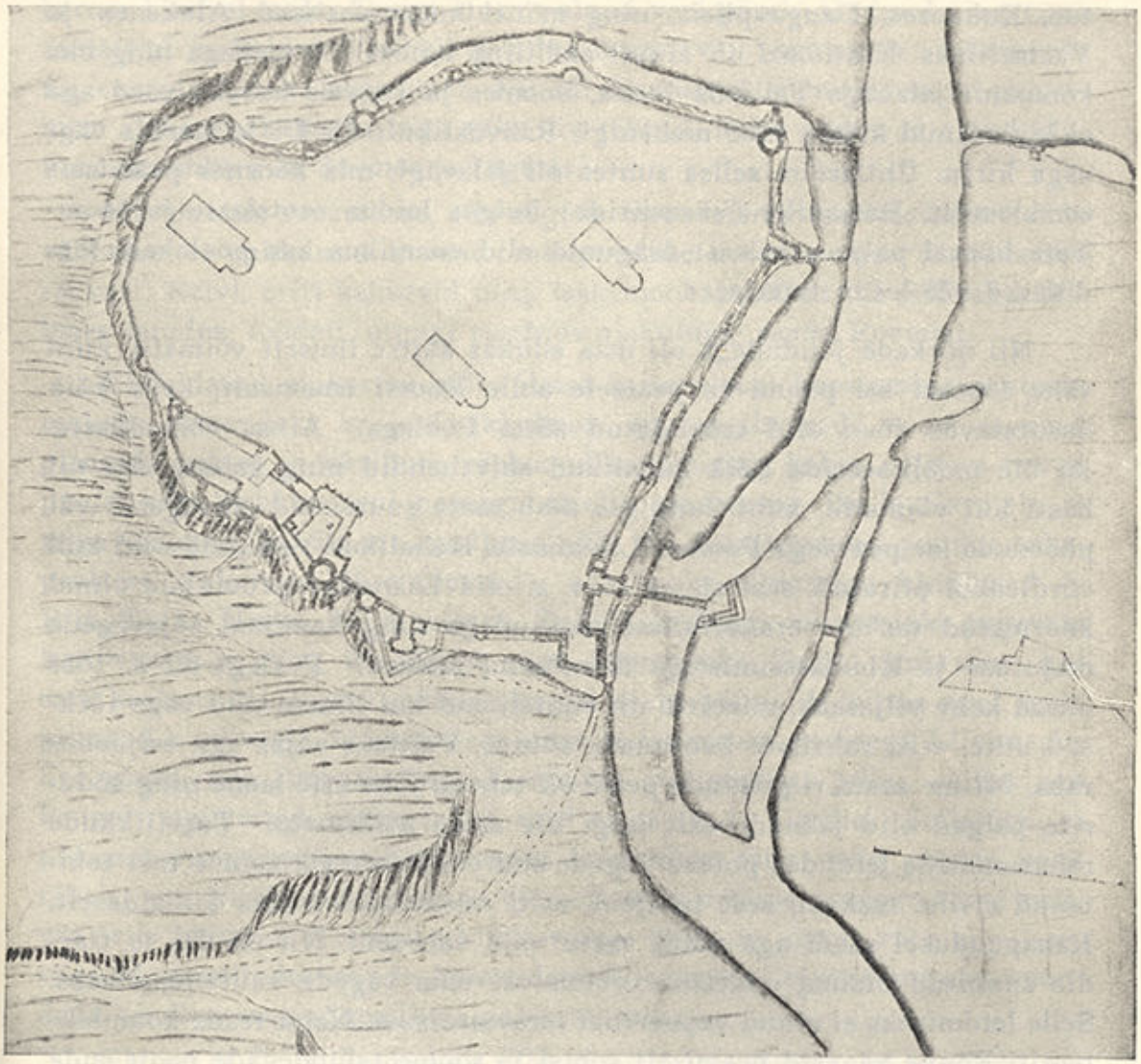

Tartu a. 1634.
(„Svensche Plantebooken'i 1637" järgi).

miseks, nii pehme ja kergelt kõigutatava iseloomu kui ka ulatuslikumate administratiivsete ja sõjaliste kogemuste vähesuse tõttu.

De la Gardie, toetades kuninga sõjalisi operatsioone Poolas, tegutses Liivimaa vägedega 1655. a. Leedus ning okupeeris seal suurema maaala. Kuid aprillis 1656 puhkes Leedus hästi ettevalmistatud talupoegademäss, mille ohvriks langes üle tuhande maad mööda laiali talvekorteritesasuva rootsi ratsaniku. Nii jäi De la Gardiele 1656. a. mais kasutada Lõuna-Liivimaal ja Leedus ainult vähe üle 3000 ratsa- ja 1800 jalaväelase. Sellele lisandusid Liivimaal mõnesaja-mehelised garnisonid Pärnus, Tar-

tus, Kokneses, Daugavpilsis, ning mõnekümnemehelised Aluksnes ja Vastseliinas. Eestimaal oli ainult aadlilipp umbes 300 mehega ning üks kompanii jalaväge Tallinna lossis, Soomes ja Ingeris asuvad väed aga ei küündinud kokku 1000 mehenigi. Rahvuslikult oli De la Gardie vägi väga kirju. Ühtlaseim selles suhtes oli jalavägi, mis koosnes peamiselt soomlastest. Ratsanike (kürasiiride) hulgas leidus rootslaste ja soomlaste kõrval palju sakslasi; dragunid olid enamikus kas poolakad, leedulased või leedu tatarlased.

Nii nõrkade jõududega oli maa edukas kaitse ilmselt võimatu, kuid vähe lootust sai panna ka peatsele abile Rootsi emamaalt, kelle kõik kasutatavad jõud olid rakendatud sõtta Poolaga. Ainsa võimalusena jäi üle mobiliseerida kõik kohalikud abivahendid ning kaitsta end nii hästi kui võimalik, kuni kuningas saab saata suuremaid abivägesid või pöörduda ise peaväega Poolast Liivimaale. Kohalikud ressursid olid küll võrdlemisi piiratud, sest alates 1654. a. olid Läänemereprovintsid olnud koormatud raskete erakorraliste maksudega ning kandnud sõjavägede majutuse ja läbimarssimistega ühendatud raskusi. Pealegi oli a. 1655 olnud kehv viljasaak, mistõttu nii rüütelkond kui linnad olid väga tõrksad uute, eriti rahaliste koormuste suhtes. Valitsus vajas aga esijoones raha. Mitme aasta riigitulude peale oli tehtud juba ette laene ning sõdurite palgad olid jäänud osalt isegi üle aasta maksmata. Tarvilikkude rahasummade leidudes poleks vägede suurendamine värbamise teel tekitanud erilisi raskusi, sest tahtjaid, eriti ratsaväkke, leidus küllaldaselt. Rahapuudusel saadi aga võtta vastu vaid väheseid. Nii oli De la Gardie sunnitud otsima odavamat võimalust oma vägede suurendamiseks. Selle leidmiseks ei olnud vaja erilist teravmeelsust. Nagu teada komplekteeriti Rootsi vägesid peamiselt rootsi ja soome talupoegade poolt enda hulgast antavate nekrutite abil. Sama moodust katsus nüüd rakendada De la Gardie ka Liivimaal. Tema nõudel lubaski Liivimaa Maapäev anda iga ratsateenistuse hobuse (s. o. 15 adramaa) pealt 2 talupoega, kellest pidi moodustatama eriline rügement maanõunik ooberst Patkuli juhatusel. Seda rügementi oli kavatsus kasutada kindluste kaitseks, sest lahtisel väljal polnud õpetamata meestega midagi teha. Ka soovis De la Gardie, et vaenlase tulekul talupojad maal ei põgeneks metsadesse ja soodesse, vaid koonduksid kindlustustesse ja aitaksid neid kaitsta. Enamik talupoegi eelistas siiski asuda metsa, sest sinna võis võtta kaasa kogu oma liikuva varanduse.

Kuna Liivimaa kaitseseisukorda viimiseks ikkagi üht-teist teha püüti, oli olukord Eestimaal kaugelt halvem. Sealne äsja määratud ku-

berner kindral-major Bengt Horn polnud veel pärale jõudnud ning tema asetäitjal asehaldur Ulrichil puudus otsustavate sammude astumiseks nii energia kui ka autoriteet. Nii oli Eestimaal vaenutegevuse puhkemise ajaks maakaitseks väga vähe ära tehtud. Palju parem ei olnud olukord ses suhtes ka Soomes ja Ingeris.

Mis puutub varustusse, siis vägede moonastamine, arvestades nende vähesust, ei pakkunud kroonu rahapuudusele vaatamata ületamatuid raskusi. Relvi, eriti kahureid ning laskemoona, millest oli mitmes kindluses puudus, loodeti, olgugi tunduva ajakuluga, saada Rootsist.

Kirjeldatud olukorras pidi tõhusa kaitseplaani koostamine osutuma raskeks ülesandeks ka anderikkaimale strateegile, seda enam et vene plaanide suhtes ja üksikute väekoondiste suuruse kohta valitses rootsi poolel sõja puhkemiseni peaaegu täielik teadmatus. De la Gardiele ja tema nõuandjaile käis see aga ilmselt üle jõu. Kuningas, kel puudus vahepealsest olukorrast õige ülevaade, nõudis, et tähtsamad kindlused — Riia, Tartu, Narva, Pähkinalinna, Tallinn ja Pärnu varustataks tugevate karnisonidega ning ülejäänud väed koondataks Tartu ümbrusse kui maa keskpunkti, kust tarviduse korral oleks võimalik minna appi igale piiratud kindlusele. Häda korral lubas ta ise rutata peaväega Liivimaale. See plaan, mis ilmutab Karl X teravat strateegilist pilku, eeldas aga kaugelt suuremaid vägesid, kui neid omas De la Gardie. Selletõttu ei pidanud viimane võimalikuks seda korraldust täita, vaid pööras kogu tähelepanu Riiale kui Liivimaa võtmele ning määras peaaegu terve väliväe selle kaitseks. Teistesse kindlustesse jättis ta ainult vähe regulaarvägesid, soovitades nende komandantidele kaitse kõvendamiseks koondada kindlustesse võimalikult palju talupoegi.

Olgugi et De la Gardiel oli vähe sõdureid, ei söandanud ta siiski loobuda ka kõige viletsamatest pesadest, mis ei väärinud tol ajal enam kindluse nimegi, nagu Vastseliina, lootuses, et need suudavad vähemalt mõnegi päeva pidurdada vaenlast. Venelaste liikumise valvamiseks Pihkva ümbruses komandeeris ta juunikuul kindral-major Streiff von Lauensteini umbes 400 ratsaniku ja draguniga Põhja-Liivimaale. Streiff pidi asuma Vastseliina ümbrusse ning suuremate vaenlase vägede poolt piiri ületamisel taganema Volmari ja Riia suunas, jättes osa mehi appi Tartu, Pärnu ja mõne vähema kindluse karnisonile.

Kõikide nende ettevalmistuste juures ei olnud De la Gardie, nagu muide ka paljud teised juhtivad isikud Baltimail, täiesti veendunud Vene sõjalistes kavatsustes. Isegi siis, kui juuni algul venelased Ingeris üle piiri Pähkinalinna alla tungisid ja Neevalinna vallutasid, arvati

nii mitmeltki poolt, et rünnak toimub kohapealsete Vene võimukandjate omavoolilisel korraldusel ja tsaari teadmata. Alles juuli esimestel päevadel, kui vene väed tegid Vastseliina juures röövretke Liivimaale, haihtus tsaari kavatsuste suhtes viimne kahtlus. 9. juulil õnnestus siin Streiffil lüüa enesest tugevamat kasakate jõuku, kuid kuulnud vene peaväe marssimisest piiri poole, alustas ta käsu kohaselt taganemist. Tee Tartu peale oli seega venelastele vaba.

Alates 1654. a. oli Tartu kreisi, mis tol ajal hõlmas ka praegust Võrumaad, osa Viljandi- ja Valgamaad ning Põhja-Läti Vene piiriäärseid alasid, landshöfdingiks (maapealikuks) vabahärra Lars Klasson Fleming, kes oli varem olnud samas ametis Stokholmis ja Upsalas. Iseloomult oli Fleming energiline, töökas ja arukas, kuid ühtlasi isekas ja kõrk, käitumises tihti toores ja hoolimatu mees, kes eluaeg mõistis soetada endale igal pool vaenlasi. Vaevalt asunud Tartu, sattus ta vastuollu nii asehaldur major O. Oerteni kui ka raega, eriti selle juhtivate isikutega, bürgermeister Joachim Warneke ja raehärra Johan Schlottmanniga. Tüli asehalduriga põhjustasid peamiselt isiklikku laadi küsimused, sest Oerten oli hellitanud lootust ise saada landshöfdingiks. Pinevus valitsusvõimu kohalike esindajate ja linnavalitsuse vahel oli kestnud traditsiooniliselt juba poola ajast peale, kuid nüüd omandas see Flemingi taltsutamata ägeduse tõttu ka tugeva isikliku vihavaenu värvingu.

Kohe ametisse astudes oli Fleming sunnitud pöörama tõsist tähelepanu Tartu kui kindluse kaitsekõlblikkuse tõstmisele ning poliitilise olukorra halvenedes pühendas ta sellele terve oma energia.

Tolleaegsed Tartu kindlustused koosnesid esijoones keskaegsest, põllu- ja telliskivist ehitatud tornidega kõvendatud müürirõngast, mis hõlmas kaarena Toomemäge ja alllinna. Väljastpoolt ümbritses müüristikku osalt kuiv, osalt veega täidetud kraav. Juba 16. sajandi lõpupoolel ei vastanud need kindlustused enam ajanõuetele ning alustati nende kõvendamist mullavallidega. Rootsi aja algul ehitati müüri ette Toome ja Emajõe vahele kaks mullast bastiooni ja teiselepoole Emajõge, nn. Saksa värava ette, praeguse Kivisilla asemel asuva puusilla kaitseks samuti mullast raveliin, mis tugevdati eelkraaviga. Järgnevatel aastakümnetel ei tehtud kindlustuste täiendamiseks peagu midagi ega hoolitsetud ka nende korrashoiu eest. Alles 1653. a. hakati neid sõdurite abil jällegi korrastama, kuid rahapuudusel edenes töö visalt ning Flemingi ametisse astumise ajal oli valdav osa ülesandest täitmata. Kuigi uus landshöfding temale omase energiaga asja juurde asus, ei olnud kindlus ka 1656. a. algul kaugeltki veel kaitsekõlvuline. Ainult erakordsete

pingutustega suudeti tööd parajasti enne piiramise algust üldjoontes lõpule viia. Ajapuudusel tuli seejuures piirduda peamiselt seniste kindlustuste korrastamisega. Kaugemaleulatuvate plaanide teostamisele, nagu Toome muutmine tsitadelliks, selle eraldamise teel kindlustuste reaga linnast, saadi vaevalt asuda. Teostamata jäi ka Flemingi kavatsus püstitada Emajõe suhu laevatee sulgemiseks vaenulistele lotjadele ning tugipunktiks asutatavale Peipsi laevastikule puust, mullaga täidetud kindlustus, sest kõrge veeseisu tõttu jões selle ehitusala oli kattunud veega. Selle asemel laskis ta seada kaitsekõlblikku olukorda ning varustas 40 mehelise garnisoniga Tartule vähe lähemal Emajõe ääres asetseva tugevate müüridega ning laialdaste soodega ümbritsetud Kastre linnuse.

Kõigile kohendustöödele vaatamata jäi Tartu Lääne-Euroopa mõõdupuude järgi ikkagi nõrgaks kindluseks. Arvestades aga venelaste piiramistehnika madalat taset oli selle pikemaajaline edukas kaitsemine küllaldase relvastuse ja garnisoni olemasolu puhul kahtlemata võimalik. Kahjuks puudusid need mõlemad eeldused. 1656. a. algul leidus Tartus ainult 10 kõlblikku kahurit, neist kaks 24-, kaks 12-, neli 6- ja kaks 4-naelalist. Ülejäänud 38 olid väikese kaliibriga, vanad ning osalt või täielikult tarvitamiskõlbmatud. Sealjuures oli vaja relvastada suurtükkidega vähemalt 17 torni, väravat ja bastiooni.

Flemingi korduvatele palvetele vaatamata ei lubanud De la Gardie tuua lisaks kahureid teistest kindlustest, vaid tahtis isegi lasta ära viia ka mõlemad 24-naelalised.

Nagu relvastus oli ka linna garnison liiga nõrk ligi kahe kilomeetrise kindlustustejoone kaitseks. Garnisoni tuuma moodustasid 4 kompaniid Viiburi Lääne (Viborgs Vestra) jalaväe rügemendist ooberst Casper Koskulli juhatusel. Juulis 1656 kuulus nende koosseisu 19 ohvitseri ja 400 allohvitseri ning reameest. Aluksne ja Vastseliina linnuste garnisonidesse oli komandeeritud esimesse 76, teise 40 meest. Tartus asuvatest meestest tunnistas Fleming teenistuskõlblikkudeks ainult 262, teised olid kas raugad või poisikesed.

Sõdurid koos perekondadega asusid korteris eramajades üle linna. Rahapalka ei olnud sõdurid saanud juba ligi aasta ning elatasid ennast ja perekondi ainult kasinast palgaviljast. Nõrga toitluse ja raske kindlustustöö tõttu oli meeste tervislik seisukord ja meeleolu halb. Pagemised ei olnud haruldased ning põgenikest jäid mitmed tabamata.

Flemingi ja Koskulli palved kõvendada garnisoni vähemalt 2—300 vilunud jalaväelasega jättis De la Gardie tähele panemata. Selle asemel

komandeeris ta Tartu ühe kompanii ratsanikke, 78 meest, peamiselt poolakad, ooberst Fitinghofi rügemendist ooberst-leitnant Wolmer von Ungerni juhatusel, mis saabus Tartu juulikuu algul. Sajakonna draguniga samuti Tartu käsutatud ooberst-leitnant Toll hilines ega pääsenud enam linna. Peale loetletud jala- ja ratsaväelaste leidus Tartus veel 32 kahurväelast.

Regulaarvägede kõrval pidi Tartus formeeritama Liivimaa Maapäeva poolt lubatud talupoegadest ooberst Patkuli rügemendi kaks kompaniid. See kavatsus jäi aga teostamata, sest mõisad andsid kaugelt vähem mehi kui nõutav, ning needki olid enamikus Saare- ja Virumaalt pärit vabadikud, kes katsusid põgeneda esimesel võimalusel. Juuli alguseni saadud 88-st mehest olid vahepeal tervelt 45 jälle pagenud. Edaspidise pagemise vältimiseks oli Fleming palunud De la Gardielt luba mõned kinnipüütud põgenikud teistele hirmuks üles puua, kuid ei saanud kirjale vastust. Ülejäänud meestest saadeti 15 Kastre linnusesse.

Sellevastu õnnestus aga juuli lõpul moodustada linna põgenenud Tartumaa mõisade opmanitest ja muudest ametimeestest umbes 80-meheline kompanii, samuti pakkusid end abiks linna kaitsmisel mõned põgenikud-talupojad ja kümmekond Tartu üliõpilast, nende hulgas ka Adrian Virginius. Garnisonile lisanes sõjaliselt organiseeritud kodanikkond ja eeslinlased, kokku ligi 200 meest. Musketite puudusel oli osa eeslinlasi relvastatud piikidega.

Kokku ulatus Tartu kaitsjate arv ligi 800 meheni, kaasa arvatud haiged ja nõrgajõulised. Seejuures vajati aga kindluse tõhusaks kaitseks De la Gardie enda arvates vähemalt 1000 meest. Murettekitav oli samuti laskemoona küsimus. Püssirohtu oli kroonul 1. juulil tagavaraks 159 tsentnerit, kuid ainult 25 400 musketikuuli. Kahurikuulide kohta puuduvad andmed, kuid ka neid ei leidunud külluses. Osa neist tagavaradest kulus pealegi Kastre varustamiseks. Kodanikkond, kes oli kohustatud ise endale hankima relvad ja laskemoona, osutus samuti puudulikult varustatuks ning piiramise ajal oli Fleming sunnitud andma neile lisa riigi tagavaradest.

Parem oli lugu toitlusküsimusega, sest Flemingil oli õnnestunud luua linna viljatagavarasid, millest jätkus garnisoni ülalpidamiseks kauemaks ajaks. Liha saadi piiramise algul vaenlase kartusel linna aetud karjast. Heinte puudusel tuli aga enamik loomi peatselt tappa. Ka kroonu hobustele ei jätkunud heinu. Elanikest oli enamik end toidumoonaga hästi varustanud ning sai abistada neidki, kel puudus kätte tuli.

Ülaltoodu kokkuvõttes peab tunnistama, et Fleming oli teinud kõik, mis talle usaldatud kindluse kaitseseisukorda viimiseks antud olukorras

võimalik. Ilmnenud puudused tulevad panna enamikus De la Gardie korralduste ja olude arvele.

Juulikuu esimese poole jooksul jõudsid venelased oma vägede koondamisega Pihkva piirkonnas lõpule ning alustasid vürstide A. N. Tru-

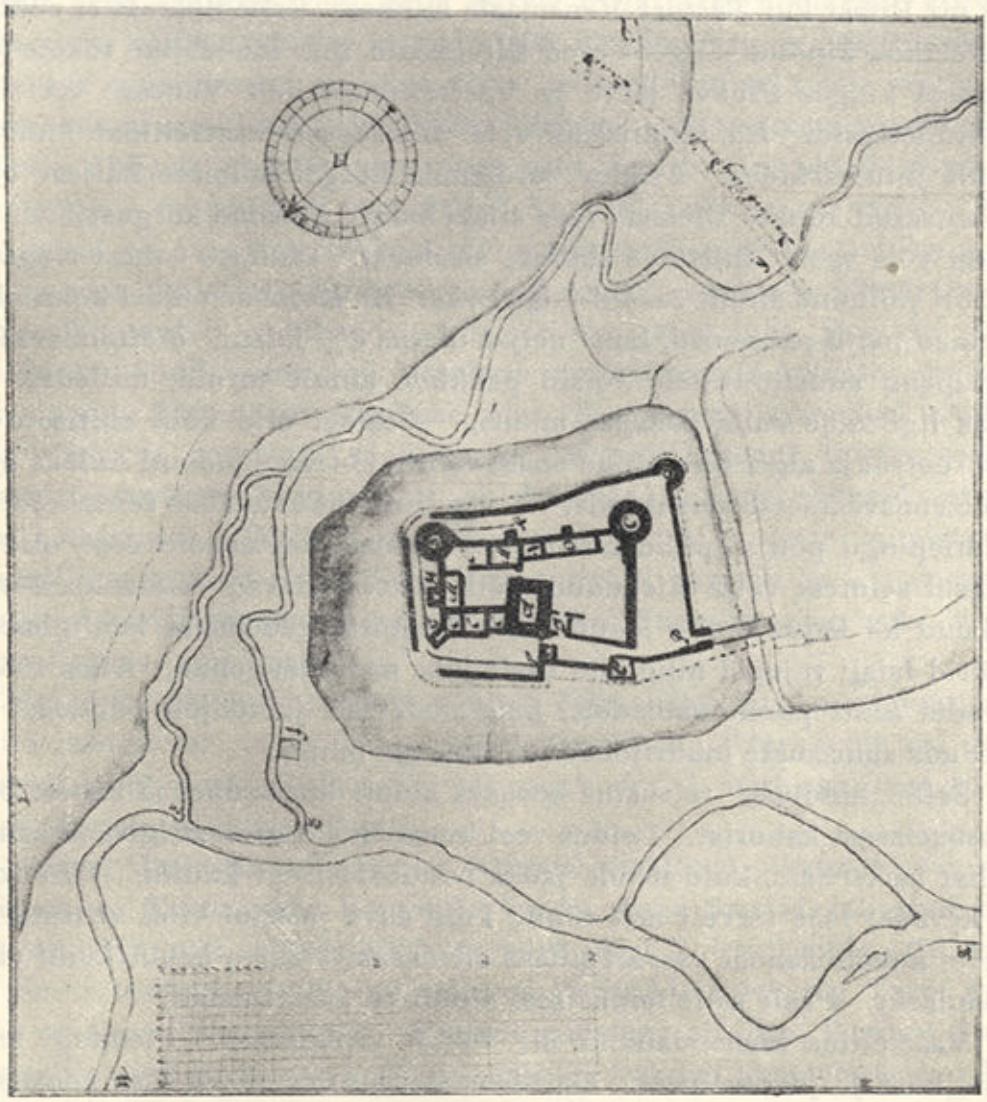

Vastseliina linnus a. 1683.
(F. C. v. Friseni plaani järgi).

betskoi ja J. A. Dolgorukovi juhatusel liikumist Liivimaa piiri poole. 15. juulil saadi Tartus teada Vene jala- ja kahurväe jõudmisest Petserisse, kuhu suurem osa ratsaväest oli saabunud juba varem. Petserist edasi toimus marss lahingukorras. 20. juulil jõuti Vastseliina alla. Kuna kindral-major Streiff oli taganenud sisemaale, ei kohatud piiri ületami-

sel mingit vastupanu ning võidi asuda rahus Vastseliina linnuse ründamisele.

Vastseliina, Tartu piiskopkonna omaaegne kuulus piirikindlus, mis mänginud osa peaaegu kõikides Vene-Liivi sõdades, asus otse Vene-Rootsi piiril. Linnusest mööda viis suur maantee Pihkvasse, mida kasutati nii Riiast kui Tartust Venemaale minnes. Sellegipärast ei suutnud Vastseliina kindlus sulgeda teed Liivimaale, sest looduslike tõkete puudumisel kulges Pihkva järve ja Vastseliina vahelt Venesse veel hulk külavaheteesid. Ka kindluseks võis tolleaegset Vastseliinat nimetada ainult jutumärkides. Asudes võrdlemisi kõrgel kolmest küljest ojaga ümbritsetud künkal, ületasid teda siiski mõned lähedad kõrgustikud, milledest võis vabalt tulistada linnuse sisemust. Linnuse kahest ringmüürist oli välimine ainult 3—4½ jalga paks. Ka sisemise müüri kolm külge ei olnud palju paksemad, kuna neljas ulatus 8½ jalani. Mainimisväärset vastupanu suurtükitulele võisid pakkuda ainult tornid, milledest üks omas ligi kahe sülla paksuse müüri. Pealegi olid kõik ehitised, mis veel rootsi aja algul olid olnud enam-vähem korras, jõudnud tolleks ajaks haletsemisväärsesse seisukorda. Vastseliina kroonumõisa rentnikud, kes rendilepingu põhjal pidid hoolitsema linnuse korrashoiu eest, olid aja jooksul seintest välja kiskunud kõik kättesaadavad raudankrud ning lasknud ka katused ära laguneda, mille tõttu sademeist läbiligunenud müürid laiali vajusid ning olid osalt juba maha langenud. Alles 1656. a. kevadel asuti parandustöödele, kuid materjali ja tööjõu puudusel tuli piirduda suuremate müürilõhede täitmisega puuga.

Selle „kindluse" relvastus koosnes ainult ühest ühe- ja kahest poolteisenaelasest kahurist. Leidus veel kümmekond väikest igivana kahuritaolist laskeriista, kuid nende jaoks puudusid isegi kuulid. Püssirohtu oli kevadel 1656 tervelt neli tünni, kuid suve jooksul viidi sellestki osa Tartu, kohalejäänust vaevalt piisas olemasoleva 303-e kahurikuuli väljalaskmiseks. Peale selle leidus seal ainult 50 käsigranaati.

Vastseliina komendandiks oli Viktor v. Aderkas. Flemingi teatel vana, kurt ja jõuetu mees. Garnison koosnes 40-st Tartust komandeeritud Viiburi Lääne rügemendi jalaväelasest. Oli plaanitsetud suurendada garnisoni veel 20-ne sõduri võrra ning moodustada ümbruskonna mõisade talupoegadest üks jalaväe kompanii. Mõlemad kavatsused jäid aga mitmesugustel põhjustel teostamata.

De la Gardie oli täiesti teadlik Vastseliina olukorrast ning arvas, et venelased ei vaja selle vallutamiseks palju tseremooniaid, kuid temale omase optimismiga lootis ühtlasi, et nad peavad seejuures katkestama mitmeks päevaks oma edasitungi.

Liivimaad rünnanud Vene väe tugevuse kohta on seni teadaolevad andmed väga puudulikud. Kaasaegsetes balti ja rootsi allikates hinnati seda 12—20 000 mehele, arvestamata suurearvulist voori meeskonda. Tõenäoliselt ei ulatunud see aga isegi kümne tuhandeni. Ebamäärased on samuti teated vene väe koosseisu kohta. Enamiku sellest moodustas nähtavasti vene aadliratsavägi, selle kõrval mainitakse poolakaid Leedust, keda, nagu nägime, võitles ka rootslaste ridades ning jalaväge-streletse, kuna aga suurtükivägi oli väga nõrk. Mis puutub selle väe võitlusvõimesse, siis ei saa hinnata seda kuigi kõrgeks. Arvestamata sõjakunsti ja -tehnika üldiselt madalat taset tolleaegses Venes, tuleb pidada silmas, et vene vägede paremik oli koondatud Riiat ründavasse peaväkke. Kuid igal juhul oli venelaste ülekaal niivõrd masendav, et Vastseliina garnison parema tahtmise juures ei võinud lootagi avaldada tõhusat vastupanu. Nähtavasti puudus ka tahe selleks, sest juba järgmise päeva (21. juuli) õhtul, enne kui vaenlane polnud teinud katsetki ründamiseks, andis komendant kindluse üle. Kaasaegsete arvamisel sundisid teda alistuma garnisoni sõdurid ise. Kapitulatsiooni tingimused on jäänud teadmatuks, kuid räägiti, et Aderkas ja tema sõdurid astunud vene teenistusse. Vähe hiljem koostatud Tartu garnisoni nimistus on Vastseliinas asunud sõdurid — 37 reameest, 2 kapralit ja 1 trummur — märgitud vangilangenuina. Ühel reamehel õnnestus põgeneda ja pääseda piiramise ajal Tartu.

De la Gardie arvates oleks võinud Vastseliina, kui komendant oleks olnud „aus mees", vastu panna kuni kolm päeva. Vaevalt oli aga mõtet ohverdada 40 meest, keda tungivalt vajati mujal, eriti aga Tartus, kolmegi päevase viivituse pärast.

Pärast Vastseliina langemist jätkasid venelased pikemalt peatumata edasimarssi Tartu poole Kirumpää kaudu, kuna Streiff, jälitatud tugevate vene ratsaväe salkade poolt, taganes edasi Volmari sihis. Ööl vastu 28. juulit teadustas süüdatud mõisade ja külade tulekuma Tartu kaitsjaile venelaste lähenemisest. Vaevalt nädalaga olid nad läbinud Tartu-Vastseliina vahemaa, ehk küll Fleming oli lasknud lammutada teel kõik suuremad sillad.

28. juulil jõudis kogu vene vägi linna ette ning asus kahte laagrisse, Tähtvere ja Ropka mõisa juurde. Juba 30. juulil ehitasid venelased esimese patarei künkale Jakobi värava (endise Jakobi tänava otsas) vastas, s. t. praegusele Tähtvere mäele. Leidnud Tähtvere metsast rootslaste poolt kiiruga maha unustatud kantsikorve, lisandasid nad sellele järgneval päeval veel teise, nähtavasti praeguse Tiigi ja Tähe tänava nurga lähedal. Nende paikade valikut rünnakuks oli põhjustanud esijoones

vististi asjaolu, et linnakindlustuste eelkraav, mis allpool oli veega täidetud, oli siin kuiv.

Rünnaku alustamine üheaegselt kahest kohast võis olla otstarbekohane ainult küllaldase suurtükkide arvu ja laskemoona tagavara käsutada olemisel. Tule avamisel patareide poolt osutus aga neisse paigutatud suurtükkide arv võrdlemisi väikeseks (kahjuks puuduvad täpsed arvud). Pealegi olid suurimad neist ainult 6-naelalised. Ka tundus piirajail olevat puudus püssirohust. Nähtavasti olid suuremakaliibrilised suurtükid saadetud Riia alla, kuna Tartu vallutamiseks ei peetud, arvestades selle nõrkust, raskemaid kahureid tarvilikuks. Patareide hõre tuli ei suutnud aga tekitada linna kindlustustele ja ehitustele nimetamisväärset kahju, olgugi et seda juhtisid mõned eriteadlased-välismaalased.

12. augustil läks osa venelasi vahepeal ehitatud ujuva silla kaudu üle Emajõe ning püstitas kolmanda laagri Raadi mõisa juurde, kuhu asus umbes 1500—2000 meest. Laagri kaitseks ehitati patarei Tallinna ja Narva maantee tõusu kohta mäkke ning relvastati see mõne kahuriga. Alles nüüd oli Tartu piiratud igast küljest, kuid sellegipärast ei katkenud täiesti suhtlemine välismaailmaga.

Piiratute olukorda raskendas ka Kastre langemine 12. või 13. augustil. Venelaste rünnak sellele hästi kaitstud paigale osutus edukaks ainult selle tõttu, et garnisoni sõdurid jooksid peaaegu vastupanuta laiali, jättes maha ohvitserid, kel ei jäänud muud üle, kui järgneda oma alluvate eeskujule. Peaaegu kõigil meestel õnnestus pääseda Tartu või Põhja-Eestisse rootsi vägede juurde. Kastre vallutamisega avanes venelastel veetee Pihkvani, mida nad hakkasid kasutama moona ja raskete piiramissuurtükkide kohale toimetamiseks.

23. augustil saabus Pihkva vojevoodile vürst Trubetskoilt nõudmine saata veeteed mööda Tartu alla kaks müüsrit ühes 50 tühja granaadiga ning mitmesuguseid aineid süütemassi valmistamiseks granaatide täiteks. Nende tagasihoidlikkude soovide rahuldamine osutus aga võimatuks. Pihkvas leidus üks suur ja kaks väikest müüsrit, kuid tühje granaate oli ainult 6 ja needki suure müüsri jaoks. Ka ei olnud saada terves linnas, ei riigiladudes ega ühelgi kaupmehel, tilkagi nii haruldasi aineid kui tärpentin ja linaõli, mida vajati süütemassi valmistamiseks. Nii võidi saata lodjaga teele ainult suur müüser viie granaadiga ja osa aineid süütemassi jaoks. Selle varustuse kohaletoimetamiseks laagrist Pihkvasse komandeeritud saksa kapten oli vaadanud üle ka arsenaalis säilivad rasked müüripurustamise kahurid, ning arvestanud, et ühe ainsa tõstmiseks vajatakse 500 meest ja 150 sülda köit. Pealegi ei leidunud seal ühtegi lotja, mis oleks olnud võimeline seda kandma.

Küll saadi aga Pihkvast tunduvalt lisa laskemoonale ning teated septembri algult kõnelevad vene tule märgatavast tugevnemisest. Kahurite väikse kaliibri ja halvasti valitud märkide tõttu jäid selle tekitatud kahjud ka edasi tähtsusetuks.

Venelaste vähesele aktiivsusele vaatamata hakkas olukord linnas augustikuul siiski halvenema.

Nagu eelpool nägime, õnnestus Flemingul venelaste tulekuks maapoolsete kindlustuste parandustööd peajoontes lõpetada. Piiramise esimestelb päevadel viidi kaitseseisundisse ka linnamüüri jõepoolne osa. Teostamata olid veel mõningad tööd kindluse sisemuses, esijoones Toomi linnast lahutava kindlusjoone väljaehitamine. Et nendeks töödeks ei jätkunud alalise raske vahiteenistusega koormatud sõdurite jõust, oli Fleming sunnitud laiendama töökohustust ka linnaelanikkonnale. See uus koormus tekitas rahulolematust nii isekas kodanikkonnas kui ka raes. Pealegi leidis raad, et sõdurite perekonnaliikmeilt vähem töid nõutakse kui linnaelanikelt. Peatselt arenes asi avaliku konfliktini.

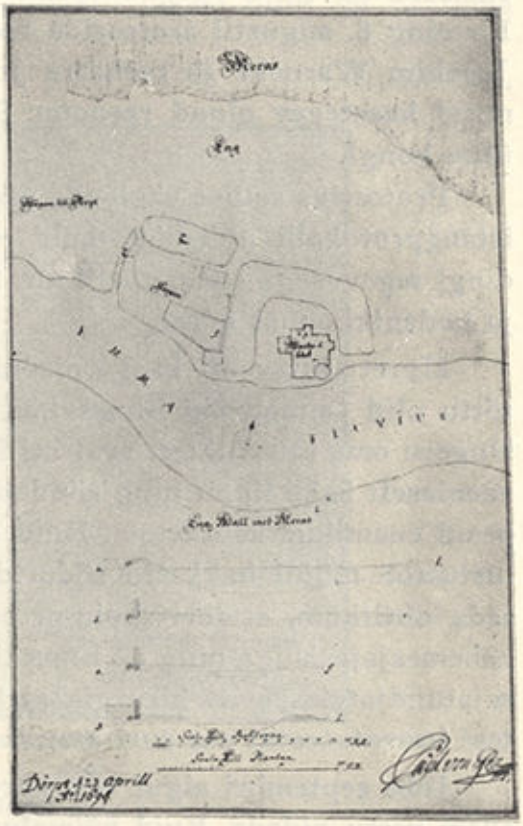

Kastre linnuse asetusplaan a. 1694 (P. v. Esseni plaani järgi).

5. augustil toodi Flemingile Vene väejuhatuselt kiri, mille sisust ta raadi ei informeerinud. Raad pidas seda endale haavavaks ning esitas 7. augustil Flemingile kodanikkonna nõusolekul kirjalikult nõudmise:

et Fleming informeeriks teda, nagu igal pool piiratud linnades kombeks, vaenlase kirjade ja neile saadetud vastuste sisust. Et linnaelanikke ei aetaks tööle lossi juurde (s. t. lossi linnast lahutava kindlustusjoone ehitamisele);

et Fleming teataks, kas tal on olemas „spetsiaalmandaat" lossi lahutamiseks linnast;

et kui teada oleks, et abivägi ei tule küllalt peatselt, siis saadetaks selle kiirendamiseks palve De la Gardiele.

Kiri oli koostatud väga rahulikus toonis, kuid arvestades antud olukorda ning rae suhet Flemingiga, pidi see tunduma viimasele väljakutsena, kui mitte otseselt mässu ähvardusena.

Jõudnud otsusele, et kodanikkond ei kavatse raadi ses küsimuses toetada, olgugi et kirja saatmine oli toimunud tema nõusolekul, laskis Fleming 8. augustil areteerida rae juhtivad tegelased — bürgermeister Joachim Warneke ja raehärra Johann Schlottmani ning kirja koostamisel kaastegev olnud raenotar Schlechteri. Kõik kolm paigutati lossi ühte kongi.

Protestiks sellise vägivalla vastu katkestas raad piiramise ajaks oma istangprotokolli pidamise, kuid ei avaldanud rahulolematust landshöfdingi tegevusega enam avalikult. Salajas hõõgus aga rahulolematus raes ja kodanikkonnas edasi.

Murettekitav oli ka garnisoni olukord. Vene patareide nõrga tule tõttu olid inimohvrid linnas küll tähtsusetud. Ka väljasööstud, mida Ungern oma ratsanikega arutihti korraldas, kusjuures tal õnnestus võtta vaenlaselt kaks lippu ning süüdata selle laager Raadi mõisa juures, lõppesid enamikus kaotusteta. Kuid kurnava vahiteenistuse ja raske kindlustustöö mõjul hakkasid sõdurid hulgaliselt haigestuma. Olukord oli seda ohtlikum, et tervishoiu-personaal linnas piirdus nähtavasti mõne habemeajajaselliga ning — linna timukaga. Peeti ju tol ajal ka timukaid asjatundjateks, eriti kirurgia alal. Nii ei tarvitse imestada, et vähestest haavatutestki osa suri arstiabi puudulikkuse tagajärjel.

Juba septembri algul võis karta, et kindlus ei suuda välisabita kaua enam vastu pidada. Kuid võimalused viimase saamiseks olid väga küsitavad.

Juuli algul oli vene peaarmee tsaar Aleksei Mihhailoviči enese juhatusel alustanud Polotskist marssi Düünat mööda Liivimaa pealinna suunas. Augusti alguses vallutati Daugavpils, 21. augustil langes Koknese ning samal päeval ilmusid vene eelväed Riia alla.

Kuigi Riia garnison ulatus 5000 meheni ja kindlustused olid üldiselt korras, nägi De la Gardie, kelle optimismi oli asendanud kabuhirm, pääsmist ainult rootsi peaväe tulekus Poolast ega saanud mõelda muu Liivimaa saatusele.

Streiff, kel oli õnnestunud taganemisel rängasti lüüa teda jälitavat vene ratsaväge, jäi peatuma Volmari juurde. Osa oma mehi saatis ta De la Gardie varema käsu põhjal Riiga ega suutnud ülejäänud väheste jõu-

dudega takistada vene ratsasalku teostamast Salatsini küündivaid rüüsteretki, mille tagajärjel katkes korrapärane postiühendus Riia—Pärnu vahel.

Vähe lohutav oli ka olukord Eestimaal, kus autoriteetse juhi puudumisel ei suudetud kuude kaupa peaaegu midagi teha maakaitse tõhustamiseks. Eestimaa aadlilipp, mis De la Gardie käsul oli saadetud Emajõe joont valvama, tõmbus venelaste tulekul tagasi ning jäi peatuma Piibe mõisa Paide lähedal.

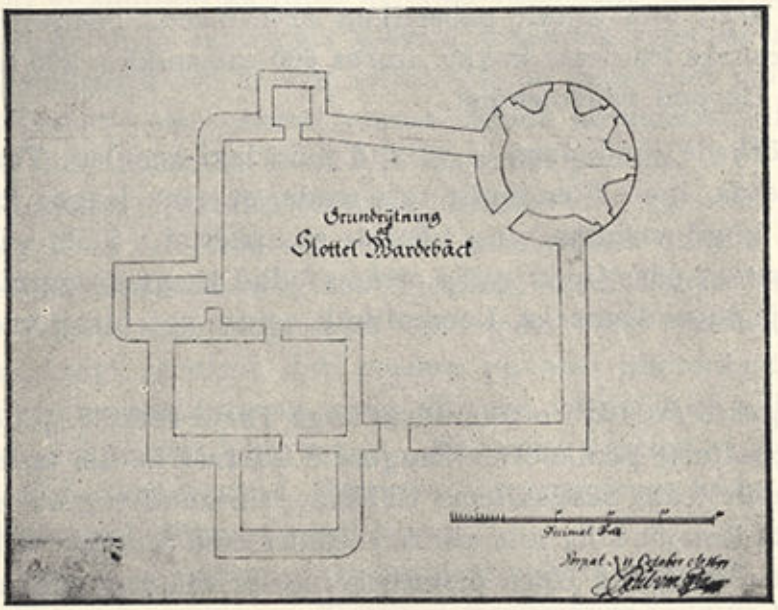

Kastre linnus a. 1697.
(P. v. Esseni plaani järgi).

Kuuldes venelaste lähenemisest põgenes osa maarahvast oma karja ja liikuva varaga metsadesse ja rabadesse, jättes lõikuse saatuse hooleks.

Arvestades rahva ärevust oli Eesti aadel suurima vastumeelsusega soostunud De la Gardie esitisega anda 2 talupoega-jalaväelast ratsateenistushobuselt, kartes avaliku mässu puhkemist. Nagu Liivimaal suudeti siingi ainult väga vähe mehi kokku saada. Kõigele lisanes veel terav rahapuudus kroonu kassades.

Nii leidis juuli lõpul pärale jõudnud uus kuberner Bengt Horn end väga raske olukorra ees. Suure energiaga asus ta maakaitset korraldama. Õnneks jõudis temaga ühel ajal Preisist kohale 400-meheline Gerteni jalaväerügement. Ka õnnestus tal mõjutada venelaste edust heidutatud

maapäeva, et see lubas igalt ratsateenistuse hobuselt anda veel ühe ratsaniku ning et kõik aadlikud soostusid isiklikult oma teenijatega ilmuma relvastatult Paidesse.

Arvestades seda, et ratsateenistushobuste arv ulatus üle kolmesaja, pidi maa panema välja üle 600 ratsaniku ja samapalju talupoegi-jalaväelasi, aadlikud ise ja nende teenijad peale selle, kõik kokku ligi poolteisttuht meest. Juurde arvatud 130 kroonu ratsanikku ja Gerteni rügement tõusid Eestimaa relvastatud jõud 2000 meheni, millest osa tuli küll jätta garnisonidesse.

Kuid need olid ainult paberlikud arvestused. Tõelikult sai Horn augusti keskeks Paidesse kokku umbes 600 ratsanikku, 200 talupoega ja 150 meest Gerteni rügemendist.

Nii nõrkade jõududega ei võidud mõeldagi vaenlast Tartu alt lahkuma sundida, kuid Flemingilt tuli teade, et vene laager Raadi mõisa juures on kindlustamata ning nõrgalt mehistatud. Selle vallutamisega oleks avanenud pääs linna, mida oleks võidud kasutada garnisoni varustamiseks ja tugevdamiseks. Loomulikult eeldas see plaan vaenlase üllatamist.

16. augustil asus Horn 600 ratsanikuga Tartu retkele. Jõudnud takistamatult poolteise penikoorma kaugusele Tartust kuulis ta, et vaenlane, talupoegadelt teada saades tema tulekust, ehitanud tugeva patarei, mis võis pidada Emajõe silla tule all. Arvestades oma jõudude vähesust ning viiumatust ei pidanud Horn otstarbekohaseks vaenlast rünnata ja pöördus tagasi Piibe mõisa.

Pärast esimese retke ebaõnnestumist alustas Horn kohe ettevalmistusi uueks. Tema palvel loovutas maapäev veel 2 meest ratsateenistushobuselt ning lubas varustada nad heade relvadega. Need ja kõik varem loovutatud mehed pidid kogunema 5. oktoobriks. Seevastu ei õnnestunud tal saavutada kokkulepet Ingeri ja Karjala kindralkuberner Gustav Horniga ühise aktsiooni suhtes Tartu abistamiseks. Viimane pidas vajalikuks enne seda taastada maaühendus Soomega, mida taotlesid Soome poolt ka feldmarssal Lejonhufvud ja merelt admiral Wrangel.

Augusti lõpul õnnestuski sundida venelasi lahkuma Neevalinnast, kuid selle asemel et rutata nüüd Paide ja koos Bengt Horniga Tartut abistada, asus Gustav Horn Duderi juurde karistama venelaste tulekul mässu tõstnud Ingeri talupoegi. Oma teguviisi põhjendas ta teede halbuse ja ratsaväe hobuste roidumusega. Tegelikult juhtis teda soov vabastada oma provintsid täielikult vaenlastest. Pealegi oli tal väljaväge kasu-

tada ainult 500—600 meest. Lõpuks alustas ta oktoobri alul marssi Eestimaale, kuid enne tema sinnajõudmist oli Tartu juba langenud.

Seisundist piiratud Tartus on meil ainult katkendlikke andmeid. Selle valgustamiseks äärmiselt tähtsatest Flemingi kirjadest Bengt Hornile on nende ridade kirjutajal seni õnnestunud leida üksainus. Siiski võimaldavad teadaolevad allikad luua mingi, olgugi mõnevõrra ähmase pildi sündmuste käigust.

Nagu eelpool mainitud, ei tekitanud vene suurtükituli kogu piiramise ajal nimetamisväärseid kahjusid ei linnale ega ka kindlustustele. Teiselt poolt ei suutnud ka linna kaitsjad raskemate kahurite ja laskemoona vähesuse tõttu septembri jooksul takistada vaenlase approšside lähenemist, milledest see alustas miinikäikude kaevamist müüride alla. Sõjainsenerikunstis ette nähtud vastuabinõude kasutamist, nagu vastumiinid jne., jne., raskendas tööjõu ja materjali puudus.

Ka väljasööste ei saadud teostada endise edukusega, sest osa ratsaväehobustest, keda tuli kasutada ka kindlustustöödel, muutus halval toidul tarvitamiskõlbmatuks ning aeti Flemingi käsul linnast välja. Kasutada neid toiduks, nagu nüüdisajal kahtlemata oleks tehtud, ei peetud võimalikuks, kuigi garnison pidi tundma puudust lihatoidust. Ka muutus vaenlane ettevaatlikumaks ning viimase väljasööstu puhul langes rootslaste poolel tervelt kolm meest. Nii suurt kaotust ei olnud ratsavägi senini üldse kannatanud. Ratsaväe nõrgenemisega kadus ka lootus abistada abivägesid läbimurdmisel linna.

Kuna Ungern ei kohkunud tagasi avalikult tõendamast, et ratsaväe allakäiku põhjustab esijoones Flemingi hoolimatus selle tarvete vastu, muutus vahekord mõlema vahel äärmiselt teravaks.

Ehk küll Fleming püüdis pidevalt teeselda kindlat usku abiväe peatsesse tulekusse ning ülevaate tõelisest olukorrast omasid vahest ainult üksikud talle lähemalseisjad, taipasid seda varsti ka laiemad rahvastiku kihid. Ka venelased ei jätnud katsetamata mõjutada meeleolu linnas.

Nagu nägime esitas Trubetskoi juba 5. augustil Flemingile alistumisnõude, kuid viimane lükkas selle ilma pikemata tagasi. 21. septembril tuli vene laagrist uus kiri, milles pikalt-laialt kirjeldati venelaste olematuid võite, Streiff'i väesalga ja Eestimaa aadlilipu täielikku hävitamist, retke Pärnu ja Tallinna peale jne., ning ähvardati Tartu alt lahkuda mitte enne, kui linn hea või kurjaga alistatud. Viimasel juhul ei pidanud keegi leidma armu.

Fleming tegi selle kirja teatavaks ka raele ja kodanikkonnale, kelle meeleolu see loomulikult ei võinud parandada. Ka Fleming ise ei jäänud

venelaste ähvardustest mõjutamata. Veel samal päeval saatis ta Bengt Hornile kirja, milles palus kindlat vastust abiväe tuleku suhtes, et seada selle järele oma talitamisviisi. Kahjuks ei saanud Horn seda soovi täita, kuna tal endalgi puudus õige ülevaade olukorrast. Kuid nüüd oli Fleming asja kaalunud ning otsustanud kõigest hoolimata jätkata vastupanu vaenlase üldrünnakuni.

Vahepeal oli sõjaõnn peaaegu igal pool pööranud venelastele selja. Augusti ja septembri jooksul puhastasid Lejonhufvud ja Gustav Horn nendest Soome ja Ingeri. Piiratud oli veel Pähkinalinna, kuid selle tugeva kindluse saatus ei põhjustanud kartusi. Riiat ründav peavägi ei olnud saavutanud midagi mainimisväärset ning mõtles juba taganemisele. Ka vene laagrites Tartu all ei olnud olukord hiilgav. Vangide ja ülejooksikute teadetel valitses seal puudus toiduainetest, eriti leivast. Tartumaalt ei olnud peaaegu midagi saada, kaasatoodud tagavarad olid söödud ning järelevedu Venemaalt võis olla ainult väga puudulikult organiseeritud. Ka möllasid sõdurite hulgas mitmesugused taudid.

Juba septembri lõpul liikusid jutud Trubetskoile saabunud tsaari käsust asuda koduteele. Nende juttude tõelisuses võib kahelda, vaevalt võisid aga venelased, arvestades nende tolleaegset poolfeodaalset sõjalist korraldust, mõelda piiramise jätkamisele talveni.

Vene leeris valitsevast olukorrast oli Fleming täiesti teadlik, sest kogu piiramise aja tuli linna ülejooksikuid, peamiselt venelaste poolt vangistatud eesti talupoegi ja rootsi sõdureid, viimased veel 2. ja 4. oktoobril. Sellegipärast pidas ta olukorda niivõrd ähvardavaks, et astus omal algatusel oktoobri algul venelastega läbirääkimistesse, mis küll esialgu jäid tulemusteta.

Olles Flemingi kirjade kaudu teadlik Tartu halvast olukorrast, üritas Bengt Horn, ära ootamata Gustav Horni tulekut, veelkord selle abistamist. Umbes 1000 mehega õnnestus tal läheneda Tallinna teed mööda Tartule ligi penikoorma kauguseni, kuid pidi siis vaenlase suure ülekaalu ees tõmbuma tagasi Laiusele.

Horn kavatses mõne päeva pärast korrata oma katset, mis jäi aga teostamata. Nimelt saabus Flemingilt 3. oktoobril saadetud kiri, milles ta teatas läbirääkimiste alustamisest venelastega ning et viimased kavatsevat pärast Tartu vallutamist marssida Tallinna või Pärnu vastu.

Tõeliselt jäid läbirääkimised, nagu eelpool mainitud, alguses tagajärjetuks, kuid varsti pidas Fleming end sunnituks alustada neid uuesti. Seekord lõppesid need 12. oktoobril kapitulatsiooni sõlmimisega.

Kapitulatsiooni tingimused olid rootslastele võrdlemisi soodsad. Garnisonil ja kõigil muil soovijail lubati vabalt lahkuda linnast kogu

oma varaga, kas maad mööda või veeteed Narva. Sõduritele jäeti relvad ning lubati võtta kaasa 2 kolmenaelalist väljakahurit 40 kuuliga. Ära viia võimaldati samuti Õuekohtu ja Ülemkonsistooriumi arhiivid ning Ülikooli Raamatukogu ja trükikoda. Selle vastu ei nõustunud aga Trubetskoi Flemingi sooviga võtta kaasa ka vangid, esijoones bürgermeister Warneke ja raehärra Schottmann. Eripunktiga (§ 19) kindlustati linnale ja kodanikele kõik senised privileegid ja varandused, usk, kirikud ja koolid.

Veel sama päeva lõuna ajal lahkus rootsi garnison Tartust üle Emajõe silla Tallinna maanteed mööda, kuna samal ajal marssisid Toome väravast linna vene väed. Äärmiselt halva tee tõttu jõudsid Tartu kaitsjad alles pärast 20. oktoobrit Tallinna.

Tartu kapitulatsiooni põhjused on jäänud senini hämaraks. Fleming ise tõendas hiljem, et ta alustanud lõplikke läbirääkimisi alles õhtul enne venelase järgneval hommikul alustatavat üldrünnakut, mille tagasilöömiseks puudunud lootuski. Nimelt olnud rängast tööst ja vahiteenistusest pooled sõdurid haiged ja ülejäänud meelt heitmas. Kodanikud ilmutanud tõrksust ega võidud neid ka usaldada, sest juba varem soovinud nad linna alistamist venelastele. Kõrgemad ohvitserid, kellega peetud sõjanõu, leidnud, et jõudude vähesusel on osa pulvärke mehistatud vaid 9 sõduri ja mõne opmaniga ning reservi oleks jäänud ainult 30 jalaväe sõdurit, 25 kodanikku ja Ungerni ratsanikud. Niisugustes tingimustes ei pidanud keegi neist võimalikuks vastustada vaenlase üldrünnakule.

Ajaloolises kirjanduses, kuivõrd see rajaneb algallikaile, avaldatud väiteid kapitulatsiooni põhjustest on lahkuminevad.

Pufendorf oma tuntud Karl X. eluloos esitab pea samad põhjused kui Fleming, kelle aruandega ta on olnud nähtavasti tuttav, kuid lisab veel juurde, et linnas valitsenud puudus ka püssirohust.

Vastupidi rõhutab Kelch oma offitsioosses Liivimaa kroonikas, et halva ilmastiku tõttu ja abiväe tuleku kartusel, sest Riia piiramine oli vahepeal lõppenud, oleks venelased varsti lahkunud, kui mitte mõned Tartu kodanikud poleks hakanud äraandjaks ega komandant üleliia poleks rutanud kapitulatsiooniga.

Gadebusch (Livländische Jahrbücher III j.), toetudes Linnaarhiivi ainestikule usub võivat kindlasti eitada äraandmist ning paneb peasüü Flemingi halvale iseloomule.

Bienemanni arvates mõelnud Kelch äraandjate all Warneket ja Schlottmanni, kes vist lahkunud ka Tartu tagastamisel rootslastele 1661. a. ühes venelastega, kuid kahtleb äraandmise tõelisuses, sest Fle-

ming ei rääkivat oma aruandes piiramisest sellest sõnagi. Warneke ja Schlottmanni areteerimist põhjustanud vist ainuüksi Flemingi kahtlused nende usaldatavuse suhtes.

Mõnevõrra täielikuma ettekujutuse kapitulatsiooni eelloost saame allikate põhjal.

Püüame esmalt määrata kindlaks linnakaitsjate arvu ja olukorra enne kapitulatsiooni, milles, nagu nägime, hiljem on nähtud selle peamist põhjust.

Säilinud nimestikkude järgi koosnes jalavägi 1. oktoobril, arvestamata ohvitsere, 19-st kapralist ja 342 reamehest. Kahurväelasi oli 32, nagu enne piiramistki. Ratsaväelastest oli järgi 74 meest, kuna 4 olid langenud. Talupoegade kompanii koosnes 2 kapralist ja 11 mehest.

Kokku ulatus sõdurite arv ilma ohvitserideta seega 480 meheni. Nähtavasti ei tõusnud langenute arv ka kapitulatsioonini märgatavalt. Samuti näib haavatute hulk olevat püsinud väga mõõdukates piirides. Kaugelt suurem oli seevastu haigete arv. Nagu eelpool nägime pidas Fleming enne piiramist jalaväest täiesti võitluskõlblikuks ainult 262 meest, kuna ülejäänud olid kas liiga vanad või noored. Kapitulatsiooni ajal ulatunud võitluskõlblike meeste arv 140—150-ni. Võttes seda arvu tõelisena, tuleb siiski nentida, et enamik mitte täiesti võitluskõlblikest võis võtta osa kindluse kaitsest, töötades kindlustuste juures, kandes vahiteenistust jne. Paremini toidetud ja vähem tööga koormatud ratsaväelastest olid nähtavasti ainult vähesed haiged. Kokku pidi seega olema kapitulatsiooni ajal võitluskõlblikke veel umbes 250 sõdurit. Neile lisanes opmanite kompanii, mille kaotused näivad olevat tähtsusetud ning kodanikud. Viimastest ei langenud vist ükski piiramisel ega ole kuulda ka ulatuslikumast haigestumisest nende hulgas, ei lasknud nad ju teha endile liiga ei tööga ega ka vahiteenistusega.

Kõik kokku võis seega võitluskõlblikkude meeste arv linnas ulatuda umbes 500-ni.

Mis puutub toitlusoludesse, siis näivad need linnaelanikkonnal ja osal linna põgenenuil olnuvat täiesti rahuldavad. Garnisonil võis olla ehk mõnevõrra nappus lihast, kuid vilja leivaks ja tol ajal möödapääsematuks õlleks oli külluses. Kapitulatsiooni eel jagati sajad tünnid vilja, et seda mitte jätta vaenlasele, kroonu võlausaldajaile — kodanikele võlgade katteks. Igal juhul ei mänginud toitlusküsimus kapitulatsiooni juures mingit osa. Loomatoidu tagavarad lõppesid kroonul küll juba septembris, kuid kodanikelt saadud lisaga, kes end sellega hästi varustanud, suudeti kapitulatsioonini ülal pidada enamik ratsahobuseid. Nii

linna kindlustused kui ka eraehitused ei olnud kogu piiramise ajal märgatavalt kannatanud.

Murettekitavam võis olla laskemoona, eriti püssirohu vähesus, kuid venelaste nõrgale tulele vastustamiseks ei olnud seda kulunud eriti palju. Veel kapitulatsiooni ajal leidus püssirohtu tagavaraks ning seda oleks võib-olla jätkunud ka vaenlaste rünnaku tagasilöömiseks. Igatahes Fleming ise ei maini üldse laskemoona puudust kapitulatsiooni põhjuste hulgas.

Üldiselt jääb allikaist mulje, et veel oktoobri algul ei olnud Tartu kindluse materiaalne külg edasist kaitsmist mittevõimaldavas olukorras. Sootuks teistsugust pilti pakub aga kindluse kaitsjate meeleolu ja moraal. Kõige pealt tuleb nentida, et Fleming, olgugi väga tahtejõuline ja tarmukas isiksus, ei olnud kuigi sobiv omal kohal. Sõjaliste kogemuste vähesuse tõttu puudus tal tarvilik autoriteet oma alluvate ohvitseride juures. Oma tasakaalutult ägeda iseloomu ja hoolimatu ning ebasõbraliku käitumisviisiga ei suutnud ta saavutada ka mingit populaarsust lihtsõdurite juures ja linna elanikkonnas. Juba piiramise algul sattus ta konflikti silmapaistvama ohvitseriga garnisonis — ratsaväe ooberst Wolmar von Ungerniga, mis võttis nii terava kuju, et enne lahkumist kapitulatsiooni põhjal linnast Ungern laskis kanda rae protokolli pika protesti Flemingi iseka ja ebaotstarbeka tegevuse vastu piiramise ajal. Ehkki selles esitatud asjaolud paistavad olevat osalt liialdatud, jääb siiski mõndagi, mis ei kõnele Flemingi kasuks. Näiteks võiks mainida sõdurite liigset koormamist mittehädavajalikkude töödega, mis, nagu nägime, põhjustas meeste hulgalist väljalangemist rivist ning üldise meeleolu languse.

Veelgi halvem oli Flemingi suhe linna elanikkonnaga. Nagu teada moodustasid selle mõõduandva osa gildidesse koondatud kodanikud, peaaegu ainuüksi sakslased, kes olid osalt alles meheeas sisse rännanud välismaalt. Eeldada neis midagi rootsi patriotismi taolist oli muidugi aluseta. Juba Rootsi valitsuse algusest saadik oli märgata Tartu linna suhetes riigivõimuga teatud jahedust, mida loomulikult ei parandanud alalised hõõrumised valitsuse kohapealsete esindajatega. Nii tundis linna elanikkond enamikus Rootsi asjale kaasa ainult niivõrd, kui see oli seotud linna ja nende eneste huvidega. Rae meeleolu ei erinenud ses suhtes palju kodanikkude omast. Selle juhtiv isiksus, auahne bürgermeister Joachim Warneke, oli oma kauaaegsetel viibimistel linna saadikuna Stokholmis hästi tuttav valitsuse telgitagustega, mida kasutas nii linna kui enese huvides. Pääsnud aadliseisusesse ning saanud doneeritud ühe

mõisa, ei olnud tal esialgu midagi enam loota Rootsi poolt. Veelgi vähem oli selleks eeldusi teisel rae tegeval liikmel ja suurel intrigandil raehärra Johann Schlottmannil, kes ei võlgnenud Rootsile peaaegu midagi. Kui kergesti ei võinud nüüd tekkida kodanikkonnas mõte, arvestades peaaegu lootusetuna näivat olukorda, vahetada alluvus Rootsile alluvuse vastu Venele, kaubeldes endale sealjuures muidugi tasuks igasuguseid soodustusi. See mõte võis juurduda seda kergemini, et hiljuti oli tsaarile alistunud hulk Leedu linnu, milles leidus ka palju sakslasi. Linna ja riigivõimu suhet võis kujutada sarnasena, nagu see olnud poola ajal, mis seda tundnute mälestuses pidi, nagu tavaliselt, peegelduma „vana hea ajana". Vene valitsusega võis loota ka Vene kaubanduse elavnemist ning linna keskaegse õitsengu taastumist, mida Rootsi valitsuse all kõigile püüetele vaatamata ei suudetud saavutada.

Need kaalutlused ei olnud Flemingile tundmatud ning sellega vist seletubki tema järsk teguviis Warneke ja Schlottmanni suhtes. Aktiivsemate liikmete interneerimisega muutus küll raad teguvõimetuks, kuid kodanikkonnale, kes raega seisnud opositsioonis, ei avaldanud see mingit mõju. Piiramise algusest peale oli ta vastumeelselt võtnud osa linna kaitsest ning olukorra raskenemisega aina süvenes tema tõrksus ja distsipliinitus.

Tõenäoliselt valitses sama meeleolu varsti ka opmanide kompaniis, oli ju enamik selle mehi sakslased, kellest pealegi osa oli suguluses Tartu kodanikega. Ühtlasi mõjus see demoraliseerivalt kodanike juurde majutatud sõduritele.

Neis olukordades pidid Trubetskoi kirjas 21. septembrist sisalduvad ähvardused ja hooplemised, kuna olukord Lõuna-Liivimaal oli pealegi teadmatu, mõjuma otse masendavalt. Avaldas kiri ju Flemingile endalegi sügava mulje.

Sellele lisanesid kuuldused äraandmisest, mis piiratud kindlustes küll enamasti alati päevakorral, kuid milledel seekord ei näi olevat puudunud alus. Nii paljudel kodanikel kui ka piiri ja Peipsi-äärsete mõisade opmanitel oli enne sõda olnud lähedasi suhteid venelastega, mida viimased võisid kasutada. Tundub, et ka mõned raeliikmed võisid olla asjasse segatud. Warneke ja Schlottmann, keda selles on kahtlustatud, istusid 8. augustist alates arestis ning suutsid vaevalt midagi ses suhtes teha. Ka ei peetud hiljem rootsi poolt kõrgemate võimude poolt peamisteks reeturiteks neid, vaid üht kaugelt mõjukamat isikut — õuekohtu fiskaali Philipp Tinctoriust (kuninganna Kristiina poolt nobiliteeritud Färber von Hohensterni nime all) De la Gardie tõenduste järgi langenud

Tartu venelaste kätte ennem Tinctoriuse äraandmise kui vaenlase väe läbi. Kuna Fleming lasknud teda võtta osa kõikidest sõjalistest nõupidamistest, pidi olukord linnas olema talle peensusteni tuttav ning sellest olla ta teadustanud vaenlastele, heites üle müüri leiva sisse küpsetatud sedeleid. Nende teadete mõjul jäänud venelased, kes kavatsenud lahkuda, paigale ning sundinud lõpuks linna kapituleeruma.

Kuivõrd neil teateil on alust, on praegu võimatu otsustada. Võiks loota vahest midagi leida selle kohta Vene arhiivides. Rootsi kaasaegsetes allikates puudutatakse seda küsimust ainult põgusalt; kuna oletatavad äraandjad olid kättesaamatud, ei olnud mõtet edasikestva sõja ajal asjast palju rääkida. Fleming ise oli oma vastavad arvamised avaldanud nii De la Gardiele kui ka kuningale endale suusõnal. Pärast sõja lõppemist oli juba hilja asja üles võtta, sest enamik kaastegelasi oli surnud või läinud Venemaale. Pealegi oli Kärde rahulepingus nähtud ette amnestia vaenlasele kaasaitajaile, välja arvatud avalikud reeturid.

Arvestades kirjeldatud olukorda, ei võinud Fleming söandada vaenlase üldrünnakut ära oodata, kui viimane seda muidugi tõeliselt kavatses, ning eelistas kapituleeruda. Kuna venelastel oli rutt asja lõpetada, osutusid kapitulatsiooni tingimused võrdlemisi soodsaiks.

Kapitulatsiooniga loodud võimalust linnast lahkuda kasutasid peamiselt garnisoni jalaväelased ühes perekondadega ja riigiametnikud peale Tinctoriuse ja mõne teise. Osa ratsaväelasi, Flemingi teateil 50, kuid nimestiku järgi ainult 18, eelistasid astuda vaenlase teenistusse. Kodanikest lahkus ainult 2 ning opmanite kompaniist 8. Kohale jäid ka mõned siin viibinud Tallinna kodanikud.

Vabadusse pääsenud Warneke ja Schlottmann asusid kohe linna juhtima. Esijoones püüdsid nad saavutada vene väejuhtidelt eri-kapitulatsiooni kinnitamist linna jaoks. Kuid viimased pidasid end selleks mitte õigustatuiks ja keeldusid esitatud kava konfirmeerimast. Järgmisel aastal õnnestus küll Warnekel ja Schlottmannil, kes selleks käisid rae saadikuina Moskvas, saavutada tsaarilt eriline privileeg linnale, kuid midagi olulist see ei andnud. Tegelikult osutus kodanike olukord Vene valitsuse all raskemaks kui rootsi ajal. Sõja tõttu kaubandus vaevu hingitses. Korterikohustus oli mitmekordselt suurem ja ebakultuursema garnisoni tõttu raskem kui enne. Kohalikud valitsusvõimud aga lubasid endile igasuguseid sissetunge linna õigustesse, mille vastu Moskvast kaitset otsima minnna takistas rahapuudus. Pealegi surid paljud elanikkudest järgmisel aastal katku.

Isiklikke hüvesid valitsuse vahetusest saavutasid esialgu rae liikmed ja fiskaal Tinctorius. Kapitulatsioonile järgnenud kuude jooksul oli

peaaegu kõigile raehärradele doneeritud aadli pagemisega peremeestetuks muutunud mõisu Tartumaal, näiteks sai bürgermeister Warneke Kavastu. Opmanid, kes, nagu nägime, enamikus jäid Tartu, astusid uute härraste teenistusse ning pöördusid tagasi maale. Talupoegadele, kes Vene võimudelt võtnud kaitsekirju, kindlustati puutumatus ning needki asusid hulgaliselt tagasi vanadele eluasemetele või nende rusudele.

Novembris pöördus Vene vägi tagasi Pihkvasse, jättes Tartusse mõnetuhande mehelise garnisoni.

Tartu vallutamine oli tsaari poolt suurte lootustega alustatud sõja ainuke kaaluvam saavutus 1656. a. jooksul. Nii Riia kui Pähkinälinna piiramised lõppesid tulemusteta ning Neevalinnast pidid venelased varsti lahkuma. Ainult Koknese jäi nende valdusesse.

Tartu langemine oli Rootsile raskeks löögiks. Sellega omandasid venelased kindla baasi edaspidisteks operatsioonideks Eesti- ja Põhja-Liivimaa vastu ning said oma valdusesse jõukama ja viljakama Liivimaa maakonna.

Sõja jätkamisel Venemaa poolt senise energiaga oleks Tartu kaotuse tagajärjed võinud anda end rootslastele vägagi valusalt tunda. Poliitilise olukorra muutumise tõttu jäi see siiski tulemata. Kuid sõja edaspidine käik ei kuulu enam siia. Mainitagu ainult, et 1658. a. lõpul sõlmiti Vallisaare vaherahu, mis jättis kõik vallutatud alad esialgu venelastele. 1661. a. pidi aga Vene, kes oli terve jõuga rakendunud võitlusesse Poolaga, taastama Rootsile kõik vallutused, nende seas ka Tartu linna ja maakonna.

TARTU ÜLIÕPILASKONNA KEVADPIDUSTUSED.

Fr. Puksoo.

Tartu üliõpilaskonna maipidustuste kord on Eesti iseseisvuse ajal juba enam-vähem kindlaks kujunenud. Esimene mai, kui ülemaailmne kevad- ja nooruspüha, on ka akadeemilise püha pühitsemiseks kõige sobivam. Nõnda ongi esimese mai öö ajaks, kus „noor akadeemiline vägi toob päikese oma keskele, süütab tõrvikud käes ja südames". See on ka ainuke võimalus, kus üliõpilaskonnal avaneb juhus esineda tervikuna, tõelise akadeemilise „perena" ja kus ta oma ühise rongkäiguga sümboolselt demonstreerib akadeemiliste kodanike ühtlust.

Nüüdisaegse traditsiooni kohaselt kogunevad kõik üliõpilasorganisatsioonid iga aasta 30. aprillil õhtuses hämaruses ülikooli maja juurde Aia tn. 46, kust sammutakse tõrvikute valgusel ühises rongkäigus orkestrite saatel Raekoja ette. Siin pöördub üliõpilaskonna esindaja linnapea ja linnavalitsuse poole, tuues tervitusi Tartu linnale ja isamaale ning avaldades valmisolekut hoogsa õppetöö kõrval viimse vereni kaitsta oma kodumaad. Linnapea vastuse järele lauldakse üliõpilaslaulust salm „Vivat et respublica" (elagu vabariik). Raekoja platsilt siirdutakse Ülikooli Peahoone juurde, austuse avaldamiseks selle trepile astunud ülikooli valitsusele ja professoritele. Seal võtab sõna tavaliselt üliõpilaskonna esimees, kes väljendab akadeemilise nooruse nimel suurt kiindumust oma Alma Materi vastu, kindlat tööindu ja töötahet. Rektor omas vastuses tavaliselt avaldab soovi, et elutuli, mida noored ülikooli kodanikud omas südames kannavad, ei vaibuks neis kunagi ka edaspidises elus. Kõlab võimas, traditsiooniline „Vivat academia" (elagu ülikool), mille järele pöördutakse tagasi Raekoja platsile, kus asetatakse põlevad tõrvikud riita ja öeldakse lõppsõna, mille järele lauldakse hümni. Sellega on ühine kava täidetud ja igaüks liigub oma konvendi korterisse, kus jätkub mai vastuvõtmine kuni varase hommikuni. On õilsaks kombeks kujunenud, et maiööl, ainult kord terve aasta jooksul, on konventide ruumid

vabalt avatud külastamiseks igale üliõpilasele ja vilistlasele ja seda võimalust kasutatakse peamiselt organiseeritud üliõpilaskonna poolt ka väga ohtralt vastastikusteks külaskäikudeks.

Kuid ülalkirjeldatud mai vastuvõtu protseduur ei ole alati olnud sama ja seda isegi mitte eesti ülikooli algaastail.

Paaril esimesel aastal — 1919 ja 1920 — ei olnud veel ametlikku ühist mai vastuvõttu eesti üliõpilaskonna poolt, kuna ju üliõpilaskonda

Tartu üliõpilaste kommersi-sõit 19. sajandil.

juhtiv keskus, esimene üliõpilaskonna edustus valiti alles 1920. aasta lõpul.

Edustuse algatusel korraldati eesti üliõpilaskonna esimene mai vastuvõtu rongkäik 1921. a. Esimene rongkäik oma marssruudilt kui ka kavalt erines tunduvalt nüüdsest traditsioonist. Selle kogunemiskohaks oli „Üliõpilaste Ühiselumaja" (praegu Riigi Keskarhiiv) esine, kust liiguti Ülikooli juurde ja sealt edasi Raekoja ette. Lõpuks siirduti „Kassitoome" orgu, kus põleva maitule juures viibiti kuni kesköönì. Järgneval, 1922. a. jäi mai vastuvõtt ära ja alles 1923. aastast alates muutus see iga-aastaseks pidustuseks. Rongkäigu alustamiseks koguneti 1923. a. aga Laial tänaval asetsevate ülikooli majade ette, kus sel ajal elas ülikooli

„Inglisild" 19. sajandi I poolel.

„Kuradisild" 19. sajandi I poolel.

rektor. Sealt sammuti järjekorras Ülikooli juurde ja Raekoja ette ning lõpetati rongkäik Toome varemete juures tennisväljakul, mitte enam „Kassitoomel". Ka jäi maitule põletamine programmist välja, selleasemel korraldati aga rongkäigu lõpetamise järele ühine omavaheline koosviibimine Üliõpilasmajas. Järgnevate aastate pidustuste puhul tuli aga Toomemäel ja -orus viibimisest täielikult loobuda, kuigi see oli olnud vareminigi XIX sajandi Tartu üliõpilaskonnale ainukeseks traditsioonilise mai vastuvõtu kohaks. Raskeis oludes korrapidamine ja kauni muru sõtkumine olid selle ilusa traditsiooni katkestamise põhjustajaks. Ka ei olnud Vabariigi algaastail organisatsioonidevahelised külaskäigud veel tavaks kujunenud, mistõttu rongkäigust osavõtjad viibisid Toomel koos palju kauemini kui praegu.

Seni peatusime Eesti üliõpilaskonna kevadpidustuste juures, kirjeldades kaasaega ja viimast kahte aastakümmet. Tartu Ülikool, mis asutati juba 1632. a. on aga elutsenud rohkem kui 300 aastat ja selle aja jooksul on pidanud nägema mitmesuguseid päevi. Aastatel 1632—1656 ja 1690—1710 oli see rootsi ülikooliks ehk „akadeemiaks". Selle järele vene valitsuse esimesel poolel 1710—1802. a. ei teotsenud ta üldse, kuni 1802. a. avati uuesti juba saksa ülikoolina Vene riigis ja muudeti 1890-tes aastates vene ülikooliks.

Nii ajastu kui ka vastavas ülikoolis valitseva vaimu ja korraga kooskõlas toimusid ka üliõpilaskonna mai vastuvõtt ja kevadpidustused igakordselt erinevalt, või siis puudusid täiesti. See olenes peamiselt ka üliõpilaskonna organiseerimise võimalustest. Kõige vanemal, Tartu ülikooli rootsi ajastul olid üliõpilasorganisatsioonid (nn. natsioonid) lubatud, kuigi ainult ülikooli teisel perioodil nn. Academia Gustavo-Carolina ajal (1690—1710. a.). Kuid selleaegse üliõpilaskonna ühistest pidustustest pole midagi teada, kui mitte sellisena vaadelda ehk nn. depositsiooni akti, millise tseremooniale pidid alluma kõik ülikooli astuvad noored. Kuigi see võib olla teatavas mõttes võrreldav nüüdisaegse rebasdressuuriga, sündis see aga palju metsikumal kombel.

1802. a. asutatud balti-saksa ülikool oli oma teaduslikult laadilt kui ka üliõpilaste organiseerumise aluseilt tuntavalt lahkuminev eelmisest Tartu rootsi akadeemiast. Siin katsetati mitme organiseerumismoodusega, kus tekkisid vahete-vahel üksikud eriorganisatsioonid, vahel jälle liitus terve üliõpilaskond nn. „Allgemeine Burschenschaft'iks", kuni ülekaalu võtsid maa-alalisel alusel loodud korporatsioonid.

Kuigi ka selles ülikoolis esimese poolsajandi jooksul ei olnud üliõpilaskonna ühiseid maipidustusi nagu rootsi ajalgi, selle eest aga oli kujunenud Tartu üliõpilaste tähtsamaks peoks ülikooli asutamispäev

21. aprillil, mis omalt kavalt meenutab osaliselt nüüdisaja 1. mai vastuvõttu. Seda pühitseti Toomemäel, kuhu igal üliõpilasel oli juurdepääs, kui ta aga nööri otsas kaasa tõi pudeli veini või konjakit. Õlu, mis üliõpilasjoogina pääses mõjule alles hiljem, oli siis veel tundmatu. Kuid 1820. a. ei lubanud ülikooli rektor enam seda pühitseda ülikooli maa-alal ja kommerss toimus Raadi pargis. Et siiski viibimisest Toomel mitte loobuda, katsetasid korporatsioonid 1825. a. järgmiselt toimida, mis õnnestus ja kujunes hiljemini traditsiooniks. Nimelt kogunesid 21. aprilli õhtupoole kella 2 ümber kõik korporatsioonid üheskoos „metsikutega" ehk organiseerimata üliõpilastega Toome varemete juurde. Ka kõigile „rukituile" (karistatuile) anti selleks päevaks amnestia ja vana üliõpilaslauluga: „Gaudeamus igitur" (nii siis rõõmutsegem) astuti rongkäigus Toomelt alla ülikooli juurde, kus lauldi „Vivat academia", mille järele siirduti reas väljaspoole linna, tavaliselt Raadi parki pidulikule kommersile. Pimeduse saabumisel kogunesid gruppidena tagasitulevad buršid aga Suurturule, kus pidutseti kuni varase hommikuni.

Selleks, et tol ajal üliõpilased koosviibimisi pidasid väljaspool Tartut, oli kaks erilist põhjust. Esiteks, kuigi korporatsioonivärvidega mütside kandmine sai kombeks alles 1825. a. ja värvipael omandas eluõiguse veel hiljemgi, 30-te aastate lõpul, oli nende kandmine Tartus keelatud, mistõttu siin seda kanti vahariidega kaetuna. Väljaspool Tartut ja isegi teistes linnades ei tehtud selle kandmiseks aga takistusi.

Teiseks mõjuvaks asjaoluks, mis sundis üliõpilasi öö mööda saatma 21. aprilli pidutsemise puhul kas Suurturul või Novum'is Riia maanteel, nüüdisaegsete Maarjamõisa kliinikute läheduses ja 1. mai vastuvõtul Toomeorus, oli organisatsioonidel oma majade puudumine kuni 1880-te aastateni (esimese maja ehitas korporatsioon „Estonia" 1886. a. alul). Ei olnud ka üüritud konvendikortereid, vaid isegi koosolekuid peeti nn. burgides, s. o. majades, mis olid üliõpilaskorterite all ja kus elutses rida sama organisatsiooni kaasvõitlejaid. Hiljem sai mõni „burg", kus elas „vanamees" rebastega, juba konvendikorteri nime. Nõnda tuli otsida ruume igasugusteks kommerssideks väljaspool. Üheks selliseks burgiks, kus koosolekuid peeti, oli XIX sajandi keskel näiteks Jaani (nüüd Ülikooli) ja Laia tänava nurgal asuv Tyron'i maja, kus asub praegu vene korporatsioon. Palkon, mis oli tänava poole ja mida praegu enam ei ole, kasutati kvarteti-laulmiseks. Tuttavamaid burge oli veel nn. „Kanzel", tollal Vietinghoff'i maja, praegu Suurturg nr. 3 raekoja kõrval (kuni 70-te aastateni), „Müllerei" Tähtvere tänaval „Kiehnasterei" Raekoja taga, „Schulzerei" (80.-tes aastates), „Hühnerei" Vabadussilla juures ja teisi, mida nimetati omaniku järele.

1837. a. aga keelati uue kuraator Grafströmi poolt 21. aprilli pidustused ametlikult ja selletõttu organiseerisid samal aastal üliõpilased leinarongkäigu. Vaikselt liikus rongkäik Toomelt ülikooli ette, ees nn. pristav ehk leinakepp, mida kanti tavaliselt matuserongide ees. See visati avatud ülikooli uksest sisse ja mindi sellejärele rahulikult laiali. Uuesti avanes võimalus 21. aprilli pühitsemiseks Toomel ühe kümnendi järele, kuid ilma kommersita. Kogunedes siia, jagunesid buršid kahte gruppi: üks osa siirdus nn. Otium- või Inglisillale (sild, millel pealkiri:

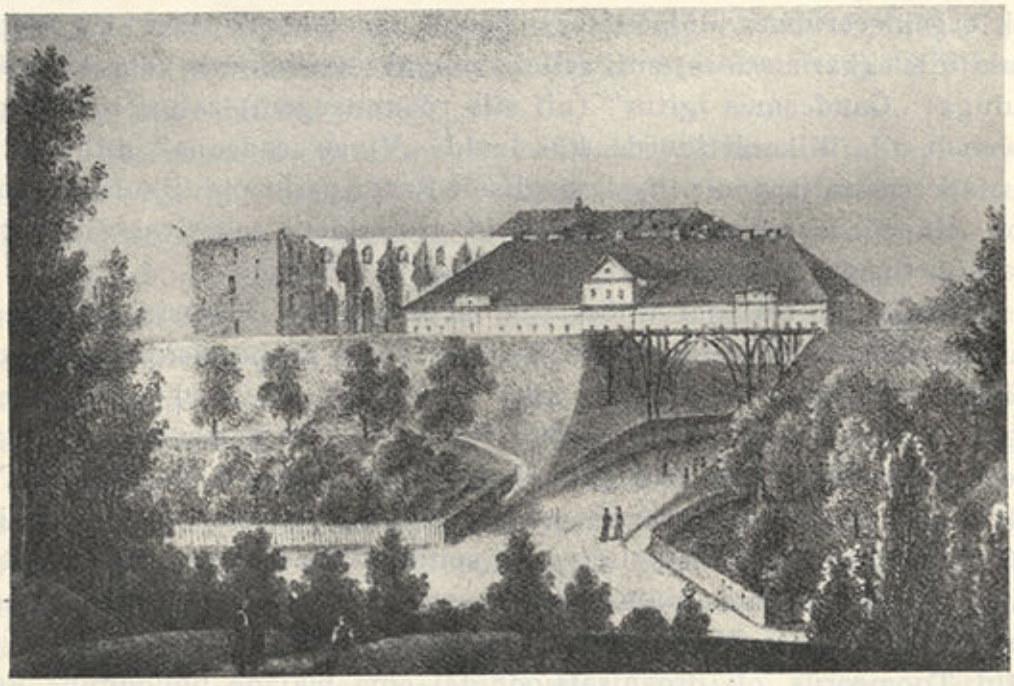

Vaade „Kassitoomelt" Toomemäele.

Otium reficit vires) ja teine osa „Kuradisillale" ja siis lauldi vahetuslaule. XIX sajandi 50.-date aastate algul nimetati 21. aprilli pühitsemist Toomel „Völkerkommers'iks" (rahvastepidu), sest kõik üliõpilased võtsid sellest osa. Lehvivate lippudega suunduti ülikooli ette, kus hüüti elagu Alma Materile, sealt Toomevaremete juurde, kus lauldi kooris ja lõpuks korraldati vahetuslaule sildadel, eriti nn. „Binschgauer" laulu. Seepeale liiguti hanereas Novumi kommersile.

Kuni 1847. a. olid mai vastuvõtu pidustused Tartu üliõpilaskonnas tundmatud. See piirdus ainult üksikute korporatsioonide liikmetest moodustatud kvartettide lauludega Toomemäel, mis meelitas ligi laia kuulajaskonna. Muusika- ja lauluharrastus oli vanas Tartus väga levinud nii noorte kui vanade, ka professorite hulgas ja igaüks laulis, kel aga

vähegi häält oli. Loomulikult võttis ka üliõpilaskond osa üldisest vaimustusest, nii et ka muul ajal peale maiõhtu, kauneil kevad- ja sügisõhtupooltel kella 5 paiku kõlas Toomelt nn. bastioonilt Tähetorni ja Vana anatoomikumi juurest kord ühe, kord teise korporatsiooni liikmete kvarteti laul. Laulule lisaks korraldati XIX sajandi 50.-te aastate keskel maiõhtul vähemais ringes juba ka kneipimisi ehk alkoholiga olenguid, kuigi väljaspool linnapiire.

Alles 60.-test aastatest alates võetakse maid vastu juba kogu üliõpilaskonna poolt ühiselt ja seda nn. metsikul Toomel [1]. Muuseas said üliõpilased 1862. a. esmakordselt luba korporatsioonide värvide kandmi-

„Metsik" Toom.

seks. 60.-te aastate lõpuks olid üliõpilaskonna mai vastuvõtu pidustused kujunenud juba terve Tartu linna pidupäevaks. Algul leidis üksikute korporatsioonide vahetuslauludega oleng aset „metsiku" Toome liivaaugus. Tulematerjaliks kasutati õllekorve, kuid ka naabruses olevate majade aiaroikaid, mille eest näiteks 1866. a. tuli omanikele maksta kahjutasu 50 rubla. See teguviis aga ei tahtnud meeldida ülikooli valitsusele ja mõned buršid paigutati karistuseks „tulikahju tekitamise eest" kartseri.

Kui Toome liivaauk muudeti „õitsevaks aiaks", sai 1874. a. ülemuse loaga mai vastuvõtu kohaks „mänguplats" (praegu tennisväljak) Toomevaremete ees orus. Nüüd muutus kava palju suurejoonelisemaks.

---

1 „Metsikuks" Toomeks nimetati tol ajal praegust Kassitoome, kuna aga Kassitoomeks (Katzendom) vanemal ajal kuni XIX sajandi lõpuni kutsuti linnaosa Hetseli tänava ja Silmakliiniku vahel, kuhu hiljem ehitati Ühiselumaja (praegune Riigi Keskarhiiv) selle juurde kuuluvate hoonetega.

Juba varakult alati ettevalmistustega. Lihtsad halliksvärvitud lauad ja toolid paigutati kohale, nende ümber asetati suured korvid õlle, viina ja suupistetega. Kella 9-st alates sammusid lehvivate lippude all üliõpilasorganisatsioonid, igaüks oma erilaulu saatel, ettemääratud kohale all Toome neljanurgelises orus, mis oli piiratud kolmest küljest puudega. Selleks kohaks kujunes alul 4 korporatsiooni „vanamehe" vahel loosiga valitud üks neljast nurgast ja hiljemini nooremate juurdetulnute vahel,

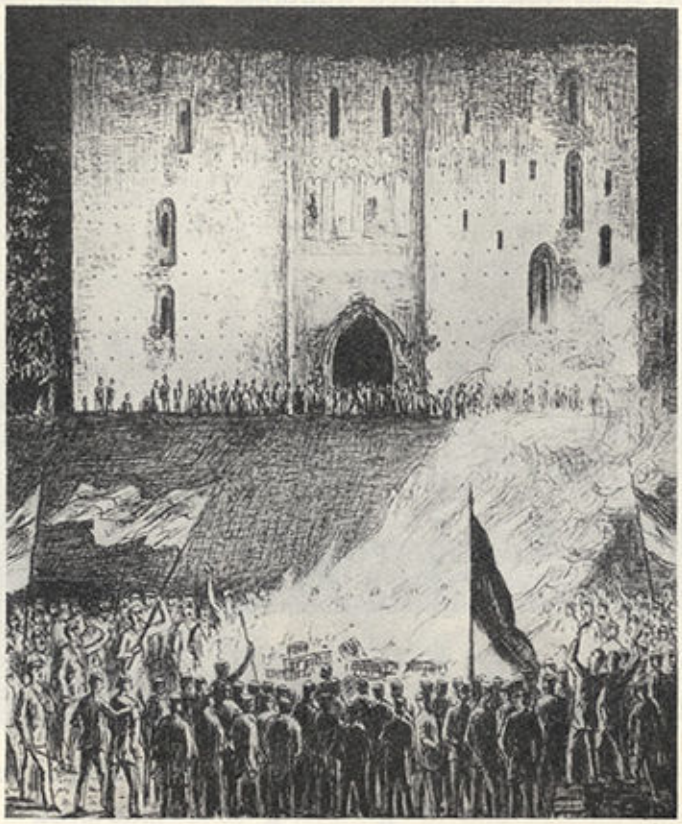

Üliõpilaste maituli.

milline kohavaliku moodus püsis kuni pidustuste keelamiseni vene võimude poolt. Sadandeid noori ja vanu, professoreid, vilistlasi ja kutsutud külalisi asetusid laudade ümber. Kannud liikusid käest kätte ja kõlasid laulud, mis tekitasid vastukaja Toome varemetes ja vastukõla vanade ning noorte Toomele kogunenud pealtkuulajate südames.

Enne kesköö saabumist algas all orus aga elav edasi-tagasi askeldamine. Tühjad õllekorvid kuhjati hunnikusse, hagu visati sellele otsa ja kui tuleleegid ikka kõrgemale ja kõrgemale tõusid, kogunesid salgad ringis selle suure tuleriida ümber. Täpselt kell 12 tõstis magister cantandi (laulujuht) oma taktikepi ja sajanditest häältest kõlas „Mailaul".

Ilutulestik ja bengaalituli varemete sees kui ka ümbruses valgustas vanu auväärseid endise kiriku ruume. Pidustus kestis edasi. Rebased hüppasid üle tule ja juba peagi segunesid kõik üliõpilased oma vahel ja see „võõraste vaheline läbikäimine" leidis aktiivsemat väljendust maiõhtul.

Samuti ruttasid õhtul kella 9 peale loendamatud salgad kõigi Tartu seltskonna kihtide kodanikke mai vastuvõtu kohale Toomemäele. Nad peatusid orgu piirava nööri taga, jälgides huviga, kuidas all orus üliõpilaste pere põleva maitule vahel „liikus, laulis, jõi ja juubeldas". Siin ja seal kostis vahele mõni kvarteti laul. Alles hommikul päikese tõusuga lahkusid viimased osalised.

Venestamise tulekuga, 1891. a.-st peale, kui keelati igasugused üliõpilaste rongkäigud, ei olnud traditsiooniks muutunud mai vastuvõtu pühitsemine laulu ja maitulega ka kauemat aega lubatud. Pealtvaatajad kogunesid küll alguses eelmiste aastate eeskujul Toomele ja Toomeoru juurde, kuid tulemata jäid üliõpilased. Need veetsid maiöö oma konvendikorterites, millised sel puhul olid „avatud", mis võimaldas vastastikust üksteise külastamist. Kui aga pühitseti maiõhtut väljaspool, siis oldi kella 1-ni öösi ühiselt Saksa Käsitööliste Seltsis maitule ümber ja sealt mindi konventidesse.

Alles iseseisev Eesti seadis uuesti ausse vana üliõpilaste kombe — pühitseda üheskoos, alul ka Toomel, kevadpüha.

ETÜÜDE SISERÄNNETE RUUMIKÜSIMUSIST.

Eesti linnade rändealadest, eriti Tartu rändkonnast.

Edg. Kant.

1. Sissejuhatavaid märkmeid. [1]

Rahvastiku staatilisemate põhijoonte — levingu, tiheduse, piiride ja modaliteetide — kõrval on antropogeograafias mõnevõrra käsitletud ka rahvastiku dünaamikat, migratsioone, infiltratsioone ja invasioone. Tugeva rõhuga tuleb see ilmsiks juba Friedrich Ratzel'i rajava tähendusega „Antropogeograafias" [30], mille ta 1882. aastal iseloomustavalt pühendas migratsiooniteooria loojale Moritz Wagner'ile. Mainimata üksikuurimusi ja arvukaid eriuurijaid inimgeograafia alal, kes käsitanud või vähemasti puudutanud rahvastiku mobiliteedi küsimusi, viidatagu sellele, et prantsuse inimgeograafia meistreid Jean Brunhes oma tuntud kapitaalteose programmilises lisandis [8, lk. lk. 921—927] esitas isegi rahvastikugeograafia *(géographie du peuplement)* erilise alajaotuse, mida võiks nimetada dünaamiliseks rahvastikugeograafiaks. Kõigest sellest hoolimata tuleb tunnistada, et nii antropogeograafias laiemas kui ka rahvastiku- ja sotsiaalgeograafias kitsamas mõttes on rahvastiku ja ühiskonna dünaamiline käsitlus jäänud staatilise ja läbilõikelise vaatluse tugevasse varju.

Mitmekordselt rohkem kui rahvastiku- ja sotsiaalgeograafias on rahvastiku dünaamikale ja sotsiaalsele mobiliteedile tähelepanu omistatud sotsioloogia ja statistika valdkonnas, kuigi ka siin horisontaalsete rännete ja vertikaalse mobiliteedi sotsioloogilis-ökonoomiline õpetus ei ole veel kaugeltki täiel määral viidud katuse alla. Mõnevõrra näib see olenevat ülisuurduvast apriorismist, millega on ette rutatud, selle asemel et koguda faktilist materjali, seda võrrelda ja generaliseerimise teel tulemusi saavutada. Eks sisalda väide, et sotsiaalteadus on liiga vara ellu-

---

1) Teksti keskel nurgelistesse sulgudesse paigutatud numbrid viitavad etüüdi lõpus toodud kirjandusele.

nud, kibeda soolaterakese tõtt [1]). On ju sotsiaal- ja loodusteaduste arengus märgatav teatav vahe just ses mõttes, et loodusteadlased on tundmatu otsimisel saanud täieväärse õigustuse uuritavast objektist, sotsiaalteadlased aga mitte, kuna nad sageli ei leia ühist keelt oma uurimisobjektide piiritlemisel.

Sotsiaalteaduste elav huvi rahvastikudünaamika küsimuste vastu tõuseb eriti möödunud sajandi teisel poolel, millal suurtes tööstusmaades sisemised ränded märgatavalt suurenesid ja mitmel maal emigratsiooni oma mõõtude poolest ületasid või hiljem osaliselt kogunisti asendasid. Mööda minnes liikumisvabadusest kui õiguslikust eeldusest, peitusid sisemiste rännete iselise ja suhtelise suurenemise põhjused esmajoones olelevate tööstuste asupaiganihkumistes ja uute, valdavalt teatavaisse kitsamaisse paikkondadesse tekkivate tööstuste agglomeratsioonis [24, 40, 47, 48]. Samal ajal ei olnud mitmete põllumajanduslike valdkondade rahvastikukapatsiteet enam avardumisvõimeline, vaid osutas siin-seal pigemini ahenemistendentsi. Selle läbi tekitatud ruumilised astendused palkades (palgadiferents) ja ettevõtete rentaabluses, seega nn. majandusliku „kalde" [14, lk. lk. 3, 151] kujunemine koos sotsiaalse ja kultuurilise „kalde" suurenemisega maa ja linna vahel, põhjustas olelevate rändehoovuste paisumise ja uute sünni. Need hakkasid suunduma kasvavaisse linnadesse ning uutesse tööstusrajoonidesse või hoovama nende vahel edasi-tagasi. Põllumajanduse madalam rentaablus võrreldes tööstusega ja sellega kaasaskäiv inferioorsus võistluses tööjõudude pärast olenes kaheldamatult möödunud sajandist pärinevast uute agraarmaade — ülemeremaade — kaugkonkurentsist ja osavõtust vanade tööstusmaade varustamisel. Teiselt poolt tulevad ses suhtes tähtsalt arvesse ka põllumajanduses endas peituvad tehnilis-ökonoomilised tingimused, omandi ositus, pärandamisviisid ja teised sotsiaalsed olundid, mis sisaldavad endas püsivat survet maalt ärarändamiseks. Viimast võimaldab omakorda põllumajanduse progresseeruv ümberkujunemine turumajanduslikuks tootmisharuks, mis tendeerib alatiste põllutööliste üha suurenevale asendamisele ajutiste, sesooniliste tööjõududega.

Teooriad, mis loodi esimeste süstemaatiliste katsetena siserännete, eriti maalt linnadesse valgumise põhjuste ja järelmõjude seletamiseks, kerkisid esile just 19. sajandi teisel poolel, eriti lõppveerandil, millal siseränded ja tung linnadesse tulid markantselt ilmsiks. Selliste teooriatena mainitagu näit. Carey' seadust linnade atraktsiooni kohta [35, lk.

1) Ses suhtes mõtlemapanev on, näiteks, Pintschovius'e käsitlus „liigvarasest sotsiaalteadusest" *(„verfrühte Sozialwissenschaft")* [27, lk. lk. 31—41].

584], Ravenstein'i „migratsiooniseadusi" [31], Hansen'i „kolme rahvastikuastme" ning „rahvastikuhoovuse" teooriat [11], Bücher'i „vastuhoovuse" teooriat [9] ja Ammon'i „loomuliku valiku" teooriat [3, vt. ka 4]. Leides varsti Hasse, Ballod'i [6], Kuczynski [21], Bleicher'i, Allendorf'i [2] j. m. t. poolt elavat arvustamist, on neid mõnel määral impressionistlikke „seadusi" ning „seaduspärasid" hiljem märgatavalt korrigeeritud ja teisendatud [vt. lähemalt 14, 34—36, 38 ja 53—55, eriti 35, lk. lk. 525—636], maalt linnadesse rännete tõusu ja ulatuse fakt on jäänud aga püsima.

Sotsiaalteaduslike uurimuste pingus huvi siserännete probleemide vastu 19. sajandi lõpul ja selle järellainetus 20. sajandi algul vaibus maailmasõja aastakümnel, tõustes uuesti möödunud ning käesoleval detsennil. Hoogsa tõuke selleks andis pealemaailmasõjaaegne sotsiaalne ümberkihitumine paljudes maades ja ülemaailmlik majanduskriis, millega kaasas käis töötaolu ja märgilisi rändeid. Samas suunas mõjus jatkuv linnastumine koos siserännete tähenduse tunnetamisega tööturu tasandusel või selle häirete puhul. Ühtlasi on siserännete uurimine omandamas teatavat rakendusteaduslikku värvingut ja sotsiaalpoliitilisest seisukohast muutumas palju praktilisemaks, nagu see nähtub mitmetest vastsetest uurimustest [vt. näit. Webb, 45—46 ja Willeke, 52].

Ühenduses migratsioonide ja sotsiaalse mobiliteedi uurimise tihenemisega ja süvenemisega on rohkem valgust toodud ka nn. „sotsiaalse ruumi" mõistesse ja selles ruumis toimuvate liikumiste iseloomustusse. Tõsi küll, sotsiaalse ruumi mõiste on tuntud juba Descartes'ist, Leibnitz'ist ja teistest 17. sajandi mõtlejaist saadik, kuid hoolimata sellest on sotsiaalteadusliku uurimise selgus pikki aegu kannatanud ruumimõiste udususe tõttu. See, mida ebaselgelt ning kõikuvalt on nimetatud „sotsiaalseks ruumiks", on pannud nii mõnegi kahtlevalt küsitlema, kas ei ole siin tegemist vaid inimese „näiva ruumi" „endaruumi" nähtustega, mis ei kõnele ülesubjektiivse ruumifakti kasuks ja mille tõepärasus ei leia kinnitust korrespondeerivas antus.

„Sotsiaalse ruumi" mõiste ja ta rakenduslaad on erinevail autoreil tõepoolest sageli lahkuminev ja ebaühtlane. Selle tõendamiseks piisab mõningaist näiteist. Geograafidest oli Ratzel esimesi, kui mitte esimene, kes käsitas sotsiaalse ruumi küsimust. Ratzel leidis, et „ruum, milles liiguvad sotsiaalse maailma kujundid, ei kattu füüsikalise ruumiga; ta ei ole tühi anum, mis inimtäidisest teravalt eraldatuna kujutab vaid väliseid mõõtmeid; ta on inimese enda substantsiaalne realiteet, millest igaüks osa võtab — ruumiidees nähtuna vaimne dimensioon, mille kooselavad inimesed on üles ehitanud psüühiliste vahenditega" [29, lk. 262]. Sotsio-

loogias, aga ka sotsiaalökonoomias on sotsiaalse resp. majandusruumi probleem omandanud kesksemat tähendust alles viimastel aastakümnetel [1]). Nii teeb Leopold von Wiese vahet „geofüüsilise naabruse" *(„geophysische Nachbarschaft")* ja „kaugkontakti" *(„Fernkontakt")* [50], ühes hilisemas töös [51] „sotsiaalsfääri" *(„Sozialsphäre")* ja „kehademaailma" *(„Körperwelt")* vahel. Seejuures kaeb ta reaalse maailma tervikut kombinatsioonina kehalisest, individuaal-hingelisest ja sotsiaalsest, pidades mõeldava „sotsiaalsfääri" irdumist paratamata vajaliseks. Tugeva majandusgeograafilise kallakuga Kuske [22], kes on eestkätt huvitatud „majandusruumi" *(„Wirtschaftsraum")* kujutelmade praktilisest kasutatavusest, eristab „loodusruumi" *(„Naturraum")* ja „kultuurruumi" *(„Kulturraum")* resp. „naturaalmajandusliku ruumi" *(„naturalwirtschaftlicher Raum")* ja „kapitalimajandusliku ruumi" *((„kapitalwirtschaftlicher Raum")*. Sellega ei evi ta tunnetusteoreetilisi pretensioone, küll aga reedab ta käsitlus ökumeenilise problemaatika sugemeid ja tähendab vallandumist „terrestrilisest seosest" thünenliku sotsiaalfiguuri kujutelma suunas. Mis puutub „ruumimajanduse" *(„Raumwirtschaft")* teooriasse, siis võib seda mõista kahte moodi, esiteks, kas teooriana poliitilis-majanduslikust ühikust, mille nimetus „rahvamajandus" peab ilmestama poliitiliste ja majanduslike kujundusjõudude koostoimet või, teiseks, teooriana ruumistsõltuvaist ja ruumitäitvaist majandusjõududest. Arendades ruumimajanduse teooria ideid ruumiteadlikuks kujundikirjelduseks, leiab Weigmann [49] kujundikirjelduse matemaatilises ruumis olevat ebarahuldava ja väidab, et ainult teine ruumimajandusteoreetiline mõistmisviis viib ehtsate majandussõltumuste tunnetamisele, kuna „fiktiivse rahvamajanduse" ruumipiir olevat vaid poliitilise loomusega, sellal kui alles „turumajanduslikud ruumikujundid" evivat puhtökonoomilisi piirjooni.

Kuigi Pintschovius, kes sotsiaalse ruumi probleemile on pühendanud terve raamatu, arvab, et „ettenähtaval ajal oleks meelevaldne kõneleda ühikulisest sotsiaalsest ruumist" ja kahtleb, „kas sotsiaalne sõltumus üldse areneb lihtsa selge ruumiühiku suunas" [27, lk. lk. 75—76], tuleb ometi möönda, et sotsiaalse ruumi kujutelm, mis varemalt oli vaid selgitav fraas, on üha rohkem täitumas ainelise sisuga. Sotsioloogiliselt selgepiirdelisimaks võib pidada Sorokin'i kontseptsiooni [34, lk. lk. 3—9],

---

[1]) „Horisontaalset ja vertikaalset viimaste aastakümnete jooksul" on käsitanud Saitzew [33]. Terve rea näiteid ja arutlusi „sotsiaalse ruumi" mõiste senise rakenduse kohta toob Pintschovius oma raamatus „Das Problem des sozialen Raumes" [27].

mille järgi sotsiaalne ruum *("social space")* ja geomeetriline ruum *("geometrical space")* on üksteisest tublisti erinevad. Sedasama võib ütelda „geomeetrilise ja sotsiaalse distantsi" *("geometrical and social distance")*, aga ka positsiooni ja liikumiste (paigavahetuste) kohta sotsiaalses ja geomeetrilises ruumis. Kohamääramine füüsikaliste nähtuste maailmas toimub teatava objekti positsioonimääramise teel teiste objektide (näit. päikese, Greenwich'i, meretaseme) suhtes. Sotsiaalses ruumis, mis on oluliselt maakera rahvastikust koosnev universumi liik, tuleb inimeste või sotsiaalsete nähtuste positsiooni leidmiseks määrata nende asend teiste inimeste või teiste sotsiaalsete nähtuste suhtes, mis on valitud lähtepunktideks *("points of reference")*.

Rahvastiku eristumisjooned piki sotsiaalseid rühmasid ja kihtisid (nagu rahvuslikud, kutselised, majanduslikud, poliitilised, usulised, rassilised, soolised, vanuslikud jne.) on spetsiifilised ega kokku üksteisega. Sotsiaalsete koordinaatidesüsteemi sedalaadi komponentide juures on ilmne, et sotsiaalne ruum on rohkem kui kolmemõõtmeline ja erinev geomeetrilisest ruumist. Mida rohkem rahvastik on sotsiaalselt eristunud, seda arvukamad on ka sotsiaalse ruumi mõõtmed. Sotsioloogia uurimisülesannete lihtsustamiseks on võimalikuks peetud taandada mõõtmete pluraliteeti kahte peamisse klassi, eeldades muidugi, et kumbki neist on jaotatav mitmesse alaklassi. Neid kahte peamist klassi on nimetatud sotsiaalse ruumi vertikaalseks ja horisontaalseks dimensiooniks. Nii võib ka sotsiaalset mobiliteeti uurida kahes peamises aspektis — püstses ja rõhtsas. Sorokin ongi ühe oma silmapaistvamaist töödest pühendanud püstsele sotsiaalsele liikumusele [34], samuti ungarlane Vida oma kavatsetud ühiskonnafilosoofilise triloogia ilmunud esimese köite [44].

Sotsiaalne mobiliteet rõhtsas vaateväljas, mida võib kaheldamatult vaadelda ka olenevuses geograafilise ruumi antropoökoloogilistest teguritest, on jäänud, nagu eespool nägime, geograafide eneste hulgas muude küsimuste varju. Märksa tagasihoidlikumat käsitlemist kui vertikaalne sotsiaalne tsirkulatsioon on rõhtne liikumus leidnud ka sotsioloogilis-ökonoomilistes uurimustes. Vähe sellest, sotsioloogide peres on kogunisti avaldatud kahtlust ökoloogilise lähtekoha väärtuse suhtes. Üks mõõdukamaid sotsiolooge selle poolest, Sorokin, väidab, et ökoloogilisel lähtekohal *("ecological approach")* on sotsiaalsete nähtuste uurimisel vaid piiratud väärtus ja et ta ei ole rakendatav suurema osa sotsiaalsete muudatuste uurimisel:

„Ökoloogiline lähenemine võib haarata nähtusi ja muudatusi niipalju, kui need on lokaliseeritud ja reflekteeritud geomeetrilisel territooriumil,

näit., erinevaid territoriaalseid vöötmeid ärila ümber *(loop, residential zone* jne.) ja rahvastiku nihkumist ühest geomeetrilisest paigast teise. Kuid ta ei saa haarata sotsiaalsete gruppide kõiki „vöötmeid", mis on hajutatud ja mitte lokaliseeritud täpsal geomeetrilisel territooriumil (näit. *Masonic society);* ta ei saa haarata kõiki mitte-territoriaalseid liikumisi sotsiaalses ruumis; ta on abitu ühiskonnas toimuva vertikaalse tsirkulatsiooni suhtes jne. Suurem osa sotsiaalseid nähtusi kuulub sellesse tüüpi ega ole reflekteeritud geomeetrilisel territooriumil. Sellest järgnevadki ökoloogilise käsitelu piiratud võimalused sotsiaalsete nähtuste uurimisel. Talle omastes piirides on ta kasulik ja teretulnud" [34, lk. lk. 9—10].

Äsjatoodud seisukohaga võib üldjoonis nõustuda, ent ta vajab siiski teatavat täiendamist. „Geomeetrilisel territooriumil", meie nimetaksime seda pigemini geograafiliseks ümbruseks, s. t. paigastikel ja paikkondadel koos nende geomeetriliste omadustega on kindel tähendus sotsiaalsete nähtuste mitte vähetähtsa taustana, mis sageli kaudselt, eriti rahvastiku ja ümbruse majanduslike suhete kaudu, avaldab sügavaleküündivat, kuigi mitte ainuüksi otsustavat mõju. Oleme kaugel kaldumast geograafilisse determinismi, kuid püsime kindlal seisukohal, et geograafilise territooriumi resp. geograafilise ümbruse mõjuavaldusi ei tule alahinnata ega hüljata sotsiaalsete nähtuste konkreetsel uurimisel [1]). Sedasama tuleb möönda ka sotsiaalse mobiliteedi uurimise suhtes, eestkätt selle rõhtsas aspektis ja olenevuses geograafilisest ruumist. Rahvastiku nihkumused, hõrenemised, tihenemised ja kuhjumised, linlike agglomeratsioonide teke, progress, stagnatsioon ja regress geograafilises ruumis ja nende kujunemisel toimunud ning toimuvad horisontaalsed ränded on sedavõrd hoomatavad, et neist ei saa kuidagi mööduda ilma lähema uurimiseta „geograafilise territooriumi" suhtes. Seda enam, et horisontaalne ja vertikaalne sotsiaalne tsirkulatsioon on üksteisega sageli mõnevõrra seotud.

Kui mõnelt poolt ökoloogilist käsitelu peetakse liig empiiriliseks ja nähakse selles „saltot naiivsesse realismi", siis ei saa me paraku, nagu Pintschovius'ki [27, lk. lk. 202 jj.], jagada liialdatud kahtlusi plaanika empirismi suhtes. On kaheldamatult liialdus, nagu Spann seda teeb, näha erilist hädaohtu selles, kui ühiskondlikke nähtusi vaadeldakse puhtväliselt piiriteldavate antud tõsiasjadena, „just nagu aistitavaid esemeid, olgu nagu ränikive, mida võib haarata, või nagu kuuvarjutusi, mida saab

1) Teatavas ulatuses oleme seda püüdnud tõestada Eesti näidete varal, nimelt Eesti elamisruumi ja rahvastiku interrelatsioonide uurimise abil [18—20].

ette arvutada ja mille kulgu võib väliselt kirjeldada" [37, lk. 191]. Samahästi võib kahelda puht mõtlemisseaduspäradele tuginevas aprioristlikus kujundiõpetuses, mis ei leia tegelikku rakendust ega tooda sisuga täidetud skeeme. Näib, et ka sotsioloogias on „havihüppega" sukeldumine konkreetsete nähtuste valdkonda, laskumine kogemusobjektide uurimisse, andmas suuremaid tulemusi. Eriti kui sellele järgneb küllaldase materjali põhjal ratsionaalne skematiseerimine tüüpilise väljatöötamise kaudu kuni üldistamise ja abstraheerimise teel jõutakse teaduslike põhikujutelmadeni, mis on üldreeglitena ning „seadustena" hiljem ka õpetuses kasutatavad.

2. Siserännete liigitusest ja probleemistikust.

Nagu sissejuhatavais märkmeis selgitatud, võib sotsiaalset mobiliteeti vaadelda mitmes aspektis. Liigitades sotsiaalse ruumi mõõtmete pluraliteeti kahte peamisse alaklassi — vertikaalseks ja horisontaalseks dimensiooniks, on kohane ka sotsiaalset mobiliteeti jagada kahte peamisse liiki — vertikaalseks ja horisontaalseks mobiliteediks.

Mis puutub rõhtsasse liikumusse, siis on seda samastatud ka migratsiooniga, rännetega, kuna oluliselt võttes ränne on paigavahetus, ümberkolimine, ümberasumine ehk üldisemas mõttes liikumine ühest paigast teisse. Ometi vajab rände mõiste hoolikamat definitsiooni, sest esiteks on horisontaalne mobiliteet laiem mõiste kui rändlemine, ja teiseks ei ole mitte isikute igat laadi liikumised paigast paika veel ränded migratsioonide uurimise seisukohalt, vaid võivad kuuluda tavaliste liiklusnähtuste hulka. Ei tähenda ju, näiteks, hulkumine, matkamine, reisimine ega ka igapäevased liikumised elu- ja töökoha vahel veel rändeid, kuigi need liiklusnähtused on seotud paigavahetusega geograafilises ruumis. Võrdlemisi tabava iseloomustuse ses suhtes on andnud Ferdinand Tönnies, kui ta oma „Sotsioloogilistes visandites" [42, lk. 10] järgmiselt formuleerib vahet hulkumise, reisimise ja rändamise vahel: „Hulkuril pole eluaset, rännik [1]) vahetab oma eluaset, reisija säilitab oma eluaseme".

Ränded, migratsioonid horisontaalse mobiliteedi mõttes on seega esmajoones seotud rändavate isikute elukoha (eluaseme) vahetusega geograafilises ruumis, millega käib kaasas ka ümberpaigunemine ühest kon-

1 Tavaline kõnekeel seob rändaja resp. ränduri mõistet sageli liig tihedasti matkajaga. Seetõttu eelistame teaduslikus keeles ränduri asemel sõna „rännik". Nii siis: r ä n n i k = migrant (Wanderer), v ä l j a r ä n n i k = emigrant (Auswanderer), s i s s e r ä n n i k = immigrant (Einwanderer), ä r a r ä n n i k (= Abwanderer) ja j u u r d e r ä n n i k (= Zuwanderer).

kreetsest sotsiaalsest miljööst ja ühest maalisest või linlikust naabruskonnast (= *neighborhood, Nachbarschaft*) teise. Rännete mõiste sotsiaalökonoomilises mõttes on mõnevõrra veelgi piiratum, kuna siin tuleb rännete all mõista vaid selliseid elukohavahetusega seoses olevaid töötavate inimeste paigavahelisi liikumisnähtusi majandusruumis, mis toimuvad ruumiliste ehk regionaalsete tööturgude vahel ja täidavad tööturu tasandusfunktsioone või häirivad seal valitsevat tasakaalu.

Kõikide elukohta vahetavate isikute, samuti nagu kitsamas mõttes tööjõudude ruumiliste ehk regionaalsete rännete juures on tegemist kahe peamise alaliigiga. Selle järgi, kas ränne kulgeb kahe riigi territooriumi resp. kahe erineva rahvamajandusliku tööturu või sama riigi territooriumi erinevate paigastike resp. ühe ja sellesama rahvamajanduse ruumiliselt erinevate osatööturgude vahel, võib eristada:

A) riikidevahelised ehk v ä l i s r ä n d e d (sisse- ja väljaränded resp. ränded ühest rahvamajanduslikust tööturust teisse) ja

B) riigisisemised ehk s i s e r ä n d e d (juurde- ja äraränded ühest riigiterritooriumi osast resp. ühest ruumilisest osatööturust teisse).

Alljärgnevas peatume vaid siserännete liigitusel ja probleemistikul.

S i s e r ä n d e d *(internal migrations, migrations intérieures, Binnenwanderungen)* on võrdlemisi komplitseeritud sotsiaalse tsirkulatsiooni nähtused ja nende alaliikide täpne piiritlemine pole igakord kes teab kui kerge ülesanne. Igatahes puudub meil ind edasise liigituse juures omalt poolt keerustada siserännete klassifikatsiooni. Pigemini olgu meie püüdeks tuua sellesse võimalikult suurt selgust.

Käsitades ruumiseotud inimtööjõu *(raumgebundene menschliche Arbeitskraft)* küsimusi ja eristades tema poolt arendatud tööturu kvalitatiivses teoorias ruumilised ja kutselised osatööturud, on Willeke [52, lk. lk. 275 jj.] hiljuti tööjõudude kutsevahetust — näit., siirdumist põllutöölt tööstustööle, kaevandustöödelt ehitustööle jne. — vaadelnud „kutseliste rännetena" *(„berufliche Wanderungen")*. Seejuures leiab ta, et niipea, kui selliste „kutseliste rännetega" käib kaasas tõus või langus sotsiaalses funktsiooni-hierarhias, on tegemist rännete eriliigi ehk nn. „sotsiaalsete rännetega" *(„soziale Wanderungen")*. Viimatimainitud rändeliik Willeke järgi ei erineks reeglipäraselt kuigi palju „kutselisest rändest", vaid oleks pigemini viimase eriliseks väljendusvormiks, — nn. kutseliseks tõusu- või languserändeks. „Kutseline ränne" võivat toimuda aga ka täiesti iseseisvalt samaastmeliste kutsete vahel ja ühtlasi ilma ruumilise asupaigavahetuseta. Samuti leiab Willeke, et „sotsiaalne

ränne" võib ruumiliselt s a m a s k o h a s toime tulla, mis esinevat aga harva. Tavaliselt esinevat rändevormid üksteisega koos ja ruumiline ränne olevat sageli ühtlasi „kutseline" ja „sotsiaalne".

Lähtudes varemalt selgitatud sotsiaalse ruumi kontseptsioonist ei saa me paraku ühineda Willeke rännete liigitusega, vaid oleme veendunud, et selline rännete klassifikatsioon ning käsitlusviis toob sotsiaalse mobiliteedi uurimisse segadusi. Willeke „ruumiliste rännete" all tuleb ilmselt mõista horisontaalse sotsiaalse mobiliteedi nähtusi, samuti nagu ta „sotsiaalse rände" mõiste kokkub vertikaalse sotsiaalse mobiliteediga, s. o. tõusu ja langusega „sotsiaalsel astmestikul" *("ascending"* ja *"descending"* ehk *"social climbing"* ja *"social sinking"* anglo-ameerika sotsioloogide terminoloogias). Mis puutub aga Willeke „kutselistesse rännetesse", siis eelistaksime neid — segaduste vältimiseks mõistetes — nimetada lihtsalt kutsevahetusteks, kuna neid ei saa üldse ränneteks, migratsioonideks, pidada, kui me ei taha migratsiooni mõiste laialivalgumisega leppida. Kutsevahetust ehk kutselist fluktuatsiooni koos kutselise stratifikatsiooniga on õigem vaadelda sotsiaalse mobiliteedi omaette nähtustena, mis võivad kaasas käia nii horisontaalselt toimuvate rännetega kui ka vertikaalse sotsiaalse liikumusega. Horisontaalse sotsiaalse mobiliteedi mõttes oleks kutsevahetusel tegemist indiviidide liikumisega ühest kutserühmast teise, mis on samal sotsiaalsel tasemel, ja milline liikumine toimuks, ilma et indiviidi sotsiaalne positsioon märgatavalt muutuks vertikaalses suunas. Kutsevahetus vertikaalse sotsiaalse mobiliteedi mõttes oleks aga eelmisele vastandina seotud indiviidide nihkumusega sotsiaalse ruumi püstse dimensiooni suhtes. Ei asetse ju peamised kutseklassid horisontaalselt samal sotsiaalsel tasemel, vaid nad on nö. asetatud ülestikku, üksteisega kohakuti.

Siserännete ajajaotust võib kaheldamata teostada erinevalt olenedes sellest, millised tunnused seatakse esikohale. Peamisiks eristavaiks tunnusteks on ja jäävad meie arvates siiski rännete ajaline kestvus ja nende ruumiline kulg ning ulatus.

Ajalises vaatevinklis erinevad ränded selle järgi, kuidas neid esile kutsuvad rändeid põhjustavad tegurid ja pinged. Selline pinge ehk kalle võib kesta püsivalt või ajutiselt, perioodiliselt. Ajalises aspektis ongi Huber, Bunle ja Boverat [16, lk. lk. 202 jj.] äsjaöeldu kohaselt liigitanud siseränded kahte suurde rühma:

1) a j u t i s e d ränded *(migrations temporaires)* ja

2) p ü s i v a d ehk k e s t v a d ränded *(migrations permanentes).*

Willeke'l [52, lk. lk. 277—278] esineb eelmisega enam-vähem kokkuv alajaotus, nimelt:

1) sesooni- ja konjunktuuriränded *(Saison- und Konjunkturwanderungen)* ja

2) struktuurilised definitiivränded *(strukturelle Definitivwanderungen)*.

Huvitaval viisil esineb mõlemas liigitelus teatav kaheldav „rännete" alaliik. Huber-Bunle-Boverat' rännete alajaotuses figureerivad nn. „igapäevased ehk alterneerivad ränded" *(„migrations journalières ou alternantes")*, mis haaravad igapäevaseid paigavahetusi töö- ja elukoha vahel. Samuti kõneleb Willeke nn. „pendlirännetest" *(„Pendelwanderungen")* ehk päevast-päeva kestvaist liikumistest elu- ja töökoha vahel. Meie ei saa paraku ühineda ühegi ülaltoodud autoriga selliste paigavaheliste liikumiste paigutamises rännete hulka. Olgugi et sellised liikumised muutuvad aina ulatuslikumaks suurte linnade ja tööstuskeskuste arengu tõttu ja kuigi selline „pendeldamine" ehk „alterneerimine" elu- ja töökoha vahel võib olla teguriks tööturu tasandusel, kõigele sellele vaatamata ei ole meil siin tegemist rännetega. Pigemini kuuluvad need liikumisnähtused juba tavapärase liikluse mõiste alla, toimugu siis see liiklus ühe ja sama linna piirides, linnade vaheliselt või linna ja maa resp. muude territoriaalsete ühikute vahel. Samuti jäävad rännete liigituse juures väljapoole meie vaatepiiri Willeke [52, lk. 278] käsitatud nn. „vagantilised ränded" *(„vagantische Wanderungen")*.

Konjunktuuri mõjud rännetele on rohket tähelepanu leidnud eestkätt riikidevaheliste ehk välisrännete uurimisel. Siserännete konjunktuurilisi kõikumisi on sellevastu üksikasjaliselt eritletud võrdlemisi vähe. Peale ülevaatlike kokkuvõtete ja lühidate märkuste linnastatistilistes monograafiates on sügavamale küündivat ja detailsemat käsitelu viimaseil aastail märgata peamiselt vaid Rootsis, Saksamaal ja Põhja-Ameerika Ühendriiges [11, 14, 25, 39, 41, 52].

Kuna konjunktuurilised ränded toimuvad ajaliselt pikemas rütmis juurde- ja äraränne te näol, siis on uurimise senise seisundi juures ikka veel jäänud teataval määral problemaatiliseks, kuivõrd ära- ehk tagasiränded vastavad juurderännetele. Juurderänded näivad siiski valdavamalt ülekaalus olevat, sest juurderände-paigad kasvavad tavaliselt ka struktuuriliselt. Sedamööda kaaslevad konjunktuuriliste rännetega muidugi permanentsed ehk struktuurilised definitiivränded.

Struktuuriliste tegurite mõju siserännetele, eriti maalt linnadesse rännetele, ei ole seni — peale eespool osaldi mainitud rootsi uurimuste — täiesti üksikasjalist uurimist veel leidnudki. On vaid käsitletud sõltu-

musi linnade suuruse ja juurderännete vahel päritolu-statistika abil [näit., 38]. Siserännete sesoonilised kõikumused, olenedes struktuurilistest ja konjunktuurilistest teguritest, ja selliste rännete mõjuavaldused rahvastiku koostisele ja ositusele erinevais paikades on leidnud juba võrdlemisi peent ja teravat eritlemist, näit., Heberle-Meyer'i [14], Steyer'i [39] j. t. poolt.

Siserännete üldjoonis tagasihoidliku uurimise üheks põhjuseks on vastava statistilise materjali nappus ja puudulikkus, kuna elanike asupaigavahetuse registratsioon — meldimisstatistika — ei ole paljudes maades veel küllalt ulatuslikult organiseeritud. Teiselt poolt juhivad Heberle ja Meyer [14, lk. 8] tähelepanu sellele, et isegi neis riiges, kus siserännete andmestik väga ulatuslik, nagu Saksamaal, ei usalda kutselised statistikud täiel määral politseilisi sisse- ja väljameldimisi, loevad selliste andmestike statistilisi kokkuvõtteid ebaühtlaseks ja arvestavad lõppeks ka raskusi, mis tulenevad meldimisstatistika andmete võrdlusest rahva- ja kutseloenduste andmestikuga.

Meil, Eestis, on mõistetavasti tegemist samalaadiliste küsimustega. Linnade aadresslaudade andmestik on siserännete täpsa uurimise jaoks ebaühtlane ja lünklik, sisaldades vajakuid tuleku- (lähte-) ja veel rohkem mineku- ehk sihtkohtade suhtes. Sageli on sisse- resp. väljameldimisel märgitud lihtsalt „maalt" või „maale", registreeritud ainult maakond või tähistatud tuleku- ja minekukoht sõnaga „teadmata". Tartu linna statistikabüroo juhataja A. Isotamm'e ettepanek sisse seada ka meil erilised meldimiskaardid, mis liiguksid rännikutega koos ja sisaldaksid kõik andmed eluaseme vahetuse kohta, oleks muide väga pooldatav lahendus, mille teostamine lubaks edaspidi Eestis toimuvaid siserändeid üksikasjaliselt jälgida nii ajaliselt kui ka regionaalselt.

Varemail aegadel ei tuntud praktilist huvi siserännete statistika ja uurimise vastu. Tänapäeval on aga arvata, et eriti kriisitundlike regioonide kujunemise vältimiseks või vähemasti leevendamiseks kujuneb konjunktuuriliste ja sesooniliste siserännete teadlik juhtimine paratamata tarviliseks. Aktuaalne on ka elava tööjõu juhtimine kõrgkonjunktuuri aegadel, millal siin-seal tööjõu nappus end leebemalt või teravamalt tunda annab. Selgi puhul osutub hädavajaliseks evida võimalikult täpsat pilti toimuvaist siserännetest seoses tööturu tasandusega või olelevate ja tekkivate häirete kõrvaldamisega.

Rännetestatistika hoolas ning pretsiisne korrastus, lisaks rahvaloenduste küsimuslehtede samasihiline täiendamine, võimaldaks uurida ka

rahvastiku liikuvuse fenomeeni kui sellist. Viimast saab mõõta elukohavahetuse sageduse järgi isikute elus või jällegi juurde- ja äraränne te arvu abil teataval maa-alal, näit. linnas, vallas jne., koos ajaliste muudatustega rahvastiku seisundis. Nagu USA-s [12, 23] ja Saksamaal [14] toimetatud uurimused näitavad, moodustavad need nähtused ränneteprobleemistiku tähtsa külje, mida sotsiaalteadlased küll ammugi tunnetanud, ent mille ulatuse ja põhjuste selgitamiseks pole paljude maade suhtes olemas ei andmestikke ega uurimusi.

Senikaua kui teaduslik huvi rännete ja rahvastikunihkumuste uurimise alal oluliselt võttes kesendus — või oli statistiliste materjalide seisundi tõttu sunnitud koonduma — rännete saldodele, ei saadud loomulikult lähemalt eritella ka migrantide rändeteid. Rännete uurimine on aga kindlasti huvitatud ka rändeteede kulgu selgitamisest. Meie teada on siserännikute individuaalseid rändeteid seni üksikasjalisemalt käsitlenud vaid Webb [45, 46]. Eriti tähelepanuväärne ses suhtes on ta uurimus rändjuhutööliste üle *(migratory-casual worker)* Põhja-Ameerika Ühendriiges, mis on välja kasvanud lisaproduktina Federal Emergency Relief Administration Division of Research, Statistics and Finance' poolt üritatud uurimustest ajutiselt töötute *(transient unemployed)* kohta 1934. ja 1935. a. kestel. Webb'i viimatimainitud uurimuses on jälgitud 500 erinevaisse kutserühmadesse kuuluva töölise osariikidevahelisi rändeteid ka kartograafiliselt.

Siserännete ruumiline liigitus ja kartograafilis-regionaalne eritelu ongi see, mis meid alljärgnevas kõige rohkem köidab. Eks pane geograafiline element end kehtima suurimal määral just regionaalseis küsimusis.

Seni on siserännete ruumilisel käsitlemisel tähelepanu omistatud eestkätt maalt linnadesse suunduvaile rännetele: *Land-Stadtwanderung, Zug nach der Stadt* [21], *Zuzug in die Städte* [2], *l'émigration des campagnes vers les villes* [10], *ruralurban migration* [5], *cityward* resp. *urbanward migration, migrations to town and cities* [55]. Sellega käsikäes on vaadeldud ka tagasirändeid linnadest maale: *Stadt-Landwanderung, Gegenwanderung, Rückwanderung* [14], *countryward migration, countercurrent migration* [35]. Vähemal määral, kui rändeid maalt linnadesse ja *vice versa*, on uuritud linnade endi vahel kulgevaid rändeliikumisi ja väljaspool linnasid ühest maakohast teise suunduvaid migratsioone. Põgusalt peatudes viimatimainitud rändeliikide juures nimetavad Heberle ja Meyer [14, lk. 38] neid „sama- või sugulastüüpi asulate vahelisteks ränneteks" *(„Wanderungen zwischen Siedlungen gleichen oder verwandten Typs")*. Lõppeks ei saa unustada ka rändeid, mis toi-

muvad ühikulisis linlikes või maalisis asulais endis. Sellekohaseid uurimusi, esmajoones elukohavahetuse sageduse üle suurtes linnades, on teostatud eriti Põhja-Ameerika Ühendriiges seoses suurlinnade sotsioloogilise analüüsiga. Väga hinnatav ses mõttes on Albig'i [1] võrdlus linnade sisemise mobiliteedi *(urban residential mobility)* uurimisel rakendatud meetodite kohta. Andmeid elanike elukohavahetuse üle linnades sisaldavad muide paljud linnastatistilised väljaanded ja aastaraamatud. Meil, Eestis, pole sellesisulisi küsimusi lähemalt uuritud ega aadresslaudade vastavat andmestikku sotsioloogiliselt väärtustatud.

Tuginedes eespool vaadeldud mitmelaadilistele uurimustele esitame siserännete ruumilise kulgu jälgimiseks ja uurimise süstematiseerimiseks omalt poolt järgmise kokkuvõtliku liigitelu:

I. Paigastikusisemised ränded e. intralokaalsed resp. intrakommunaalsed migratsioonid, s. t. mingi territoriaalselt ühikulise maa-ala, paigastiku, kogukonna või ruumilise osatööturu seespool toimuvad ränded.

1. Linnasisemised e. intraurbaansed ränded, elupaigavahetused linnades endis;
2. Maasisemised e. intraruraalsed ränded, mis kulgevad teatava maalise paigastiku või haldusühiku piires.

II. Paigastikevahelised ränded e. interlokaalsed resp. interkommunaalsed migratsioonid.

1. Loomult erinevate paigastike, osatööturgude või haldusühikute vahelised ränded:
   a) maalt-linna ränded *(urbanward migrations, Land-Stadtwanderungen);*
   b) linnast-maale ränded *(countryward migrations, Stadt-Landwanderungen, Gegenwanderungen).*
2. Loomult samalaadiliste paigastike, osatööturgude või administratiivühikute vahelised ränded:
   a) linnadevahelised e. interurbaansed ränded;
   b) ränded maalt maale e. interruraalsed ränded.

Siserännetest paeluvaimad ja probleemirikkaimad on kaheldamatult interlokaalsed ränded. Eriti kehtib see loomult erinevate paigastike

vaheliste rännete suhtes. Esindavad ju ränded maalt linnadesse ja vastupidi kõige olulisemaid vahekordi maa ja linna vahel. Igatahes on seda liiki ränded demograafiliselt rahvastiku sotsiaalse metabolismi ja majanduslikult linna ja maa vahelise tööjaotuse ning kooperatsiooni tähtsaimaid vorme. Viimaks esindavad nad ka maakultuuri infusiooni linnadesse ja *vice versa*. Neil ja muil põhjusil väärivad maa ja linnade vahelised ränded kõigis riiges pingsat tähelepanu ja hoolsat uurimist.

Maa ja linnade vahel kulgevate rännete probleemistikus moodustab erilise sektori linnade juurde- ja äräränd e alade ehk ränd kondade kinnistamine ning uurimine ühenduses linnade ja nende rändkondade vahel valitsevate suhete ning vastastike olenevustega. Tulemuste poolest tõotusrikkaks sotsiaalsete, demograafiliste ja majanduslike sõltumuste eritlemisel näib kujunevat maalt-linna rännete ja linnade tagamaade suuruse ning iseloomu vaheliste seoste selgitamine. Hüpoteetiliselt võib arvata [võrdle 35, lk. lk. 628 jj.], et linna maaline tagamaa, mis on liig väike (mitte ainult territoriaalselt, vaid ka rahvastiku arvu või majandusliku kandejõu poolest), pealegi kui ta on tugevasti „linnandunud" ehk „rurbaniseeritud" *("rurbanized")* ja ise depopuleerub, ei suuda lähetada küllaldaselt linnarännikuid ja avaldab linnaühiskonna demograafilisele, sotsiaalsele ja majanduslikule stabiilsusele hoopis erinevat mõju, kui suur, rahvarikas, vähem rurbaniseeritud ja kõrge sündimuse ning loodusliku iibega tagamaa. Igatahes peitub selle- ja muulaadilisis probleemiseadeis rida huvitavaid ja põlevaid küsimusi, millele ei saa aga enne definitiivset ega põhjendatud vastust anda, kuni pole teostatud teatav arv eriuurimusi linnade ja nende võimalikult täpsalt piiritletud lähi- ja kaugtagamaade resp. lähi- ja kaugrändkondade kohta.

Koos linnade lähi- ja kaugrändkondadega tuleb mõistetavasti eristada ka siserännete ulatus distantsi järgi. Antropoökoloogilises mõttes liigitame ränded lähi- ja kaugränneteks. Lähirännetest kõneleme juhtudel, kui juurde- või äräränd nikud saabuvad vastava linna enda tagamaalt ehk täiendusalalt või lähtudes linnast distribueeruvad ta vahenditu ehk nn. lähitagamaa [17, lk. 201 jj.] piires. Kaugrännetega oleks aga tegemist juhtudel, kui rännikud saabuvad väljapoolt linliku lähitagamaa piire või lähtuvad väljapoole neid. Kõige selle juures rõhutagem, et siin esitatud piiritelu käib vaid siserännete kohta ega haara välisrändeid, s. o. emigratsiooni ja immigratsiooni, kus on tegemist teissuguste, kaugelt ulatuslikemate distantsidega. Toonitame ka seda, et jutt on geograafilisest distantsist resp. relatiivseist kaugustest konkreetse sotsiaalmajandusliku ruumi horisontaalses dimensioonis, mitte

aga vertikaalsest sotsiaalsest distantsist [34, lk. lk. 3—10] ega psühholoogilisest distantsist [26], mis on tähtsad vertikaalse sotsiaalse mobiliteedi ja sotsiaalpsühholoogiliste küsimuste uurimisel.

Kokkuvõttes tähendame, et me järgnevais visandeis rännete üle Eesti linnadesse, eriti Tartusse, koondame oma tähelepanu vaid siserännete ühele piiratud küsimustesektorile, nimelt linnarännete ruumilisele ulatusele ning linlike keskuste ja nende tagamaade omavahelisele sidenevusele siserännete ruumilises mehhanismis. Seega on meie vaatenurk teadlikult piiratud sektoriga, kus sotsioloogia ja dünaamiline sotsiaal- ning rahvastikugeograafia on üksteisega kõige tihedamalt seondatud. Lisandada võiks vahest ainult seda, et meie piiratud vaatenurk oleneb käsitada olevate andmete piiratud ulatusest.

3. Eesti linnadest siserännete tulipunktidena ja nende rändkondadest.

Siserändeid Eestis on jälgitud võrdlemisi vähe, võiks ütelda suhteliselt veelgi vähem kui välisrändeid, s. o. emigratsiooni ja immigratsiooni. Viimaste kohta on vähemasti olemas jooksev statistika ülepiiriliikluse andmestiku näol. Siserännete jooksev statistika on aga palju piiratum, koosnedes oluliselt vaid linnade aadresslaudade andmeist. Hinnates siserännete tähendust rahvastiku dünaamikas ja sotsiaalses elus on kahju, et nende üle ei olele veel ühtki ulatuslikumat uurimust.

Sisemaal toimunud rännete käsitelu iseseisvuseaegses Eestis piirdub õieti vaid Reiman'i ülevaatliku artikliga rahvastiku elukohavahetuse üle [32]. Põhinedes 1934. a. rahvaloenduse materjalidel käsitab Reiman vaid aktiivsete, s. o. kas tööga või muul teel iseseisvat sissetulekut saavutajate isikute elukohavahetust 1922. ja 1934. a. rahvaloenduse vahemikus 11 aasta ja 2 kuu jooksul. Kuigi Riigi Statistika Keskbüroo pole piiratud krediitide tõttu seni saanud teostada elukohavahetuse statistilisi kokkuvõtteid kogurahvastiku ulatuses mainitud ajavahemiku suhtes, annab Reiman'i ülevaade siiski tähendusrikka põhikujutelma aktiivse rahvastiku liikumusest üldse ja rännetest maalt-linnadesse ja maalt-maale. Käsitamata on jäänud frekventsi resp. fluktuatsiooni küsimused siserännete alal, s. t. mitu korda keegi on vaadeldava ajavahemike kestes vahetanud elukohta, aga ka milliste „vahejaamade" kaudu on siserännikud 1922. a. elukohast kulgenud nende 1934. a. asupaika.

Reiman'i käsitada olnud statistiline aines haarab 435 791 aktiivset isikut, kelle kohta leidus 1922. ja 1934. a. võrreldavaid andmeid. Arvestamata vahepealseid temporaarseid, sesoonilisi või muulaadilisi kohalt eemalviibimisi, on aktiivsete äsjatoodud üldarvust ümmarguselt nelja-

viiendiku (täpsemalt 343 723 ehk 78,9%) elukoht vaadeldava ajavahemiku jooksul püsinud samus paigastikes ja ca $^1/_5$ (92 068) isikut ehk 21,1%) rännanud teistesse paikkondadesse. Vaadeldes eraldi linnu, aleveid ja maid (valdu) osutub, et elukohta vahetanud aktiivseid on suhteliselt kõige vähem maal valdades, lähikaudu vaid $^1/_8$ (12,6%), kuna linnades on nende osatähtsus tunduvalt kõrgem, nimelt ümmarguselt $^1/_3$ (33,4%) ja kõige kõrgem tolleaegseis aleveis ehk praegustes noortes linnades — lähikaudu $^2/_5$-kku (39,3%).

Tuginedes samule tabeleile, mis Reiman, võtame käesolevas ühenduses interlokaalseist rändeist vaatluse alla oluliselt vaid maalt-linna rännded. Sedagi ei tee me täies ulatuses, vaid eeskätt regionaalsel taustal ja seoses linnade tagamaade resp rändkondadega. Kasutada olevad andmed võimaldavad 1922.—1934. a. vahemikus eritleda õieti vaid aset leidnud rännete tulemusi. Rännetetulemused, rändesaldod ja mobiliteet ning fluktuatsioon käivad aga erinevaid radu, nagu see nähtub Heberle ja Meyer'i uurimusest saksa suurlinnade üle, eriti analüüsist Berliini ja Krefeldi sajandipikkuse meldimisstatistilise materjali põhjal [14, lk. lk. 83—94]. Et rändesaldod on tulemus palju suuremaist rändekäivetest näitab ka D. S. Thomas'e uurimus siserännete üle Rootsis [41, eriti lk. 353]. Nii esines Rootsis maaliste tööstuspiirkondades $4^0/_{00}$-line rändeülejääk 68 isiku juurderände ja 64 isiku ärarände tulemusena keskmise rahvastiku iga 1000 kohta, linnades tulenes aga $9^0/_{00}$-line rändeülejääk diferentsina aasta jooksul 100 juurde- ja 91 äraränniku vahel.

Eesti linnade rändlemismahtu ega üldist ning erilist rändesagedust ei saa me oleleva materjali alusel käsitada ega seletada. Koondame seetõttu esmajoones peamise tähelepanu meie linnade aktiivse rahvastiku koostisele kahest rahvastikuelemendist — 1) paiklikest elanikest ja 2) juurderännikuist kahe viimase rahvaloenduse ajavahemikus.

Arvud Eesti linnade aktiivse rahvastiku koostise kohta ülaltähendatud mõttes on toodud 1. tabelis, kus esimeses arvudelahtris (a) esinevad need aktiivsed, kelle elukoht 1922. aastal oli samas linnas kui 1934. a. rahvaloendusel, ja teises lahtris (b) need aktiivsed juurderännikud, kes vastavaisse linnadesse tulnud mujalt kodumaalt 1922.—1934. a. vahemikus. Välja on jäänud välismaadest tulnukad (sisserännikud) ja elimineeritud need juurderännikud, kelle alatine elukoht 1922. a. oli teadmata.

Nende kahe arvuderea (a ja b) kõrvutamisest selgub, et aktiivsete paiklike elanike ja juurderännikute arvuline suhe Eesti linnades on vägagi erinev. Tabeli kolmandas lahtris (c) toodud protsentarvud näitavad, et kodumaalt juurderännikute protsent võrreldes paiklikega kõigub 9,5 (Kallaste) ja 148,6 (Antsla)

1. Tabel. **Aktiivsete paiklike ja juurderännikute suhe, rahvastiku üldarv ja suurenemine või kahanemine Eesti linnades 1922.—34. a.**

1. Linlikud asulad	Aktiivsete elanikkude arv: kelle elukoht 1922. a. oli samas linnas kui 1934. a. (a)	Aktiivsete elanikkude arv: kes tulnud mujalt kodumaalt 1922–1934. a. vahemikus (b)	Kodumaalt tulnukate aktiivsete % võrreldes paiklikega (c)	Faktiline rahvastiku arv: 1. III 1934 (d)	Faktiline rahvastiku arv: 28. XII 1922 (e)	Faktilise rahvastiku suurenemine (+) või kahanemine (—) % (f)	Rahvastiku arvu muutus seoses administr. piiride muutmisega: arv (g)	Rahvastiku arvu muutus seoses administr. piiride muutmisega: % (h)	Rahvastiku arvu suurenemine (+) või kahanemine (—) ilma administratiiv piiride muutmiseta (%) (i)
Antsla	271	403	148,6	1558	914	+ 70,5	—	—	+ 70,5
Mustla	197	284	144,2	943	677	+ 39,3	—	—	+ 39,3
Jõgeva	231	322	139,3	1144	910	+ 25,7	+ 120	+ 13,2	+ 12,5
Elva	318	439	138,0	1746	1262	+ 38,4	—	—	+ 38,4
Petseri	745	970	130,2	4274	2013	+112,3	—	—	+112,3
Keila	186	241	129,6	969	789	+ 22,8	—	—	+ 22,8
Suure-Jaani	243	276	113,6	1031	966	+ 6,7	—	—	+ 6,7
Tapa	735	824	112,1	3751	2398	+ 56,4	—	—	+ 56,4
Jõhvi	415	448	108,0	2043	1620	+ 26,1	— 40	— 2,5	+ 28,6
Türi	587	627	106,8	2903	2099	+ 38,3	—	—	+ 38,3
Tõrva	596	530	88,9	2599	1810	+ 43,6	+ 10	+ 0,6	+ 43,0
Rakvere	2548	2143	84,1	10027	7660	+ 30 9	+ 200	+ 2,6	+ 28,3
Põltsamaa	682	561	82,2	2609	2100	+ 24,2	+ 3	+ 0,1	+ 24,1
Mõisaküla	533	424	79,5	2222	1909	+ 16,4	+ 204	+ 10,7	+ 5,7
Paide	847	658	77,7	3285	2980	+ 10,2	+ 44	+ 1,5	+ 8,7
Kilingi-Nõmme	387	289	74,9	1445	1093	+ 32,2	—	—	+ 32,2
Haapsalu	1210	886	73,2	4649	4251	+ 9,4	+ 10	+ 0,2	+ 9,2
Viljandi	3362	2259	67,2	11788	9400	+ 25,4	+ 187	+ 2,0	+ 23,4
Võru	1585	1026	64,7	5332	5077	+ 5,0	—	—	+ 5,0
Otepää	642	358	55,7	2015	1777	+ 13,4	+ 28	+ 1,6	+ 11,8
Paldiski	225	119	52,9	851	1053	— 19,2	+ 15	+ 1,4	— 20,6
Kuressaare	1302	649	49,8	4478	3364	+ 33,1	+ 765	+ 22,7	+ 10,4
Suur-Tallinn	54029	25145	46,5	152897	127569	+ 19,8	+ 36	+ 0,0	+ 19,8
Pärnu	6857	2954	43,1	20334	18499	+ 9,9	+ 33	+ 0,2	+ 9,7
Tartu	19683	8223	41,8	58876	50342	+ 17,0	+ 669	+ 1,3	+ 15,7
Valga	3297	1296	39,3	10842	9455	+ 14,7	+1500	+ 15,9	— 1,2
Kunda	535	199	37,0	1863	2310	— 19,4	—	—	— 19,4
Kärdla	480	173	36,0	1454	1580	— 8,0	—	—	— 8,0
Sindi	844	302	35,8	1854	1607	+ 15,4	+ 240	+ 15,0	+ 0,4
Narva-Jõesuu	560	156	27,8	1635	2336	— 30,0	—	—	— 30,0
Mustvee	788	177	22,4	2841	2745	+ 3,5	—	—	+ 3,5
Narva	10088	1993	19,7	23512	26912	— 12,6	+ 41	+ 0,2	— 12,8
Kallaste	577	55	9,5	1605	1627	— 1,4	+ 20	+ 1,2	— 2,6

vahel [1]). Seega on Eestis tegemist ühelt poolt linlike asulatega, nagu näit. Kallaste, Narva, Mustvee, Narva-Jõesuu, Sindi, Kärdla, Kunda ja Valga, kus juurderännikute osatähtsus on võrdlemisi madal, ja teiselt poolt linnadega, nagu Antsla, Mustla, Jõgeva, Elva, Petseri, Keila, Suure-Jaani, Tapa, Jõhvi ja Türi, kus juurderännikute % on õige kõrge võrreldes paiklikega.

Eritledes mõnevõrra teiselaadiliselt paiklike ja juurderännikute arvuliste vahekordade küsimust Eesti linnades, on Reiman selle päris õieti viinud seosesse linnade erineva kasvukiirusega [32, lk. 423]. Selleks, et pilti saada mõlema nähtuse kovariatsiooni kraadist korreleerime aktiivsete juurderännikute protsendi võrreldes paiklikega (c) ja linnade faktilise rahvastikuarvu protsentuaalse suurenemise või vähenemise ühes administratiivpiiride muutumisega (f) ja ilma selleta (i). Rakendades Pearson'i järjestusmeetodit *(difference method)* leiame

$$\varrho_{cf} = + 0{,}754$$
$$\varrho_{ci} = + 0{,}778$$

millest järgnevad korrelatsioonikoefitsiendid

$$r_{cf} = + 0{,}769 \pm 0{,}051$$
$$r_{ci} = + 0{,}792 \pm 0{,}047$$

See tõendab, et juurderännikute protsent võrreldes paiklikega on kõrges positiivses korrelatsioonis linnade rahvastikuarvu kasvukiirusega. Tabelis nr. 1, kus linnad on järjestatud juurderännikute protsendi alanevas järjekorras, näeme esikohal seisvat just suure kasvukiirusega Kõrg-Eesti linlikke asulaid, sellal kui madala juurderännikute protsendiga linnad tabeli lõpposas kuuluvad tagasihoidliku kasvukiirusega tukerdavate, enamasti aga rahvastikuarvu poolest kahanevate piiriäärsete linnade hulka, mis evivad unilateraalseid tagamaid või milledel osad endistest tagamaadest ära lõigatud. Peale linnade kasvukiiruse näib kaasamõjuva tegurina esinevat ka tagamaade ja linnade majandusgeograafiline karakter, milledest viimase iseloomustajaks võib pidada rahvastiku kutselist kompositsiooni. Nii aitab näiteks Kallaste erikordselt madalat juurderännikute protsenti võrreldes paiklikega seletada mitte ainult ta nega-

---

[1]) Vaadeldes administratiivselt iseseisvat Nõmme linna lahus Tallinnast tõuseb esimeses aktiivsete juurderännikute protsent võrreldes paiklikega kogunisti 193,3-le. Tabelis oleme aga Nõmme liitnud Tallinnaga, kuna nad koos moodustavad majandusgeograafilise terviku (Suur-Tallinna). Narvat ja Narva-Jõesuud, mis administratiivselt küll ühendatud üheks linnaks, vaatleme me samul majandusgeograafilisil kaalutlusil aga lahus.

tiivne kasvukiirus (—1,4 resp. —2,6%), vaid ka ta rahvastiku kutseline koostis. Kuulub ju Kallaste meie suuremate kui 500 elanikuga linnade hulgas madalaima puhtlinliku rahvastiku protsendiga (35,3%) ja kõrgeima areaalproduktiivse rahvastiku protsendiga asulate sekka [vt. 20, lk. 182].

Rännikute juurdevoolu linnadesse on püütud viia seosesse ka linnade suurusega. Nii leiab Washingtoni ülikooli sotsioloog Howard Woolston oma äsjailmunud raamatus „Metropolis" [53], mis käsitab linlike ühiskondade küsimusi, et mida suurem linn, seda heterogeensem ta rahvastik. Tuginedes Adna F. Weber'ile [47] avaldab ta linliku migratsiooni kolm seadust (*"laws of urban migration"*), millest esimene postuleerib, et linnade rahvastikuatraktsioon on võrdeline nende suurusele: *"cities attract population in proportion to their size"* [53, lk. 51]. See on liig üldistatud ja liig julgelt püstitatud „seadus", mis ei leia kinnitust vähemasti Eesti linnade materjali põhjal. Oleks linnade atraktsioon proportsionaalne nende suurusele, mida tavaliselt mõõdetakse rahvastikuarvuga, siis peaks ka juurderännikute osatähtsus võrreldes paigalpüsinutega olema suuremate linnade juures kõrgem või vähemasti relatiivselt sama kõrge kui väiksemais linnades. Andmestik Eesti linnade kohta, nagu see esineb 1. tabelis, demonstreerib pigemini vastupidist. Aktiivsete juurderännikute protsent võrreldes paiklikega on kõrgeim just nobedalt kasvavais kääbus- ja maislinnades, meie suuremad linnad aga, nagu Tallinn koos Nõmmega (Suur-Tallinn), Tartu ja Pärnu, mille relatiivne kasv ei ole eriti suur, asuvad rohkem tabeli lõpposas, kahaneva rahvastikuga Narva kogunisti päris lõpus. Korreleerides juurderännikute protsenti võrreldes paiklikega (c) ja linnade suurust, mõõdetuna 1922. a. faktilise rahvastikuarvuga (e), leiame

$$\varrho_{ce} = -0{,}517$$

ja korrelatsioonikoefitsiendi

$$r_{ce} = -0{,}529 \pm 0{,}089.$$

See tõendab, et kui oleleb mingi korrelatsioon juurderännikute suhtelise osatähtsuse ja Eesti linnade suuruse vahel, siis see on mitte positiivne, vaid pigemini negatiivne: väiksemad linnad evivad juurderännikute kõrgemat protsenti võrreldes paiklikega. See tohiks olla mõistetav, kuna väiksemad linnad, olles „läbikäiguhoovideks" ja „vahejaamadeks" maalt järkjärgult suuremaisse linnadesse kulgevaile rännikuile näivad evivat ka suuremat käibekiirust ja vahetavat kiiremini oma elanikkonda. Eesti oludes erandiks ses mõttes on stagneerivad või vähjakäiku tegevad kääbus- ning maislinnad. Olgu kuidas on, esma-

järguline tähendus jääb ikkagi linnade kasvukiirusele, mis peegeldab nende struktuurilist või teatavail juhtudel ka konjunktuurilist kasvu ja mille relatiivne kõrgus ei tarvitse olla proportsionaalne linnade iselisele suurusele. Selleks, et linnade suuruse mõju generaliseerivaid seaduspärasid püstitada, on ilmselt vajalik teostada rohkem hoolikaid ja kriitilisi uurimusi paljude olude poolest erinevate maade üle.

Järgmine küsimus, mis meid huvitab, on linnade juurderännikute koostis seoses nende tulemi-alaga. Teatava üldise tausta selle küsimuse selgitamiseks annab juurderännikute koostise analüüs selle järgi, kas nad on linnadesse tulnud maalt (valdadest) või teistest linnadest.

2. tabel. **1922.—1934. a. linnadesse aktiivsete tulnukate ositus endise alatise elukoha järgi.**

2. Linnad	Tulnukate ositus		Linnad	Tulnukate ositus	
	maalt (valdadest) %	teistest linnadest %		maalt (valdadest) %	teistest linnadest %
Narva-Jõesuu	39,1	60,9	Jõgeva	67,3	32,7
Keila	46,9	53,1	Elva	67,4	32,6
Suur-Tallinn*)	48,2	51,8	Mõisaküla	67,5	32,5
Kärdla	50,3	49,7	Tartu	67,8	32,2
Narva**)	51,7	48,3	Kunda	68,4	31,6
Paldiski	53,0	47,0	Võru	68,9	31,1
Tapa	54,4	45,6	Türi	69,5	30,5
Pärnu	59,3	40,7	Viljandi	72,3	27,7
Petseri	60,0	40,0	Põltsamaa	72,4	27,6
Valga	60,3	39,7	Kallaste	76,4	23,6
Rakvere	61,4	38,6	Otepää	79,0	21,0
Mustvee	61.6	38,4	Tõrva	79,6	20,4
Sindi	63,2	36,8	Mustla	80,6	19,4
Paide	64,6	35,4	Antsla	81,2	18,8
Jõhvi	64,6	35,4	Suure-Jaani	81,5	18,5
Haapsalu	64,7	35,3	Kilingi-Nõmme	83,4	16,6
Kuressaare	66,4	33,6			
			Kõik kokku	57.7	42.3

*) Eraldi vaadeldes on Tallinna tulnud aktiivsete hulgas maalt tulnukaid 55.6% ja teistest linnadest tulnukaid 44.4%, Nõmme suhtes on vastavad protsendid 18.3 resp. 81.7.

**) Narval koos Narva-Jõesuuga 50.7% ja 49.3%.

Võttes aluseks vaid siserännikud ja jättes välja need, kelle tulemiala teadmata, on 2. tabelis arvutatud Eesti linnade aktiivsete juurde-

rännikute protsentuaalne koostis maalt ja teistest linnadest tulnukaist. Nagu me näeme üldkokkuvõttest linnade kohta, on linnadesse 1922.—1934. a. vahemikus tulnukaist peaaegu kolm viiendikku (57,7%) juurderännikud maalt ja kaks viiendikku (42,3%) teistest linnadest. Sellest järgneb, et maalt linna rännetega kaaslevad tõeluses märgilised linnadevahelised ränded. Ühtlasi tõendab see, et linnad ei ole mitte ainult siserännete lõppjaamad, vaid samal ajal ka tähtsad vahejaamad. Osa maalt tulnukaist rändab edasi ühest linnast teise; teine osa püsib algselt sihtkohaks valitud linnades, selle eest rändavad aga teised isikud neist linnadest edasi muudesse linnadesse.

Kuigi me käesolevas ühenduses ei sukeldu linnadevaheliste rännete käsitlemisse, peab ometi möönma, et linnadevahelised ränded on Eestis toimuvate siserännete süstemaatilisel uurimisel tähtsa rändeliigina arvesse võetavad. Meid intrigeerib siinkohal pigemini järgmine küsimus: millest oleneb Eesti linnade juurderännikute koostise võrdlemisi suur erinevus maalt ja teistest linnadest saabunute poolest? Nagu demonstreerib 2. tabel, kõigub linnadesse 1922.—1934. a. vahemikus maalt tulnukate protsent 39,1 (Narva-Jõesuu) ja 83,4 (Kilingi-Nõmme) vahel [1]). Selline kõikumus on küllalt tähelepandav, et õigustada ülal poseeritud küsimust.

Korreleerida maalt või teistest linnadest tulnukate erinevat osatähtsust varemalt tangeeritud siserännetega seoses olevate nähtustega, ei anna märkimisväärseid tulemusi. Eeldatavad mõjutegurid näivad peituvat rohkem linnade ja nende tagamaade-täiendusalade sotsiaalmajanduslikult erinevas loomuses ja vastastikes suhetes. Peame appi võtma regionaalse analüüsi. Selle hõlbustamiseks ja ülevaatlikumaks tegemiseks on linnade aktiivsete juurderännikute koostis esitatud ka kartograafiliselt (vt. 1. joonis).

Kartograafilises levingupildis (vt. ka 2. tabel) hakkab silma, et linnad, mille juurderännikute koostises on kõrgeprotsendiliselt esindatud vahenditult maalt tulnukad, kuuluvad oma maaliste täiendusalade (tagamaade) poolest peaaegu eranditult Kõrg-Eesti alasse. Maalt tulnukate protsendi-

1) Vaadeldes Nõmmet Tallinnast lahus langeb esimeses maalt tulnukate protsent isegi 18,3-le, sellal kui teistest linnadest tulnukaid on 81,7%. Seda asjaolu seletab muidugi Nõmme kui Tallinna suburbaanse satelliidi eriline loomus, kuna ta oma elanikkonna värbib valdavalt Tallinna arvel ja ühtlasi Tallinnast tulnukaist.

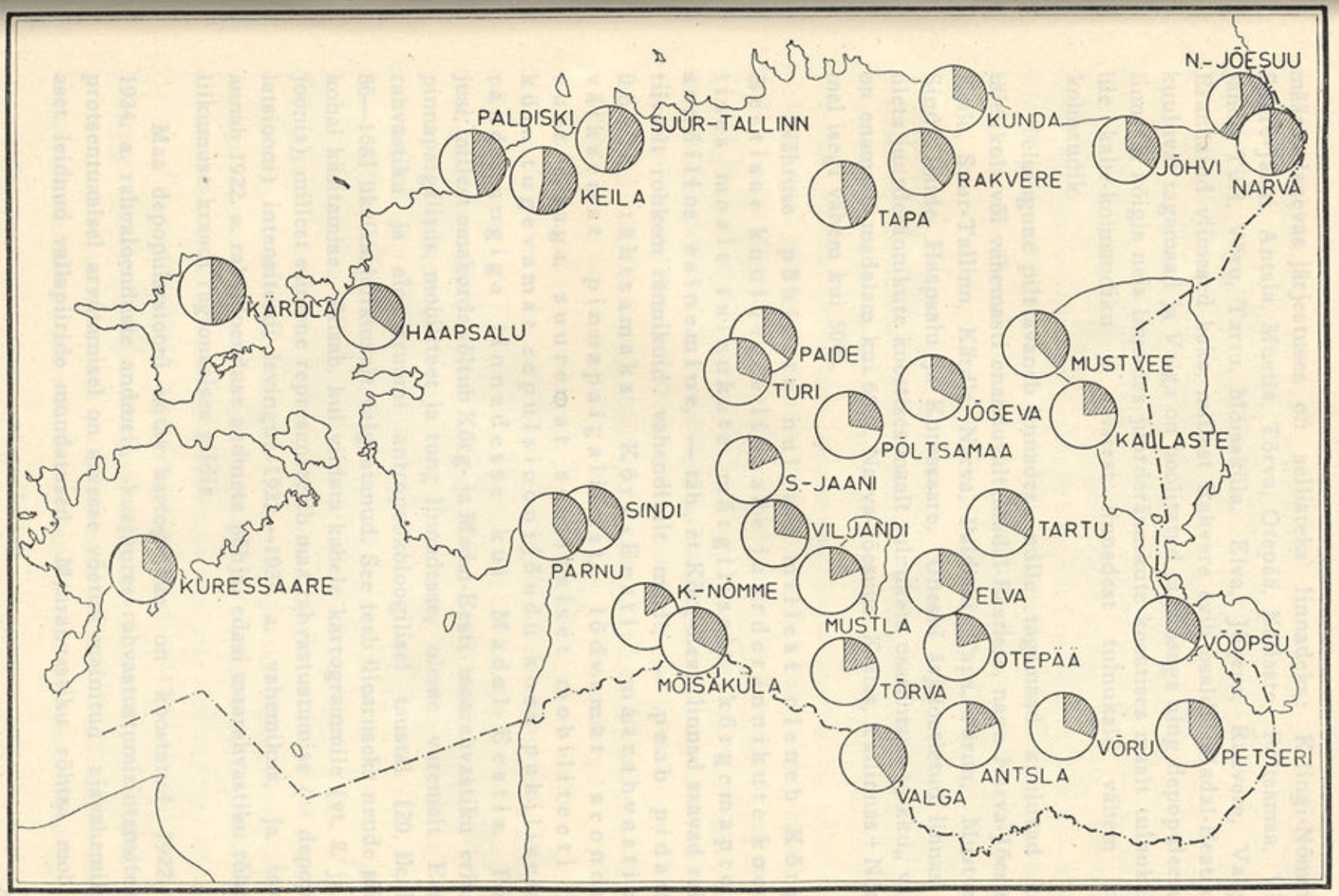

Koostanud Edg. Kant, joonistanud R. Nõmmeots.

1. joonis.

1922.—1934. a. linnadesse tulnukate aktiivsete ositus endise alatise elukoha järgi. Sõõride viirutatud sektorid esitavad juurderännikuid teistest linnadest, valged sektorid — tulnukaid maalt.

määra alanevas järjestuses on sellisteks linnadeks: Kilingi-Nõmme, Suure-Jaani, Antsla, Mustla, Tõrva, Otepää, Kallaste, Põltsamaa, Viljandi, Türi, Võru, Tartu, Mõisaküla, Elva, Jõgeva, Rakvere, Valga. Erandatud viimased kaks, millest Rakvere evib osaldi Madal-Eestisse kuuluvat tagamaad ja Valga on poolitatud tagamaaga ning depopuleeruv linn, on kõigis neis linnades juurderännikute koostises maalt tulnukaid üle kahe-kolmandiku ja teistest linnadest tulnukaid vähem kui kolmandik.

Teissugune pilt avaneb linnades, mille tagamaad kuuluvad kas täielikult või vähemasti enanduvalt Madal-Eestisse, nagu Narva-Jõesuu, Keila, Suur-Tallinn, Kärdla, Narva, Paldiski, Tapa, Pärnu, Mustvee, Sindi, Paide, Haapsalu ja Kuressaare. Üheski äsjaloetletud linnas ei ületa juurderännikute koostises maalt tulnukate osatähtsus ⅔-kku„ vaid on enamasti madalam kui 60%, Narva-Jõesuus, Keilas, Tallinnas+Nõmmel isegi vähem kui 50%.

Nähtuse põhjuste hulgas, millest oleneb Kõrg-Eestisse kuuluvate linnade juurderännikute koostises maalt tulnukate märgiliselt kõrgemaprotsendiline esinemine, — täh., et Kõrg-Eesti linnad saavad relatiivselt rohkem rännikuid vahenditult maalt, — peab pidama üheks tähtsamaks Kõrg-Eesti maarahvastiku väiksemat pinnapaigalisust, lõdvemat seonduvust maaga, suuremat sotsiaalset mobiliteeti ja küla tugevamat repulsioonijõudu koos pakilisema rändetungiga linnadesse kui Madal-Eestis. Põhjusi, millest omakorda sõltub Kõrg- ja Madal-Eesti maarahvastiku erinev pinnapaigalisus, mobiliteet ja tung linnadesse, oleme varemalt Eesti rahvastiku ja elamisruumi antropoökoloogilisel taustal [20, lk. lk. 86—168] üksikasjalikumalt valgustanud. See teeb ülearuseks nende siinkohal käsitamise. Piisab, kui viidata kahele kartogrammile (vt. 2. ja 3. joonis), millest esimene representeerib maa rahvastustumise (= depopulatsiooni) intensiteedi levingut 1922.—1934. a. vahemikus, ja teine annab 1922. a. rahvaloenduse andmete põhjal edasi maarahvastiku rõhtsa liikumuse kraadi regionaalses pildis.

Maa depopulatsiooni esitav kartogramm on koostatud 1922. ja 1934. a. rahvaloenduste andmeil, kusjuures rahvastustumisintensiteedi protsentuaalsel arvutamisel on arvesse võetud mainitud ajavahemikus aset leidnud vallapiiride muudatused. Maarahvastiku rõhtsa mobili-

teedikraadi regionaalsel pildistamisel ei ole me sellekohaste andmete puudumisel saanud rakendada Heberle ja Meyer'i [14, lk. 11] proponeeritud mobiliteedikoeffitsienti, s. o. valdade juurde- ja äraränniku te summa suhet valdade keskmisse rahvastikuarvusse. Isegi juhul, kui meil olnuks käsitada andmed juurde- ja äraränne te kohta valdade kaupa, teeks mainitud mobiliteedikoeffitsiendi arvutamine suuri raskusi juba keskmise rahvastikuarvu leidmisel, mis pole kerge, kui arvestada 1922.—1934. a. vahemikus toimunud sagedaid vallapiiride muutmisi. Meie poolt isaritmide interpolatsioonimeetodi abil kartografeeritud mobiliteedimäär esitab nende maaelanike protsenti, kes samas vallas sündinud, kus nad registreeriti 1922. a. rahvaloendusel.

Nii maarahvastiku rõhtsa liikumuse kui ka maa rahvastustumisintensiteedi kartogrammist, mis suurel määral kokkuvad ja üksteist täiendavad, nähtub väga selgejooneliselt, et linnad, mis 1922.—1934. a. vahemikus kõrgemaprotsendiliselt saanud oma juurderännikud vahenditult maalt, kuuluvad tagamaade poolest intensiivsemalt depopuleeruvasse ja kõrgemakraadilise rõhtsa mobiliteediga Kõrg-Eestisse. Väga iseloomulik ses suhtes on, et just kõige kiiremalt depopuleeruva Mulgimaa ja Valgamaa linnad, nagu Kilingi-Nõmme, S.-Jaani, Antsla, Mustla ja Tõrva, seisavad maalt tulnud juurderännikute osatähtsuse (83.4=—79.6%) poolest kõigi Eesti linnade esirinnas (vt. 2. tabel). Linnad, mille tagamaad kuuluvad resistentsema, vähem depopuleeruva või tiheneva rahvastikuga Madal-Eestisse, saavad juurderännikuid relatiivselt suuremal määral teistest linnadest. Viimane asjaolu võib teiselt poolt teataval määral sõltuda ka mitmete Madal-Eesti tööstuslinnade, teiselaadilisest tööturust *resp.* tööjõu nõudlusest, mis pakub juurderände võimalusi rohkem linlastele ja linlikele kutsetele kui maalt areaalproduktsiooni alalt tulnukaile. Paikapidav tohiks olla ka mööne, et Madal-Eesti linnad saavad teistest linnadest tulnukate hulgas kaunis rohkesti juurderännikuid Kõrg-Eesti linnadest, mis nagu eespool nägime, on suurema rändlemissagedusega ja funktsioneerivad „vahejaamadena" maalt linnadesse ja linnadevahelisel rändlemisel.

Mis puutub üksikute linnade rändkondade täpsemasse limiteerimisse maa-alaliselt ja rändkonna analüüsi, siis ei ole seda seni tehtud ühegi Eesti linna suhtes. Käesoleva etüüdi autor on tosin aastat tagasi

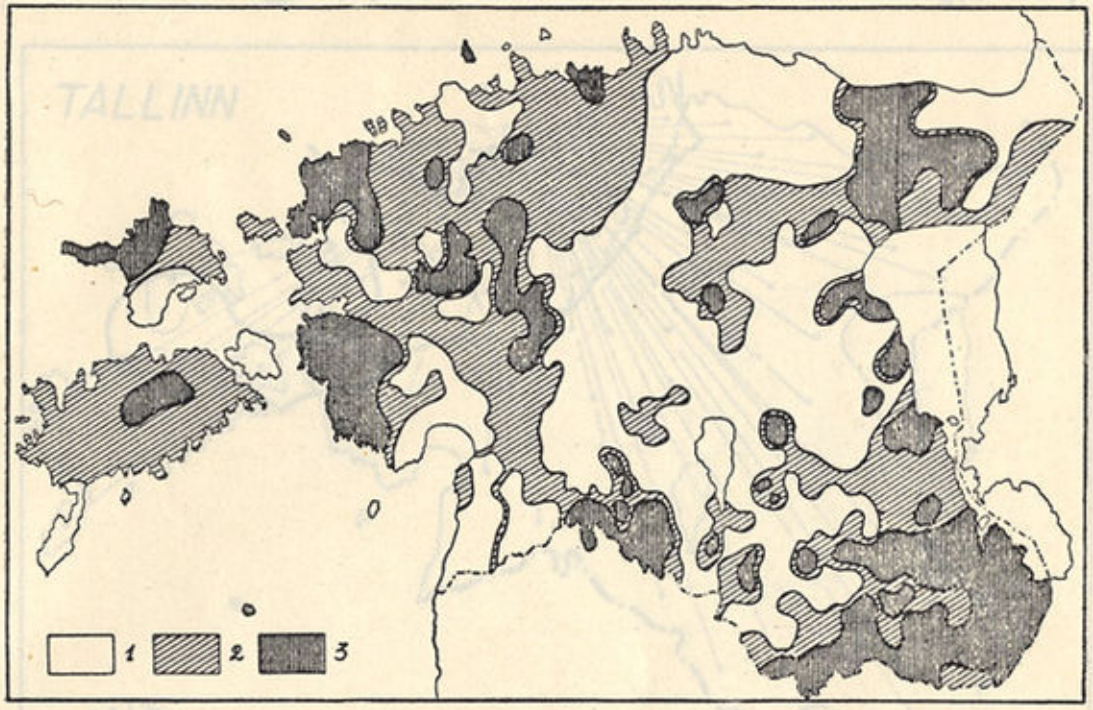

2. joonis.
Maa rahvastustumisintensiteedi leving 1922.—1934. a. vahemikus.
Rahvastustumisalad: 1) Kõrge depopulatsiooniga alad, kus maarahvastik kahanenud rohkem kui 45‰; 2) Nõrgema depopulatsiooni alad, kus maarahvastik kahanenud kuni 45‰. 3) Tihenemisalad, kus maarahvastik arvuliselt kasvanud.

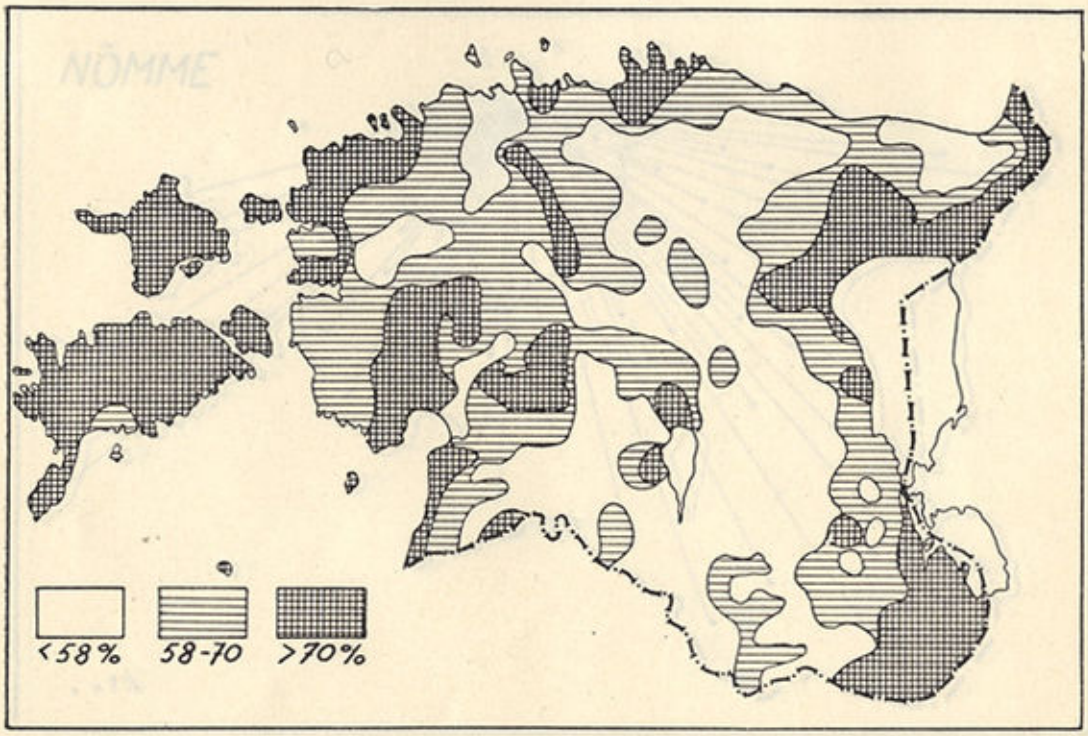

3. joonis.
Maarahvastiku rõhtsa liikumuse leving.
Maaelanike protsent, kes samas vallas sündinud, kus nad 1922. a. rahvaloendusel registreeriti. Kõrgeima horisontaalse mobiliteedikraadiga piirkond, kus koha peal sündinuid kõige vähem (<58%), kokkub markantselt Kõrg-Eesti alaga.

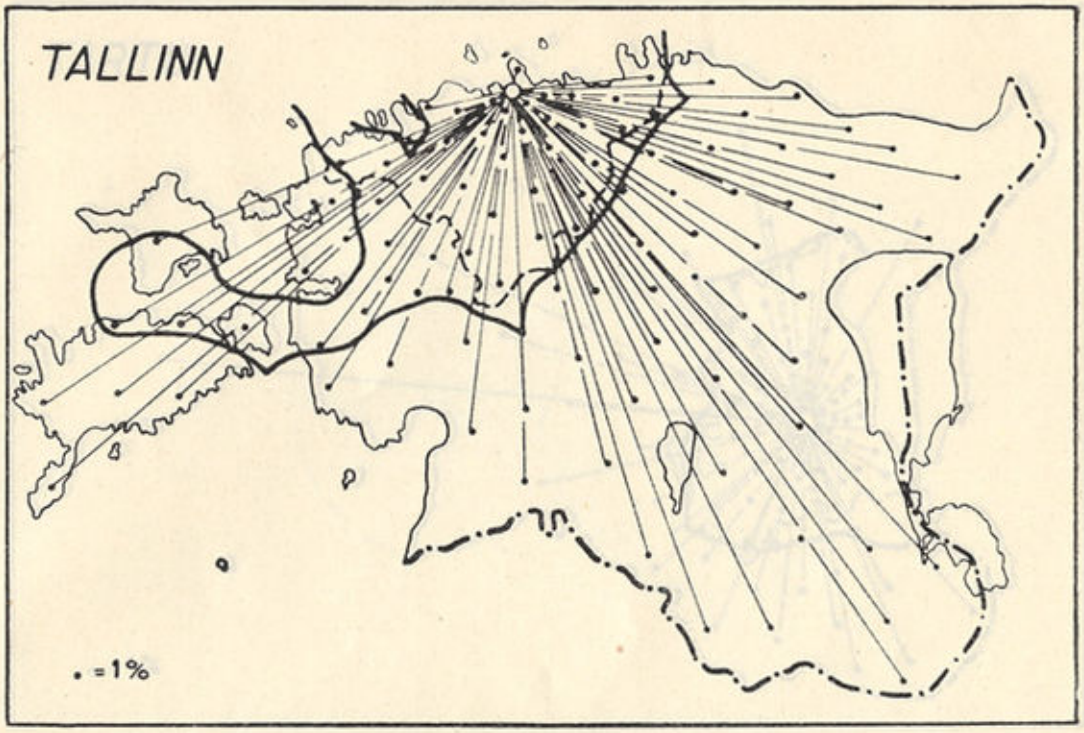

4. joonis.
Tallinna lähitagamaa ja juurderändkond.
Iga punkt esitab üht protsenti 1922.—1934. a. vahemikus maalt tulnud aktiivseist juurderännikuist. Pidev must joon märgib Tallinna lähitagamaa piiri, katkeline joon Harju maakonna piiri.

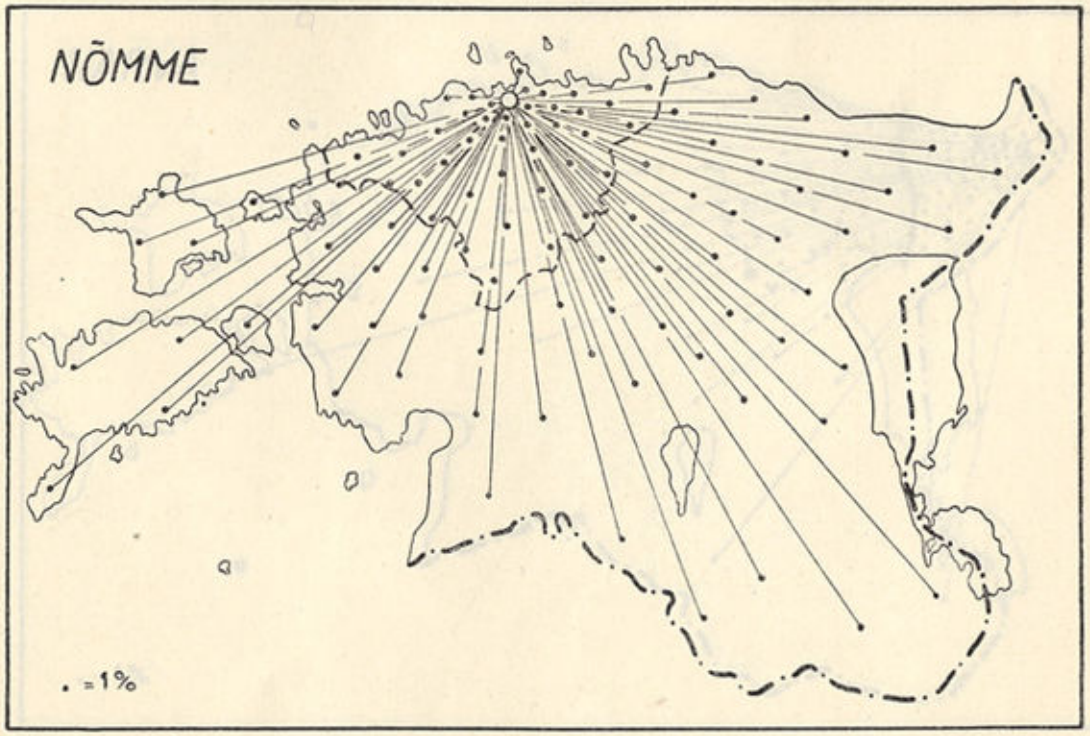

5. joonis.
Nõmme juurderändkond.
Iga punkt esitab üht protsenti 1922.—1934. a. vahemikus maalt tulnud aktiivseist juurderännikuist. Katkeline joon märgib Harju maakonna piiri.

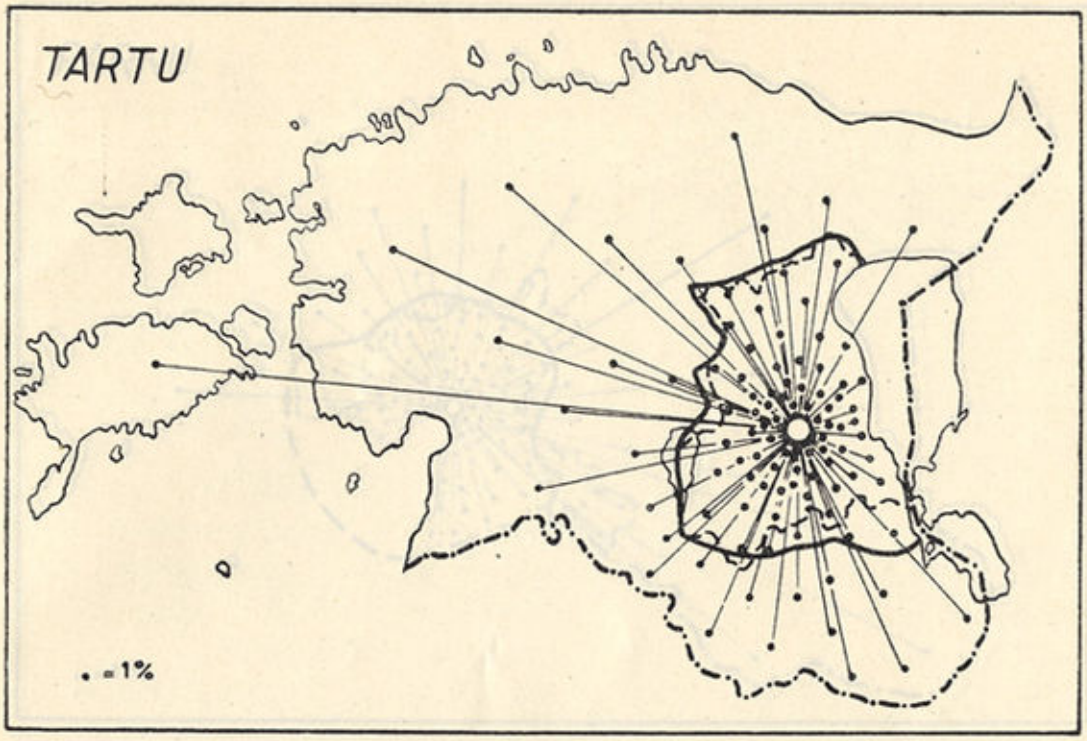

6. joonis.
Tartu tagamaa ja juurderändkond.
Iga punkt esitab üht protsenti 1922.—1934. a. vahemikus maalt Tartusse tulnud aktiivseist juurderännikuist. Pidev must joon tähistab Tartu lähitagamaa piiri, katkeline joon Tartu maakonna piiri.

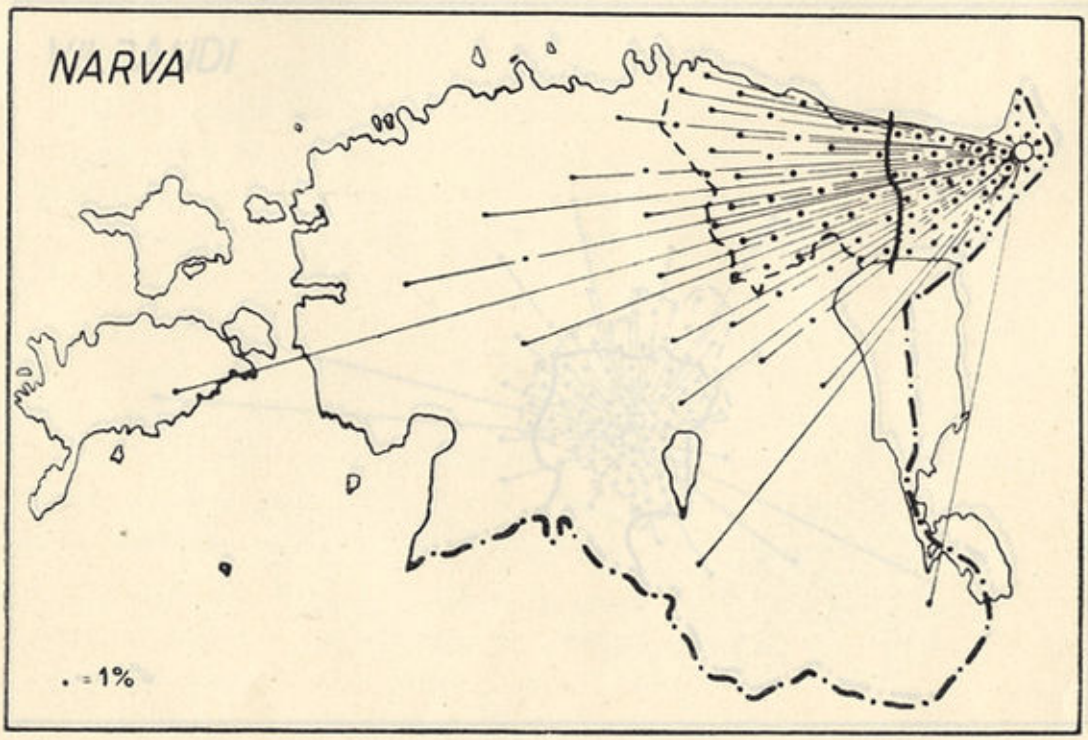

7. joonis.
Narva tagamaa ja juurderändkond.
Iga punkt esitab üht protsenti 1922.—1934. a. jooksul maalt saabunud aktiivseist juurderännikuist. Pidev must joon märgib Narva lähitagamaad, katkeline joon Viru maakonna piiri.

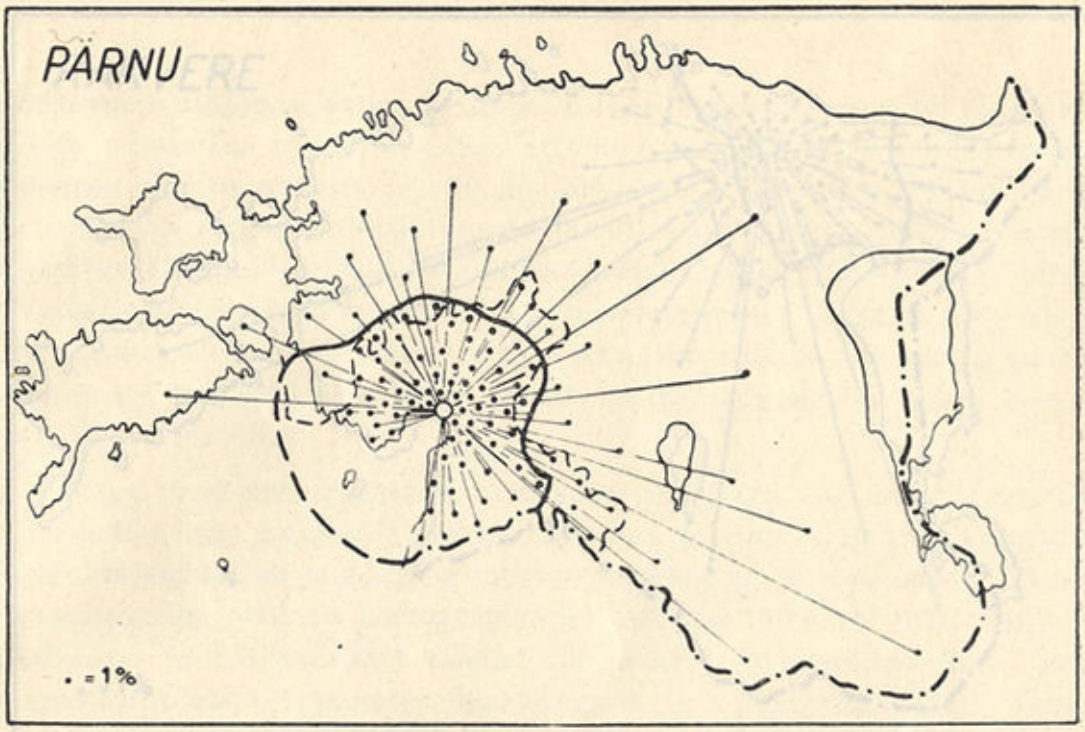

8. joonis.
Pärnu tagamaa ja juurderändkond.
Iga punkt esitab üht protsenti 1922.—1934. a. vahemikus maalt Pärnusse asunud aktiivseist juurderännikuist. Pidev must joon tähistab Pärnu tagamaad, peenem katkeline joon Pärnu maakonna piiri.

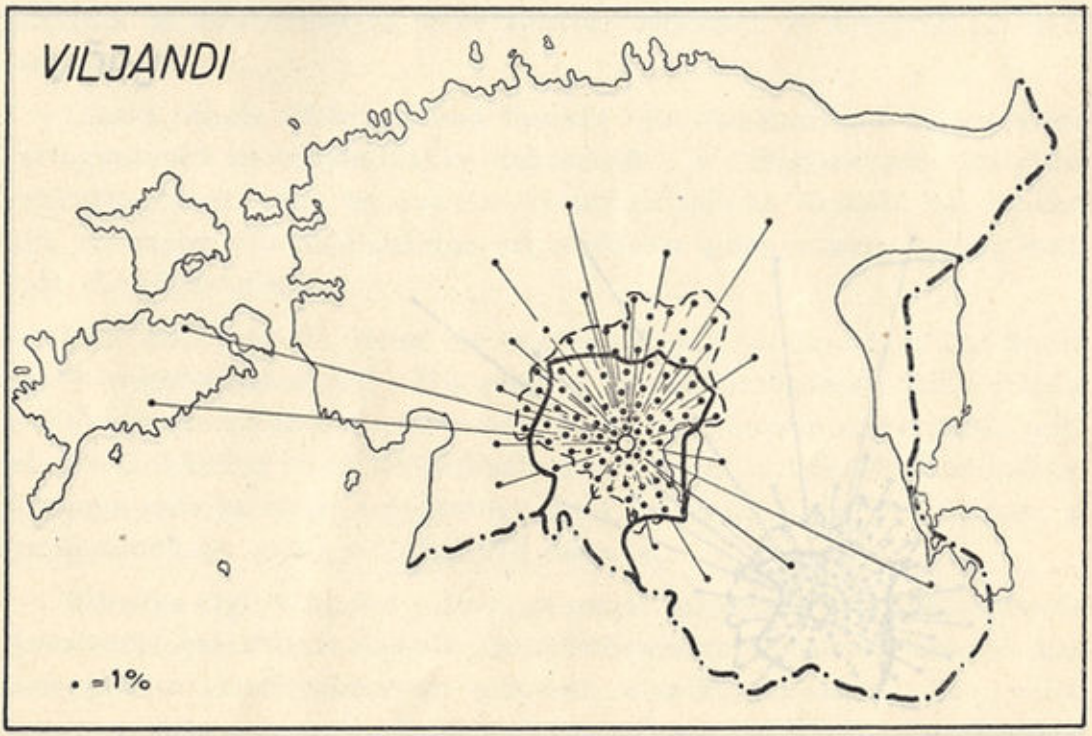

9. joonis.
Viljandi tagamaa ja juurderändkond.
Iga punkt esitab üht protsenti 1922.—1934. a. jooksul maalt Viljandisse tulnud aktiivseist juurderännikuist. Pidev must joon tähistab Viljandi tagamaa piire ja katkeline joon Viljandi maakonna piiri.

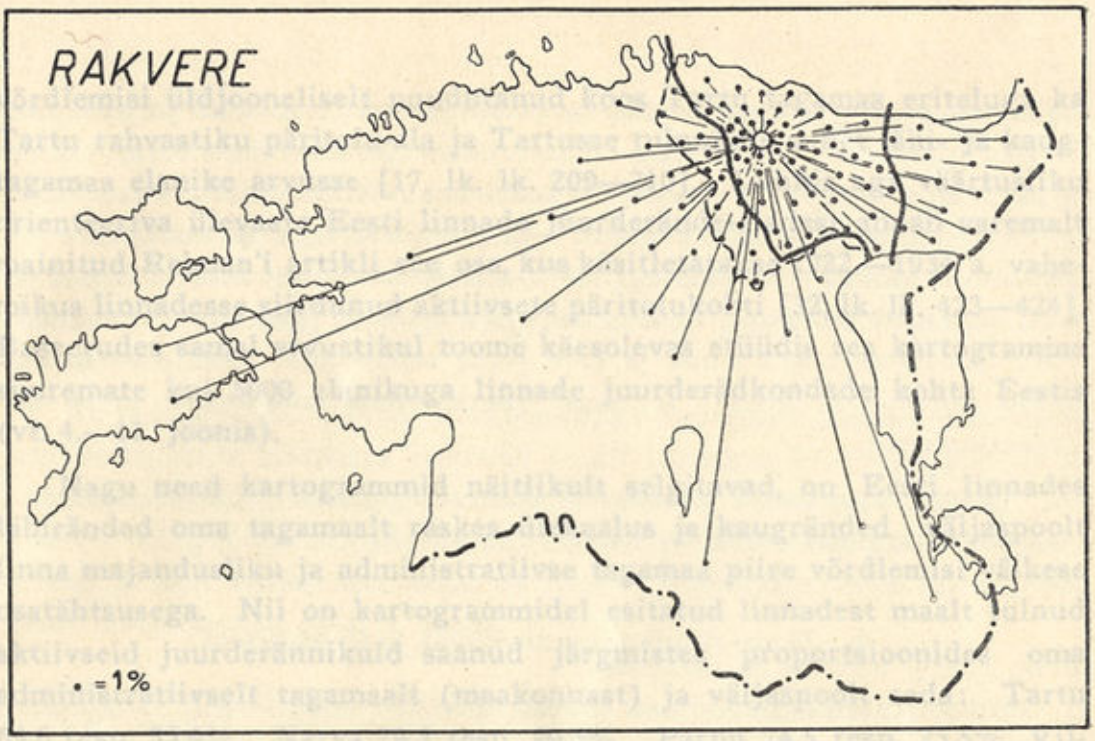

10. joonis.

Rakvere tagamaa ja juurderändkond.

Iga punkt esitab üht protsenti 1922.—1934. a. vahemikus maalt Rakverre tulnud aktiivseist juurderännikuist. Pidev must joon piirab Rakvere tagamaad, katkeline joon märgib Viru maakonna piire.

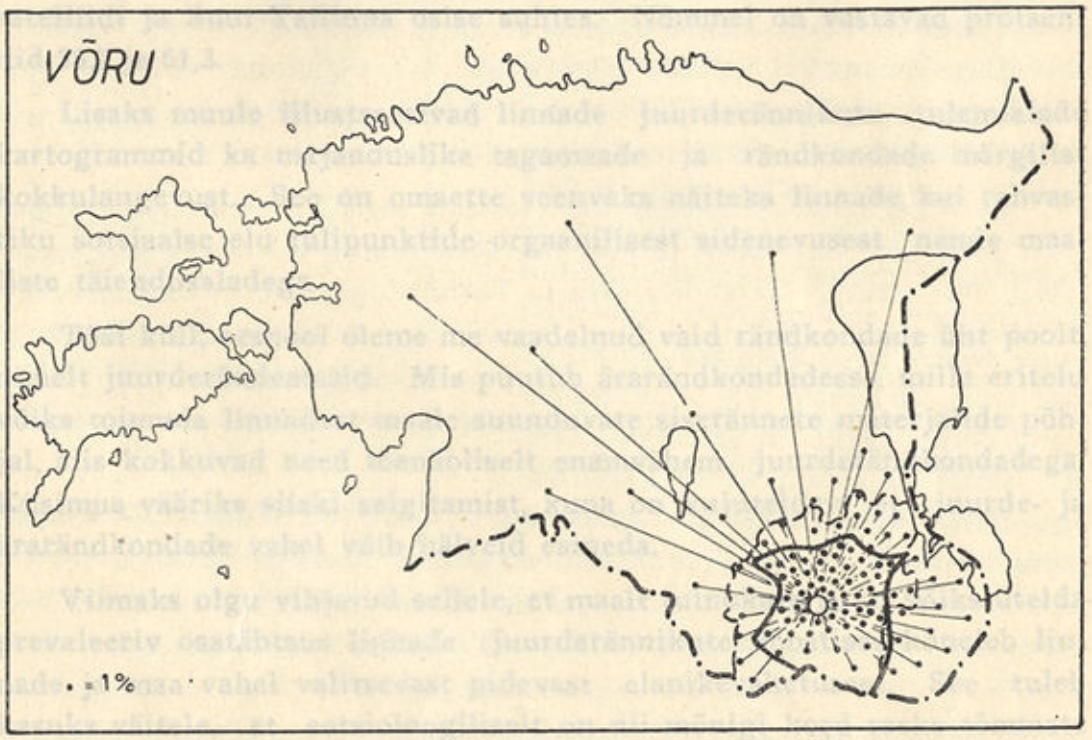

11. joonis.

Võru tagamaa ja juurderändkond.

Iga punkt esitab üht protsenti 1922.—1934. a. vahemikus maalt Võrru tulnud aktiivseist juurderännikuist. Pidev must joon märgib Võru tagamaad, katkeline joon Võru maakonna piiri.

võrdlemisi üldjooneliselt puudutanud koos Tartu tagamaa eriteluga ka Tartu rahvastiku päritolu-ala ja Tartusse tulnukate suhet lähi- ja kaugtagamaa elanike arvusse [17, lk. lk. 209—210]. Lühida aga väärtusliku orienteeriva ülevaate Eesti linnade juurderände-aladest annab varemalt mainitud Reiman'i artikli see osa, kus käsitletatakse 1922.—1934. a. vahemikus linnadesse siirdunud aktiivsete päritolukohti [32, lk. lk. 423—424]. Baseerudes samal arvustikul toome käesolevas etüüdis rea kartogramme suuremate kui 5000 elanikuga linnade juurderädkondade kohta Eestis (vt. 4.—11. joonis).

Nagu need kartogrammid näitlikult selgitavad, on Eesti linnades lähiränded oma tagamaalt raskes ülekaalus ja kaugränded väljaspoolt linna majandusliku ja administratiivse tagamaa piire võrdlemisi väikese osatähtsusega. Nii on kartogrammidel esitatud linnadest maalt tulnud aktiivseid juurderännikuid saanud järgmistes proportsioonides oma administratiivselt tagamaalt (maakonnast) ja väljaspoolt seda: Tartu 64.6 resp. 35.4%, Narva 79,5 resp. 20,5%, Pärnu 74,5 resp. 25,5%, Viljandi 78,6 resp. 21,4%, Rakvere 77,2 resp. 22,8% ja Võru 74,1 resp. 25,9%. Erandi moodustab vaid Tallinn, mis koondab juurderännikuid maalt peaaegu kogu Eesti ulatuselt. Tallinn on Harju maakonnast saanud vaid 31,3% ja teistest maakondadest kokku 68,7% aktiivseid maalisi juurderännikuid. Lähikaudu sama kehtib ka Nõmme kui Tallinna satelliidi ja Suur-Tallinna osise suhtes. Nõmmel on vastavad protsendid 38,7 ja 61,3.

Lisaks muule illustreerivad linnade juurderännikute tulemialade kartogrammid ka majanduslike tagamaade ja rändkondade märgilist kokkulangevust. See on omaette veenvaks näiteks linnade kui rahvastiku sotsiaalse elu tulipunktide orgaanilisest sidenevusest nende maaliste täiendusaladega.

Tõsi küll, eespool oleme me vaadelnud vaid rändkondade üht poolt, nimelt juurderändealasid. Mis puutub ärarändkondadesse, mille eritelu võiks toimuda linnadest maale suunduvate siserännete materjalide põhjal, siis kokkuvad need tõenäoliselt enamvähem juurderändkondadega. Küsimus vääriks siiski selgitamist, kuna on kujuteldav, et juurde- ja ärarändkondade vahel võib hälveid esineda.

Viimaks olgu vihjatud sellele, et maalt tulnukate suur, võiks ütelda prevaleeriv osatähtsus linnade juurderännikute koostises kõneleb linnade ja maa vahel valitsevast pidevast elanikevahetusest. See tuleb kasuks väitele, et sotsioloogiliselt on nii mõnigi kord raske tõmmata

jõhvteravat vahet linna ja maa vahel [14, lk. 42]. Kuulub ju osa „linlikust rahvastikust" sotsioloogiliselt rohkem „maalise rahvastiku" hulka, kuna nende elu linnas on sageli vaid vahelookene, maalt kaasatoodud pärimused, harjumused ja hoiak aga domineerivaks eluvormiks. Ärarände linnadest viivad jällegi osa linlikust või episoodiliselt linnas elanud rahvastikust tagasi maale, mis seda rohkem linnandub, rurbaniseerub. Suurenev maalt linna ja *vice versa* rändlemine peab paratamatult viima aegamööda „linna" ja „maa" spetsiifiliste maailmade erinevuste tasandumisele.

Linna, tagamaa ja rändkonna suhteid püüame üksikasjalikumalt selgitada järgmises etüüdis Tartu näite varal.

4. Tartu rändkonna ulatusest ja liigestusest.

Interlokaalsed siserände on kahepoolselt mõjustatud liikumised, mille suuna, distantsi ja intensiteedi selgitamisel ei tohi põhjusi otsida ainuüksi juurderände-paigastike erilistest tingimustest, vaid tuleb arvestada ka ärarändepaigastikes valitsevaid olundeid ja seal olelevaid repulsioonitegureid. Maalt-linna ja *vice versa* toimuvad ränded ei ole seejuures mitte ainult interlokaalsed, vaid pealegi loomult erinevate paigastike vahelised liikumised. Maa ja linna vaheliste rännete uurimine peab seetõttu haarama endasse linna ja rändkonna suhted, vaatlema nii linna ennast kui ka selle täiendusala — tagamaad. Teatava linna rändkonna resp. tagamaa arvestamine eeldab aga kõige pealt selle ulatuse ja liigestuse tundmist nii täpsas limitatsioonis kui võimalik.

Etüüdis Tartu rändkonna üle taotleme selle limiteerimist ja liigestust peamiselt vaid maalt tulnud juurderännikute tulemi-ala selgitamise abil. Mis puutub ärarände-alasse ja Tartu ning teiste linnade vahelisse rändlemisse, siis jätame nendega seoses olevad küsimused käesolevast etüüdist teadlikult välja. Võib olla avaneb meil edaspidi parem võimalus täielikuma materjali põhjal käsitada ka meie linnade ärarändkondi ja linnadevaheliste rännete mehhanismi Eestis.

Kõige üldisema pildi Tartust kui maalt-linna suunduvate siserännete tulipunktist ja ta rändkonna ulatusest annavad 1922. ja 1934. a. rahvaloenduse andmed ja arvud selles ajavahemikus Tartusse tulnud aktiivsete üle. 1922.—1934. a. tõusis Tartu faktiline rahvastik 50342 elanikult 58876-le ja harilik rahvastikuarv 54012-lt 59336-le. Seega suurenes faktiline rahvastik 8534 elaniku (17.0%) ja harilik rahvastik 5324

elaniku (9.9%) võrra. Seoses linna administratiivsete piiride avardamisega suurenes rahvastikuarv 669 elaniku võrra, mis teeb 1,3% faktilise ja 1.2% hariliku rahvastikuga võrreldes. Tartu kuulub järelikult keskpärase kasvukiirusega linnade hulka Eestis. Korrespondeerivalt sellele ei ole aktiivsete juurderännikute (8223) protsent (41.8%) võrreldes aktiivsete paiklikega (19683) kõrge, vaid jääb pigemini allapoole Eesti linnade keskmist.

Kodumaalt 1922.—1934. a. vahemikus Tartusse tulnud aktiivsete juurderännikute koostises esinevad maalt tulnukad 67.8%-ga ja teistest linnadest tulnukad 32.2%-ga, mis kvalifitseerib Tartu juurderände iseloomult Kõrg-Eesti linnade tüüpi. Samas ajavahemikus maalt Tartusse tulnud ja siin sedimenteerunud aktiivsete juurderännikute tulemi-alast annab üldjoonelise pildi 3. tabel.

3. tabel. 1922.—1934. a. vahemikus maalt Tartusse tulnud aktiivsete juurderännikute regionaalne ositus maakonniti. [32, lk. 423].

3. Maakonnad:	Juurderännikute %
Tartumaalt	66.8
Võrumaalt	10.7
Viljandimaalt	4.7
Virumaalt	4.5
Valgamaalt	3.9
Järvamaalt	2.5
Petserimaalt	2.2
Pärnumaalt	1.7
Harjumaalt	1.6
Läänemaalt	0.7
Saaremaalt	0.7
Kokku:	100.0

Üldistava kujutelma Tartu rändkonna territoriaalsest ulatusest ja sellest lähtuva ärarände levingust pakkus juba eelmises etüüdis toodud kartogramm (vt. 6. joonis). Tartu rändkonna üksikasjalisemaks ja täpsamaks limiteerimiseks, liigestamiseks ja iseloomustamiseks sellest generaliseeritud kaardipildist aga ei jatku. Seetõttu oleme alljärgnevas Tartu rändkonna pretsiisima eritelu aluseks valinud Tartu aadressbüroo 1933. a. andmestiku ja seda põhjusel, et mainitud aasta kohta on Tartu linna Statistikabüroo poolt koostatud igakuised uustulnukate nimestikud, milles on märgitud, kust kohast juurderännikud on saabunud, ühtlasi nende elukutse ja vanus. Tartu linna statistika büroo juhataja, härra A. Isotamm on tänuväärse lahkusega lubanud need nimestikud käesoleva etüüdi autorile kasutada. Neisse nimestikesse on võetud kõik isikud, kes esmakordselt Tartusse elama asunud, aga ka need, kes on viibinud üle ühe aasta eemal ja siis uuesti linna tagasi tulnud.

1933. aasta jooksul Tartusse sissemelditud uustulnukate üldarv oli

linna statistikabüroo kokkuvõtete järgi 3 717, neist maakondadest tulnukaid 2 415 ehk 65% ja teistest linnadest tulnukaid 1 302 ehk 35%. Käesolevas ühenduses käsitleme vaid uustulnukaid maakondadest. 1933. a. maalt Tartusse tulnud rännikute regionaalse osituse maakonniti toob 4. tabel. Nii selle kui ka maalt ja teistest linnadest tulnukate protsentuaalse jaotuse lähedus 1922.—1934. a. andmeile aktiivsete juurdetulnukate kohta julgustab ja õigustab meid järgnevas käsitelus tuginema vaid ühe aasta materjalidele.

4. tabel. 1933. a. jooksul maalt Tartusse sissemelditud uustulnukate regionaalne ositus maakonniti.

4. Maakonnad:	Uustulnukate arv	%
Tartumaalt	1 348	65.2
Võrumaalt	173	8.4
Virumaalt	152	7.3
Viljandimaalt	100	4.8
Valgamaalt	76	3.7
Petserimaalt	69	3.3
Pärnumaalt	49	2.4
Järvamaalt	41	2.0
Harjumaalt	33	1.6
Läänemaalt	17	0.8
Saaremaalt	11	0.5
Kokku	2 069	100.0
Teadmata ja märkimata	346	
Üldse kokku	2 415	

2 415-st maalt Tartusse tulnukast, kellest 346-l endine elukoht teadmata või märkimata ja 187-l märgitud vaid maakonna nimetamisega, oleme me küllaldase täpsusega saanud kartograafiliselt lokaliseerida vaid 1 882 ränniku endised maalised elukohad. Rakendades absoluutset punktmeetodit on viimaste levingupilt fikseeritud erilistel kartogrammidel (vt. 12. ja 13. joonis). Neist kujutab esimene ajutiste ja lühemaajaliste juurderännikute endisi elukohti, kes 1933. aastal esmakordselt Tartusse sisse melditi, kuid samal aastal taas lahkusid. Teine punktkartogramm esitab aga püsivamate juurderännikute varemaid maalisi elukohti, kes Tartusse jäid või vähemasti ei ole sama aasta jooksul välja melditud. Mõlemad kartogrammid kinnistavad üksikasjaliselt Tartu rändkonna ulatuse ja tõestavad ühtlasi selle kaugeleküündivat kokkumust Tartu majandusliku tagamaaga [võrdle 17, lk. lk. 201—206 ja 399; 20, lk. lk. 242—268 ja kaardilisandid X—XII].

Lisaks Tartu juurderännikute absoluutsele levingupildile on punktmeetodiga joonistatud kartogrammid isaritmide interpolatsioonmeetodi abil transformeeritud relatiivseiks (vt. 14. ja 15. joonis), milledest üks esitab 1933. a. ajutiste ja teine püsivamate juurderännikute promillet

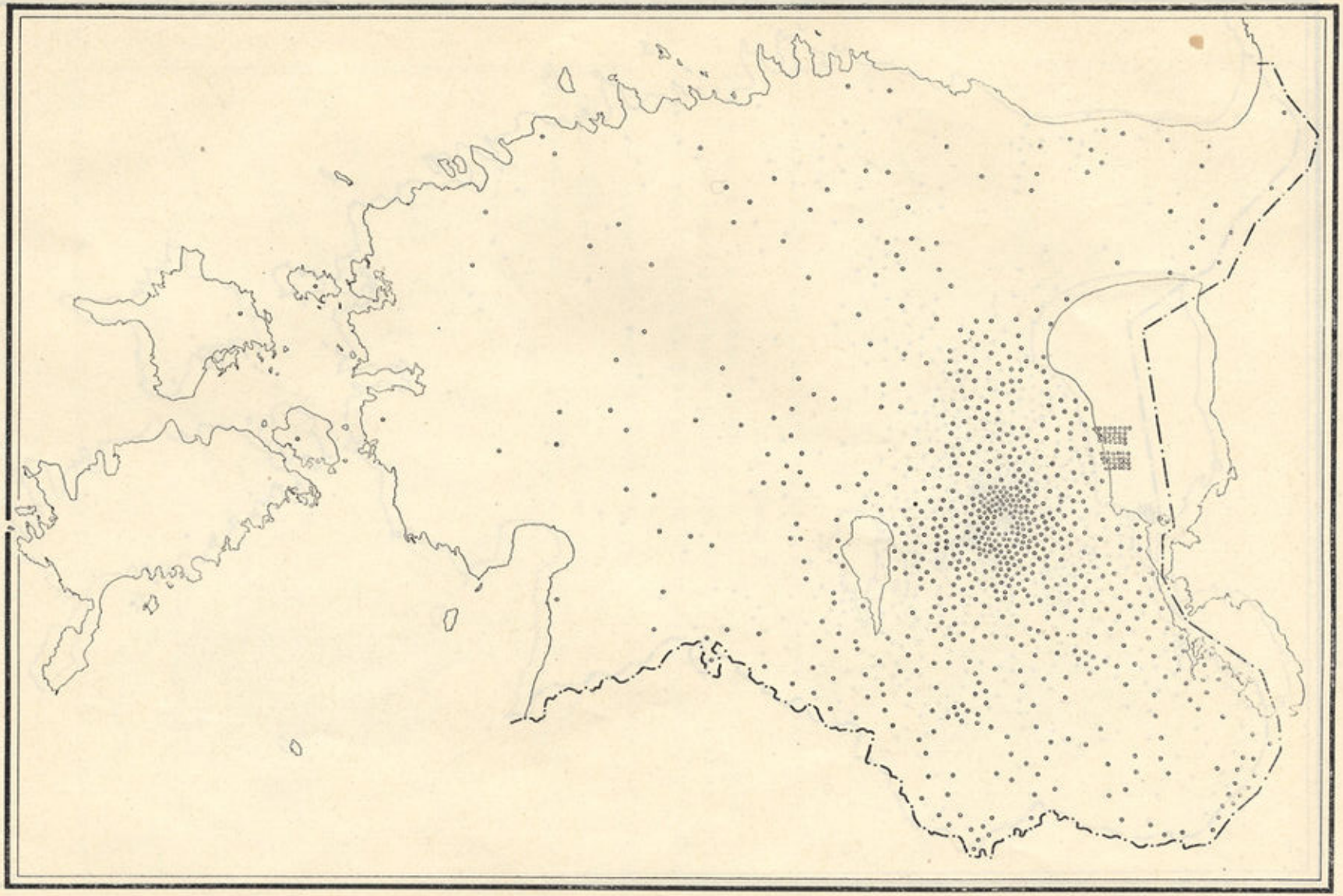

12. joonis.

1933. a. maalt Tartusse sissemelditud uustulnukad, kes samal aastal linnast lahkunud.
Iga tulnuka endine elukoht maal on tähistatud tillukese sõõriga.

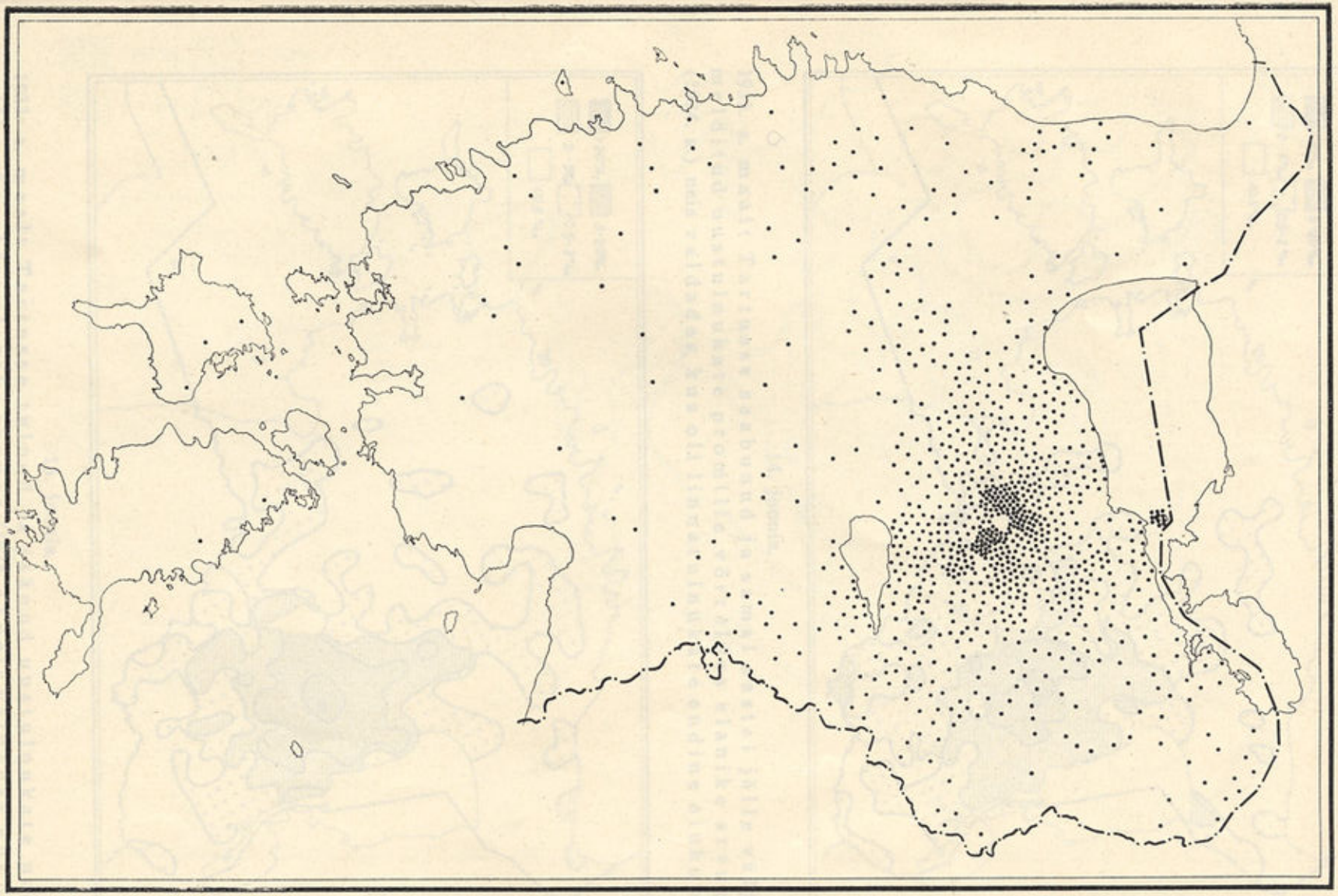

13. joonis.

1933. a. maalt Tartusse sissemelditud uustulnukad, kes linna jäänud või samal aastal pole välja melditud. Iga tulnuka endine elukoht maal on tähistatud punktiga.

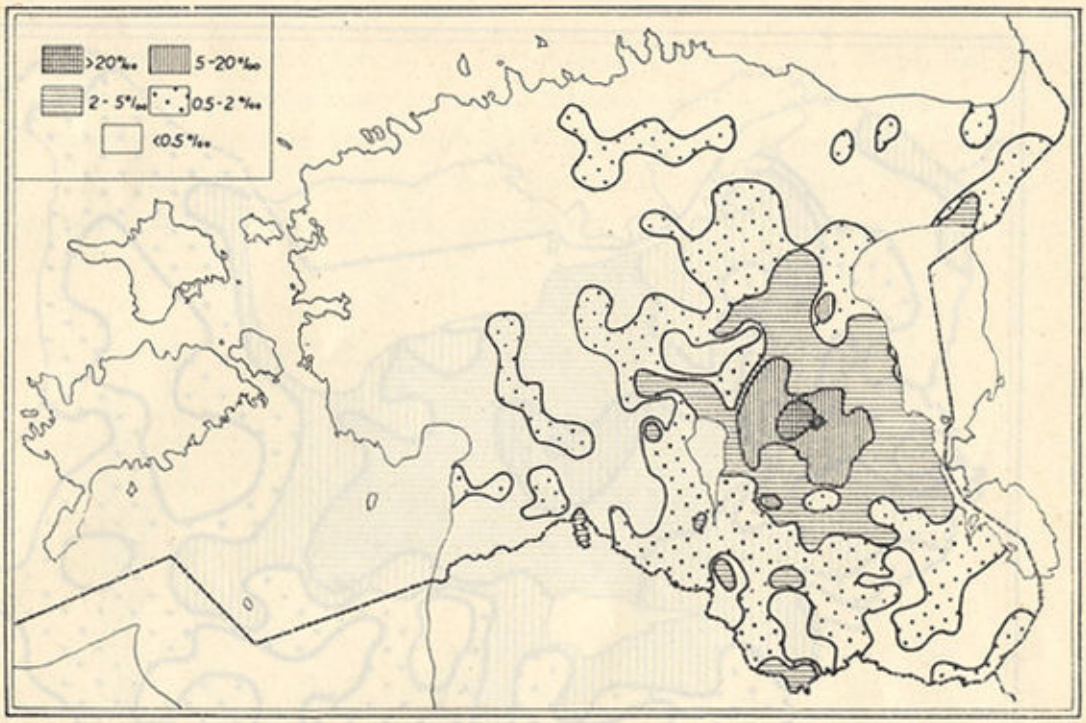

14. joonis.
1933. a. maalt Tartusse saabunud ja samal aastal jälle välja melditud uustulnukate promille võrreldes elanike arvuga (1934. a.) neis valdades, kus oli linnatulnukate endine elukoht.

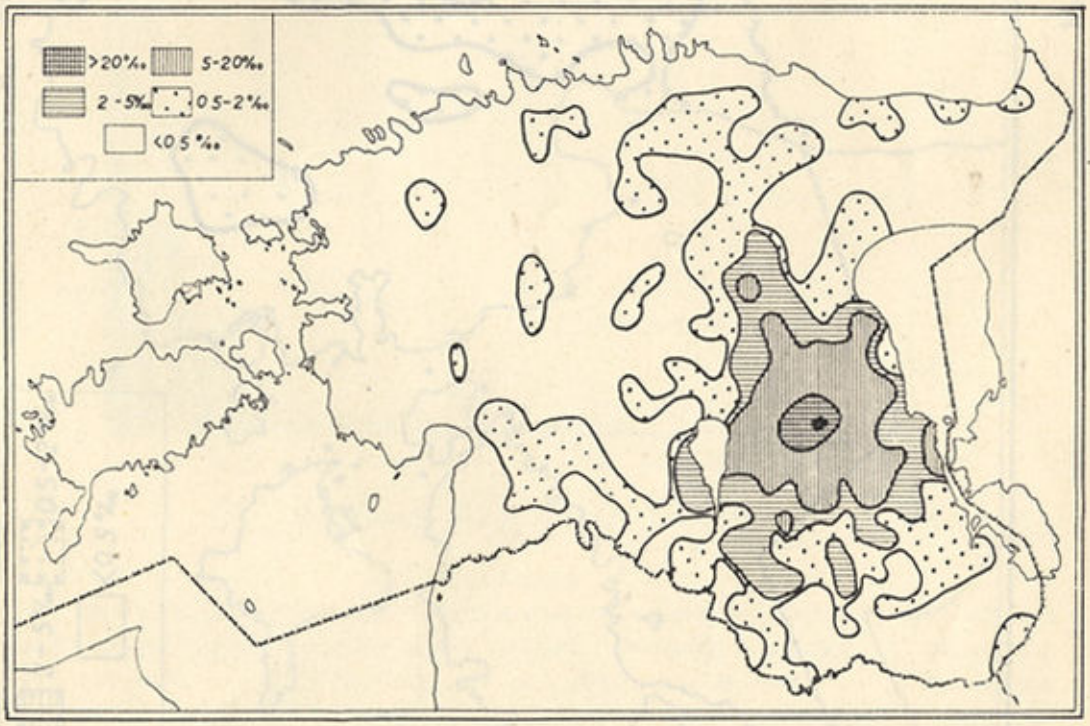

15. joonis.
1933. a. maalt Tartusse tulnud ja jäänud uustulnukate promille võrreldes elanike arvuga (1934. a.) neis valdades, kus oli linnatulnukate endine elukoht.

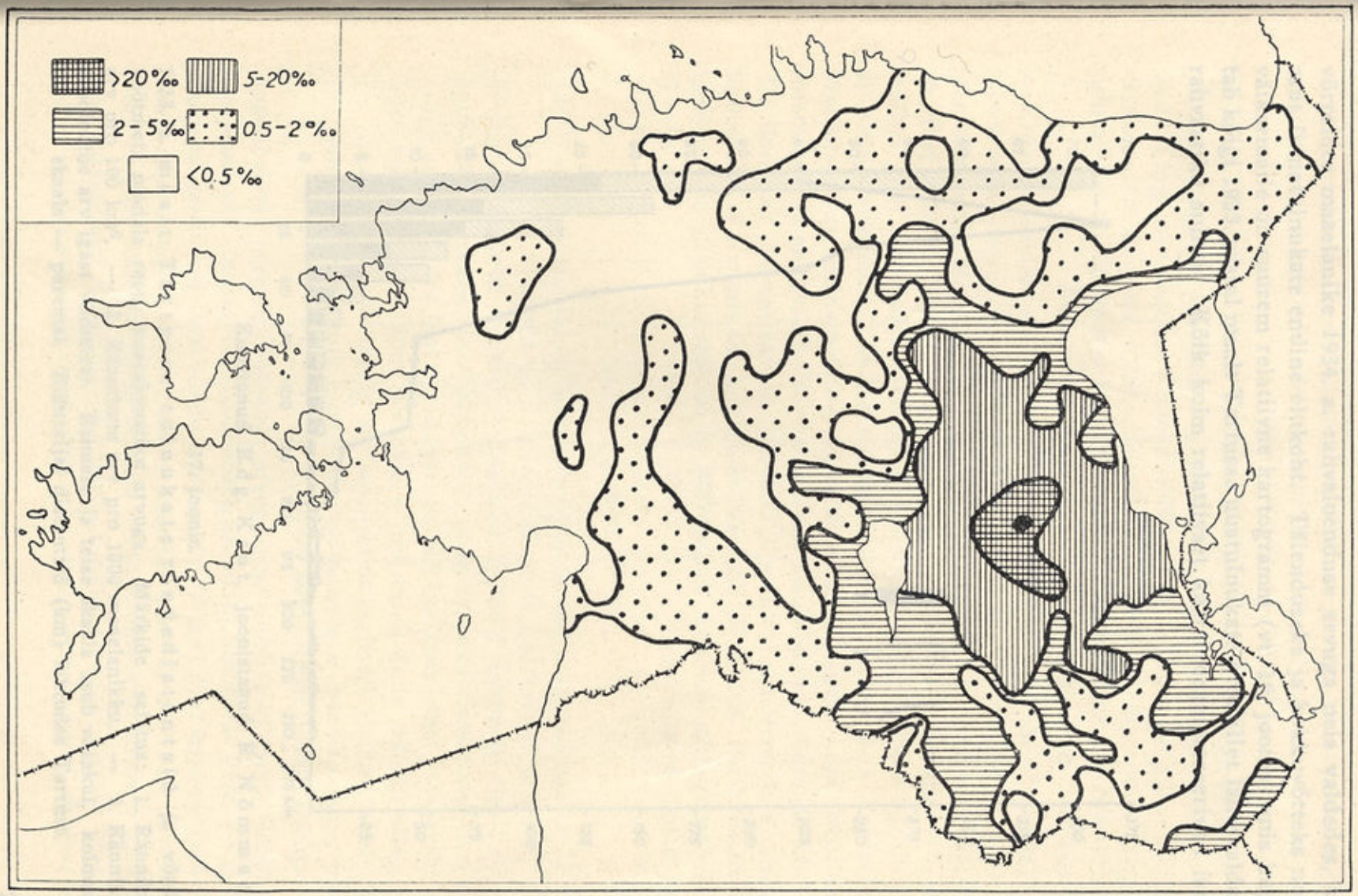

16. joonis.

Kõigi 1933. aastal maalt Tartusse sissemelditud uustulnukate promille võrreldes elanike arvuga neis valdades (1934. a.), kus oli linnatulnukate endine elukoht.

võrreldes maaelanike 1934. a. rahvaloenduse arvuga neis valdades, kus asus linnatulnukate endine elukoht. Täienduseks ja kokkuvõtteks neile väiksemaile on suurem relatiivne kartogramm (vt. 16. joonis), mis kujutab kõigi 1933. aastal maalt Tartusse uustulnukate promillet lähtevaldade rahvastiku suhtes. Kõik kolm relatiivset kaarti demonstreerivad isegi

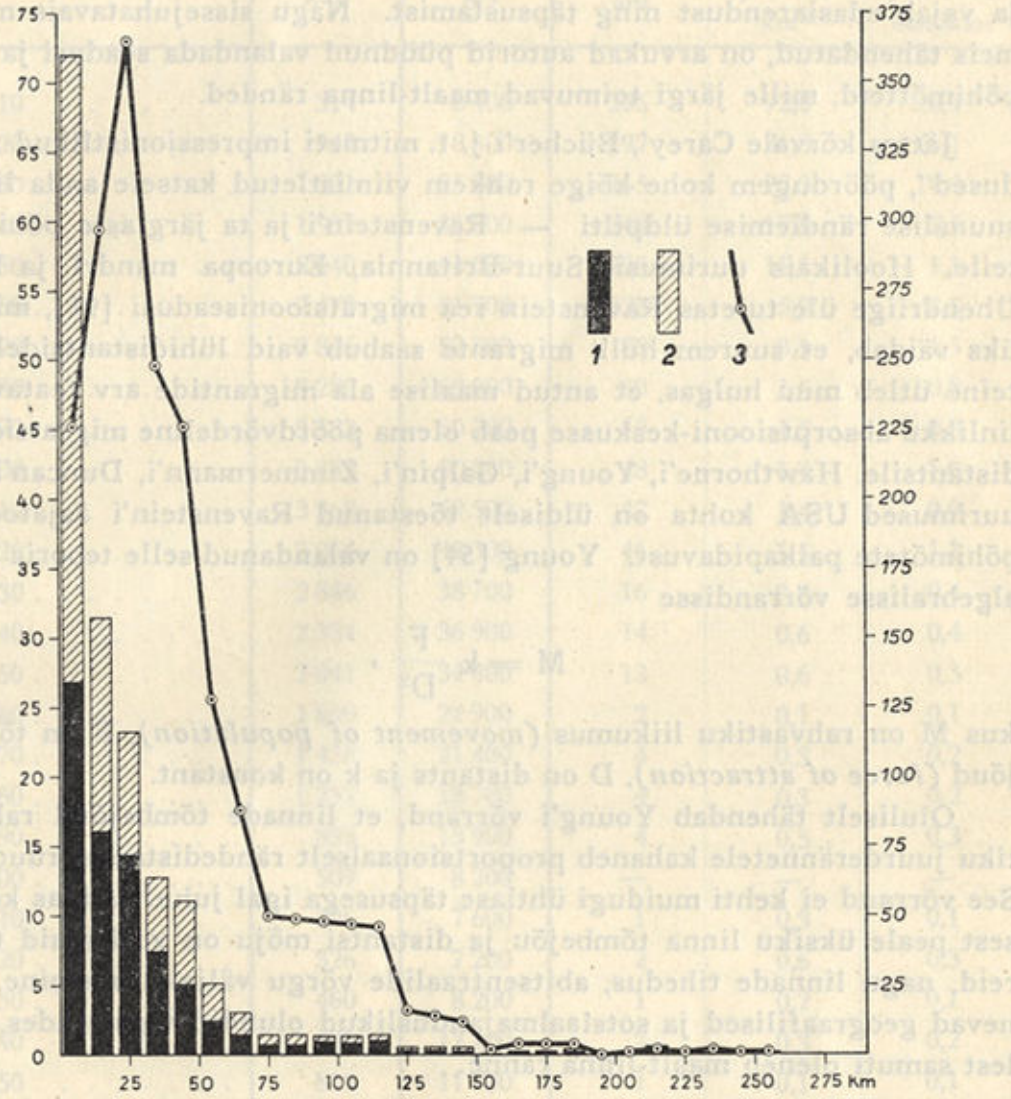

Koostanud Edg. Kant, joonistanud R. Nõmmeots.

17. joonis.

1933. a. maalt Tartusse tulnukate rändedistantsid ja võrdlus vöötmete pindala resp. maarahvastiku arvuga. Märkide seletus: 1. Rännikute arv pro 100 km². — 2. Rännikute arv pro 1000 maaelanikku. — 3. Rännikute absoluutne arv igast vöötmest. Esimese ja teise skaala asub vasakul, kolmanda skaala — paremal. Rõhtteljel distantsid (km) lähtudes Tartust.

veel selgemini kui absoluutsed Tartu rändkonna ja tagamaa ulatuse ühtumust, eriti aga juurderände intensiteedi võrdlemisi reeglipärast alanemist kauguse kasvades.

Linnadesse rännete probleemide sarjas on rännete distants, distantsi põhjuslikud tegurid ja migratsiooni ning vertikaalse sotsiaalse mobiliteedi suhted küsimusteks, mille poolest rännete uurimine on veel lünklik ja vajab edasiarendust ning täpsustamist. Nagu sissejuhatavais märkmeis tähendatud, on arvukad autorid püüdnud valandada seadusi ja üldpõhimõtteid, mille järgi toimuvad maalt-linna ränded.

Jättes kõrvale Carey', Bücher'i j. t. mitmeti impressionistlikud „seadused", pöördugem kohe kõige rohkem viimistletud katsele anda linnasuunalise rändlemise üldpilti — Ravenstein'i ja ta järglaste põhimõtteile. Hoolikais uurimusis Suur-Britannia, Euroopa mandri ja P.-A. Ühendriige üle tuletas Ravenstein rea migratsiooniseadusi [91], millest üks väidab, et suurem hulk migrante saabub vaid lühidistantsidelt, ja teine ütleb muu hulgas, et antud maalise ala migrantide arv teatavasse linlikku absorptsiooni-keskusse peab olema pöördvõrdeline migratsioonidistantsile. Hawthorne'i, Young'i, Galpin'i, Zimmermann'i, Duncan'i j. t. uurimused USA kohta on üldiselt tõestanud Ravenstein'i äsjatoodud põhimõtete paikapidavust. Young [54] on valandanud selle teooria isegi algebralisse võrrandisse

$$M = k \frac{F}{D^2},$$

kus M on rahvastiku liikumus *(movement of population)*, F on tõmbejõud *(force of attraction)*, D on distants ja k on konstant.

Oluliselt tähendab Young'i võrrand, et linnade tõmbejõud rahvastiku juurderännetele kahaneb proportsionaalselt rändedistantsi ruuduga. See võrrand ei kehti muidugi ühtlase täpsusega igal juhul ja igas kohas, sest peale üksiku linna tõmbejõu ja distantsi mõju on veel muid tegureid, nagu linnade tihedus, abitsentraalide võrgu väljakujunemine, erinevad geograafilised ja sotsiaalmajanduslikud olundid tagamaades, millest samuti oleneb maalt-linna ränne.

Maalt Eesti linnadesse suunduvate rännete olenevust rändedistantsist ei ole meil võimalust proovida peenemais üksikasjus. Varemalt toodud kartogrammidest (vt. 4.—11. joonis) võime küll järeldada, et maalt linnadesse juurderände hulk väheneb rändedistantsi tõustes ja et Suur-Tallinna tõmbejõud ületab kaugelt kõikide teiste linnade oma, millised viimased saavad juurderännikuid täiesti prevaleerivalt lähidistantsidelt. Mis puutub Tartusse, siis oleme siin 1933. a. meldimisstatistilise mater-

5. tabel. **1933. a. maalt Tartusse sissemelditud uustulnukate ositus rändetee radiaalkauguse järgi ja võrdlus vastavate vöötmete pindala ja maarahvastiku arvuga.**

5. Kaugus Tartust km	Vöötme pindala km²	Maalise rahvastiku arv	1933. a. maalt Tartusse tulnukad vöötmeti		
			arv	pro 100 km²	pro 1000 elanikku
— 10	314	8 400	226	72,0	26,9
10— 20	942	18 500	297	31,5	16,1
20— 30	1 571	25 300	365	23,3	14,4
30— 40	1 937	33 000	248	12,8	7,5
40— 50	2 040	44 600	226	11,1	5,1
50— 60	2 470	51 700	128	5,2	2,5
60— 70	2 866	52 500	88	3,1	1,5
70— 80	3 289	63 000	50	1,5	0,8
80— 90	3 333	60 700	49	1,5	0,8
90—100	3 353	50 000	48	1,4	1,0
100—110	3 268	49 500	47	1,4	0,9
110—120	3 064	43 300	46	1,5	1,1
120—130	2 846	38 700	16	0,6	0,4
130—140	2 324	36 900	14	0,6	0,4
140—150	2 041	34 400	12	0,6	0,3
150—160	1 609	22 900	2	0,1	0,1
160—170	1 439	21 400	4	0,3	0,2
170—180	1 251	18 700	4	0,3	0,2
180—190	835	13 900	4	0,5	0,3
190—200	509	8 200	—	—	—
200—210	306	7 600	1	0,3	0,1
210—220	326	7 200	2	0,6	0,3
220—230	460	8 200	1	0,2	0,1
230—240	641	12 100	2	0,3	0,2
240—250	814	11 700	1	0,1	0,1
250—260	572	7 500	1	0,2	0,1
260—270	494	7 100	—	—	—
270—280	436	8 900	—	—	—
280—290	101	1 600	—	—	—
Kokku	45 451	767 500	1882	4,1	2,5

jali põhjal suutelised andma detailsema pildi juurderännikute hulga ja selle kahanemise üle, olenedes rändedistantsist (vt. 5. tabel ja 17. joonis). See näitab tunduvat hälvet Young'i valemist ja tunnistab, et viimane ei või igal juhul kehtida matemaatilise täpsusega, küll aga illustreerib üldpõhimõtet, mille järgi toimuvad rändeliikumised maalt-linna, sõltudes rändetee pikkusest.

Kuidas juurderännikute absoluutne hulk ja relatiivne arv tagamaa 100 km²:i resp. 1000 maaelaniku suhtes muutuvad seda väiksemaks, mida rohkem ärarändevöötmed kaugenevad Tartust kui juurderändekeskusest, nägime konkreetselt vastavailt kartogrammidelt (14.—16. joon.) ja rändedistantside diagrammilt (17. joonis). Rännikute arvu sellise alanemise põhjuseks loetakse üldiselt asjaolu, et suureneva distantsi tõttu tuleb rännikuil ületada üha rohkem takistusi. Lähtudes maalt-linna suunduvate siserännete juures üheks tähtsamaks peetud eeldusest, majandusliku kalde olemasolust ärarändepaikade ja juurderände-keskuse vahel, mis väljendub eeskätt palgadiferentsis, on kujuteldav, et keskuse atraktsiooni- ja ärarändepaikade repulsioonijõud teatavas kauguses keskusest muutuvad üldse mõjutuks, ja nimelt seal, kus juba ainuüksi sõidu- ning elukohavahetuse kulud on kõrgemad kui olelev palgavahe. See kehtib suurimal määral lühiajaliste juurderännikute, näit. sesoonitööliste suhtes. Pikaajaliste ja definitiivrännikute juures on rändedistants avardatav, kuna siin rändekulude katmine, arvestades palgavahet, võib toimuda pikema aja jooksul, mis võimaldab ja ergutab juurderändeid ka suuremate distantside tagant.

Peale majandusliku kalde on kindlasti veel teisi rändetegureid, mille toimet ja mõju rännete kaugusele on palju raskem täpsemalt hinnata ja kvantifitseerida. On isegi küsimuseks, kuivõrd valdavat osatähtsust palgavahe evib tööjõudude regionaalse osituse ja eriti maalt-linna rännete reguleerimisel. Tuleb ju palga puudulik regulatiivne funktsioon ilmsiks eriti selles, et rännikud ise ei juhine kaugeltki mitte ainuüksi ega alati vaid puhtmajanduslikest kaalutlusist. Sissetuleku kõrguse kõrval esinevad tähtsate teguritena oletatavad või tõelised perspektiivid sotsiaalseks tõusuks, kutselise edasiõppimise väljavaated, võimalused isikuarenguks, tulevase elupaiga sotsiaalse miljöö ning sotsiaalse kontakti võlud jms., lühidalt nn. „linna tuled" (*„city lights"*), mis rännete esilekutsumisel on suure tähendusega ja külgetõmbejõuga. Willeke, kes on lähemalt süvenenud rännete eritellu töö-

turu kvalitatiivse teooria seisukohalt [52, lk. 281], leiab, et mida suurem on tööjõu ülepakkumine teatavas piirkonnas ja mida soodsamad on tööjõu rakendumisvõimalused teisal, seda suurem on muidugi soodsama tööturu tõmbejõud. Seda suurem on aga ka hädaoht, et rände lähtealadelt liig palju tööjõudu ära rändab. Viimane nähtus tuleb suurel määral esile põhjusel, et rände-eeliste arvatlusis ei rehkendata mitte ainult majanduslike paremustega, vaid väärtustatakse ka muid tõelisi või sageli oletatavaid eeliseid. Linnaelu vabadus, sotsiaalse tõusu võimalused, lootused kergemale tööle, aga ka linliku elu üldiselt kõrge hindamine avalikus arvamuses võivad sageli võtta liialdatud, ülisuurduvad ja ebareaalsed mõõtmed. Need on aga psühholoogilised tegurid, mis poetavad rändekaalutlusisse sageli ja rohkesti mittemajanduslikke väärtusi. Ei ole haruldane, et lepitakse madalama reaalpalgaga ja väiksema majandusliku kindlusetundega lootuses saavutada avaramaid, sageli küll vaid kujuteldavaid ning petlikke isikliku arenemisvõimaluse paremusi.

Majandusliku kalde kõrval eksisteerib seega veel teatav sotsiaalne ja psühholoogiline kalle maa ja linna vahel. Olgu kuidas tahes, nende mõju tendents tohiks olla aga enam-vähem ühepoolne, kuna igat laadi rändetakistused kasvavad sedamööda, kuidas suureneb distants atraheeriva keskuse ja ärärände-paikade vahel. Majandusliku ning sotsiaalse kalde ja distantsi koosmõju aitavad põhjendada tõsiasja, et linnade lähisvöötmed annavad suhteliselt palju suurema osa juurderännikute arvust ja rändekäibest kui kaugemad tsoonid. Heberle'l [14, lk. 151] on aga teiselt poolt täieline õigus väita, et lähisvöötmete valdavat osatähtsust seletada ainuüksi suureneva distantsiga kaaslevate rändetakistuste abil on ühekülgne. Tuleb rõhutada veel ühe teise teguri suurt tähendust, mis kasvava kauguse mõju laseb veel teravamalt avalikuks tulla. Selleks teiseks teguriks on nimelt teised linnad või ka vaadeldava linn-keskuse enda linlikud abitsentraalid, tagamaal asuvad alevid ja alevikud. Erandatud Thünen'i geograafiliselt abstraheeritud ja teoreetiline kujutelm isoleeritud riigist selle keskel asuva üheainsa linnkeskusega, ei näe me tõeluses kusagil ainult ühte linna suhtlemas ainuüksi temale kuuluva tagamaaga. Ükskõik millist suuremat asustatud maa-ala me ka ei vaatleks, kõikjal näeme seda jagunevat mitmete, sageli väga paljude linnade ja linlike abitsentraalide vahendituiks või kaudseiks mõjupiirkondadeks. Iga elujõulise linna lähistagamaal on lühemate rändedistantside tõttu esmajoones rännikutevahetus iseoma linn-keskusega.

Teisiti öeldes, linlik lähistagamaa on antud linliku tööturu peamiseks või täiesti valdavaks juurderände-alaks.

Vaadeldes üksikut linn-keskust — nagu käesoleval juhul Tartut — selle rändlemisvahekorris tagamaaga, näeme, et kasvava kaugusega ta tagamaa vöötmed alluvad üldiselt võttes üha rohkem ja rohkem teiste linlike keskuste tõmbejõu mõjule. Paiknevad ju kaugemal asuvad tagamaa vöötmed aina rohkem teiste linnade lähedusse ja satuvad ühtlasi seda suuremal määral nende gravitatsioonivälja. Tartu tsentraalne süsteem kui oluliselt varustusprintsiibil väljakujunenud linlike keskuste võrk on levinenud peamiselt vanikutena, kusjuures süsteemi kuuluvad keskused-abitsentraalid on üldiselt seda suuremad, mida kaugemas vanikus nad asuvad. Võrreldes vastavat tsentrogrammi (vt. kaardilisand), mis kujutab Tallinna süsteemi kõrval Tartu süsteemi ja abitsentraalidena fungeerivaid teisi linlikke keskusi selle ulatusel, ja juurderännikute suhtelist intensiteeti pildistavat kartogrammi (16. joonis), osutub, et 20‰-lise juurderände isaritm jääb täiesti Tartu abitsentraalide sisevaniku piiridesse, 5‰-lise juurderände samajoon kulgeb lähikaudu konformselt Jõgeva, Mustvee, Kallaste, Otepää, Puka, Põltsamaa joonega, s. t. piki abitsentraalide vahevanikut, sellal kui 2‰-lise juurderände isaritm laiast laastust kokkub Tartu süsteemi piiridega. Iseloomulik ja tähendusrikas on lõppeks ka püsivamate juurderännikute 0.5‰-lise samajoone taandumine Tapa, Rakvere, Võru, Antsla, Valga, Tõrva, Viljandi ja Põltsamaa raadiustel.

Eeltoodust võib järeldada:

1) Rännikute relatsiooni alanemist, olenedes suurenevast kaugusest, tuleb seletada mitte ainult kasvavate rändetakistuste abil, vaid arvesse võttes ka antud linna abitsentraalide ja teiste linnade kaasmõju ning gravitatsiooni.

2) Abitsentraalide suuruse kasvamine kaugemais vanikuis on üheks tähtsaks teguriks, mis antud linliku tagamaa-rändkonna liigestab keskpagevalt alaneva juurderände-intensiteedi vöötmeteks.

3) Maalt ärarände-paikade platseerumine mitme linn-keskuse üksteisega kattuvasse tagamaasse võib üksiku linna suhtelise juurderände-inten-

siteedi (tõenäoliselt ka suhtelise rändekäibe) vähendada sedavõrd, nagu eviks need ärarände-alad antud linna suhtes kaugemat asendit. Viimane nähtus tuleb ränneteintensiteedi isaritmide kulgus esile keskhagevate taandade näol.

Lisaks rännikute arvu ning rändekäibe ja distantsi suhteid käsitavaile küsimusile on tähelepanu omistatud ka rännikute koostise ja rändekauguse vahekorrile. Heberle ja Meyer [14, lk. 153] on leidnud teoreetiliselt võimaliku olevat tuletada väite, et kuna väiksepalgalised kihid tunnevad rändekulusid teravamalt ja suudavad neid taluda raskemini kui suurema sissetulekuga kihid, siis peavad kasvava kaugusega rännikute kutselises koostises aina rohkem esiplaanistuma kvalifitseeritud, s. o. kõrgemapalgalised ja suuremate sissetulekutega isikud. Seda väidet kinnitab seni Kieli linna meldimisstatistika. Viimase järgi ositusid 1911. aastal sellesse linna tulnukad lähemal ja kaugemal asuvate tulemivöötmete vahel nii, et teenijate üldarvust saabus 68% esimesest, 13% teisest ja 19% kolmandast vöötmest; päevatööliste ja tööliste suhtes olid vastavad protsentarvud 55%, 14%, 31%; käsitöölistel 43%, 18%, 39% ja ametnikel, vabakutselisil, etc. 37%, 13%, 50% [14, lk. 154].

Vaadeldes 1933. a. maalt Tartusse tulnukate materjali põhjal juurderännikute koostise muutumist seoses suureneva rändekaugusega, võime eespool toodud väite paikapidavust üldjoontes omalt poolt kinnitada. Jättes välja teadmata kutsega ning uustulnukate nimestikes „kodustena" märgitud ja ühtlasi arvestades vaid neid isikuid, kelle endist elukohta maal oli võimalik kinnistada küllaldase täpsusega, saame Tartu rändkonnast tulnukate (1 127 isiku) regionaalse osituse kohta rännikute tegevusala ja kutserühmade kaupa ülevaatliku pildi (vt. 6. tabel).

Ehkki tuginedes väikseulatuslikumale materjalile, kui Kieli asjaomane meldimisstatistika, näitab maalt Tartusse tulnukate ositustabel siiski, et väiksemate sissetulekutega (madalamapalgalised) isikud, nagu põllu- ning lihttöölised ja teenijad, saabuvad palju suuremal määral lähidistantsidelt kui ametnikud, õpetajad ja vabakutselised. Iseloomulik on ka erinevus edasiõppijate kategoorias õpilaste ja üliõpilaste protsendi vahel seoses tagamaa vöötmetega.

Mainida võiks lõppeks ka seda, et rännikute suhtelise koostise erinevus vöötmeti ja seoses rändedistantsiga ei sõltu ainuüksi majanduslikust tegurist, s. o. sissetuleku resp. palga kõrgusest, vaid ka erinevate

6. tabel. **1933. a. maalt Tartusse tulnukate ositus kutserühmiti ja tagamaavöötmeti.**

6. Tagamaa vöötmed / Tulnukate tegevusalad resp. kutserühmad	Sise-vöötmest	Vahe-vöötmest	Väline-vöötmest	Väljaspoolt süsteemi	Kokku
		absoluutarvud			
Põllutöölised	118	108	39	16	281
Lihttöölised	86	88	38	22	234
Käsi- ja oskustöölised	74	101	25	15	215
Teenijad	48	33	16	4	101
Põllumehed	11	11	5	—	27
Ametnikud ja õpetajad	10	16	18	17	61
Õpilased	44	45	19	17	125
Üliõpilased	6	14	22	29	71
Vabakutselised	2	2	4	4	12
Üldse	399	418	186	124	1 127
		suhtarvud (%)			
Põllutöölised	42,0	38,4	13,9	5,7	100,0
Lihttöölised	36,8	37,6	16,2	9,4	100,0
Käsi- ja oskustöölised	34,4	47,0	11,6	7,0	100,0
Teenijad	47,5	32,7	15,8	4,0	100,0
Põllumehed	40,7	40,7	18,6	—	100,0
Ametnikud ja õpetajad	16,4	26,2	29,5	27,9	100,0
Õpilased	35,2	36,0	15,2	13,6	100,0
Üliõpilased	8,5	19,7	31,0	40,8	100,0
Vabakutselised	16,7	16,7	33,3	33,3	100,0
Üldse	35,4	37,1	16,5	11,0	100,0

kutsete erinevast pinnapaiksusest, ahtamast või avaramast silmaringist, suuremast või väiksemast kaugkontaktist, madalamal või kõrgemal tasemel olevast tungist sotsiaalsele tõusule kui ka teistest sotsiaalpsüühhilistest tõukejõududest. Viimaseid võiks selgitada alles üksikasjalik eritelu, mis peaks lähtuma teatava arvu erinevaisse kutsetesse kuuluvate ja erineval arengutasemel olevate rännikute individuaalsest uurimisest.

Oleleb muidki põlevaid küsimusi maalt-linna rännete mõju üle rännikute tervislikule, psüühilisele ja kultuurilisele laadile, sotsiaalsele

kooselule ja suhetele, nagu perekonnale, tutvus- ning sõpruskonnale ja naabruskonnale, edasi sotsiaalsele tõusule, kontrollile ja selektsioonile. Nende ja teiste sotsioloogiliselt ning sotsiaalpsühholoogiliselt huvitavate probleemide lahendamist võib oodata eeskätt rännikute liikide tüpologiseerimise ja sotsiaalpsühholoogiliste meetodite rakendamise läbi empiiriliste uurimuste teel. See ülesanne väljub aga meie etüüdidele esialgselt seatud raamidest.

5. Kirjandus.

1. Albig, W.: A Comparision of Methods Recording Urban Residential Mobility. *Sociology and Social Research*, Vol. XXI, 1937.
2. Allendorf, H.: Der Zuzug in die Städte, seine Gestaltung und Bedeutung für derselben in der Gegenwart. Ein Beitrag zur Statistik der Binnenwanderungen mit besonderer Berücksichtigung der Stadt Halle a. S. im Jahre 1899. Jena 1901.
3. Ammon, O.: Die natürliche Auslese beim Menschen. Auf Grund der anthropologischen Untersuchungen der Wehrpflichtigen in Baden und anderer Materialien dargestellt. Jena 1893.
4. Ammon, O.: Die Gesellschaftsordnung und ihre natürlichen Grundlagen. Entwurf einer Sozialanthropologie zum Gebrauche für alle Gebildeten, die sich mit sozialen Fragen befassen. Jena, 2. Aufl. 1896.
5. Baker, O. E.: Rural-Urban Migration and the National Welfare. *Annals of the Ass'n of Amer. Geographers*, Vol. XXIII, No. 2, 1933.
6. Ballod, C.: Die Lebensfähigkeit der städtlichen und ländlichen Bevölkerung. Leipzig 1897.
7. Bastian, A.: Der Menschheitsgedanke durch Raum und Zeit. Berlin 1921.
8. Brunhes, J.: La géographie humaine. T. II. Paris 1925.
9. Bücher, K.: Zur Statistik der inneren Wanderungen und des Niederlassungswesens. *Zeitschr. f. Schweizerische Statistik*, Bd. XXIII, 1887.
10. Guillou, J.: Étude d'économie rurale et sociale. L'émigration des campagnes vers les villes et ses conséquences économiques et sociales. Paris 1905.
11. Hansen, G.: Die drei Bevölkerungsstufen. Ein Versuch, die Ursachen für das Blühen und Altern der Völker nachzuweisen. München 1889.
12. Heberle, R.: Über die Mobilität der Bevölkerung in den Vereinigten Staaten. Jena 1929.
13. Heberle, R.: Die Bedeutung der Wanderungen im sozialen Leben der Völker. Festschrift für Ferdinand Tönnies. Leipzig 1936.
14. Heberle, R. und Meyer, F.: Die Groszstädte im Strome der Binnenwanderung. Wirtschafts- und bevölkerungswissenschaftliche Untersuchungen über Wanderung und Mobilität in deutschen Städten. Leipzig 1937.
15. Hellpach, W.: Mensch und Volk der Groszstadt. Stuttgart 1939.

16. Huber, M. Bunle, H. — Boverat, F.: La population de la France. Son évolution et ses perspectives. Paris 193?.
17. Kant, Edg.: Tartu. Linn kui ümbrus ja organism. Résumé: Tartu. Étude d'un environnement et organisme urbain. Tartu 1927.
18. Kant, Edg.: Population urbaine et population rurale. Exemples pris en Estonie. Annales de Géogr., XLI, Nr. 234, 1932.
19. Kant, Edg.: Problems of Environment and Population in Estonia. *Publ. Sem. Univ. Tartuensis Oec.-Geogr.*, Nr. 7, 1934.
20. Kant, Edg.: Bevölkerung und Lebensraum Estlands. Tartu 1935.
21. Kuczynski, R.: Der Zug nach der Stadt. Statistische Studien über Vorgänge der Bevölkerungsbewegung im Deutschen Reiche. Stuttgart 1897.
22. Kuske, B.: Entwicklung und Gestaltung des Wirtschaftsraumes. Beiträge zur Geschichte und Geographie der Weltwirtschaft. Bonn 1930.
23. Lind, A. W.: A Study of Mobility in Seattle. *Univ. of Washington Press.* Seattle 1925.
24. Meuriot, P.: Des Agglomérations Urbaines dans l'Europe Contemporaine. Paris 1898.
25. Myrdal, G.: Industrialization and Population. Economic Essays in Honour of Gustav Cassel. London 1933.
26. Park, R. E.: The Concept of Social Distance. *Journ. of Applied Sociology*, Vol. VIII, No. 6.
27. Pintschovius, K.: Das Problem des sozialen Raumes. Berlin-Grunewald 1934.
28. Rahvastikuprobleeme Eestis: II rahvaloenduse tulemusi. Vihk IV. — Problèmes de la Population. Résultats du Recensement 1. III. 1934. Vol. IV. Tallinn 1937.
29. Ratzel, F.: Politische Geographie. 3. Aufl., hrsg. von E. Oberhummer. München und Leipzig 1923.
30. Ratzel, F.: Anthropogeographie. I T. 4. Aufl. Stuttgart 1921. II T. 2. Aufl. Stuttgart 1912.
31. Ravenstein, E. G.: The Laws of Migration. *Journ. of the Royal Statist. Soc.*, Vol. XLVIII, 1885; Vol. LII, 1889.
32. Reiman, H.: Rahvastiku elukohavahetus 1922. ja 1934. a. vahel. — Changements de domicile entre 1922 et 1934. *Eesti Statistika Kuukiri*, Nr. 166(9), 1935.
33. Saitzew, M.: Horizontal und vertikal im Wandel der letzten Jahrzehnte. Begriffliches, Tatsächliches, Problematisches. Jena 1927.
34. Sorokin, P.: Social Mobility. New York and London 1927.
35. Sorokin, P. and Zimmerman, C. C.: Principles of Rural-Urban Sociology. New York 1931.
36. Sorokin, P., Zimmerman, C. C. and Galpin, Ch. J.: A Systematic Source Book in Rural Sociology. Vol. III. Minneapolis 1932.
37. Spann, O.: Vorrang und Gestaltwandel in der Ausgliederungsordnung der Gesellschaft. *Logos* XIII, 1924/25.

38. Steinhart, A.: Untersuchungen zur Gebürtigkeit der deutschen Grosz-stadtbevölkerung. *Rechts- u. Staatswiss. Studien*, H. XLV, 1912.
39. Steyer, K.: Die Wanderungsbewegung in Ostpreussen. Königsberg 1935.
40. Supan, A.: Die Verschiebung der Bevölkerung in den industriellen Grosz-staaten Westeuropas. *Peterm. Mitt.*, 3, 1892.
41. Thomas, D. S.: Internal Migration in Sweden. *Amer. Journ. of Sociology*, XLII, 1936.
42. Tönnies, F.: Soziologische Skizzen. *Soziol. Studien u. Kritiken*, II Samml. Jena 1926.
43. Valdade rahvastik. 1. III. 1934 rahvaloenduse andmed. Vihk I — Population des communes rurales. Données du recensement de 1. III. 1934. Vol. I. Tallinn 1934.
44. Vida, I.: Das Problem des Aufstieges. Gesellschaftsphilosophische Untersuchung. München und Berlin 1933.
45. Webb, J. N.: The Transient Unemployed. *Research Monograph III, Division of Social Research, Works Progress Administration.* Washington, D. C., 1936.
46. Webb, J. N.: The Migratory-Casual Worker. *Research Monograph* VII, *Division of Social Research, Works Progress Administration.* Washington, D. C., 1937.
47. Weber, Adna F.: The Growth of Cities in the Nineteenth Century. A Study in Statistics. *Columbia Univ. Studies in Hist., Econ. and Public Law*, Vol. XI, 1899.
48. Weber, A.: Über den Standort der Industrien. 2. Aufl. Tübingen 1922.
49. Weigmann, H.: Ideen zu einer Theorie der Raumwirtschaft. *Weltwirtsch. Archiv*, 1931.
50. Wiese, L. v.: Die Weltwirtschaft als soziales Gebilde. Jena 1923.
51. Wiese, L. v.: Allgemeine Soziologie als Lehre von den Beziehungen und Beziehungsgebilden der Menschen. T. II: Gebildelehre. München und Leipzig 1929.
52. Willeke, E.: Von der raumgebundenen menschlichen Arbeitskraft. Eine qualitative Theorie des „Arbeitsmarktes". Jena 1937.
53. Woolston, H. B.: Metropolis. A Study of Urban Communities. New York/London 1938.
54. Young, E. C.: The Movement of Farm Population. *Cornell Univ. Agr. Exp. Station* Bull No. 426.
55. Zimmerman, C. C. (with Duncan, O. D. and Frey, F. C.): Migrations to Town and Cities. *Amer. Journ. of Sociology*, Vol. XXXIII nr. 2, 1927.

TÄHESTIKULINE SISUJUHEND.

Abiellumus, 165
Abielulahutused, 168
Algkoolid, 30
Ambulatooriumid, 64
Arstide-personaal, 63

Ehitusmaterjalide muretsemine, 100
Ehitustegevus, 108, 173
Elamud ja korterid, 173
Elanike mehaaniline liikumine, 161
Elektrijaam, 115
Elusloomade laadahinnad, 184
Emade ja laste arstliku nõuande punkt, 47
Eraehituste järelvalve, 98
Erakorralised tulud ja kulud, 146

Gaasivabrik, 119
Gümnaasiumid ja keskkoolid, 22

Haigusjuhtumid, 61
Haiguskindlustus, linnateenijate, 151
Haiglate tegevus, 60
Haljasvööd, 88
Hambaarstimis-kabinett, 50
Hambaarstide tegevus, 63
Haridus, 21, 142
Heakord, 79, 141
Heakorratööde materjalid, 98
Hoolealuste arv, 70
Hoolekanne, 65, 142

Jõekaldad, 90
Jõuvankrid, 102

Kaagvere lastekodu, 71
Kanalisatsioonitööd, 85
Kapitalide asutamine, 143
Keskadministratsiooni kulud, 140
Kinnine ja poolkinnine hoolekanne, 67
Kohtumeditsiin, 62
Koolide raamatukogud, 35
Koolitervishoid, 49
Koolivõrk, 21
Korralised kulud, 140
Korterite arv, 173
Korterite juurdekasv, 111
Kutsekoolid, 22, 35
Kutsevaliku-nõuandla, 74
Küttematerjalide muretsemine, 100

Laadahinnad, 184
Laatade asukohad, 92
Laenud, 137, 143
Laenukassa, 128
Laevandus, 130
Lahtine hoolekanne, 65
Liiklemisvahendid, 178
Linna-apteek, 126
Linna-arhiiv, 16
Linnahaiglad, 50
Linna hooned, 93
Linna maa-ala, 83, 85
Linnapank, 125
Linnaraamatukogud. 40
Linnaseadus, 5
Linnateenijad, 152
Linnavalitsus, 4
Linnavalitsuse kantselei, 5
Linnavolikogu, 1
Loomatervishoid, 54
Lugemislauad, 40

Maamõõdu-ala, 79
Majandusloendus, 12
Maksud ja lõivud, 145

Maksuobjektid, 149
Meteoroloogilised vaatlused, 159
Mõisad ja talud, 134

Nakkushaigused, 46

Pedagoogiline Muuseum, 36
Pensionid, arstiabi ja abirahad, 141
Perekonnaseisu-amet, 16
Post, telegraaf, telefon, raadio, 177
Prostitueerujad, 52
Pudretivabrik, 133
Puudustkannatavate laste abistamine, 72
Puhaskulud ja -tulud, 148

Raamatud ja brošüürid, 178
Rahandus, 136
Rahvaaktused, 37
Rahvaülikool, 38
Raudteejaama tegevus, 177
Revisjonikomisjon, 19
Riigivolikogu valimised, 179
Riiklikud maksud, 150
Rinnalaste suremus, 172

Sadama tegevus, 175
Sotsiaalpoliitilised eriüleanded, 74, 140
Statistikabüroo, 11
Suguhaigused, 53
Sundmäärusi, 3
Suremus 169
Surnult sündinud, 172
Sündimus, 161
Sõidu- ja kõnniteede ehitustööd, 86

Tapamaja, 127
Tartu asendiplaan 1634, 189
Tartu vallutamine 1656. a. 187
Tervishoid, 43, 143
Tervishoiupersonaal, 62
Tiisikuhaiged, 58
Tiisikushaigete eraldusmaja, 55
Toiduainete tervishoiuline järelevalve, 44
Tuletõrje, 105, 141
Turud, 91
Turuhinnad, 180
Turuhoone, 100
Tuule teed ja sihtide sagedus, 160
Tänavate valgustamine, 93
Tööbörs, 75
Tööstuskooli väljaehitamine, 96
Tööstuslikud ja kaubanduslikud ettevõtted, 115, 144
Töötaolu, 77

Ujula, 58

Vaeslastekohus, 13
Vaeste-arsti tegevus, 63
Vanade- ja haigetekodud, 67
Varanduste kasutamine, 144
Veevärk, 123
Veovoor, 134
Viinapoed, 132
Volikogu otsuseid, 3
Võitlus nakkushaigustega, 45
Võitlus suguhaigustega, 51

Õpilaste arv, 28
Õpilaste tervislik seisund, 49

Ämmaemandate tegevus, 63
Äritunnistused, 150

Üldhaigekassa, 176
Üldkulud ja -tulud, 146
Üliõpilaskonna kevadpidustused, 211

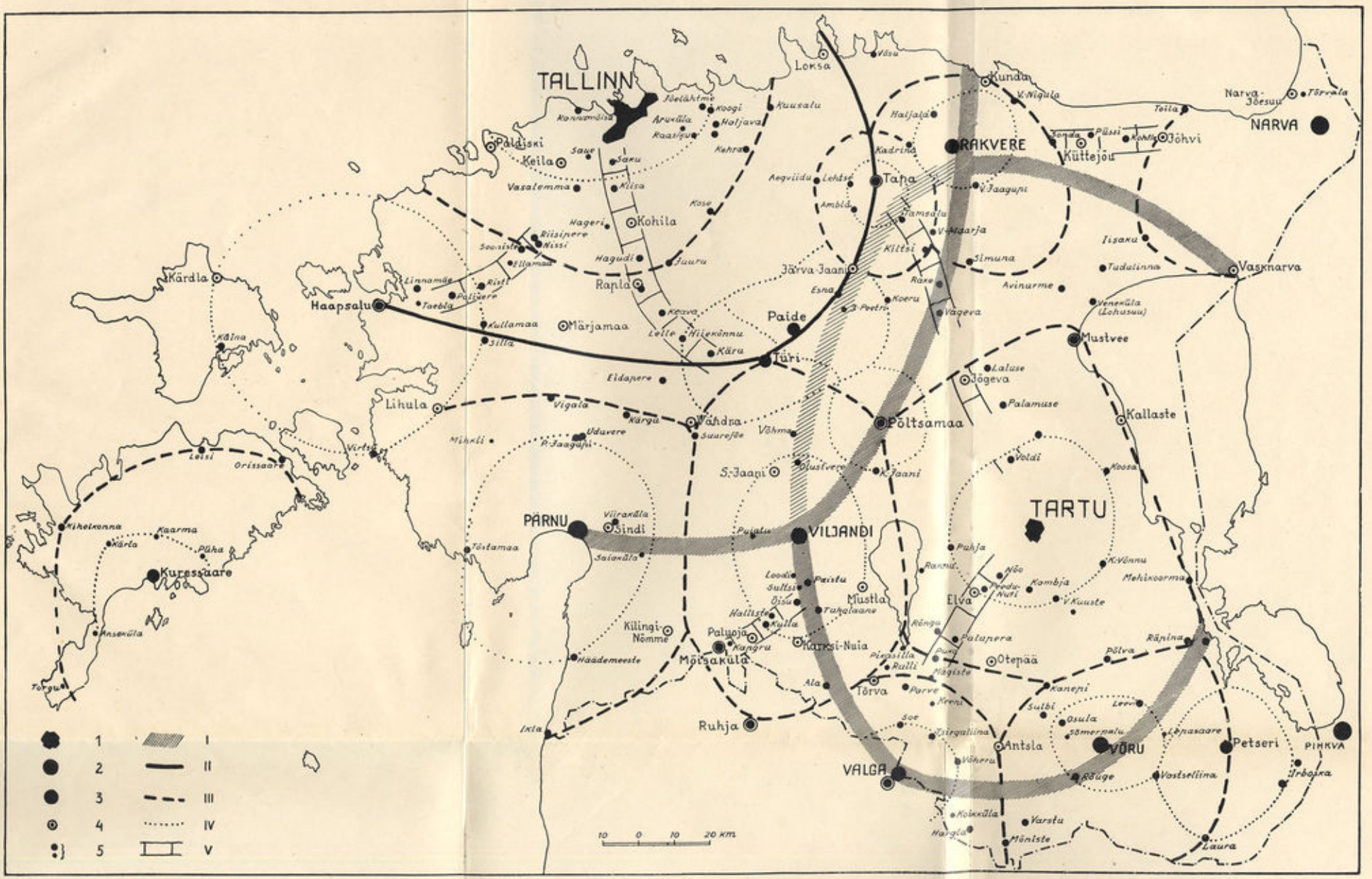

Eesti kesksete asulate süsteemid.

Tsentragramm mõõdus 1 : 1 000 000

Märkide seletus: Kesksete asulate suuruskategooriad: 1. Täislinnad. — 2. Väikelinnad. — 3. Maislinnad. — 4. Kääbuslinnad resp. suuralevid. — 5. Väikealevid. Kesksete asulate vanikud: I. Täislinnade piirdevanikud. — II./III. Abitsentraalide välis- resp. vahevanikud. — IV. Abitsentraalide sisevanikud. — Kesksete asulate radiaalkorraldus: V. Väljakujunenuimad radiaalsed etapp-asulad.